

PETŐFI
ÖSSZES MŰVEI

III.

AKADÉMIAI KIADÓ

Petőfiről egy pesti fényképész 1847-ben daguerrotípiát készített. Az eredeti daguerrotípia hosszú lappangás után 1949-ben előkerült és azóta a Petőfi Ház őrzi. Jelenleg azonban már olyan halvány, hogy nem alkalmas sokszorosításra. Szerencsére többször is lefényképezték, amikor még jobb állapotban volt. Eredetije szintén a Petőfi Házban van. Nagysága: 8,7×6 cm. A másodikat Klösz György készítette. Megjelent a Koszoru 1879-es évfolyamában. Nagysága: 9,7×6 cm. A Petőfi Házban lévő kép a daguerrotípia egykori vonásait sokkal hívebben őrizte meg; a Klösz-féle fényképet erősen retusálták.

PETŐFI SÁNDOR
ÖSSZES MŰVEI

III.

AKADÉMIAI KIADÓ

BUDAPEST, 1951

PETŐFI SÁNDOR

KÖLTEMÉNYEI

HARMADIK KÖTET

1848—1849

(Függelék: Ifjúkori versek 1838—1842.
Töredékek. Kétes hitelek.)

AKADÉMIAI KIADÓ

BUDAPEST, 1951

500600

~~114595~~

Akadémiai Kiadó (Budapest, VI., Sztálin-út 31.) Felelős: Mesttyán János.

Budapesti Szikra Nyomda, V., Honvéd utca 10. Felelős vezető: Radnóti Károly.

1848

A TÉLI ESTÉK

Hova lett a tarka szivárvány az égről?
Hova lett a tarka virág a mezőkről?
Hol van a patakszaj, hol van a madárdal,
S minden éke, kincse a tavasznak s nyárnak?
5 Odavan mind! csak az emlékezet által
Idéztetnek föl, mint halvány síri árnyak.
Egyebet nem látni hónál és fellegnél;
Koldussá lett a föld, kirabolta a tél,

Olyan a föld, mint egy vén koldús, valóban,
10 Vállain fejér, de foltos takaró van,
Jéggel van foltozva, itt-ott rongyos is még,
Sok helyen kilátszik mezítelen teste,
Ugy áll a hidegben s didereg... az inség
Vastagon van bágyadt alakjára festve.
15 Mit csinálna kinn az ember ilyen tájban?
Mostan ott benn szép az élet a szobában.

Áldja istenét, kit istene megáldott,
Adván néki meleg hajlékot s családot.
Milyen boldogság most a jó meleg szoba,
20 S meleg szobában a barátságos család!
Most minden kis kunyhó egy tündérpalota,
Ha van honnan rakni a kandallóra fát,
S mindenik jó szó, mely máskor csak a légbé
Röpül tán, most beszáll a szív közepébe.

25 Legkivált az esték ilyenkor mi szépek!
El sem hinnétek tán, ha nem ismernétek.
A családfő ott fenn ül a nagy asztalnál
Bizalmas beszédben szomszédával s komával,
Szájokban a pipa, előttök palack áll
30 Megtelve a pince legrégibb borával;
A palack fenekét nem lelik, akárhogy
Iparkodnak... újra megtelik, ha már fogy.

Kínálgatja őket a jó háziasszony,
Ne félj, hogy tisztjéből valamit mulasszon,
35 Hej mert ő nagyon jól tudja, mit mikép kell,
A kötelességét ő jól megtanulta,
Nem bánik könnyen a ház becsületével,
Nem is foghatják rá, hogy fősvény vagy lusta.
Ott sűrög, ott forog, s mondja minduntalan:
40 „Tessék, szomszéd uram, tessék, komám uram!”

Azok megköszönik, s egyet hörpentenek,
S ha kiég pipájok, újra rátöltenek,
És mint a pipafüst csavarog a légben,
Akkép csavarognak szanaszét elméik,
45 És ami már régen elmúlt, nagyon régen,
Összeszedezetik, sorra elregélik.
Akitől nincs messze az élet határa,
Nem előre szeret nézni, hanem hátra.

A kis asztal mellett egy ifjú s egy lányka,
50 Fiatal pár, nem is a mult időt hányja.
Mit is törődnének a multtal? az élet
Előttök vagyon még, nem a hátok megett;
Lelkök a jövőendő látkörébe tévedt,
Merengve nézik a rózsafelhős eget.
55 Lopva mosolyognak, nem sok hangot adnak,
Tudja a jóisten mégis jól mulatnak.

Amott hátul pedig a kemence körül
Az apró-cseprőség zúgva-zsibongva ül,
Egy egész kis halom kisebb-nagyobb gyermek
60 Kártyából tornyokat csinál... épít, rombol...
Úzi pillangóit a boldog jelennek,
Tennapot felejtett, holnapra nem gondol. —
Lám, ki hinné, mennyi fér el egy kis helyen:
Itt van egy szobában mult, jövő és jelen!

65 Holnap kenyérsütés napja lesz, szítál a
Szolgáló s dalolgat, behallik nótája.
Csikorog a kútgém ott kiinn az udvaron,
Lovait itatj' a kocsis éjszakára.
Húzzák a cigányok valami víg toron,
70 Távolról hangzik a bőgő mormogása.
S e különféle zaj ott benn a szobába'
Összefoly egy csendes lágy harmóniába.

Esik a hó, mégis fekete az útca,
Nagy, vastag sötétség egészen behúzta.
75 Járó-keelő ember nem is igen akad,
Egy-egy látogató megy csak hazafelé,
Lámpája megvillan az ablakok alatt,
S fényét a sötétség hirtelen elnyelé,
Eltűnik a lámpa, a bennlevők pedig
80 Buzgón találgatják: vajon ki ment el itt?

(Pest, 1848. január.)

FELESÉGEK FELESÉGE...

Feleségek felesége,
Lelkemadta kicsikéje!
Jer ide már az ölembe,
Mulassak veled kedvémre.

5 Szerettelek lyánykorodban,
Szeretlek most százszor jobban,
Nem százszor, de ezerszerre,
Ha meg nem haragszol érte.

Nem is tudja a nőtelen,
10 Mi az igazi szerelem;
Hogy tudná az istenadta?
Mégcsak akkor tanultatja.

Nőtelen ember szerelme
Csak virág a kalap mellett;
15 S most a szerelem énnékem
Lélekzetem, szivverésem.

De boldogok is vagyunk ám,
Ugye, lelkem kis Juliskám?
Meg se' várjuk a halálunk.
20 Elevenen égbe szállunk!

(Pest, 1848. január.)

EGY KÖNYVÁRUS EMLÉKKÖNYVÉBE

Az életcél boldogság, de előbb
Fáradni kell, hogy ezt a célt elérd,
Ugy ingyen ahhoz senki sem jut el,
Ahhoz nagyon sok mindenféle kell :
5 A becsülettől soha el ne térj
Sem indulatból sem pedig díjért,
Szeresd hiven felebarátidat,
Ne vond föl közted s más közt a hidat,
A hon nevét, a drága szent hazát
10 Szivednek legtisztább helyére zárd,
S imádd az istent, s mindenekfelett
Áruld erősen költeményimet.

(Pest, 1848. január.)

ADORJÁN BOLDIZSÁRHOZ

- Mélységes völgyben, olyan mélyben,
Hogy, amik állnak közelében,
A mozdulatlan gránitbércek,
Ezen vasnál vasabb falak,
5 Még ők is, amint ott lenéznek,
Szédülni látszanak . . .
E mély völgynek legmélyebb fenekén,
Hová a napvilág fél feketén
Jut el csak a sok bujkálás miatt,
10 S hol a hold, ez a szép fonóleány
Olyan kísérteties szálakat
Ereszt éjenként ezüst guzsalyán,
Mikéntha fonna szemfedőt magának . . .
A völgyben ott, egy nagy szomorfűzfának
15 Tövén, nyílt egy kicsiny virág.
Homály és lombok takarák,
Nem volt körülle semmi, semmi fény,
Csak egy fagyott nagy harmat reszketett
— Egy örökkévaló könny — levelén,
20 Mint a gyémánt a vérző seb felett.
Mert a virág piros volt . . . nem csoda,
Egy összetépett szívből támadta.
Kevés vándor fordult meg itt e tájon,
Kevés szem akadott meg e virágon,
25 De aki látta őt,
Hamarjában nem mehetett el,
Ott állt csodálkozó szemekkel
E hű-növény előtt,
És nézte, nézte, s érzett kínokat,
30 Miktől a lélek szerteszét szakad,
De míg így ölte őt az, amit látta,
Szivott bódítón-édes illatot . . .
Barátom, ez a fájdalom virága,
Ez a virág lantod zenéje volt. —
- 35 Miért tiprád el ezt a szép virágot?
Mért hallgatott el így kezeden a lant?
Nem fájt, nem fájt, midőn a földhöz vágta,
S mintegy zokogva húrja kettépattant?
Nem kiáltott rád a lelk'ismeret,
40 Midőn rátetted gyilkos kezedet?
Mert gyilkos vagy, megölted
Nem testedet,

- De ennél sokkal többet,
 Jobb részedet;
 45 A lant a lelke a költőnek,
 S te, hah te lelkedet öled meg! . . .
 Egy költő-lelket semmisíteni meg!
 Nem ismeréd tán küldetésedet?
 Szent és nagy ez valóban,
 50 Amely föld pusztulóban,
 Haldoklófélben van, amelynek már
 Nem használ sem eső sem napsugár:
 Az a költő könnyhullatásitúl
 S mosolygásától újra fölvirul.
 55 Mivel felelsz majd, hogyha egykoron
 Az, aki küldött, számadásra von?
 Ha mondja majd: „Nézz arra lefelé,
 Amerre tetted útadat,
 Jól látszik, hosszú sivatag . . .
 60 A rád bizott földet nem níveléd!“

- Föl, föl, barátom, drága minden perc,
 A föld futócsillagjai vagyunk,
 Csak addig élünk, míg leszaladunk;
 Maholnap a bíró előtt lehetsz.
 65 Föl, föl, barátom, illeszd össze lantod,
 Leheld beléje búbánatodat,
 Hisz a költő, ha a legfájóbb hangot
 Sohajtja, akkor a legboldogabb.
 Dalold el mind, mivel szived teli,
 70 S minden hang, amely ajkadon kijő,
 Lelked darabja legyen . . . oly dicső
 Kín és gyönyör között elvérzeni!

(Pest, 1848. január 6.)

VAN-E EGY MAROK FÖLD...

Van-e egy marok föld a magyar hazában,
Amelyet magyar vér meg nem áztatott?
Haj, de már nem látszik a nagy ősök vére,
Fiaik befesték újra feketére
5 A földet, rákenték a gyalázatot!

S így hazugság itt az örök-igazság is,
Hogy az oroszlan nem szülhet nyúlfiat;
Ti dicső apák, ti bajnok oroszlanok,
Ha ti a halálból most föltámadnátok,
10 És látnátok satnya maradéktokat!

S ez a faj dicsekszik őse érdemével,
Híres hajdanával úgy hetvenkedik...
Hát majd a jövődő fog-e dicsckedni
Mivelünk? vajon nem fogja emlegetni
15 Orcapirulással e kor gyermekit?

Erre semmi gondunk. Tengünk, mint az állat,
Meglégszünk azzal, hogy van kenyérünk,
Messze elmaradtunk a világ sorától,
Kitöröltek a nagy nemzetek sorából,
20 Élni nem tudunk és halni nem merünk.

Szégyen, szégyen! egykor mi valánk a sorsnak
Számadó könyvében a legelső szám.
S most leghátul állunk semmit nem jelentve...
Kik lábunk ölelték egykor térdepelve,
25 Most arcul csapkodnak... szégyen rád, hazám!

S jaj nekem, százszor jaj, hogy szülöm ellen kell
Kart emelnem, hogy megostorozzam őt,
Gyermek a szülőjét!... engem jobban éget
A seb, melyet rajta vágok; és nagy véték,
30 Jól tudom, az ily tett ég és föld előtt.

S én ezek dacára sem fogok pihenni
Érezzek bár százszor több fájdalmakat,
S verjen meg bár engem a nagy isten érte...
Addig ostorozlak, nemzetem, míg végre
35 Földobog szíved, vagy szívem megszakad!

(Pest, 1848. január.)

MIT CSINÁLSZ, MIT VARROGATSZ OTT?

Mit csinálsz, mit varrogatsz ott?
A ruhámat foltozgatod?
Rongyosan is jó az nekem,
Varrj inkább egy zászlót, feleségem!

5 Sejtek, sejtek én valamit,
A jóisten tudja, hogy mit,
De elég, hogy szól sejtésem,
Varrd meg azt a zászlót, feleségem!

Nem maradhat így sokáig,
10 Mi hogyan lesz, majd elvállik,
Elvállik a csatatéren,
Varrd meg azt a zászlót, feleségem!

Drága áru a szabadság,
Nem ingyen, de pénzen adják,
15 Drága pénzen, piros véren;
Varrd meg azt a zászlót, feleségem!

Ha ilyen szép kéz varrja meg,
A győzelem belésszeret,
S mindig ott lesz közelében;
20 Varrd meg azt a zászlót, feleségem!

(Pest, 1848. január.)

EGY EMLÉK A KÓRHÁZBAN

*(Moreau után franciából. *)*

E durva ágyon végvonaglásomban
Még szánakozó könnyeket lelek,
Mert a dicsőség és lángész illatja
Árasztja el e fájdalom-helyet.
5 Itt énekelt ő, itt imádkozott és
Halt meg, reményeinek özvegye,
S én ismétlem, számlálva szenvedésim:
Szegény Gilbert, mennyit nem szenvedé!

- „Bátorság, költő!“ így beszéltek hozzám,
 10 „Gondunk leszen lantodra és reád.“
 Ténnap mondták, s ma a vészben nekem csak
 Az irtalom nyitá meg ajtaját.
 Reszkess, gonoszság! végdalom megpendül,
 S ha meghalok, rajtad lesz bélyege...
 15 Ah, kiesik az író toll kezemből;
 Szegény Gilbert, mennyit nem szenveded!

Ha hosszú sóhajtásaim után egy
 Vigasztaló szó hangzanék nekem,
 Ha volna itten egy baráti kéz, mely
 20 Megmelegítné reszkető kezem!
 De a barátok nem hallják keservem,
 Estéjük lakomában foly ma le,
 S nem veszik észre társok távollétét...
 Szegény Gilbert, mennyit nem szenveded!

- 25 Megátkozám én születésem napját;
 De a természet olyan gyönyörű,
 De minden este erdők illatával
 Lebeg a szellő ablakom körül.
 Sétálni párosan virágos fűben,
 30 Bent a fák közt merengve ülni le:
 • Oh mily boldogság, milyen szép az élet!...
 Szegény Gilbert, mennyit nem szenveded!

(Pest, 1848. január.)

*) Hégésippe Moreau, Franciaország egyik legszebb lelkű és legszerencsétlenebb költője. Született Párizsban 1810-ben s meghalt 1838-ban sok évig tartó koldús-nyomor után egy kórházban, isten és embertől elhagyatva. Költményeit halála előtt nem rég adta ki, s dicsősége még jókor érkezett... temetésére. Nyolc évi koplálásnak díja pompás temetés volt. — Gilbert, kiről e dalának végsorai szólnak, előtte-élt francia költő volt s szinte, mint ő, nyomorban és kórházban halt meg. — És ezek Franciaországban történtek, a nagy és fényes Franciaországban!... mit mondjon, mit tegyen a magyar költő? hallgasson és, ha lehet ily szomorú vigasztalástól, vigasztalódjék. A költő mindenütt édes gyermeke az ínségnek.

SZERETLEK ÉN, SZERETLEK TÉGED...

Szeretlek én, szeretlek téged,
Kedves kis angyalom,
Csak az fáj, hogy szerelmemet be
Nem bizonyíthatom.

5 Igy egyszerűen a szavamra,
Ha tetszik, nem hiszed,
És én mikép oszlassam el, ha
Vannak, kétségidet?

Születtem volna gazdag úrnak:
10 Bizonyágtételért
Egy-egy gyémántkövet dobnék el
Minden kis szavadért.

Ha királynak születtem volna:
Letenném koronám
15 Egy kis virágkoszoruért, mit
Kezecskéd fűzne rám.

Volnék szivárvány: kérnélek, hogy
Színeimet elfogadd,
És festess bennök szalagot, mely
20 Övezzé derekad.

Ha volnék a világlátó nap:
Ott hagynám az eget,
S a nagyvilág helyett nem néznék
Mást, mint szemeidet!

(Pest, 1848. január.)

MINEK NEVEZZELEK?

Minek nevezzelek,
Ha a merengés alkonyában
Szép szemeidnek esti-csillagát
Bámulva nézik szemeim,
5 Mikéntha most látnák először...
E csillagot,
Amelynek mindenik sugára
A szerelemnek egy patakja,
Mely lelkem tengerébe foly —
10 Minek nevezzelek?

Minek nevezzetek,
Ha rám röpítéd
Tekinteted,
Ezt a szelíd galambot,
15 Amelynek minden tolla
A békeség egy olajága,
S amelynek érintése oly jó!
Mert lágyabb a selyemnél
S a bölcső vánkosánál —
20 Minek nevezzetek?

Minek nevezzetek,
Ha megzendülnek hangjaid,
E hangok, melyeket ha hallanának,
A száraz téli fák,
25 Zöld lombokat bocsátanának
Azt gondolván,
Hogy itt már a tavasz,
Az ő régen várt megváltójok,
Mert énekel a csalogány —
30 Minek nevezzetek?

Minek nevezzetek,
Ha ajkaimhoz ér
Ajkadnak lángoló rubintköve,
S a csók tüzeiben összeolvad lelkünk,
35 Mint hajnaltól a nappal és az éj,
S eltűn előlem a világ,
Eltűn előlem az idő,
S minden rejtélyes üdvességeit
Árasztja rám az örökkévalóság —
40 Minek nevezzetek?

Minek nevezzetek?
Boldogságomnak édesanyja,
Egy égberontott képzelet
Tündérleánya,
45 Legvakmerőbb reményimet
Megszégyenítő ragyogó valóság,
Lelkemnek egyedűli
De egy világnál többet érő kincse,
Édes szép ifju hitvesem,
50 Minek nevezzetek?

(Pest, 1848. január.)

FÉLÁLOMBAN...

Szép kedvesem
Lágy kebele...
Szíved buját...
Mind érzem...

5 Kicsiny madár,
Dalolj nekem...
Tündéri dal,
Hű szerelem!...

Ezüst... arany...
10 Nem kell, nem kell,
Oly bús vagyok:
Vigyétek el!...

Mily illat ez,
Mily sok virág!
15 Egy végtelen
Kert a világ...

Bús, puszta lesz
Mindjárt az ég,
Hullatja le
20 Minden diszét,

A csillagok
Lehullanak,
Fejem körül
Koszorunak!...

25 Hah, lánc csörög
Hát volna még?
Hisz ami volt,
Mind eltörék...

Csörög... de nem
30 A kezeken...
Földön csörög,
Leestiben.

Ott voltam én
A nagy csatán,
35 A zászlót én
Lobogtatám.

Hoztam haza
Vérző sebet...
Elmúlt a harc,
40 Beforrt a seb.

Aludj, aludj,
Szép kedvesem...
Oh szabadság!
Oh szerelem!
(Pest, 1848. január.)

A RAB OROSZLÁN

A végtelen birodalom helyett
Adának néki egy kis ketrecet!

Vasrostélyos kicsiny ketrecben áll
Az oroszlán, a sivatag- király.

5 Hagyjátok őt békében állani,
Szentségtelenség háborítani.

Ha elrablák a szabadságot tőle,
Hadd gondolkozzék legalább felőle;

Ha el nem éri a fa sudarát,
10 Hadd lépjen árnyékára legalább.

Ott áll merően, méltóságosan,
Még mostan is mily méltósága van!

Elvették szabadságát, mindenét,
De nem vehették hős tekintetét.

15 Merően áll, miként a piramíd, amely
Sokszor nézett reá komor kövcivel.

Ott járnak kósza gondolatjai,
Magát szülőföldére képzei,

Amelynek sivatagjait vele
20 Együtt zúgá be a szamum szele.

Ez a szép föld, ez volt a szép idő! . . .
De tömlőcének őre jó,

S merengésének eltűnik világa,
Mert vesszejével őt ez főbe vágta.

25 Vessző s egy ily fickó parancsol néki,
Oh minden égnek minden istenségi!

Ilyen mélyen hajolt magas feje,
Ilyen gyalázatot kell tűrnie!

S a bámuló, otromba néptömeg
30 Gyalázatán még egy nagyot röhög.

Hogy mersz pisszenni, léha söpredék?
Ha szét találja törni tömlőcét,

Ugy összetéphet, úgy széjjeltagolhat,
Hogy lelked sem marad meg a pokolnak!

(Pest, 1848. január.)

A JÓ TANÍTÓ

Van biz ott a sok rossz között,
Van jó tanító is;
Volt nekem sok rossz tanítóm,
Volt nekem egy jó is.

5 Meg is maradt a fejemben,
Úgy emlékszem rája,
Mintha vén kopasz fejével
Most is itten járna.

Kopasz volt az istenadta,
10 Nem tehetek róla;
Vén legény volt, ifjusága
Régen elvirúla.

Elhervadtak virágai,
Egy maradt meg épen,
15 Egy nagy bazsarózsa nyílott
Az orra hegyében.

Talán minden reggel újra
Kivirult az orra,
De nem csoda, mert gondosan
20 Táplálgatta, borral.

Már hiába, ha ez olyan
Különös plánta volt,
Hogy nem szivelt egyebet, mint
Pincei harmatot.

25 Ez alatt az orr alatt egy
Nagy bajúsz ácsorga,
Egyik rúdja égbe készült,
Másik le a porba.

A bajúsz alatt szája volt,
30 Szájában pipája,
Lapátnak is beillett vón
Köpcös szopókája.

Zrínyijét még valamikor
Árpád idejében
35 Készítették, semmi szín sem
Volt már a színében.

Gombok voltak akkorák rajt,
Mint egy-egy pogány fej,
Használták is tán a török
40 Hadban buzogány helyett.

Mindenféle zsinorral úgy
Ki volt kanyargatva,
Hogy a mennydörgős mennykő is
Eltévedett rajta.

45 A szabó jó szűkecskére
Szabta a nadrágot,
De azért egy kicsit mégis
Pötyögősen állott. —

Hosszan bajlódtam tán vele,
50 De megérdemelte,
Mert szörnyen jó ember volt az
Istenteremtette.

Olyan jó tanító volt ő,
Amilyen csak kellett,
55 Esztendőt át asztal alatt
Heverték a könyvek.

Ha leckémből fél betűt sem
Tudtam felmondáskor,
Azzal vigasztalt, hogy sebj,
60 Megtanulom máskor.

Ki is mutattam iránta
Jószívűségemet,
Vittem neki ajándékot,
Mikor csak lehetett.

65 Lelopkodtam sonkát kolbászt
Saját kéményéből,
Ez volt ajándékom, s ő még
Meg is hítt vendégül.
(Pest, 1848. január.)

A PUSZTA, TÉLEN

Hej, mostan puszta ám igazán a puszta!
Mert az az ősz olyan gondatlan rossz gazda;
Amit a kikelet
És a nyár gyűjtöget,
5 Ez nagy könnyelműen mind elfecséreli,
A sok kincsnek a tél csak hült helyét leli.

Nincs ott kinn a juhnyáj méla kolompjával,
Sem a pásztorlegény kesergő sípjával,
S a dalos madarak
10 Mind elnémultanak,
Nem szól a harsogó haris a fű közül,
Még csak egy kicsiny kis prűcsök sem hegedül.

Mint befagyott tenger, olyan a sík határ,
Alant röpül a nap, mint a fáradt madár,
15 Vagy hogy rövidlátó
Már öregkorától,
S le kell hajolnia, hogy valamit lásson...
Igy sem igen sokat lát a pusztaságon.

Üres most a halászkunyhó és a csőszház;
20 Csendesek a tanyák, a jószág benn szénáz;
Mikor vályú elé
Hajtják estefelé,
Egy-egy bozontos bús tinó el-elbődül,
Jobb szeretne inni kinn a tó vizébül.

25 Leveles dohányát a béres leveszi
A gerendáról, és a küszöbre teszi,
Megvágja nagyjából;
S a csizmaszárából
Pipát húz ki, rátölt, és lomhán szipákol,
30 S oda-odanéz: nem üres-e a jászol?

De még a csárdák is ugyancsak hallgatnak,
Csaplár és csaplárné nagyokat alhatnak,
Mert a pince kulcsát
Akár elhajítsák,
35 Senki sem fordítja feléjük a rudat,
Hóval söpörték be a szelek az utat.

Most uralkodnak a szelek, a viharok,
Egyik fönn a légben magasan kavargó,
Másik alant nyargal
40 Szikrázó haraggal,
Szikrázik alatta a hó, mint a tűzkő,
A harmadik velök birkozni szemközt jő.

Alkonyat felé ha fáradtan elülnek,
A rónára halvány ködök települnek,
45 S csak félig mutatják
A betyár alakját,
Kit éji szállásra prüszögve visz a ló...
Háta mögött farkas, feje fölött holló.

Mint kiűzött király országa széléről,
50 Visszapillant a nap a föld pereméről,
Visszanéz még egyszer
Mérges tekintettel,
S mire elér szeme a tulsó határra,
Leesik fejéről véres koronája.

(Pest, 1848. január.)

SZERELEMNEK RÓZSAFÁJA...

Szerellemnek rózsafája...
Árnyékában heverek,
Hulldogálnak homlokomra
Illatozó levelek.

5 Szerellemnek fülmiléje
Csattog a fejem fölött,
Képzetemben minden hangja
Egy-egy isten-álmat költ.

Szerellemnek poharában
10 Ajkamat fürösztgetem,
Nem oly édes másból a méz,
Mint ebből a gyötrelmem.

Szerelem fejér felhői
Errefelé lengenek,
15 Mintha engem látogatni
Jőne egy angyalsereg.

Szerellemnek holdvilága
Rám aranypalástot vet,
Eltakarja, felejteti
20 Vélem szegénységemet.

(Pest, 1848. január.)

NE FELEDD A TÉRT...

(Moore után angolból.)

Ne feledd a tért, hol ők elestek,
Az utósó s a legjobb vitézek;
Mind elmentek és kedves reményink
Velök mentek, egy sírban enyésznek.

5 Oh, ha visszanyernők a haláltól
A szíveket, mik előbb dobogtak,
Ujra víni a szabadság harcát
Színe előtt a magas mennyboltnak!

Pillanatra ha lehullna láncunk,
10 Melyet ott ránk a zsarnok szoríta:
Nincsen ember, nincsen isten, aki
Minket újra megkötözni bírna!

Vége van . . . de bár a történetben
Ottan áll a győző-név ragyogva,
15 Átkozott az a dicsőség, amely
A szabadok szíveit tapodja.

Sokkal drágább a sir és a börtön,
Melyet honfi-névnek fénye tölt meg,
Mint a győzedelmi oszlop, amit
20 A szabadság romjain emeltek.

(Pest, 1848. január.)

HIDEG, HIDEG VAN OTT KINN . . .

Hideg, hideg van ott kinn,
Arról nem tehetek,
Nem is törődöm véle,
Szobám elég meleg.

3 Egykor . . . de mi közöm most
A múlthoz énnkem?
Nem, nem leszek hálátlan
Írántad, jelenem,

Te foglald egyedül el
10 Egészen lelkemet,
Számúzve a jövő s múlt,
Remény s emlékezet.

Mi is az a jövő s múlt?
Ha zordon vagy ha szép,
15 Az mindegy, így is úgy is
Tolvajnál nem egyéb.

Két tolvaj a jövő s múlt,
Íncselkednek veled,
Hogy szépszerén inagokra
20 Vonják figyelmedet,

S míg jobbra-balra nézesz,
Ellopják hirtelen
A szép virágot, melyet
Eléd tett a jelen.

25 Nem fogtok most ki rajtam,
Zsebmetsző cimborák,
Pusztuljatok szemembül,
Lóduljatok tovább.

Te állj, te állj előttem,
30 Barátságos jelen,
Jóízűen merengek
Mosolygó képeden.

Nem vagy merész kalandor.
Regényes vad legény,
35 Kinek félvállán mente,
Sastoll a süvegén.

Fejeden házisapka,
Rajtad hálórúha,
Kezedben egy pohár bor,
40 Szádban török pipa.

Hadd rázzam meg, kedélyes
Barátom, kezedet,
E nagy karszékből töltöm
Estém szemközt veled.

45 Füstöljünk, iddogáljunk...
Vidáman ránk ragyog
A lámpa, feleségem
Szeme s a csillagok.

(Pest, 1848. január.)

A VÖLGY S A HEGY

Ha én hegy volnék! (sóhajtott a völgy)
Ha én hegy volnék! milyen isteni
A csillagok szomszédságából
A nagyvilágra letekinteni.

5 Az a boldog hegy, ott uralkodik
Királyi széke dicső magasán,
Körülövedzi hódolattal
Fejét a felhő tömjénfüst gyanánt.

A kelő nap, első sugáriból,
10 Tesz homlokára aranykoronát,
S a lemenő palástul adja
Rá végsugárainak bíborát.

Ha én hegy volnék! itt elbújva kell
Áttingenem homályos éltemet,
15 A szomszédig sem láthatok, s a
Szomszédból sem láthatnak engemet. — —

Ha én völgy volnék! (sóhajtott a hegy)
Ha én völgy volnék! oh milyen rideg
Ez a magasság, e dicsőség,
20 Amelyet tőlem úgy irigylenek.

Engem talál az első napsugár
És az utósó is rajtam ragyog,
És mégis mindig olyan puszta
És mégis mindig oly hideg vagyok.

25 Pillangó, harmat, csalogány, virág...
Hiába hívom, egyik sem szeret,
S mi odalenn enyelgő szellő,
Az idefönn csatázó fergeteg.

Ha én völgy volnék! élnék ott alatt
30 A nagyvilágtól mélyen rejtve el,
S cserélgetném a boldogságot
A szép tavasz kedves szülöttivel!

(Pest, 1848. január.)

OLASZORSZÁG

Megunták végre a földöncsuszást,
Egymásután mind talpon termenek,
A sóhajokból égháború
Lett, s lánc helyett most kardok csörgenek,
5 S halvány narancs helyett a déli fák
Piros vérrozákkal lesznek tele —
A te dicső szent katonáid ők,
Segítsd őket, szabadság istene!

Nos, elbizott hatalmas zsarnokok,
10 Orcáitokrul a vér hova lett?
Orcátok olyan kísértetfejér,
Miként ha látnátok kísértetet;
Azt láttatok, valóban, megjelent
Előttetek Brutusnak szelleme —
15 A te dicső szent katonáid ők,
Segítsd őket, szabadság istene!

Aludt Brutus, de már fölébrede,
S a táborokban lelkesítve jár,
Mondván: „ez a föld, honnan elfutott
20 Tarquín s amelyre halva hullt Cézár;
Előttünk meghajolt ez óriás,
S ti a törpéknek meghajoltok-e“ —
A te dicső szent katonáid ők,
Segítsd őket, szabadság istene!

25 Eljő, eljő az a nagy szép idő,
Amely felé reményim szállanak,
Mint ősszel a derültebb ég alá
Hosszú sorban a vándormadarak;
A zsarnokság ki fog pusztulni, és
30 Megint virító lesz a föld színe —
A te dicső szent katonáid ők,
Segítsd őket, szabadság istene!

(Pest, 1848. január.)

RÓZSAVÖLGYI HALÁLÁRA

Vén muzsikus, mit vétettem én neked,
Hogy mindig csak szomorítasz engemet?
Keseregtem, mikor szólt a hegedűd,
Hej nem szól már, s ez nekem még keserűbb,
5 Ez nekem még keserűbb!

Régi sorsa magyaroknak a bánat,
E nélkül már tán élni sem tudnának,
Ha már így van, ébredj föl vén barátom,
Hadd busúljunk legalább a nótádon,
10 Hadd busúljunk nótádon!

Cudar nemzet biz a magyar, hiába,
Nem igen néz se' előre se' hátra,
Elfeledte, ami történt ezelőtt,
A jövő meg? bánja is ez a jövőt,
15 Bánja is ez a jövőt!

Egyszer ember csak a magyar, mikor a
Fülét szívére megtölti a muzsika,
Könnybe lábbad a két szeme olyankor,
Eszébe jut a siralmas hajdankor,
20 A siralmas hajdankor.

Sirathatjuk is a multat, Mohácsot,
Kiket ott a török fegyver levágott;
Ha őket eltemették vón rendesen,
Húszezer sír állna ottan egy helyen,
25 Húszezer sír egy helyen!

És mikor már kibusúltuk magunkat,
Megfeszítjük lelünkét és karunkat,
És ha akkor ott volna az ellenség,
Ha mégannyi volna is mind elesnék,
30 Mind egy szálra elesnék!

Akkor aztán bízni kezdünk magunkba',
Hogy telik még mitőlünk is nagy munka,
Hogy kivirít még a magyar nép fája,
S lombjait majd isten ember csodálja,
35 Isten ember csodálja! —

Ébredj föl, vén muzsikus, vén barátom,
Hadd busúljunk, lelkesedjünk nótádon,
Olyan istenigazában tudtad te,
Hogy hol fekszik a magyarnak a szive,
40 A magyarnak a szive.

Mért hagytál el? hiszen mi rád nem untunk,
Pedig veled ötven évet mulattunk,
Gyere vissza, áldom azt az istened,
Kezdd el újra, kezdd el azt az ötvenet,
45 Kezdd el azt az ötvenet! — —

Addig hittam, hogy sírjából megjelent,
Megjelent, de csak addig volt idefent,
Míg kezével hajlékára mutatott . . .
Mi van benne? hegedű és koldusbot,
50 Hegedű és koldusbot!

(Pest, 1848. január 29.)

AZ ORSZÁGGYÜLÉSHEZ

Sokat beszéltek, szépet is beszéltek,
Jót is, de ebből a hon még nem él meg,
Mert nincs rendében eljárások,
Ti a dolog végébe kaptatok,
5 És így tevetek már régóta mindig;
Látják, kik a multat végigtekintik.
Ki képzeli olyan templomépítőt,
Ki a tornyot csinálja meg előbb?
És azt a levegőbe tolja, hogy
10 Ott fönn maradjon, míg majd valahogy
Alája rakja szépen a falat,
S legeslegvégül jóne az alap.
Ti vagytok ilyen mesteremberek,
Ezért ad a hon nektek kenyeret,
15 Ezért fizet szívének vérivel!
Jobbat tesz, aki semmit sem mivel.
Időt, crót eltékozoltok, és ha
Sükert mutattok is föl néha-néha,
Csak olyan az, mint hogyha engemet
20 A szomjuság bánt, s adnak víz helyett
Ételt, s talán még éppen olyan ételt.

Mitől szomjúságom csak jobban éget.
 Ha ez siker, ha ez jótétemény:
 Elmémet a bölcsőben hagytam én.
 25 Hiába minden szép és jó beszéd,
 Ha meg nem fogjátok az elejét,
 Ha a kezdetnél el nem kezditek...
 Sajtószabadságot szereztek.
 Sajtószabadságot, csak ezt ide!
 30 Ez oly nagy, oly mindenható ige
 A nemzetben, mint az isten „legyen“-je,
 Amellyel egy mindenséget teremte.
 Hol ez nincs meg, bár másképp mindenek
 Eláradó bőségben termenek,
 35 S bár az utósó szolga és a pór
 Zsebébül aranyat marokkal szór:
 Azon nemzetnek még sincs semmije,
 Azon nemzetnek koldus a neve.
 S hol ez megvan, bár rongyban jár a nép,
 40 Nyomorg, tengődik mindenféleképp:
 Azon nemzet gazdag végetlenül,
 Mert a jövődőt bírja örökül.
 Haladni vágyunk; de haladhatunk?
 Én istenem, milyen golyhók vagyunk!
 45 Lábunk szabad, de szemünk bekötve,
 Hová megyünk? ... meglássátok, gödörbe.
 Szemünk bekötve, fogva szellemünk,
 Az égbe szállnánk, s nem röpülhetünk,
 A szellem rab, s a ronda légbe fül,
 50 Mely dögvészes már önnön átkitúl.
 A szellem rab; mint a hitvány kutyát,
 A ház végére láncba szoríták,
 S láncát harapva tördeli fogát,
 Amellyel védni tudná a hazát...
 55 A szellem rab, s mi fönn tartjuk nyakunkat,
 S szabad nemzetnek csúfoljuk magunkat!
 Szolgák vagyunk, rabszolgánál szolgábbak
 Megvetésére a kerek világnak!

(Pest, 1848. február.)

ANYÁM TYÚKJA

Ej mi a kő! tyúkanyó, kend
A szobában lakik itt bent?
Lám, csak jó az isten, jót ád,
Hogy fölvitte a kend dolgát!

5 Itt szaladgál föl és alá,
Még a ládára is fölszáll,
Eszébe jut, kotkodákol,
S nem verik ki a szobából.

Dehogy verik, dehogy verik!
10 Mint a galambot etetik,
Válogat a kendermagban,
A kiskirály sem él jobban.

Ezért aztán, tyúkanyó, hát
Jól megbecsülje kend magát,
15 Iparkodjék, ne legyen ám
Tojás szűkében az anyám. —

Morzsa kutyánk, hegyezd füled,
Hadd beszéljek mostan veled,
Régi cseléd vagy a háznál,
20 Mindig emberül szolgáltál,

Ezután is jó légy, Morzsa,
Kedvet ne kapj a tyúkhusra,
Élj a tyúkkal barátságba'...
Anyám egyetlen jószága.

(Vác, 1848. február.)

A TÉL HALÁLA

Durva zsarnok, jégshivű tél,
Készülj... készülj, a halálra!
Jármodat megunta a föld,
És ledobja valahára;
5 Szabadság lesz! ím, az ég is
Ideszegődött a földhöz,
Fegyvertárából, a napbul,
Tűznyilakkal rád lövöldöz.

Meg fogsz halni, vad, bitor tél!

- 10 Addig él csak minden zsarnok,
Míg magok alattvalói
Szabadságot nem akarnak;
Hogyha egyszer a raboknak
Akaratja ki van mondva,
15 Összeomlik börtön és lánc,
S elenyészik híre-hamva.

- Harcolj, harcolj, föld, a téllel,
Ne félj, megbírod, levágod,
S szabadságodat kivívod,
20 Tavasz a te szabadságod.
Eljön, eljön a szép tavasz,
S hoz virágokat kebledre,
És szivárványt diadalmi
Koszorúnak a fejedre!

- 25 Nézd, amelynek rabja voltál,
A tél maga érzi vesztét,
Dúlt arcán megtört szemébül
Sűrű könnyek omlanak szét.
Hah, ki eddig csupa jég volt,
30 Most hogy olvad, mily gyáván hal!...
Nem csoda, hiszen testvér a
Gyávaság a zsarnoksággal.
(Pest, 1848. február.)

1848

Ezernyolcszáznegyvennyolc! az égen
Egy új csillag, vérpiros sugára
Életszint vet a betegségében
Meghalványult szabadság arcára.

- 5 Szent szabadság újabb megváltója
A másodszor súlyedt embereknek,
Drága élted miljom s miljom ója,
Ne félj, téged nem feszítenek meg.

- Elbuvék a békeség galambja,
10 Fészke mélyén turbékolni sem mer;
Háborúnak ilyve csattogtatja
Szárnyait a légben vad örömmel.

Hah, ti gyávák, ti már is remegtek?
Ez csak kezdet, ez csak gyermekjáték...
15 Hátha mindazok beteljesednek,
Amiket én álmaimban láték!

Eljön, eljön az ítélet napja,
A nagy isten véritétele tart,
S míg jutalmát jó, rossz meg nem kapja,
20 Már nyugonni sem fog addig a kard!

(Pest, 1848. február.)

KEMÉNY SZÉL FÚJ...

Kemény szél fúj, lángra kap a szikra,
Vigyázzatok a házaitekra,
Hátha mire a nap lehanyatlak,
Tűzben állunk már tetőtől-talpig.

5 Édes hazám, régi magyar nemzet,
Alszik-e csak a vitézség benned,
Vagy apáink halálával elhalt?
Illik-e még oldaladra a kard?

Magyar nemzet, ha rád kerül a sor,
10 Lész-e megint, ami voltál egykor?
Oly hatalmas harcos, ki szemével
Jobban ölt, mint más a fegyverével!

A világot védtük hajdanában
A tatár és a török világban;
15 Vajon most, ha eljön a nagy munka,
Meg bírjuk-e védni mi magunkat?

Oh magyarok istene, add jelit,
Ha a kenyértörés elközelít,
Hogy az égben uralkodol még te
20 A magad s néped dicsőségére!

(Pest, 1848. február.)

BEAUREPAIRE

Hogy kitelt a franciáknál
A király becsülete:
(Mint ezernyolcszázharmincban
S most valami két hete)

5 Fölberzenkedett a német,
S esküvék, hogy bosszút áll,
Megöli a szabadságot
És megmenti a királyt.

S vitte zsoldos seregét és
10 Longwy már meghódola,
Megy tovább, Verdunön a sor,
Elkezdődik ostroma.

Verdun gyáva népe reszket,
S reszkető félelmiben
15 Térd- s fejthajtást határoz,
Hogy bántása ne legyen.

De az őrség kapitánya
Beaurepaire mást beszél:
„Hódolásról nem lehet szó,
20 Még nem oly nagy a veszély.

Ha az ellen fegyverünkbe
Szerelmes, jól van, tehát
Hadd vegye ki kezeinkből,
Mi magunk ne adjuk át.“

25 Aki gyáva, siket is, nem
Hallgatott rá a tanács,
Tollat nyujtanak neki, hogy
Irj' alá a hódolást.

Beaurepaire elhajítja
30 A tollat, s fegyvert ragad,
S lelkesülten és elszántan
Mondja ki e szavakat:

„Éljétek túl hát a szégyent,
A gyalázatot, de én
35 Az ellenek csak holttestet
Adni át megesküvém.

Bátraink előtt halálom
Majd mint vonzó példa áll...
Én betöltöm esküvésem...
40 Végszavam: szabad halál!“

Nekiszegzé kebelének
S elsütötte fegyverét,
S ez szívéből kiszakítá
Életének gyökerét.

(Pest, 1848. február.)

DICSŐSÉGES NAGYURAK...

Dicsőséges nagyurak, hát
Hogy vagytok?
Viszket-e úgy egy kicsit a
Nyakatok?
5 Uj divatu nyakravaló
Készül most
Számotokra... nem cifra, de
Jó szoros.

Tudjátok-e, mennyit kértünk
10 Titeket,
Hogy irántunk emberiek
Legyetek,
Vegyetek be az emberek
Sorába...
15 Rimázkodott a szegény nép,
S hiába.

Állatoknak tartottátok
A népet;
Hát ha most mint állat fizet
20 Tinéktek?
Ha megrohan mint vadállat
Bennetek,
S körmét, fogát véretekkel
Festi meg?

25 Ki a síkra a kunyhókból
Miljomok!
Kaszát, ásót, vasvillákat
Fogjatok!
Az alkalom maga magát
30 Kinálja,
Útött a nagy bosszuállás
Órája!

Ezer évig híztak rajtunk
Az urak,
35 Most rajtok a mi kutyáink
Hízzanak!
Vasvillára velök, aztán
Szemétre,
Ott egyék a kutyák őket
40 Ebédre!...

Hanem még se!... atyafiak,
Megálljunk!
Legyünk jobbak, nemesebbek
Önálluk;
45 Isten után legszentebb a
Nép neve:
Feleljünk meg becsülettel
Nékie.

Legyünk nagyok, amint illik
50 Mihozzánk,
Hogy az isten gyönyörködve
Nézzon ránk,
S örömében mindenható
Kezével
55 Fejeinkre örök áldást
Tetézzen.

Felejtsük az ezer éves
Kínokat,
Ha az úr most testvérének
60 Befogad;
Ha elveti kevélységét,
Címerit,
S teljes egyenlőségünk el-
Ismeri.

Nemzeti dal.

Talpra, magyar, hí a' haza!
Itt az idő, most vagy soha!
Rabok legyünk vagy szabadok?
Ez a kérdés, válaszokatok! —
A' magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk.

Rabok voltunk mostanáig,
Kárhozottak ösapáink,
Kik szabadon éltek haltak,
Szolgaföldben nem nyughatnak.
A' magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk.

Sehonnai bitang ember,
Ki most, ha kell, halni nem mer,
Kinek drágább rongy élete,
Mint a haza becsülete.
A magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk.

Fényesebb a' láncznál a' kard,
Jobban ékesíti a' kart,
És mi még is lánczot hordtunk!
Ide veled, régi kardunk!
A magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk.

A' magyar név megint szép lesz,
Méltó régi nagy híréhez,
Mit rá kentek a' századok,
Lemossuk a' gyalázatot.
A magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk.

Hol sírjaink domborúlnak,
Unokáink leborúlnak,
És áldó imádság mellett
Mondják el szent neveinket.
A magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk.

Petőfi Sándor.

*A 1848. március 15-én kiadott sajtó-szer-
besség után legfeljebb 1000 nyomtatott
példány, így a magyar szabadság első kékete.
Petőfi Sándor*

65 Nemes urak, ha akartok
Jőjtek,
Itt a kezünk, nyujtsátok ki
Kezetek.
Legyünk szemei mindnyájan
70 Egy láncnak,
Szüksége van mindnyájunkr' a
Hazának.

Nem érünk rá várakozni,
Szaporán,
75 Ma jókor van, holnap késő
Lesz talán.
Ha bennünket még mostan is
Mégvettek,
Az uristen kegyelmezzen
80 Tinektek!

NEMZETI DAL

Talpra magyar, hí a haza!
Itt az idő, most vagy soha!
Rabok legyünk vagy szabadok?
Ez a kérdés, válasszatok! —
5 A magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk!

Rabok voltunk mostanáig,
10 Kárhozottak ősapáink,
Kik szabadon éltek-haltak,
Szolgaföldben nem nyughatnak.
A magyarok istenére
Esküszünk,
15 Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk!

Sehonnai bitang ember,
Ki most, ha kell, halni nem mer,
Kinek drágább rongy élete,
20 Mint a haza becsülete.

A magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk!

25 Fényesebb a láncnál a kard,
Jobban ékesíti a kart,
És mi mégis láncot hordtunk!
Ide veled, régi kardunk!
A magyarok istenére

30 Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk!

A magyar név megint szép lesz,
Méltó régi nagy híréhez;

35 Mit rákentek a századok,
Lemossuk a gyalázatot!

A magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább

40 Nem leszünk!

Hol sírjaink domborulnak,
Unokáink leborulnak,
És áldó imádság mellett
Mondják el szent neveinket.

45 A magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk!

(Pest, 1848. március 13.)

15-DIK MÁRCIUS, 1848

Magyar történet múzsája,
Vésőd soká nyugodott,
Vedd föl azt s örök tábládra
Vésd föl ezt a nagy napot!

5 Nagyapáink és apáink,
Míg egy század elhaladt,
Nem tévének annyit, mint mink
1 Huszonnégy óra alatt.

Csattogjatok, csattogjatok,
10 Gondolatink szárnyai,
Nem vagytok már többé rabok,
Szét szabad már szállani.

Szálljatok szét a hazában,
Melyet eddig láncotok
15 Égető karikájában
Kínosan sirattatok.

Szabad sajtó!... már ezentul
Nem féltetek, nemzetem,
Szívedben a vér megindul,
20 S éled a félholt tetem.

Ott áll majd a krónikákban
Neved, pesti ifjuság,
A hon a halálórában
Benned lelte orvosát.

25 Míg az országgyűlés ott fenn,
Mint szokása régóta,
Csak beszélt nagy sikeretlen:
Itt megkondult az óra!

Tettre, ifjak, tettre végre,
30 Verjük le a lakatot,
Mit sajtónkra, e szentségre,
Istentelen kéz rakott.

És ha jó a zsoldos ellen,
Majd bevárjuk, mit teszen;
35 Inkább szurony a szivekben,
Mint bilincs a kezeken!

Föl a szabadság nevében,
Pestnek elszánt ifjai!...—
S lelkesülés szent dühében
40 Rohantunk hódítani.

És ki állott volna ellen?
Ezren és ezren valánk,
S minden arcon, minden szemben
Rettenetes volt a láng.

45 Egy kiáltás, egy mennydörgés
Volt az ezerek hangja,
Odatört a sajtóhoz és
Zárját lepattantotta.

Nem elég... most föl Budára,
50 Ott egy író fogva van,
Mert nemzetének javára
Célozott munkáiban.

S fölmenénk az ős Budába,
Fölrepültünk, mint sasok,
55 Terhünkől a vén hegy lába
Majdnem összeroskadott.

A rab író t oly örömmel
S diadallal hoztuk el,
Aminőt ez az öreg hely
60 Mátyás alatt ünnepelt! —

Magyar történet múzsája,
Vésd ezeket kövedre,
Az utóvilág tudtára
Ottan álljon örökre.

65 S te, szívem, ha hozzád férne,
Hogy kevésbé légy, lehetnél!
E hős ifjuság vezére
Voltam e nagy tetteknél.

Egy ilyen nap vezérsége,
70 S díjazva van az élet...
Napoleon dicsósága,
Teveled sem cserélek!

(Pest, 1848. március 16.)

A SZABADSÁGHOZ

Oh szabadság, hadd nézzünk szemedbe!
Oly sokáig vártunk rád epedve,
Annyi éjen által, mint kísértet,
Bolygott lelkünk a világban érted.

5 Kerestünk mi égen-földön téged
Egyetlenegy igaz istenséget,
Te vagy örök, a többi mind bálvány,
Mely leroskad, egy ideig állván.

S mégis mégis számkivetve voltál,
10 Mint a gyilkos Kain bujdokoltál,
Szent nevedet bitóra szögezték,
Érkezésedet hóhérok lesték.

Megszűnt végre hosszú bujdosásod,
Sírba esett, ki neked sírt ásott,
15 Bevezettünk, s uralkodás végett
Elfoglaltad a királyi széket.

Te vagy a mi törvényes királyunk,
Trónusodnál ünnepelve állunk,
Körülötted miljom s miljom fáklya,
20 Meggyúlt szíveink lobogó lángja.

Oh tekints ránk, főséges szabadság!
Vess reánk egy éltető pillantást,
Hogy erőnk, mely fogy az örömláztól,
Szaporodjék szemed sugarától.

25 De, szabadság, mért halvány az orcád?
Szenvedésid emléke szállt hozzád?
Vagy nem tettünk még eleget érted?
Koronádat a jövőtől félted?

Ne félj semmit, megvédünk... csak egy szót,
30 Csak emeld föl, csak mozdítsd meg zászlód,
S lesz sereged ezer és ezernyi,
Kész meghalni vagy diadalt nyerni!

S ha elesnénk egy szálig mindnyájan,
Feljövünk a sírbul éjsféltájban,
35 S győztes ellenségednek megint kell
Küzdeni... kísértő lelkeinkkel!

(Pest, 1848. március 27-e előtt.)

BORDAL

Egyik kezemben a fegyverem,
A másikat sem hevertetem,
Jobbkezemben tartom kardomat,
Balkezembe veszek poharat.

5 Aki mostan nem tart énvelem,
Verje meg azt az én istenem,
Vigyék el a körmös angyalok . . .
A hazáért iszom, igyatok!

Igyunk, jóbarátim, mostanság,
10 Bor a megtestesült bátorság,
Pedig nekünk ez kell, nem egyéb,
Öntsük hát magunkba hevenyén.

Ki tudja, hogy mit hoz a holnap?
Mire virad, tán már dobolnak,
15 Akkor aztán ki a csatára
Édes magyar hazánk javára!

Koszorús a haza homloka,
Szabadságból fontuk azt oda,
Ott is marad örök-mindétig,
20 Azt ugyan le róla nem tépik.

Egyszer volt csak rabnép a magyar,
Többé lenni nem fog, nem akar,
Most már meg van vetve a lába,
S az úristen sem hajt igába.

25 Szabadságunk, aki hozzád nyúl,
Elbucúszhatnak a világtul,
Szívében vér s élet nem marad,
Kiűritjük, mint e poharat!

(Pest, 1848. március.)

FÖLTÁMADOTT A TENGER...

Föltámadott a tenger,
A népek tengere;
Ijesztve eget-földet,
Szilaj hullámokat vet
5 Rémitő ereje.

Látjátok ezt a táncot?
Halljátok e zenét?
Akik még nem tudtátok,
Most megtanulhatjátok,
10 Hogyan mulat a nép.

Reng és üvölt a tenger,
Hánykódnak a hajók,
Súlyednek a pokolra,
Az árboc és vitorla
15 Megtörve, tépve lóg.

Tombold ki, te özönvíz,
Tombold ki magadat,
Mutasd mélységes medred,
S dobáld a fellegekre
20 Bőszült tajtékodat;

Jegyezd vele az égre
Örök tanúságúl:
Habár fölül a gálya,
S alúl a víznek árja,
25 Azért a víz az úr!

(Pest, 1848. március 27—30.)

A KIRÁLYOKHOZ

Azt adok, mit vajmi ritkán kaptok,
Ti királyok, nyílt őszinte szót,
Ahogy tetszik, köszönjétek meg, vagy
Büntessétek a fölszólalót;
5 Áll még Munkács, áll az akasztófa,
De szivemben félelem nem áll...
Bármit mond a szemtelen hízélgés,
Nincsen többé szeretett király!

Szeretet... hah, ezt a szép virágot
10 Tövestül kiteptétek ti rég,
S kidobtátok azt az országotra,
S ott átment rajt a szekérkerék,
Amely megtört esküvésitekkel
Megterhelten világszerte jár...
15 Bármit mond a szemtelen hízélgés,
Nincsen többé szeretett király!

Csak túrnek már titeket a népek,
Csak túrnek, mint szükséges roszt,
S nem szeretnek... odafönn az égből
20 Megszámlálták napjaitokat.
Majd halljátok a nagy ítéletszót
Attól, aki mindenkit bírál...
Bármit mond a szemtelen hízélgés,
Nincsen többé szeretett király!

25 Föllázítsam a kerek világot,
Föllázítsam-e ellenetek,
Hogy a dühnek Sámson-erejével
Milliónként nektek essenek?
Megkondítsam a halálharangot,
30 Hogy borzadjatok hangjainál?...
Bármit mond a szemtelen hízélgés,
Nincsen többé szeretett király!

Nem lázítok, mert nincs erre szükség;
Mért ráznám meg erőszakosan
35 Azt a fát, amelynek a gyümölcse
Már túlérve, rothadásba van?
Ha megéri a gyümölcs, fájárul
Magától a földre hull alá...
Bármit mond a szemtelen hízélgés,
40 Nincsen többé szeretett király!
(Pest, 1848. március 27—30.)

VAN-E MOSTAN OLYAN LEGÉNY...

Van-e mostan olyan legény,
Aki fél,
Ha a mennykő jár is ott a
Fejénél?

5 Takarodjék el közülünk
A gyáva,
Bújjék bele a kemence
Lyukába!

Testvéreim a szabadság
10 Nevében,
Álljuk meg a helyet amúgy
Keményen,
Mutassuk meg, hogy mik vagyunk?
Olyanok,

15 Akiken a veszedelem
Ki nem fog!

A legelső jeladásra
Kiállunk,
Ha elesünk, új sor áll föl
20 Utánunk;
Ha két magyar marad is a
Világon:
(Csak e kettő szabad legyen)
Nem bánom!

25 Háromszinű magyar zászló,
Dicső jel!
Védelmezünk megfeszített
Erővel,
Kiemeltük a porból szent

30 Szárnyadat,
Röpülj előttünk a magas
Ég alatt!

Háromszinű magyar zászló,
Vezérelj,
33 Egyikünk sem fösvénykedik
Vérével!
Ellenséged előbb meg nem
Taposhat,
Míg vérünkkel be nem festett

40 Pirosra!

(Pest, 1848. április.)

KÉSZÜLJ, HAZÁM!

Készülj, hazám,
Készülj, boldog haza!
Oly ünnep vár reád, amilyet
Még nem pipázott magyar ember,
5 Amely majd hét országra szól,
Mint a lócsei kalendáriom.
Készülj, hazám!

A bécsi német
Egytől-egyig mind megveszett,
10 Istentül elrugaskodott, az
Ördögnek adta lelkét,
És mostan e belpoklosok
Ezt kurjogatják:
„Minékünk a szabadság
15 Árnyéka nem kell,
Maga a szabadság kell minékünk,
Teljes szabadság minden áron!“
Igy kurjogatnak
E sátán cimborái,
20 S mi lesz a vége e históriának?
Az lesz a vége, hogy császárijokat,
Kegyelmes jó császárijokat
Elkergetik,
Családostúl elkergetik,
25 Isten Jehova ugyse'
Elkergetik!

De ez lesz a magyarra nézve a
Szerencse napja,
A boldogságnak égi ünnepe!
30 Közénk fog jőni
A császár és családja,
A fölséges család!
Igy fognak hozzánk szólani:
„Hű magyarok,
35 Mi mindig bízunk bennetek,
Mindig szerettünk titeket,
Legjobban, legatyaibban
Szerettünk népeink között;
Im kebletekre borulunk,
40 Öleljetek meg,
Kedves hű fiaink!“
És kell-e több minékünk,
Nékünk hű magyaroknak?

Letérdelünk előttök,
 45 Vándorsarúikról a port
 Lenyalják csókjaink
 S a hála és öröm könyűi,
 Melyek majd, mint egy második Duna,
 Fognak keresztülfolyni a hazán,
 50 És egy kiáltás lesz a nemzet:
 (Egy olyan óriás kiáltás,
 Melytől a csillagok potyognak)
 „Vitam et sangvinem
 Pro rege nostro!“
 55 Mint hajdanában
 Bögtek dicsó apáink. —
 S ha lesz közöttünk olyan vakmerő,
 Kinek eszébe jut,
 Hogy három század óta úr
 60 Hazánkon a Habsburg-család,
 S azóta a hazának
 Nem volt egy gondolatja
 Nem volt egy érzeménye,
 Mely édesebb a kárhozatnál,
 65 Az ilyen vakmerőt,
 Az ilyen szemtelent,
 Az ilyen háladatlant
 Honárulónak deklaráljuk
 És nyársra húzzuk!
 70 Készülj, hazám, ez ünnepélyre,
 Készülj és örvendj, oh boldog haza!
 S ti elcsapott királyok
 Itt Európában valamennyien,
 Jertek mihozzánk,
 75 A jó magyar nép szívesen lát,
 Dicsőségének tartja, ha
 Hizlalhat bennetek,
 Jertek mihozzánk!
 Kosztot, kvártélyt adunk,
 80 S az elvesztett királyi címek
 Kárpótolása végett
 Majd táblabírákká teszünk!
 (Pest, 1848. április.)

MEGINT BESZÉLÜNK S CSAK BESZÉLÜNK...

Megint beszélünk s csak beszélünk,
A nyelv mozog s a kéz pihen;
Azt akarják, hogy Magyarország
Inkább kofa, mint hős legyen.

5 Dicsőségünknek kardja! csak most
Készültél s már a rozsdá esz.
Meglássátok, maholnap minden
Az ó kerékvágásba' lesz.

Ugy állok itt, mint a tüzes ló,
10 Mely föl vagyon nyergelve már,
S prüsszögve és tombolva ott benn
Fecsegő gazdájára vár.

Nem a tettek terén fogok hát,
Mint egy csillag, lehullani?
15 Megfojtanak majd a tétlenség
Lomhán ölelő karjai?

S nem lenne baj, ha magam volnék,
Hisz egy ember nem a világ,
De ezer és ezer van, aki
20 A zablán tépelődve rág.

Óh ifjaink, óh én barátim,
Ti megkötött szárnyú sasok,
Láng a fejem, jég a szívem, ha
Végigtekintek rajtatok!...

25 Föl, föl, hazám, előre gyorsan,
Megállni féluton kívánsz?
Csupán meg van tágtva rajtad,
De nincs eltörve még a lánc!

(Pest, 1848. április.)

A KIRÁLY ÉS A HÓHÉR

Úl a király nagy kevélyen
A fényes királyi széken,
Magas urak (aljas szolgálak!)
Körülveszik, kezét nyalják.

5 De a trónus inogni kezd...
Földindulás okozza ezt?
Földindulás: néplázadás!
Gyarapodik szemlátomást.

Mint a folyóvíz a gátot,
10 Eltépte a nép a láncot,
S békójának töredéke
Fegyver mostan a kezébe'!

Ing a trónus egyre jobban,
Sompolyognak alattomban,
15 Sompolyognak el az urak.
A királynál csak egy marad.

Tudjátok-e, ki ez az egy,
Aki maradt, aki nem megy?
Orcája hó, ruhája vér,
20 Keze halál, neve hóhér.

Szól a király: „Mind elhagyott!
Csak másodmagammal vagyok.
Te vagy tehát, te vagy nekem
Egyetlenegy hű emberem!”

25 „Azért, hogy én itt maradok,
Híved, király, én sem vagyok,”
Szólt a hóhér előlépve,
„Királyoknak nincsen híve.

Kik a trónus körül járnak,
30 Nem egyebek ők, mint árnyak,
Tart az árnyék, míg süt a nap,
Ha ez elmegy, vége annak.

Itt maradtam én teveled,
Mert nekem te adsz kenyeret,
35 Együtt lenni kell minekünk,
Egymás nélkül nem élhetünk.”
(Pest, 1848. április.)

RÁKÓCZI

Hazánk szentje, szabadság vezére,
Sötét éjben fényes csillagunk,
Oh Rákóczi, kinek emlékére
Lángolunk és sírva fakadunk!

3 Az ügy, melynek katonája voltál,
Nemsokára diadalmat ül,
De te nem lész itt a diadalnál,
Nem jöhetsz el a sír mélyiből.

Hamvainak elhozása végett
10 Elzarándokolnánk szívesen,
De hol tették le a földbe téged,
Hol sirod? nem tudja senki sem!

Számkiűztek nemzeted körébül,
Számkiűzve volt még neved is,
15 S bedőlt sírod a század terhétül,
Mely fölötte fekszik, mint paizs.

Oh de lelked, lelked nem veszett el,
Ilyen lélek el nem veszhetett;
Szállj le hozzánk hősi szellemeddel,
20 Ha kezdődik majd az ütközet.

Vedd a zászlót, vedd szellemkezedbe,
S vidd előttünk, mint hajdan vivéd,
S másvilági hangon lelkesítve
Erősítsd meg seregünk szívét.

25 S rohanunk az ellenség elébe,
S ha utánunk nyúl száz drága kéz,
S lesz előttünk száz halálnak képe:
Nem lesz köztünk, aki visszanéz.

S majd ha eljön győzedelmünk napja,
30 A szabadság dicsó ünnepe,
Igy kiált föl millióknak ajka:
Aki kezdte, az végezte bel!

(Pest, 1848. április 21.)

FELESÉGEM ÉS KARDOM

Galamb van a házon,
Csillag van az égen,
Az én ölemben van
Kedves feleségem;
5 Ugy tartják szelíden
Ringató karjaim,
Mint a harmatot a
Rezgő fa lombjai.

Ha már megöleltem,
10 Mért meg ne csókolnám?
Csókokban nem szegény,
Nem is fősvény a szám.
Beszélgetünk is, de
Az csak félig beszéd,
15 A másik fele már
Csókokban olvad szét.

Nagy a mi örömünk,
Nagy a mulatságunk,
Gyöngynek is beillik
20 Fényes boldogságunk!
De az én kardomnak
Ez schogysem tetszik,
Ránk szemét a falról
Mogorván mereszti.

25 Mit nézsz, öreg kard,
Olyan mérgesen ránk?
Vén golyhó, talán a
Szerelemföltés bánt?
Hagyd el ezt te, bajtárs,
30 Nem való ez néked,
Ha férfi vagy, ne úzz
Asszonymesterséget.

De meg nincs is okod
Engemet féltened,
35 Hiszen ismerhetnéd
Már feleségemet,
Ismerheted lelkét,
Ezt a ritka lelket,
Aminőt az isten
40 Nem sokat teremtet;

Ha szüksége van a
Hazának karomra,
Téged saját keze
Köt fel oldalamba,
45 Oldalamra köt, és
Búcsuját így veszi:
Menjetek, legyetek
Egymásnak hívei!

(Pest, 1848. április.)

A TAVASZHOZ

Ifju lánya a vén télnek,
Kedves kikelet,
Hol maradsz? mért nem jelensz meg
A világ felett?

5 Jöszte, jöszte, várnak régi
Jóbarátaid;
Vond föl a kék ég alatt a
Fák zöld sátrait.

Gyógyítsd meg a beteg hajnalt,
10 Beteg most szegény,
Oly halványan üldögél ott
A föld küszöbén;

Áldást hoz majd a mezőre,
Ha meggyógyítod:
15 Édes örömkönyeket sír,
Édes harmatot.

Hozd magaddal a pacsírtát,
Nagy mesteremet,
Aki szép szabad dalokra,
20 Tanít engemet.

S ne feledd el a virágot,
Ne feledd el ezt,
Hozz belőle, amennyit csak
Elbír két kezed.

25 Nagyobbodtak a halálnak
Tartományai,
S bennök sokan a szabadság
Szent halottai;

Ne legyenek szemfedőtlen
30 Puszta sír alatt,
Hintsd reájok szemfedőül
A virágokat!

(Pest, 1848. április.)

A MAGYAROK ISTENE

Félre, kislelkűek, akik mostan is még
Kétkedni tudtok a jövő felett,
Kik nem hiszitek, hogy egy erős istenség
Őrzi gondosan a magyar nemzetet!

5 Él az a magyarok istene, hazánkat
Átölelve tartja atyai keze;
Midőn minket annyi ellenséges század
Ostromolt vak dühhel: ő védelmeze.

Az idők, a népek éktelen viharja
10 Elfújt volna minket, mint egy porszemet,
De ő szent palástja szárnyát ránk takarta,
S tombolt a vihar, de csak fejünk felett.

Nézzetek belé a történet könyvébe,
Mindenütt meglátni vezérnyomdokát,
15 Mint a folyóvízen által a nap képe,
Áthuzódik rajta aranyhíd gyanánt.

Igy keresztüléltünk hosszú ezer évet;
Ezer évig azért tartott volna meg,
Hogy most, amidőn már elértük a révet,
20 Az utósó habok eltemessenek?

Ne gondoljuk ezt, ne káromoljuk őtet,
Mert káromlás, róla ilyet tenni fel,
Nem hogy egy isten, de még ember sem űzhet
Ily gunyos játékot gyermekeivel!

25 A magyar nemzetnek volt nagy és sok vétke,
S büntetéseit már átszenvedte ő;
De erénye is volt, és jutalmat érte
Még nem nyert . . . jutalma lesz majd a jövő.

30 Élni fogsz, hazám, mert élned kell . . . dicsőség
És boldogság leszen a te életed . . .
Végetér már a hétköznapi vesződés,
Várd örömmel a szép derült ünnepet!

(Pest, 1848. április.)

A KONZERVATÍVOK

Mentünk az ellenség elé,
Mentünk előre bátran,
Ti ott hátul kullogtatok
Az előhad nyomában,
5 Árnyékával takarta be
Seregünk lomha testetek,
Nagy volt az út, nagy a meleg,
Az árnyék persze jól esett.

Midőn az ellenség előtt
10 Kiálltunk a csatára,
Ruhánkba kapaszkodtatok
És rángattatok hátra,
Szűköltetek kegyetlenül,
És óbégattatok rutul:
15 „Ne lőjjetek, ne lőjjetek,
Félünk a puskaporszagtul!

Még van idő, még van idő,
Forduljon vissza szépen,
Jobb otthon, sokkal jobb leszen
20 Kemence közelében;
Inkább hátunkra kancsukát,
Mint kezeinkbe kardokat,
Jertek haza, a kancsuka
Csak sebesít, de öl a kard.“

25 Illyen vitézi csatadalt
 Dudáltatok mögöttünk,
 De isten segedelmivel
 Mi megütköztünk s győztünk,
 S ti drágalátos madarak,
 30 Kibujtok most hátunk mögül,
 És orditoztok diadalt,
 Hűhóztok istentelenül.

Hohó, lassabban egy kicsit
 És hátrább, hallják kendtek!
 35 Jobban becsüljük kendteket,
 Ha nem szemtelenkednek.
 Csak magatokat teszitek
 Bolondokká, ha vélitek,
 Hogy e Judásörömmel itt
 40 Minket bolonddá tettetek.

(Pest, 1848. április.)

ILYEN ASSZONY VALÓ NÉKEM...

Ilyen asszony való nékem,
 Mint az én kis feleségem.
 Eszemadta kis barnája,
 Te vagy a világ rózsája.

5 Nem vagyok az, aki voltam,
 Aki annyit szomorkodtam;
 Csillagos ég az életem,
 Ezt is neked köszönhetem.

Édes szemed mosolygása
 10 Örömemnek kútforrása,
 Többet ér egy tekinteted,
 Mint a tavasz, mikor legszebb.

Meg is érem minélelőbb,
 Megérem én azt az időt,
 15 Hogy ahová lépsz, kedvesem,
 Lábad nyomán virág terem.

Ha dicsérni akarnálak,
Sokfélének mondhatnálak,
Nem mondalak én egyébknek,
20 Csak az isten remekének!

(Pest, 1848. április.)

A LEDŐLT SZOBOR

Állt egy szobor magas hegy tetején.
Olyan magas volt e hegy, hogy neki
A fellegek szolgáltak öv gyanánt,
S vállán pihent meg nyári délbén a nap.

5 E hegytetőn állott az ércszobor,
Egy méltóságos óriás-alak,
Egyik kezében háborúi kard,
Másik kezében győzedelmi zászló.

Mikép jutott e hegyre e szobor?
10 A földről vitték őt oda, vagy az
Égből esett le? ... így szentebb, de úgy
Magasztosabb, ha emberkéz emelte.

Az ég s a föld közös munkája volt,
Isten segített, ember fáradozott;
15 Sok száz esztendő múlt el, mialatt
Sok miljom kéz bevégezte a munkát.

De végre meglett. Fönn állt a szobor.
Európa látta s nézte, s mindenik
Térd meghajolt, lenyomta őket a
20 Fél-tisztelet fél-rettegés előtte.

Áll még a hegy, de orma bús rideg.
Hol a szobor, mely koronája volt?
Tán megirigylé a földtől e dísz
Az ég, s magához fölragadta? ... oh nem!

25 Földindulás jött, mely lerombolá,
Megingatá alapján őt e vész,
A magasból a mélybe dőlt alá,
S alant a völgyben elnyelé a posvány.

Hazám, hazám, te szent dicső szobor,
30 E posványban kellett fetrengened,
Ott henteregtél három századig
A sárrá rothadt zöld hullámok alján,

S fejed, mit egykor koszorú gyanánt
Öveztek fönnt a szomszédcsillagok,
35 Az ingoványnak undok férgei
Borították el ronda testeikkel.

Oh én hazám, oh én szegény hazám!
Minek nevezzem azt az érzeményt,
Mely mint egy sötét felhőszakadás
40 Omlik szivemből multad emlékére?

De félre, bú, de félre, gyász, el, el!
Nincs a mocsárban már a szent szobor,
Fertő-ágyából kiemeltük őt,
Kihoztuk őt a tiszta levegőre.

45 Oh jertek, jertek, mossuk tagjait,
Legyen, mint volt, olyan szeplőtelen,
Jőjön, segítsen mosni mindenik,
Az asszony könnyel és a férfi vérrel.

Ha régi fényében ragyogni fog,
50 Akkor menjünk, pihenni, társaim...
Akkor se még, nem! még azonkívül
Új kötelesség fáradalma vár ránk.

Föl kell emelnünk a szobrot megint
A hegyre, melyen egykor tündökölt,
55 Amelyről olyan méltóságosan
Nézett alá a bámuló világra.

Föl, nemzetemnek apraja, nagya,
Szégyen reá, ki lomhán vesztegel,
Dicsőség arra, aki dolgozik...
60 Válasszatok most: szégyen vagy dicsőség!

(Pest, 1848. április.)

MÁR MINÉKÜNK ELLENSÉGÜNK....

Már minékünk ellenségünk
Egész világ, látom én;
Szegény magyar, be magad vagy
Ezen a föld kerekén!

5 Akivel mi megosztottuk
Asztalunknak ételét,
Ruháinkat, hajlékunkat:
Éhenkórász volt elég.

Aki hozzánk jőne mostan,
10 Bajainkat osztani,
Aki velünk kezét fogna:
Nincs barát, nincs atyafi.

No de semmi, jó az isten,
Ugy lesz, ahogy lenni kell;
15 Hagyjanak el! csak magunkat
Mi magunk ne hagyjuk el.

És mi nem hagyjuk magunkat,
Mig lesz egy kéz és egy kard;
Fogadom azt, hogy megbánja,
20 Aki bántja a magyart!

Hosszu a mi türelmünk, de
Ha egyszer kifakadunk,
Akkor aztán hosszú ám és
Rettentő a haragunk.

25 Tudhatják az ellenségink,
Mint viselünk háborút,
Ha pedig már elfeledték,
Jól van, majd eszökbe jut.

Úgy elütjük-verjük őket,
30 Ha türelmünk megszakad,
Hogy magunk is megsajnáljuk
Szegény nyomorultakat!

(Pest, 1848. április.)

KISFIÚ HALÁLÁRA

Alig hogy kivettek a bölcsőből,
Kis fiúcska, koporsóba tettek;
Volt-e méltó a világra jőnöd?
Mi haszna volt rövid életednek?

5 Balga kérdés! te eleget éltél,
Bármi hamar végezed be pályád;
Hány nem érte meg, amit te? ámbár
Késő vénség görbitette vállát.

Te megérted kurta életedben
10 A magyar nemzet föltámadását,
Te hallottad e szent zajt, s magad is
Kiáltottad: éljen a szabadság!

(Pest, 1848. április.)

BÁNK BÁN

Ügyefogyott király volt az
A második Endre,
Papucs alatt szuszogott az
Isten-teremtette;

5 Felesége tartotta az
Ország gyepőlőszárát,
Ögyelgett is ám a székér
Majd tüled majd hozzád.

Gyöngé kéz az asszony keze,
10 Nem való kormányra,
Hát ha még a gyöngeségnek
Gonoszság a párja!
Endre király, gonosz asszony
A te feleséged,
15 Szíve gonosz, neve Gertrúd,
Születése német.

Gertrúd a jó magyarokat
Kutyába se vette,
Hívatalrul méltóságrul
20 Le-letevegette,
A helyökbe meg a maga
Perepútyát rakta,
Maradtak vón, vesztek vóna
Ott a hazájokba'!

25 Ilyen sértést szenvedtenek
A nagy uraságok,
A szegény nép meg szenvedett
Húzzavonjaságot,
Szenvedett az istenadta
30 Árva magyar népc,
Mint a Krisztus a keresztfán,
Olyan volt a képe;

Ugy fizette a sok adót,
Hogy a szeme dűledt,
35 Nem volt irgalom számára,
Nem volt könyörület.
A királyi udvarból ily
Nyájas szavak jöttek:
„Dolgozz, paraszt, dolgozz, fizess,
40 Azután dögölj meg!“

Néhányan az efféléket
Megsokalták végre,
Szövetkeztek rettenetes
Összeesküvésre,
45 Azt mondották: „Söpörjük ki
A királyi házat,
Annyi benne a szemét, hogy
Igazán gyalázat!“

Csak Bánk bán, a nádorispán
50 Tartóztatta őket,
Nem remélt-e sikert? vagy tán
Remélt jobb időket?
De mikor a feleségét...
Iszonyú történet!...
35 Hogyan kezdjem? hogy végezzem?...
No jaj neked, német!

Bánk bánnak a feleségét
A királyné öccse
Erőszakos lator móddal
60 Megszeplősítette.
Szép az asszony, ifju és jó,
Asszonyok virága!
S eltiporva, beledobva
Fertőzet sarába!

65 „Föl, barátim!” ordít a férj
Kinja nagy voltában,
„Lelkemen a bosszuállás,
Kardomon halál van;
Föl, barátim, egyenesen
70 A királyi házba . . .
Királyi ház? bordélyház és
Zsiványok tanyája!”

És bementek egy csoportban
A királyi lakba,
75 Ott a német urak épen
Dözsöltek kacagva,
Akkor is, míg a magyarnak
Borát, étkét falták,
A szegény magyar nemzetet
80 Veszettül csufolták.

Megálltak ám a magyarok
A ház közepében,
Mindeniknek egy-egy mennykő
Villogott szemében;
85 Meg is hökkent a németiség
Egy keveset ekkor,
Aki ivott, gégéjében
Ecetté vált a bor.

Kezdte pedig a beszédet
90 Mag' a nádor, Bánk bán,
Királynénak s udvarának
Jó estét kívánván:
„Jó estét, jó mulatságot,
Főlséges személyek . . .”
95 A királyné: „Mit akartok,
Hivatlan vendégek?”

„Azt azonnal tudni fogod,
Nem soká váratlak,“
Felelt Bánk bán, „elbeszélem
100 Neked s ez uraknak.
Tiszteletet parancsolok!
Mert nemzet áll itten,
Egy megbántott nemzet és a
Bosszuálló isten.

105 Mi vagyunk a vendégek itt?
És nem ti lennétek?
Ti vagytok itt a hivatlan
S hálátlan vendégek!
Befogadtunk titeket s ti
110 Kivertetek minket,
És eszitek és isszátok
Testünket, vérünket,

De csak ettétek . . . mert ez az
Utósó falattok,
115 Ami most van szájatokban,
Ettül megfuladtok!
Először is te halsz meg, te
Gertrúd, német szajha!
Te királyné s kerítóné
120 Egy személyben! . . . rajta!“

Bánk bán kardja a királynét
Át meg általjárta,
S magyarság a németiséget
Hányta mind kardjára.
125 Aki bírta, megszökéssel
Életét elorzá;
Meghalt, aki nem szökhett . . .
Kitisztult az ország!

(Pest, 1848. május.)

MIT NEM BESZÉL AZ A NÉMET ...

Mit nem beszél az a német,
Az istennyila ütné meg!
Azt követeli a svábság:
Fizessük az adósságát.

5 Ha csináltad, fizesd is ki,
Ha a nyelved öltöd is ki,
Ha meggebedsz is beléje,
Ebugatta himpellére!...

Ha pediglen nem fizetünk,
10 Aszondja, hogy jaj minekünk,
Háborút küld a magyarra,
Országunkat elfoglalja.

Foglalod a kurvanyádat,
De nem ám a mi hazánkat!...
15 Hadat nekünk ők izennek,
Kik egy nyúlra heten mennek.

Lassan, német, húzd meg magad,
Könnyen emberedre akadsz;
Ha el nem férsz a bőrödbe',
20 Majd kihúznak mi belőle!

Itt voltatok csókolózni,
Mostan jöttök hadakozni?
Jól van hát, jól van, jöjtek,
Majd elválík ki, bánja meg.

25 Azt a jó tanácsot adom,
Jöjtek nagy falábakon,
Hogy hosszúkat léphessetek,
Mert megkergetünk bennetek.

Fegyverre nem is méltatunk,
30 Mint a kutyát, kibotozunk,
Ugy kiverünk, jobban se' kell,
Még a pipánk sem alszik el!

(Pest, 1848. május.)

FEKETE-PIROS DAL

Hagyjátok el azt a piros-fehér-zöld színt,
Lejárt az ideje!

Más szín illeti most a magyar nemzetet:
Piros és fekete.

- 5 Fessük zászlainkat fekete-pirosra,
Mert gyász és vér lesz a magyar nemzet sorsa.

Kicsiny sziget vagyunk tenger közepében,
Erős vihar támad,

Mindenfelől jönnek és megostromolják

- 10 A habok hazámat.

Fessük zászlainkat fekete-pirosra,
Mert gyász és vér lesz a magyar nemzet sorsa.

Készül az ellenség; és mi készülünk-e?

Mit csinál a kormány?

- 15 Ahelytt, hogy örködnék, mélyen mélyen alszik
Fönn a haza tornyán.

Fessük zászlainkat fekete-pirosra,
Mert gyász és vér lesz a magyar nemzet sorsa.

Fönn a kormány alszik, mi pedig itt alant

- 20 Vígadunk, dőzsölünk,

Mintha mind a három isten nem gondolna

Mással, csak mivelünk.

Fessük zászlainkat fekete-pirosra,
Mert gyász és vér lesz a magyar nemzet sorsa.

- 25 Eszembe jut Mohács, az a szomorú kor!

Akkor is így tettünk,

Terített asztalnál telt poharak körül

Bút és bajt feledtünk.

Fessük zászlainkat fekete-pirosra,

- 30 Mert gyász és vér lesz a magyar nemzet sorsa.

Mohács, Mohács! . . . tarka lepke, gondtalanság

Röpködött előttünk,

Azt üztük, pedig már a török oroszlán

Elbödült mögöttünk.

- 35 Fessük zászlainkat fekete-pirosra,

Mert gyász és vér lesz a magyar nemzet sorsa.

Hol lesz az új Mohács? hol megint húszezer
 Magyar vitéz vész el,
 Mérföldekre nyúló rónát borítva el
 40 Kiomló vérével.
 Fessük zászlainkat fekete-pirosra,
 Mert gyász és vér lesz a magyar nemzet sorsa.

Hol lesz az új Mohács? ahol megint lemegy
 Majd a haza napja,
 45 S háromszáz évig vagy talán soha többé
 Arcát nem mutatja!
 Fessük zászlainkat fekete-pirosra,
 Mert gyász és vér lesz a magyar nemzet sorsa.
 (Pest, 1848. május.)

MIÉRT KISÉRSZ...

Miért kisérsz minden lépten-nyomon,
 Te munkás hazaszeretet?
 Éjjel-nappal mért mutatod nekem
 Gonddal borított képedet?
 5 Örökké itt vagy, itt vagy énvelem,
 Ugy is látlak, ha behunyom szemem.

Tudom, kevés, mit a honért tevék,
 De megtevém, amennyi telt,
 Van, akinek nagyobb az ereje,
 10 S mégis kevesebbet mivelt;
 Kérlek, fordítsd el tőlem képedet
 Csak egy időre, hazaszeretet!

Oh hadd feledjem, hogy polgár vagyok!
 Itt a tavasz, virít a föld,
 15 Virágillat s a zengő madarak
 Dala eget-földet betölt,
 Arany felhők, e nyájas szellemek,
 Fejem fölött vidáman lengenek.

Oh hadd feledjem, hogy polgár vagyok!
 20 A költészetnek istene
 Olyan kegyes hozzám; iránta én
 Hálátlanságba essem-e?
 Ott vesztegelni hagyjam lantomat,
 Míg a bútól majd húrja szétszakad?

25 Oh hadd feledjem, hogy polgár vagyok!
Van ifjúságom s kedvesem,
Gyöngyökbe foglalt órákkal kínál
Az ifjúság s a szerelem,
És minden óra, mit el nem vevék,
30 Egy elpazarlott örök üdvösség.

Hah, mennyi tündér együtt: ifjúság,
Tavaszi költészet, szerelem!
El hagyjam őket tőlem szállani?
Utánok vágyva nyúl kezem...
35 Jertek hozzám... nyujtsátok karotok...
Öleljetek meg, tietek vagyok!

(Pest, 1848. május.)

A KIRÁLY ESKÜJE

Megesküdt a király
Hunyadi Lászlónak:
„Esküszöm az égre,
Az ég istenére,
5 Bántani nem foglak.“

Készül föl Budára
Jó Hunyadi László.
Ne menj fel, ne menj fel,
Ne légy életeddel
10 Könnyelműen játszó!

Vermed lesz Budavár,
Beleesél, ha mégysz,
Maradj lenn Belgrádban,
Vagy bujdoss hazátlan,
15 Szép fiatal vitéz.

Kora még tenéked
Sírba fekünnöd le,
Éktelen halotti
Szemfedőt borítani
20 Ékes szemeidre.

Hazám szép vitéze,
Ne menj föl Budára!
Látod, mi villog ott?
Nem a te csillagod...
25 Hóhérbárd sugára!

„Balga aggódástok
Nem ijeszt el engem;
Köszönöm tanácsatok,
De reá nem állok,
30 Megyek, föl kell mennem.

Vén Budavárban van
Ifju menyasszonyom;
Érted száz halálba
Mennék meg sem állva,
35 Szerelmes angyalom!

De halálrul ottan
Szó sincs, nem is lehet,
Megesküdtél nekem,
Királyom, s én hiszem
40 Szent esküvéseidet.“

Nemes bizalommal
László Budán termett.
Ássák a zsványok,
Ássátok, ássátok
45 Alája a vermet!

Menyasszonya keblén
Meg sem pihenhetett,
Szerelme egébül
Mély pokolba szédül:
50 Tömlöche vettetett.

„Miért dobtok engem
Fekete tömlöche?“
— „Mert királyod ellen
Van szándék szivedben;
55 Hűséged megszegve.“

— „Én királyom ellen!
Én hűségetszegő!
Emelj szót ellenem,
Lelkiismeretem,
60 Légy bíróm, lépj elő.

Ez hallgat, ez alszik,
Mint csecsemő-gyermek
Anyja lágy ölében,
S engemet, oh szégyen!
65 Itt bilincsre vernek.

Vegyétek le rólam
Ezt a rozsdás vasat,
S adjátok helyébe
Hazám védelmére
70 Tündöklő kardomat!“

Beszélhetsz, jó vitéz,
Senki sem hallgat rád,
Tömlöcöd becsukták,
Halld fordulni kulcsát,
75 Csikorogni a zárt.

Nem sokáig hagyták,
Hogy magát eméssze
Nagy Magyarországnak
Legszebbik virága,
80 Legnagyobb vitéze.

„Kelj föl, és jöszte ki!“
— „Szabad vagyok tehát?“
— „Szabad lész, oly szabad,
Hogy egy óra alatt
85 Ott vagy, ahol apád.“

— „Mit? megöltök engem?
Apám szent nevére,
Ez örült merészség!...
Ki sem hallgatva még,
90 És már elítélve.

Hunyadi Jánosnak
Vagyok én gyermeke;
Velem így tennetek
Nem rettent bennetek
95 E félisten neve?

De volnék akárki,
Én ártatlan vagyok,
S a király végtére
Esküvel ígérte,
100 Hogy bántani nem fog!

Halld meg, egész világ,
Tehozzád kiáltok:
Igy add rá hitedet,
Ha esküvéseket
105 Tesznek a királyok!“

Szép vitéz Hunyadit
Föl Szent-György terére
Hurcolták a latrok...
Többet is akartok
110 Tudni? kifolyt vére!

Háromszor csapott a
Hóhér a fejéhez,
S László vitéz még él,
Él, s halljátok, beszél,
115 Ekkép szól a néphez:

„Én ártatlan vagyok;
Ha volna is vétkem,
Bűnhődtem már érte,
S törvény értelmébe’
120 Szabad már személyem!“

S föláll László vitéz,
De megbotlik lába,
S estében negyedszer
Sujt hozzá a mester
125 És fejét levágja!

Lemenőben volt a
Nap, piros volt arca,
Vad haraggal vetett
Végső tekintetet
130 A véres piacra.

Azért volt a nap oly
Haragos kedvében,
Hogy a nép csak állt ott,
S merőn száját tátott
135 Tehetetlenségben.

Mért nem éltem akkor!
Mért nem voltam ottan!
Kiáltottam vón a
Gyáva bámulókra
140 Veszett fájdalmamban:

„Föl, ha istened van,
Föl magyar nép, és e
Gaz királyt legottan
Fojtsuk az ártatlan
145 Áldozat vérébe!”

(Pest, 1848. május)

A GYÁVA FAJ, A TÖRPE LELKEK...

A gyáva faj, a törpe lelkek,
Kik nem szégyenlik magokat
Sápadni, ha kezemben a lant
Egy-egy merészebb hangot ad,
5 Ha a közelgető viharnek
Megérint hírmondó szele,
S dalom, mint elkapott madár, a
Földről magasra száll vele.

A vész csak készülöben van még,
10 És nem szakít le egyebet,
Mint ajkamról egy-egy hangos szót,
A fákról egy-egy levelet;
Hah, majd ha minden erejével
Fog dúlni és üvölteni,
15 S szívem mélyét forgatja föl s a
Fát gyökerestül tépi ki!

Mit mondotok, mit tesztek akkor,
Ha a világnak sarkai
Földindulástul, mennydörgéstül
20 Tőből meg fognak ingani,
Ha összevesz, mint négy vadállat,
És pusztít mind a négy elem,
S én vérbe mártott lantomat majd
Véres kezekkel pengetem!

(Pest, 1848. május.)

AUSZTRIA

- Miként elpusztult Jéruzsálem,
 El fogsz pusztulni, Ausztria,
 S mint Jéruzsálemnek lakói,
 Földönfutók lesznek császárajaid,
 5 Földönfutók és üldözöttek!
 Készüljetek,
 Ti fölfuvalkodott félistenek,
 Az óra kondul s futnotok kell,
 Hogy el ne zúzzanak
 10 Az omló trónus romjai . . .
 Ott veszni nem szabad tinektek,
 Tinektek élni, hosszan élni kell a
 Bukás után
 Nyomorban, végetlen nyomorban!
- 15 Hiába mossátok kezeiteket,
 Ti Poncius Pilátusok,
 Ámíthatjátok a világot,
 De lát az isten s ismer bennetek,
 S nincs számotokra többé kegyelem;
 20 Vagy érdemeltek-e
 Csak annyit is az ég kegyéből,
 Amennyitől egy hajsza! meghajol?
 Nem! — Birodalmatok
 A szabadság kalváriája,
 25 Uralkodás volt minden vágyatok,
 Ezért emeltetek Munkácsokat,
 Hogy a szellem világát, melegét,
 A rabbilincsek e fölölvasztóját
 Elrejtétek mélységes föld alá,
 30 S fölötte a sötétségben buján
 Tenyészhessék a zsarnokok virága,
 A test- s lélekzsibbasztó butaság . . .
 Elrablottátok a népek jogát,
 És elloptátok kincseit,
 35 Ti híboros haramják,
 Ti koronázott tolvajok!
- De a lopott vagyont
 El nem vizitek magatokkal;
 Félmeztelen
 40 Fognak kiverni titeket
 A főlemelkedett alattvalók,

Mint a tűzkardos angyal
 Ádámot-Évát a paradicsombul.
 Kolduljatok, miként
 45 Koldultak milliók miattatok!
 Koldulni fogtok és
 Nem nyertek alamizsnát,
 Mert akihez fordultok, az mind
 Gázságítoknak áldozatja volt,
 50 Rátok köp, elrúg bennetek,
 És undorodva fordul el!
 S ha ekkép éhen vesztetek,
 Dögtestetekre hollók szállanak,
 Mert nem lesz és ne légyen ember az
 55 Utálat miatt, aki eltemessen;
 A hollók gyomra lesz majd sírotok
 És szemszedőtök a népeknek átka!

(Pest, 1848. június.)

FÖL!

Elég soká voltunk fajankók,
 Legyünk végtére katonák!
 Elég volt már a furulyából,
 Riadjatok meg, harsonák!

5 Elöl pofoznak, hátul rúgnak,
 Hazám, tovább is túrsz-e még?
 Nem lobbansz föl, míg mennykövével
 Föl nem gyújt a haragos ég?

Oh nemzetem, hát bírnak téged
 10 Örökké féken tartani
 A nagyfejűek s kisszivűek
 (A táblabírák) szavai?

Vagy úgy van, amint ők beszélnek,
 Hogy elfajult már a magyar,
 15 Hogy gyöngeségből, gyávaságból
 Harcolni nem bír, nem akar?

Hazugság, szennyes gaz hazugság
S mint a nyelvetek, akkora;
Nem pezsg, nem habzik a magyar nép,
20 Csendes, de tüzes, mint bora.

Csak volna harc, csak öntenék már
Vérünket, bárcsak öntenék!
Majd meglátjátok, holtrészeg lesz
Minden csepptől egy ellenség.

25 Siess, hazám, napfényre hozni
Világraszóló híredet,
Mit német járom, német ármány
Elrablott és eltemetett.

Jőjjön ki kardod a hüvelyből,
30 Mint fellegek közül a nap,
Vakúljanak meg s megvakúlnak,
Akik reápillantanak.

Elég soká voltunk fajankók,
Legyünk végtére katonák!
35 Elég volt már a furulyából,
Riadjátok meg, harsonák!

(Pest, 1848. június.)

KÉT ORSZÁG ÖLELKEZÉSE

És az idő eljött, bár nem hamar
De nem is későn még, midőn
A szent imádság meghallgatva lőn,
Midőn egygé lett mind a két magyar!...
5 Ki eddig a porban hevertél,
Légy üdvözölve kebelünkön, Erdély!
Oh nemzetemnek drága szép testvére,
Simúlj, simúlj testvéred kebelére,
Amelyben a szív most oly édesen ver...
10 Légy üdvözölve százszor, százezerszer!

Mi jólesik ölelkezésünk,
S mégis milyen sokáig késtünk!...
De mindegy, mindegy feljött végre
A győzedelmes nap az égre,
15 Mely összesímult arcainkra süt,
S örömkönyűket szárít mindenütt.
Oh nap, ne bántsd e könnyeket,
Melyek most pilláinkon rengenek,
Amélyeket
20 Öröm csepegtetett;
Hagyd a világnak végeiglen
Ottan ragyogni szemeinkben,
Hagyd ott ragyogni mindég!...
Magyar szemében ez oly ritka vendég.

25 Együtt vagyunk és együtt maradunk!
Nincs isten és nincs ördög, aki
Ismét széjjel bírná szakítani
Ölelkező karunk.
Egy volt a bölcsőnk, koporsónk is egy lesz,
30 Ha majd leszállunk a holt nemzetekhez...
De én nem félek többé a haláltul;
Viselje bármilyen csalárdul
A változékony sors magát,
Sebet kapunk talán, de nem halált.

35 Jöhetsz, most már jöhetsz, vihar,
Nem rettegjük már haragod,
Két ország egygé olvadt,
Kétélű kard lett a magyar,
Mely jobbra is vág, balra is vág,
40 És jobbra-balra majd érzik csapását!

S te, lelkem, szállj a Királyhágón által
 Érzelmeknek tündérvilágával,
 És szórd el ott e kincseket,
 Ajándékozz meg ifjat, öreget,
 45 Hadd gazdagodjék mindenik meg,
 De legszebb részét add a székelyeknek!
 Csókold meg a székely fegyvereket,
 Azok csókodtul tündököljenek,
 S azoktól nyerj te hős-erőt,
 50 Mely úgy tündöklék a világ előtt!
 S ha bejárád a völgyeket,
 Röpülj föl s állj meg bérceik felett,
 S hogy megismerjék a rónák fiát,
 Játsszál szemökkel, mint a délibáb.

(Pest, 1848. június.)

UTON VAGYOK S NEM VAGY VELEM...

Uton vagyok s nem vagy velem,
 Jó angyalom, szép kedvesem,
 De jól tudom, lépésimet
 Hiven kíséri szellemed.
 5 Csak azt tudhatnám, édesem,
 Minő alakban jársz velem?
 Tán e szellő vagy, mely illattal
 Röpül hozzám s játszik hajammal?
 Az alkony pírja vagy talán
 10 Amott az ég boltozatán?
 Vagy tán az esti csillag, mely
 Reám ezüst sugárt lövel?
 Vagy a madárka vagy, ki ottan
 Ugy megdalolgat a bokorban?
 15 Vagy a kicsiny virág vagy itt,
 Ki úgy veti rám szemcét,
 Mikéntha mondaná: oh törj le,
 És vígy magaddal, tégy szivedre! ...
 Mondd meg nekem, súgd meg nekem,
 20 Melyik vagy, édes kedvesem?

(Nagykőrös, 1848. június 5—6.)

SZÜLŐFÖLDEMEN

Itt születtem én ezen a tájon
Az alföldi szép nagy rónaságon,
Ez a város születésem helye,
Mintha dajkám dalával vón tele,
5 Most is hallom e dalt, elhangzott bár:
„Cserebogár, sárga cserebogár!“

Ugy mentem el innen, mint kis gyermek,
És mint meglett ember úgy jöttem meg.
Hej azóta húsz esztendő telt el
10 Megrakodva búval és örömmel...
Húsz esztendő... az idő hogy lejár!
„Cserebogár, sárga cserebogár.“

Hol vagytok, ti régi játszótársak?
Közületek csak egyet is lássak!
15 Foglaljatok helyet itt mellettem,
Hadd felejtsem el, hogy férfi lettem,
Hogy vállamon huszonöt év van már...
„Cserebogár, sárga cserebogár.“

Mint nyugtalan madár az ágakon,
20 Helyről-helyre röpköd gondolatom,
Szedegeti a sok szép emléket,
Mint a méh a virágról a mézet;
Minden régi kedves helyet bejár...
„Cserebogár, sárga cserebogár!“

25 Gyermek vagyok, gyermek lettem újra,
Lovagolok fűzfásipot fűjva,
Lovagolok szilaj nádparipán,
Vályuhoz mék, lovam inni kíván,
Megittattam, gyi lovam, gyi Betyár...
30 „Cserebogár, sárga cserebogár!“

Megkondúl az esteli harangszó,
Kifáradt már a lovas és a ló,
Hazamegyek, ölébe vesz dajkám,
Az altató nóta hangzik ajkán,
35 Hallgatom, s félálomban vagyok már...
„Cserebogár, sárga cserebogár“... — —

(Félegyháza, 1848. június 6—8.)

A MÁRCIUSI IFJAK

Szolgaságunk idejében
Minden ember csak beszélt,
Mi valánk a legelső, kik
Tenni mertünk a honért!

5 Mi emeltük föl először
A cselekvés zászlaját,
Mi riasztók föl zajunkkal
Nagy álmából a hazát!

A földet, mely koporsó volt
10 S benn egy nemzet a halott,
Megillettük, és tizennégy
Miljom szív földobogott.

Egy szóvá s egy érzelmmé
Olvadt össze a haza,
15 Az érzélem „lelkesülés“,
A szó „szabadság“ vala.

Oh ez ritkasép látvány volt,
S majd ha vénül a világ,
Elmondják az unokáknak
20 Ezt a kort a nagyapák.

És mi becsben, hírben álltunk,
Míg tartott a küzdelem,
De becsünknek, de hírünknek
Vége lett nagy hirtelen.

25 Kik nem voltak a csatán, a
Diadalhoz jöttek,
S elszedék a koszorúkat,
Mert a szóhoz értenek.

E sereg, mely, míg a harc folyt,
30 El volt bujva vagy aludt,
Igy zugott a diadalnál:
Mi viseltünk háborut!

Legyen tehát a tiétek
A dicsőség és a bér,
35 Isten neki... nem küzdénk mi
Sem dicsőség- sem díjért.

És ha újra tenni kell majd,
Akkor újra ott leszünk,
És magunknak bajt s tinektek
40 Koszorúkat szerezzünk.

Viseljétek a lopott hírt,
A lopott babérokat,
Nem fogjuk mi fejeteokről
Leszaggatni azokat.

45 Abban lelünk mi jutalmat,
Megnyugoszunk mi azon:
Bárkié is a dicsőség,
A hazáé a haszon!

(Pest, 1848. június.)

KISKUNSÁG

Hova szívem, lelkem
Mindig mindenhonnan vissza-visszavágyott,
Ujra láttam végre születésem földét,
A szép Kiskunságot!
5 Bejártam a rónát,
Melyet átölel a Tisza-Duna karja,
S ölében, mint kedves mosolygó gyermekét
Az anya, úgy tartja.

Itt vagyok megint a
10 Nagyvárosi élet örökös zajában,
Oh de képzeletem most is odalenn az
Alföld rónáján van;
Testi szemeimet
Behunyom, és lelkem szemcivel nézek,
15 S előttem lebegnek szépen gyönyörűn az
Alföldi vidékek.

Forró nyárközép van,
Kapaszkodik a nap fölfelé; sugára
Mint a lángeső, oly égető özönnel
20 Ömlik a pusztára...
Pusztá van körülöm,
Széles hosszú pusztá, el is látok messze,
Egész odáig, hol a lehajló ég a
Földdel olvad össze.

25 Gazdag legelőkön
Visz az út keresztül; ott hever a gőboly,
Rekkenő a hőség, azért nem fogyaszt most
A kövér mezőből.
Cserény oldalánál
30 Szundikál a gulyás leterített subán,
Kutyái is lomhák, nem is pillantanak
Az utazó után.

Itten a lapályon
Egy ér nyúlik végig, meg se' mozdul habja,
35 Csak akkor loccsan, ha egy-egy halászmadár
Szárnyával megcsapja;
Szép fővény az alja,
Egészen lelátni sárga fenekére,
A lusta piócák s a futó bogarak
40 Tarka seregére.

Szélén a sötétzöld
Káka közt egy-egy gém nyakát nyujtogatja,
Közbe hosszú orrát üti víz alá a
Gólyafiak anyja,
45 Nagyot nyel, és aztán
Fölemeli fejét s körülnéz kényesen,
A vízparton pedig töméntelen bíbic
Jajgat keservesen.

Amott egy nagy ágas
50 Áll szomorún, egykor kútágas lehetett,
Mellette a gödör, hanem már beomlott,
Be is gyepesedett;
Elmerengve nézi
Ez a kútágas a távol délibábot,
55 Nem tudom, mit nézhet rajta? hisz affélét
Már cleget látott.

Ott van a délibáb
A láthatár szélén... nem kapott egyebet,
Egy ütöttkopott vén csárdát emelt föl, azt
60 Tartja a föld felett.
Emerre meg gyérül
A legelő, végre a nyoma is elvész,
Sárga homokdombok emelkednek, miket
Épít s dönt a szélvész.

65 Nagy sokára egy-egy
Tanya tünedez fel, boglyák és kazalok,
Rajtok varju károg, itt-ott egy mogorva
Komondor csavarog.
Tenger szántóföldek

70 Terjednek szerteszt, rajtok áldott búza,
Lefelé hajlanak, kalászaikat a
Nehéz mag lehúzza.

A zöld búza között
Piros pipacsok és kék virágok nyílnak,

75 Imitt-amott sötét-vörös tüskerózsa,
Mint egy vérző csillag.

Közeleg az este,
Megaranyosodnak a fehér fellegek,
Szép felhők! mindenik úgy megy el fölöttünk,

80 Mint egy tündérrege.

Végre ott a város,
Közepén a templom, nagy komoly tornyával,
Szanaszét a város végén a szélmalmok
Széles vitorlákkal.

85 Ugy szeretek állni
A szélmalmok előtt! elnézem ezeket,
Amint vitorlájok hányja, egyre hányja
A cigánykereket.

(Pest, 1848. június.)

A MAGYAR NÉP

Szabad a magyar nép, szabad valahára,
Kinek láncot vertek kezére lábára,
S görbedt derekával a rabigát vont,
Mintha csak állat és nem ember lett volna.

5 Szabad a magyar nép, fejét föltharthatja,
Kénye-kedve szerint kezeit mozgatja,
S mely előbb mint bilincs őtet szorította,
A vasat mint kardot ő szorítja mostan.

Szabad a magyar nép... lejárt napod, német!
10 Nem táncoltatod te többé ezt a népet,
S pióca módjára nem szivod a vérét,
Megfizette isten gonoszságod bérét.

E földön legyen úr a tót vagy a német?
E földön, hol annyi vitéz magyar vérzett!
15 Magyar vér szerezte ezt a dicső hazát,
És magyar vér ezer évig óalmazá!

Nincs itt urasága csak az egy magyarnak,
S kik a mi fejünkre állani akarnak,
Azoknak mi állunk feje tetejére,
20 S vágjuk sarkantyúnkat szíve közepébe!

Vigyázz, magyar, vigyázz, éjjel is ébren légy,
Ki tudja, mikor üt rajtad az ellenség?
Ha eljön, úgy jöjön, hogy készen találjon,
Még a félhalott se maradjon az ágyon!

25 Haza és szabadság, ez a két szó, melyet
Először tanuljon dajkától a gyermek,
És ha a csatában a halál eléri,
Utószor e két szót mondja ki a férfi!

(Pest, 1848. június.)

DOBZSE LÁSZLÓ

Dobzse László őfelsége
Magyarok királya
Nem hiába hogy cseh volt, de
Hej csehül is állá.

5 Parancsolni nem szeretett,
Nem is értett hozzá,
S hogyha értett vón is, szavát
Nem fogadt' az ország.

Üres volt a feje néki,
10 Üresebb a zsebje,
Egy keserves polturaért
Könyökig vájt benne.

Ruháján a moly s az idő
Megrágta a prémet,
15 Mely színű volt? nem lehetett
Tudni, csak úgy rémlett.

Parasztfolttal csapta pofon
Csizmáját a varga,
Rozsdás volt a sarkantyúja,
20 Ferde volt a sarka.

Kamrájában az egerek
Semmi kárt sem tettek,
Mert biz ott a legjobb szándék
Mellett sem tehettek.

25 Pincéjében oly bőséggel
Állott a sok jó bor,
Hogy egy gyüszűnyi sem telt a
Legnagyobb hordóbol.

Ha éhezni méltóztatott
30 Király őfelsége,
Egyik-másik alattvaló
Híttá meg ebédre.

De nem bánta ám meg, aki
Meghivá ebédre,
35 Őfelsége kegyelmesen
Gróffá tette érte.

Szegény király, szegény király...
De vigasztalódjál,
Még szegényebb királyok is
40 Lesznek, mint te voltál. —

Dobzse László őfelsége
Magyarok királya
Nem hiába hogy cseh volt, de
Hej csehül is állá!

(Pest, 1848. június.)

A NEMZETGYÜLÉSHEZ

Ott álltok a teremnek küszöbén,
Melyből a nemzet sorsa jön ki majd,
Megálljatok, ne lépjete be még,
Hallgassátok ki intő szózatom . . .
5 Egy ember szól, de milliók nevében!

Az a hon, melyet őseink szereztek
Verítékökkel s szívök vérivel,
Az a hon többé nincs meg, csak neve
Bolyong közöttünk, mint a temetőből
10 Éjjeli órán visszajött kísértet . . .
Az a hon többé nincs meg, falait
Elmorzsolák a mult kor férgei,
S az új vihar szétfújta födelét,
S lakói most az ég alatt tanyáznak,
15 Mint a vadállat és mint a madár.
Mit őseink egy ezredév előtt
Tévénék, azt kell tenni most tinectek:
Bármily erővel, bármily áldozattal,
Bár mind egy szálíg elvesztek belé,
20 Hazát kell nektek is teremteni!
Egy új hazát, mely szebb a réginél
És tartósabb is, kell alkotnotok,
Egy új hazát, ahol ne légyenek
Kiváltságok kevély nagy tornyai,
25 Sötét barlangok, denevértanyák,
Egy új hazát, hol minden szögletig
Eljusson a nap s tiszta levegő,
Hogy minden ember lásson s ép legyen.
Nem mondom én: a régi épületnek
30 Dobjátok félre mindenik követ,
De nézzetek meg minden darabot, mit
Alapnak vesztek, s amely porhatag már,
Vessétek azt el kérelhetlenül,
Bármily szent emlék van csatolva hozzá,
35 Mert jaj a háznak, mely alapba' gyöngé,
Mert fáradástok akkor hasztalan lesz,
Egy perc jöhet, s az épület ledől,
S rossz gazda, aki mindig újra épít,
S ma vagy holnap, de végre tönkre jut.

- 40 Számot vetett-e mindenik magával,
 Minő dologra szánta el magát?
 Nagy a dicsőség, melyet mindegyik
 Szerezhet itten, de tudjátok-e,
 Csak nagy munkáért jár ez a dicsőség!
 45 Akit nem égő honfiérzelem
 És tiszta szándék vezetett ide,
 Kit a hiúság, vagy silány önérdék
 Csábít e helyre, az szentségtelen
 Lábbal ne lépjen e szentelt küszöbre,
 50 Mert hogyha egyszer átlép és kijő majd,
 Átok s gyalázat lesz kísérete,
 Mellyel haza s később a sírba megy. —
 Ti, kik szívéből bálványistenek
 Ki nem szoríták az igaz nagy istent,
 55 Kiknek szívében a honszeretet
 Mint szentegyházi oltárlámpa ég,
 Eredjete be és munkáljatok,
 Legyen munkátok oly nagy, oly szerencsés,
 Hogy bámultában, majd ha látni fogják,
 60 Megálljon rajta a világ szeme,
 A bennlakókat vallja boldogoknak
 És istenítse, akik építették!

(Pest, 1848. július 4.)

ISMÉT MAGYAR LETT A MAGYAR...

Ismét magyar lett a magyar,
 Mert ekkorig nem volt a,
 Hogy is lett volna? szolga volt,
 S nem magyar, aki szolga!

- 5 Ismét magyar lett a magyar,
 Bilincset összetörte,
 Mint ősszel a száraz levél,
 Csörögve hull a földre!

- Ismét magyar lett a magyar,
 10 Kardot ragad kezébe,
 Kardján a napsugár ragyog
 S a bátorság szemébe!

Ismét magyar lett a magyar,
Lángol, piroslik arca,
15 Kitűzött zászló mindenik,
Amely jelt ad a harcra!

Ismét magyar lett a magyar,
Egy szív miljók keblében,
És dobbanása rémület
20 Az ellenség fülében!

Ismét magyar lett a magyar,
A síkra állt vitézül,
És a világ, a nagyvilág
Csodákat látni készül!

25 Ismét magyar lett a magyar
S világvégéig az lesz,
Vagy iszonyúan és dicsőn
Mind, mind egy szálig elvesz!
(Pest, 1848. július.)

MIÉRT ZÁRJÁTOK EL AZ ÚTAMAT?

Miért zárjátok el az útamat?
Bocsássatok!
Előre vonnak vágyaim, de én
Használni s nem ragyogni akarok.

5 Veszélyben a hon, s tette híja föl
Minden fiát,
S reményeim szikláin állok én,
Lelkemre százszoros viszhang kiált.

Szilárd reményem, mint a sziklakő,
10 Mely nem remeg,
Hogy helyemen majd becsület marad,
Hogy a hazáért sokat tehetek.

A tettek vágya, tettek ereje,
Mint vad patak,
15 Folyt rajtam át, amelynek habjai
Szilaj morajjal mélybe omlanak.

Fölnézek a nyárdéli napba és
Nem fáj szemem,
Lenézek örvény fenekére és
20 Lenézek bátran, nem szédül fejem.

Közönséges napokban csak megáll
Más is helyén,
De majd ha minden ember tántorog,
Ottan leszek majd, s nem tántorgok én!

25 És jöni fognak rettentő napok,
Amilyeket
Csak álmodik most holdas éjeken
Az örülésig rémült képzelet.

Nem várok én dicsőséget s díjat
30 Munkáimért . . .
Kötelességet ingyen tenni kell,
S kötelesség munkálni a honért;

És a dicsőség? isten hírvél
Tovább mehet,
35 Nem kell nekem kacér leány, midőn
Ölelhetem hű feleségemet.

Miért zárjátok el az útam?
Bocsássatok!
Előre vonnak vágyaim, de én
40 Használni s nem ragyogni akarok.
(Pest, 1848. július.)

KUN LÁSZLÓ KRÓNIKÁJA

Fene gyerek volt az a Kun László,
Magyarország egykori királya!
Kun Lászlónak azért hiták őt, mert
A kunokkal volt cimboraságba'.

5 Az igaz, hogy torkára forrt az a
Kun barátság, benntörött bicskája . . .
De ez már a vége; kezdjük elől,
Ne hágjunk rá a szép rend nyakára.

Amit mondtam, újra csak azt mondom:
10 Fene gyerek volt biz őkegyelme;
Az ördög se' tudja, hogy mi volt több,
Emberség-e vagy kutyaság benne?

A koronát még kölyök korában
Nyomintották a fejére néki,
15 S már csatázott síheder korában,
És vala nagy az ő vitézségi.

Ottokárral, híres cseh királlyal,
Keveredett kemény háborúba,
És pediglen Ottokár alól e
20 Háborúban a gyékényt kihúzta.

A cseheknek nagy királya ott a
Csatatéren a fűbe harapott,
Lászlót pedig nem tekinték máskép,
Hanem csak úgy, mint egy új csillagot.

25 Hazament ám, hanem otthon bezeg
Fenkestül fölfordult az ország,
Olyan volt, mint a Csáki szalmája,
És e bajt a nagyurak okozták.

Természetes, hogy mikor a macska
30 Nincs otthon, az egerek táncolnak . . .
A nagyurak kapták magokat hát,
Egymással mind rútol hajba kaptak.

László király, szerelmeset öcsénk,
Már most aztán fogj erősen hozzá . . .
35 Dehogy fogott, dehogy fogott! kisebb
Gondja is nagyobb volt, mint az ország.

Nekilódul, becsap a kunokhoz,
S haza gondját eltemeti szépen
Kun legények telt kupái mellett
40 Kun menyecskék dagadó ölében.

És amidőn hites felesége
Szót emelne e miatt előtte,
Egy szikrát sem tekintőrizott,
Azon módon elkergette őtet.

45 S melege lett pap uraiméknak,
Kegyetlenül szorult a kapcájok,
László király a pogány kunokat
Fosztogatni uszította rájuk.

Meghallja ezt a szentséges pápa,
50 S haragjában adtateremtettéz,
És meghagyja egyik püspökének:
„Rendcsinálni magyarokhoz elmégysz!”

És el is jött azonnal a püspök,
S odavitte jó móddal a dolgot,
55 Ugy szívére beszélt a királynak,
Hogy elméje javuláson forgott.

Meg is javult, istenes szándékból
Megtéríté papok vesztességét,
A kunoknak sátorát elhagyta,
60 S visszavette elvert feleségét.

De egyszerre más jutott eszébe...
Gyüleseztek a papok Budában...
Megunta a locsogást-fecsegetést,
S szétzavarta őket hamarjában.

65 Fenyegeti a pápa követet,
A püspök, hogy majd átkot vet rája...
Bánja is ő! galléron csípeti
A szent embert és tömlöcbe zárja.

És a régi tivornyázó élet
70 Alvó zaját újra fölkelte,
Fölkereste a kún cimborákat,
S ott virított rózsaszínű kedve.

Megcsóválta fejét a nemzet, és
Szólt: „Ami sok, az csak sok, hiába!”
75 Ha ez így tart, belénk üt a mennykő.”
S László komát betették fogságba.

Nem sokáig üldögélt a hűsön,
Kinyitották tömlöcét és szóltak:
„Lángban, vérben áll a haza, király,
80 Jer és győzd le a kún lázadókat!”

„Rajta tehát!” fölkiálta László,
„El, utánam élet és halálra!
Rég vagy, kardom, a homályban . . . mostan
Vess homályt a nap koronájára!”

85 És vezette hadát a kunokra, -
S ráncba szedte őket nagy csunyául,
Kit levert a harcmezőn közülök,
Kit pedig kiűzött a hazából.

S megragadta a kormányt erősen,
90 Megmutatta, hogy ő milyen férfi,
Hogy ő nemcsak a korhelykedést, de
A nemzetnek ügyeit is érti.

A gonoszak meghunyászkodának,
S a királyra reszketéssel néztek,
95 A jók szívét pedig seregestül
Szállták meg a mosolygó remények.

De alig hogy elmosolyodott a
Nemzet, újra lebiggyedt a szája,
Mert azt vette észre, hogy istentől
100 Ujra elrugaszkodott királya.

El bizony, de mennyire! naponként
Veszettebbül súlyedt a pizsokba . . .
De még egyszer fölemelte fejét,
Fölgyúlt szíve, és égett lobogva,

105 A berontott kunok és tatárok
Meggörnyedtek karja erejétül,
Még egy cserfa-koszorút hozott az
Ifju király a harc mezejéről,

Akkor aztán jó éjszakát, erkölcs!
110 Belemászott nyakig a mocsárba,
És valódi szent volt ekkoráig
Ahhoz képest, ahogy mostan járta.

Egy tivornya a másikat érte,
Sátor alatt élt, mint a cigányok,
115 Véle régi korhely cimborái
S véle a kún és tatár leányok.

Hanem egyszer ilyen szókat hallott:
„Laci pajtás, meghalálozik kend!”
S három ember úgy oldalba szúrta
120 Ófelségét, hogy még meg se nyekkent.

(Pest, 1848. július.)

MA EGY ÉVE...

Ma egy éve... ma egy éve...
Akkor lettél jegyesem,
Ma egy éve, hogy először
Csókoltál meg, kedvesem.

5 Édes volt a csók, amely ott
Ajkaidról rám esett,
De ki hinné, de ki hinné?
Csókod most még édesebb.

Száll az idő, mint a pille,
10 Melyet a szél ragad el,
Szemlátomást fogy az élet,
Szemlátomást hervad el.

Ám hervadjon, isten néki,
Érte nem is búsulok;
15 Nem vesz kárba, mit az élet
Fájáról lehullatok.

Ami elhal életembül,
Föltámad mint szerelem...
Oly mértékben nő szerelmem,
20 Amilyben fogy életem!

(Pest, 1848. augusztus 5.)

LENKEI SZÁZADA

Koszorút kötöttem
Cserfa-levelekből,
Harmat csillog rajta
Örömkönyeimből...
5 Kinek adnám én ezt,
Kinek adnám másnak,
Mint vitéz Lenkei
Huszárszázadának?.

Ez ám csak a század,
10 Ezek a legények!
Ősapáink mellé
Odaillenének.
Romlatlan bennök a
Régi jó magyar vér...
15 Bár adhatnék nekik
E dalnál nagyobb hért!

Dicső fiak ők! s ha
Énnekem nem hisztek,
Ám nézzetek oda,
20 Hogy mit cselekesznek.
Én elhallgatok, az
Ó tettők beszéljen...
Százszor kiáltjátok
Majd rájok az éljent.

25 A Dniester vizén
Túl, Mariampolban,
Lengyelország földén
Egy huszárezred van.
Szép magyar huszárok,
30 Fiatal legények,
Kutya-bajuk... vígan
Miért ne lennének?

Vigan vannak, össze-
Verik bokáikat;
35 De van ott egy század,
Amelyik nem vigad.
Míg világát éli
A vidám ezered,
Közülök egy század
40 Búbánatnak ered.

Miért búslakodtok
Jó magyar huszárok?
Némelyik szeméből
Könny miért szivárog?
45 „Hogyne búslakodnánk,
Hogyne búslakodnánk,
Mikor veszélyben van
Édes magyar hazánk?

Rútul feni fogát
50 Rája tót, rác, német,
Hogy az istennyila
Őket ott ütné meg!
S minket, kik a hazát
Védeni szeretnék,
55 Itt idegen földön
Tart a kötelesség.“

Igy emészti őket
A bú és a méreg...
Összesúgnak-búgnak...
60 Vajon mit beszélnek?
Hangjaik suttogók,
Arcuk titokteljes...
Egy nagy szándékjok van,
Nagy és veszedelmes.

65 Milyen gonoszágót
Forralnak magokban,
Hogy nem beszélnek fönn-
Szóval, csak titokban?
Mily istentelenség
70 Forog elméjökben,
Hogy alattomban kell
Eljárniok ebben?

Nem istentelenség,
Amit ők akarnak:
75 Segítséget vinni
A bántott magyarnak,
Segítségül menni
Hazájok földére,
Melyre immár foly a
80 Gazda-nemzet vére.

Ez a jó huszárok
Szívbeli szándoka,
És hogy ezt titkolják,
Van annak nagy oka...

85 Odajutottunk már,
Hogy csak titkon lehet
Tégedet érezni,
Szent hazaszeretet!

Éjnek éjszakáján
90 Kiállott a század
Od' a partra, melyet
A Dniester áztat...
E folyónál pihent
Egykor vitéz Árpád,
95 Mielőtt bevette
Attila országát.

E szent helyen álltak
A derék huszárok,
Itten nyílt ama szent
100 Esküvésre szájok,
Hogy meg fogja őket
Látni Magyarország,
Hogy Magyarországot
Védelmezni fogják!

105 És midőn az esküt
Elmondották vóna,
Beléugrattak a
Dniester folyóba,
S jó paripáik az
110 Éji sötétségben
Általusztak velök
Szépen szerencsésen.

S jöttek hazafelé,
Jöttek, jövőgettek,
115 Hát egyszer mögöttök
Kit pillantanak meg?
Lenkei kapitány,
Az ő kapitányok,
Ez iparkodott nagy
120 Schesen utánok:

„Álljatok, legények,
Forduljatok vissza,
A generális küld,
Hogy híjalak vissza!”
125 Hanem a huszárok
Nem fordultak vissza,
Sőt a kapitánynak
Igy feleltek vissza:

„Kapitány uram, mi
130 Engedelmeskedünk
Ugy, ha előre megy,
És nem hátra velünk.
Vitéz kapitány úr,
Legyen a vezérünk,
135 Ilyen ember kell, mint
Kapitány ur, nekünk!

Annyi szent, hogy minket
Vissza nem visz innen
Sem a generális
140 Sem pedig az isten.
Kötelességünkről
Ne beszéljen nekünk,
Szentebb a haza, mint
A kötelességünk!”

145 Töről vágott magyar
Ember a kapitány,
Nem igen téríté
Seregét ezután,
Ment velök, nem hátra,
150 De szépen előre,
És elértek édes
Hazájok földérc.

Itt a haza földén,
Hová vont szívetek,
155 Forró öleléssel
Üdvözlünk titeket,
Vitéz jó testvérek,
Üdvözlünk ezerszer...
Beszéljen akármit
160 A hadügyminiszter!

(Pest, 1848. augusztus.)

RESPUBLIKA

Respublika, szabadság gyermeke
S szabadság anyja, világ jótevője,
Ki bujdosol, mint a Rákócziak,
Köszöntelek a távolból előre!

5 Most hódolok, midőn még messze vagy,
Midőn még rémes átkozott neved van,
Midőn még, aki megfeszíteni
Kész tégedet, azt becsülik legjobban.

Most hódolok, most üdvözöllek én,
10 Hisz akkor úgyis hódolód elég lesz,
Ha a magasból ellenidre majd
A véres porba diadallal nézsz.

Mert győzni fogsz, dicső respublika,
Bár vessen ég és föld elédbe gátot,
15 Miként egy új, de szent Napóleon
Elfoglalod majd a kerek világot.

Kit meg nem térít szép szelíd szemed,
Hol a szeretet oltárlángja csillog,
Majd megtéríti azt szilaj kezed,
20 Melyben halálos vésznek kardja villog.

Te lész a győző, a diadal-ív
Ha elkészül, a te számodra lészen,
Akár virágos tarka pázsiton
Akár a vérnek vörös tengerében!

25 Szeretném tudni, ott leszek-e én
A győzedelmi fényes ünnepélyen?
Vagy akkorára már tán elvisz az
Enyészet s ott lenn tart a sírba' mélyen? —

Ha meg nem érem e nagy ünnepet,
30 Barátim, emlékezzetek meg rólam . . .
Republikánus vagyok s az leszek
A föld alatt is ott a koporsóban!

Jertek ki hozzám, s ott kiáltatok
Siromnál éljent a respublikára,
35 Meghallom én azt, s akkor béke száll
Ez üldözött, e fájó szív porára.

(Pest, 1848. augusztus.)

HÁROM MADÁR

Három madár van, akit szeretek,
Három madárról mondok éneket.
Ha oly szép lenne rólok énekem,
Amily nagyon én őket szeretem,
5 Amennyi boldogságot, örömet
Ezen madarak nékem szerzenek!

Az első madár egy kis cinege,
Nem sérti őt a télnek hidege,
Nem háborítja őt meg semmi vész,
10 Télben, viharban vígan fütyörész,
Vigan ugrál a száraz ágakon,
Mint a pillangó a virágokon,
Ugrál, miként a gyermek, gondtalan,
Jön és megyen, máshol van untalan,
15 Alig képes kísérni őt a szem. —
Kedélyed e cinege, kedvesem!

A második madár egy csalogány,
Elrejtve él a lombok alkonyán,
Nem látja más ottan s mást ő se' lát,
20 Kis fészke néki az egész világ,
Ebben dalolgat, s ha dalolni kezd,
Elfojt az alkony mindennémű neszt,
Hogy meg ne háborítsa énekét,
Hogy gyönyörködjék a föld és az ég,
25 Gyönyörködjék e dalban, aminő
Hozzánk csak legszebb álmainkban jó,
Amelynek minden hangja eltemet
Egy bánatot és szül egy örömet,
Mert mindenik hang egy szent szerelem. —
30 Ez a csalogány szíved, kedvesem!

A harmadik madár egy ifju sas,
Szárnyának röpte merész és magas,
A villámokkal egy tanyán lakik
S tekintetét fölküldi a napig.
35 Nyugodt időben alszik, elvonúl,
De ha vihar jön és üvölt vadúl,
Fölbred a sas szendergésiből,
És a viharnek karjaiba dől

És vinni hagyja magát általa,
40 Mint viszi a lovast a paripa
Rémítő bátran, szörnyű sebesen. —
Ez a sas a te lelked, kedvesem!

Kedélyed gyermek, szíved asszony és
A lelked férfi, te csodás, mesés
45 Teremtmény! s én valóban nem tudom,
Mi több: szerelmem vagy csodálatom?

(Pest, 1848. augusztus.)

A NEMZETHEZ

Konduljanak meg a vészharangok!
Nekem is egy kötelet kezembe!
Reszketek, de nem a félelemtől;
Fájdalom és düh habzik szívembe'!

5 Fájdalom, mert düledék hazámra
Uj viharnek közeledtét látom,
És düh, és düh, mert tétlenkedünk, mert
Nem szakad le szemünkről az álom.

Pillanatra fölriadt e nemzet,
10 S szétnézett, mi zaj van a világban?
És a másik oldalára fordult,
S mostan ujra aluszik javában.

Ébredj, ébredj, istenverte nemzet,
Aki ott az elsők közt lehetnél,
15 S kárhozatos lomhaságod által
Mindig hátul és alatt hevertél!

Ébredj, hazám, mert ha most nem ébredsz,
Soha többé nem lesz ébredésed,
S ha ébredsz is, annyi időd lesz csak,
20 Míg nevedet sírkövedre véсед!

Föl, hazám, föl! százados mulasztást
Visszapótol egy hatalmas óra,
„Mindent nyerni, vagy mindent veszíteni!”
Ezt írjuk föl ezer lobogóra.

25 Oly sokáig tengődtünk mi úgy, hogy
Volt is nem is a mienk az ország;
Valahára mutassuk meg már, hogy
Senkinek sincs semmi köze hozzánk.

Vagy ha végzés, hogy el kell enyészniünk,
30 Irtsanak ki hát ezen világból! ...
A haláltól, nem tagadom, félek,
De csupán a bectelen haláltól.

Haljunk meg, ha nem szabad már élnünk,
Haljunk meg oly szépen, oly vitézül,
35 Hogy azok is megsirassanak, kik
Eltörölnek a földnek színérül!

Legyen olyan minden ember, mintha
Zrínyi Miklós unokája volna,
Harcoljon úgy minden ember, mintha
40 Egyedül rá támaszkodnék honja!

Oh de akkor, akkor nem veszünk el,
Akkor élet és dicsőség vár ránk,
Akkor saját örök birtokunk lesz,
Ami után eddig csak sovárgánk.

45 Föl hazám, föl nemzetem, magyar nép!
Lépj a síkra gyorsan és egyszerre,
Mint a villám, oly váratlanul és
Oly erővel törj ellenségedre.

Hol az ellen, kérdezed? ne kérdezd,
50 Mindenütt van, ahová tekintesz,
S legnagyobb és legveszélyesebb az,
Ki mint testvér símul kebleinkhez.

Köztünk van a legnagyobb ellenség,
A cudar, az áruló testvérek!
55 S egy közülök százakat ront el, mint
A pohár bort az egy cseppnyi méreg.

A halálos ítéletet rájuk!
Százezerszer sujtson bár a hóhér,
Bár a házak ablakán foly is be
60 Az utcáról a kiáradó vér!

Könnyü bánni külső elleninkkel,
Ha kivesznek e belső bitangok...
Félre most, lant... futok a toronyba,
Megkondítom azt a vészharangot!

(Pest, 1848. augusztus.)

BÉRANGER LEGUJABB DALA

Oh Manuel, fölkelte im Franciaország!
Szabadságának nincs többé ellensége.
Ilyennek álmotuk, ilyennek mi őtet!
Ez az óriás nép nem hagy semmit félbe.
15 Mért nem hagyott téged közöttünk az isten,
Ha már elérhetjük a megígért földet,
Mit vétettél, hogy úgy haltál meg, mint Mózsés?...
Szegény barátom, hogy meg nem ölhetlek!

A magasztos harcnak győzedelmes végén
20 Kicsiny kis kunyhómról megemlékeznél te.
Az ilyen nagyszerű láznak napjaiban
Van egynek a másra leginkább szüksége.
Sokáig hallgatnánk hosszan ölelkezve,
Aztán lecsókolnók árját könnyeinknek,
15 És elkiáltanánk: „Vive la République!“...
Szegény barátom, hogy meg nem ölhetlek.

Tudjátok, tudjátok? a Jeu-de-Paume óta,
Hol az új korszak nyílt, melyben a győztes nép
Ide befolyatta a mi szép hazánkba
20 Az egész világot, mint a szívbe a vért,
A magasztos és bölcs, véres aranykönyvben,
Amelyet minden év új fénnel töltött meg,
A Negyvennyolcadik év a legdicsőbb lap!...
Szegény barátom, hogy meg nem ölhetlek.

25 Sovánnyá tette a királyság a hazát,
S leveté horgonyát e futó homokba,
Jött a villám és fölfordította a trónt,
S kerestem ezt, de nincs se híre se hamva;
Helyette talállok termékeny országot,
30 Melyet majd a nemes vér termékenyít meg,
Dicsőséges föld, mely egy világot táplál!...
Szegény barátom, hogy meg nem ölhetlek.

A reszpublika nagy és állandó marad,
 Betelvék vágyaink... de én szeretélek,
 35 Emlékszem keserves fölkiáltásodra:
 „A holtak örökké alusznak, szegények!”
 Alunni, midőn fölkél Franciaország,
 Midőn, hogy kivívja a nagy győzedelmét,
 Szüksége van neki szellemre és kardra!...
 40 Szegény barátom, hogy meg nem ölelhetlek.

Dicsőség reád, nép, e gyors sikeredre!
 Jobban szeretlek én, ha ő eszemben van.
 Az én nyílt karjaim nem lesznek üresen:
 Aki csak francia, mind testvér az mostan.
 45 Ti fegyvert fogtatok, s görnyedt aggastyánnak
 Nekem, mint halottnak, itt pihennem kellett!
 Hideg a vérem és forrók a könnyeim,
 Oh francia nép, hogy meg nem ölelhetlek!

(Pest, 1848. augusztus.)

VÖRÖSMARTYHOZ.

(Midőn a nemzetgyűlésben augusztus 21-én a hadügyben
 a többséggel szavazott.)

Hallgassak-e, mivel szeretlek,
 Miként atyámat szeretem?
 Hallgassak-e, mert teneked sem
 Fáj majd úgy a szó, mint nekem?...
 5 Hogy is tehetted, amit tettél,
 Az isten szent szerelméért! —
 Nem én tépem le homlokodról,
 Magad téped le a babért.

Azért hagyád el a muzsákat,
 10 Azért tevéd le lantodat.
 Hogy, földre szállván az egekből,
 Tüstént besározd magadat,
 Sarat, sarat kell látnom rajtad!
 Inkább szeretnék látni vért. —
 15 Nem én tépem le homlokodról,
 Magad tépted le a babért.

Ime a sas, ha itt alant van
A földön, milyen nagy madár,
S olyan kicsiny, hogy alig látszik,
20 Midőn a fellegekben jár.
Te fönny valál nagy, s lenni kicsiny vagy;
Az ember ily csodát nem ért. —
Nem én tépem le homlokodról,
Magad téped le a babért.

25 Megunta azt a szennyes pályát
A nemzet, melyen eddig ment,
Kiküzködé magát belőle,
S új célt tűzött ki odafent,
S ti visszahurcoljátok őt a
30 Mocsárba, honnan már kiért. —
Nem én tépem le homlokodról,
Magad tépted le a babért.

Mit bánom én, hogy nem magad vagy,
Hogy ott száz és száz van veled?
35 Habár ott volna valamennyi,
Itt kéne lenni teneked.
Ha a költő is odahagyja,
Ki küzd aztán a jó ügyért? —
Nem én tépem le homlokodról,
40 Magad tépted le a babért.

Te voltál a nemzet költője?
Te írtad azt a Szózatot,
Mely szólt egy országnak szívéhez?...
Azt most már szétszakíthatod,
45 Mert hieroglif lett belőle,
Amelyet senki meg nem ért. —
Nem én tépem le homlokodról,
Magad tépted le a babért.

Ki hitte volna? én nem hittem,
50 Hogy neved is, e fényes név,
Hazánk egén csak rövidlétű
Futócsillag volt, nem egyéb.
Omoljatok, szemem könnyűi,
E lehullott szép csillagért! —
55 Nem én tépem le homlokodról,
Magad tépted le a babért.

(Pest, 1848. augusztus 22.)

FORRADALOM

Haloványul a gyáva szavamra ... dalom
Viharodnak előjele, forradalom!

Szomorúk az idők, a napok feketék,
Odahagytak atyáid, o nemzet, o nép!

5 Csak azért szakítád le bilincseidet,
Hogy újabb nehezebb vas eméssze kezéd.

Födi még beteg arcod az egykori por,
S ime sorsod ujonnan a porba tipor.

Nem a sors, nem a sors, de saját fiaid
10 Akaratja, mi újra lealacsonyít.

Ez a vétek amily cudar és iszonyú,
Iszonyúbb legyen érte az égi boszú!

Lealázod-e, oh haza, szent fejedet?
Piszok ülje a hír koszorúja helyett?

15 Mielőtt az erőszak igába fogat,
Kaszabold le, hazám, nyakadat te magad.

Tegye láncra a zsarnok a holttetemet,
Diadalma legyen temetői menet,

Hol élásnak, a domb neki trónja legyen
20 S gyakoroljon erőt siri férgeiden!

De te, oh haza, nem hagyod el magadat,
Haragod tüze arcaidon kigyuladt,

Kezed ott van a kardon, a markolaton ...
Ki fog élni, ha nem te, dicsón szabadon?

25 Szaporán ide, kedvesem, ajkaidat,
S te fiú, szaporán ide a poharat!

Mire elfogy a bor, mire csattan a csók,
Jeladásra emelhetik a lobogót.

Haloványul a gyáva szavamra ... dalom
30 Viharodnak előjele, forradalom!

(Pest, 1848. augusztus.)

Forrádalom.

Udloványul a gyáva skavaura...
~~Udloványul a gyáva skavaura... Talon~~
Viharodnak előjele, forrádalom!

Tomorrit az idő, a napok feledés,
Oda hagyta atyáid, a nemzedék, a nép!

Csak azért esküdtél le bilincseidet,
Ugy újabb nehezebb vas emésztés kered.

Földi még ~~szép~~ ^{betű} arcorod az egykor por,
S ime sordos ujjonnan a porba tipor.

Nem a tott, nem a tott, de saját fiaid
Maradj, mi újra kezeid szorítjátok

Es a vélet a milly szűk és szűk,
Szorongóbb legyen érte az égi borsak!

Leáltárold-e, oh harc, szent fejedet?
Piszkos ülje a hisz borsakija helyet?

Mielőtt az erőszak igába fogat,
Hadd boldogul, harcán, nyaradást te magad.

Legye ~~szűk~~ ^{lány} a szarvak a holtstetemet,
Dadálus legyen temetői menet,

Moh elátnak, a domb neli trónja legyen
S gyakoroljon erőt siri férgliden!

De te, oh harc nem hagyod el magadat,
Haragod türe arcoron liggulat.

Kered ott van a kardon, a markolatos...
Ki fog élni, ha nem te, dicső skabaidon?

Szaporán ide, ledvesem, ajkaidat,
S te fű, szaporán ide a poharat!

Mire elfogy a bor mire esatlan a csók,
~~Udloványul~~ ^{Udloványul} feladásra emelhetik a lobogót.

Udloványul a gyáva skavaura... Talon
Viharodnak előjele, forrádalom!

A „Forradalom“ című vers eredeti kézírata, az 1848-ban írt
költemények kéziratok füzetének 91. lapján. (Nagyítva.)

HÁNY HÉT A VILÁG?

Pesten járt kend, bátya, ugyan mondja meg,
Mit csinálnak odafönn a követek?
Mondja el a sok szép jó hírt felölök,
Hadd buzdúljon a szívem, hadd örülök.

5 „Nem örülsz a pesti hírek hallatán,
Ríva fakadsz, kedves öcsém, mint a lány,
Ríva fakadsz, hogyha magyar a hited,
Ha hazádat s szabadságod szereted.

Jertek ide, jertek ide, legények,
10 Elbeszélem azt az új hírt tinéktek,
Nem akar az országgyűlés egyebet,
Csak az egyet, hogy katonák legyetek.“

Ejnye bátya, eb a lelki, mi lelte,
Hogy ezt olyan gonosz hírnek képzelte?
15 Melyikünket tartja olyan gyávának,
Hogy ne menne szívesen katonának?

Egytül-egyig mind ott leszünk, ahol kell,
Mind kiállunk bátor, elszánt lélekkel,
Alig várjuk, hogy azt mondják: ide hát
20 Védelmetzni bajában a szent hazát!

„A szavamba vágtatok, jó legények,
Nem ottan van ám vége a beszédnek,
Az a vége, hogy katonák legyetek,
Éspedig nem magyarok, de németek.

25 Belebújtok majd a német ruhába,
Német szóval vezetnek a csatába,
Német zászló, az a feketeárga,
Avval mentek szegény Olaszországra!“

Huh még azt is aki áldja, teremti!
30 De már abból csakugyan nem lesz semmi.
Ilyenek hát követeink, ilyenek?
Isten őket érdem szerint áldja meg.

Olaszország minket soha nem bántott,
Egyet akar velünk: a szabadságot.
35 Ezért minket odavinni nyakára?
Sose' lépünk mi arra a határra.

Itt maradunk mi a magyar hazában,
Ezt megvédjük mindhalálig mindnyájan,
De magyar ruhában és magyar szóval
40 És a magyar háromszinű zászlóval.

Katonának valamennyin fölcsapunk,
De a magyar hazát védi csak hadunk,
Magyar hazánk pedig ott van valóban,
Hol a háromszinű magyar zászló van!

(Pest, 1848. augusztus.)

VÉRMEZŐ

Magas hegy tetején régi Buda vára,
Merőn állva néz a ballagó Dunára,
Tálán azért néz, hogy leszédüljön végre,
És a mélybe essék, a víz fenekére.
5 Jobb is lenne már őnéki ott a mélyben,
Sok gyászdolgot látott hosszú életében,
Sok gyászdolgot látott, megirtózott tőle,
Azért várja, várja, hogy már mikor dől le?

Látta gonosz Zsigmond király idejében
10 Kont levágott fejét a hóhér kezében,
Vitéz Hédervári Kont Istvánnak fejét,
S vele egyetemben sok jó társaiét.
Látta a hitszegő László király alatt,
Vérpadra idősebb Hunyadi mint haladt,
15 Szép Hunyadi László, fiatal levente,
Őt pallos-suhintás fejét leütötte.

Martinovicsot is látta négy társával
Összeölelkezni a véres halállal,
Látta nyakaiknak fölfeccsenő vérét
20 S lemetszett fejeik rémes fehérségét.
Hát ezután kit lát? ... elgondolom olykor:
Ki tudja, hátha most énrajtam van a sor?
Talán engem is, mint őket, lefejeznek —
Ha meghalok, hazám, térted halok meg.

23 Budán ne járjatok, ne járjatok éjjel,
 Mert találkoztok a megöltek lelkével,
 Hónok alatt tartják levágott fejüket,
 Ugy nyögnek, úgy járják be a vesztőhelyet.
 Kont s Hunyadi László fönn Szent-György piacán
 30 Tölti bolyongva és nyögve az éjszakát,
 Martinovics pedig társaival együtt
 Éjféli tanyát ott lenn a vérmezőn üt.

Vérmező, vérmező! nagyon megszemjastál,
 Egy hajtásra olyan sok vért inni tudtál,
 35 A sok jó igazi magyar vért megivád,
 S német csaplár adta neked ez áldomást.
 Vendégül fogadtuk hozzánk a németet,
 Hanem a vendégből csakhamar gazda lett,
 S hej be roszul, hej be csúful gazdálkodott,
 40 Bút hozott fejünkre, bút és gyalázatot.

Martinovics apát, Hajnóczi, Zsigrai,
 Laczkovics és a szép ifju Szentmarjai,
 Ezek és több mások összeszövetkeznek,
 Széttörni rabláncát a magyar nemzetnek;
 45 Összeszövetkeztek élet és halálra,
 Szabadságot hozni a magyar hazára,
 A magyar hazának elnyomott népére,
 Az elnyomott népnek sohajtó lelkére.

„Tovább is csak sóhajts, szép magyar nemzetem?
 50 Tovább is csak szolgálj? nem, istenemre, nem!
 Nem szolgálsz te többé idegen nemzetet,
 Legeslegkevésbbé pedig a németet.
 Szabadítóidat mibennünk tekintsed,
 Leszakítjuk rólad a szolga-bilincset,
 55 S a szégyenfoltot, mely fejedet fődé el,
 Lemossuk a zsarnok tulajdon vérével!“

Az összeesküdtek így beszéltek bátran,
 S haladtak naponként a titkos munkában,
 Jaj de mielőtt a gyümölcs megért volna,
 60 Egy istentelen kéz azt leszakította.
 Elárulta őket egy rosz, egy gaz cudar,
 Elfogdosták őket egymásután hamar,
 S börtönbe vetették nehéz vasma verve.
 Dugába dőlt a nagy hazamentés terve.

- 65 Csakhamar kihítták a börtönből őket,
Bírák elé vitték kihallgatás végett.
És szólt a bíró: „nem maradtok életben,
Összeesküdtetek a szent haza ellen.”
És ők így feleltek nagy rendíthetetlen:
70 „Nem a haza ellen, csak a király ellen!
Ha a király s haza egy uton nem járnak,
Egyiknek veszni kell, veszni a királynak!”

- Nagy és szent igazság! de az igazságot
Még most is egészen ki nem mondhatjátok,
75 Csak úgy féligmeddig lehet azzal élni,
Különben az ember vele magát sérti;
Annál kevesebbé volt még akkor szabad,
Tisztán és kereken mondani igazat...
Ha egyéb vétségek nem lett volna nekik,
80 Már azért magáért a nyakukat szegik.

- A nyakukat szegték. A vérmezőn Budán
Mind az öt elvérzett egy nap egymásután.
A szegény magyarok leverve zokogtak,
A németek pedig gőgösen kacagtak.
85 Ők, az elítéltek, bátran léptek oda
A hóhér elébe, a szörnyű vérpadra...
Május hónapja volt, hajnal volt az egen,
Rózsa a kertekben, vér a vesztőhelyen.

- Szabadságért elhullt dicső áldozatok,
90 Hol vannak, hol vannak a ti sírjaitok?
Hová temettek el? szent hamvaitokat
Hol találjuk meg, hogy tiszteljük azokat?
Olyan sokáig volt átkozott nevetek,
Megemlíteni sem volt szabad bennetek,
95 De már annak vége... megadhatjuk a bért,
Áldozhatunk könnyet a kiontott vérért!

(Pest, 1848. augusztus.)

AZ APOSTOL

I.

Sötét a város, ráfeküdt az éj.
Más tájakon kalandoz a hold,
S a csillagok behunyták
Arany szemeiket.

5 Olyan fekete a világ,
Mint a kibérlett lelkiismeret.

Egyetlenegy kicsiny fény
Csillámlik ott fenn a magasban
Bágyadtan s haldokolva,
10 Mint a beteg merengőnek szeme,
Mint a végső remény.

Padlásszobának halvány mécse az.
Ki virraszt ott e mécs világa mellett?
Ki virrasztott ott fenn a magasban?
15 Két testvér: a nyomor és az erény!

Nagy itt, nagy itten a nyomor,
Alig hogy elfér e kicsiny szobában.
Kicsiny szobácska, mint a fecskefészek,
S a fecskefészeknél nem díszesebb.
20 Kietlen, pusztá mind a négy fal,
Azaz hogy pusztá volna, ha
Ki nem cifrázta volna a penész,
S csikosra nem festette volna az
Eső, mely a padláson át befoly...
25 Aláhuzódik az
Eső vastag nyoma,
Mint gazdagok lakában
A csengetyűzsinor.
A lég olyan nyomasztó
30 A sóhajoktól s a penész szagától!
A nagy urak kutyái tán,
Amelyek jobb tanyához szoktanak,
Eldöglenének e helyen.

Fenyőfaágy, fenyőfaasztal,
35 Mely a zsidvásáron sem kelne el,
Az ágy lábánál egy vén szalmazsák
S az asztal mellett egy pár szalmaszék
S az ágy fejénél egy szuette láda,
Ez a szobának minden bútora.

40 Kik laknak itten?
A lámpa fáradt pislogása mellett
Küzd a homály és fény... az alakok
Mint álomképek el vannak mosódva
S a félsötétben félig rémlenek.

45 A mécs világa csalja a szemet?
Vagy e földél alatt lakók mind
Oly halványak valóban,
Oly kísértetszerűek?
Szegény család, szegény család!

50 Az ágy fejénél ül a ládán
Csecsemőjével az anya.
Boldogtalan kis csecsemő!
Rekedt nyögéssel szíja, szívogatja
Anyjának száraz emlejét,

55 S hiába szíja.
Az asszony elgondolkodik,
S fájók lehetnek gondolatjai,
Mert mint megolvadt hó a házereszlő
Sűrűn omolnak könnyei,

60 Omolnak végig arcán
A kisdud orcájára le...
Vagy tán nem is gondolkodik,
Csak megszokásból, öntudatlanul
Szakadnak a könnyek szeméből,
65 Mint a sziklából a patak?

Idősebb gyermeke,
Istennek hála, alszik
(Vagy csak alunni látszik?)
A fal mellett a nyoszolyán,
70 Mely földve durva lepedővel,
Amely alól kikandikál a szalma.
Aludj, kicsiny fiú, aludj,
S álmodj aszott kezébe kenyeret,
S álmodj királyi lesz!

- 75 Egy ifju férfi, a családapa,
 Az asztalnál sötét homlokkal ül...
 Tán e homlokrul árad a ború,
 Mely a szobát betölti?
 E homlok egy egész könyv, amibe
 80 A földnek minden gondja van beírva;
 E homlok egy kép, melyre miljom élet
 Insége és fájdalma van lefestve.
 De ott alatta a sötét homloknak
 Két fényes szem lobog,
 85 Mint két bolyongó üstökös,
 Mely nem fél senkitől,
 S melytől mindenki fél.
 Tekintete
 Mindig messzebb, mindig magasbra száll,
 90 Míg elvesz ott a végtelenben,
 Mint a felhők között a sas!

II.

- Csendes kívül a nagy világ,
 Csendes belül a kis szoba,
 Csak néha sóhajt kinn az őszi szél,
 95 Csak néha sóhajt ott benn az anya.
 A kisfiú halkán fölül az ágyon,
 Falhoz támasztva bágyadt tagjait,
 S rimánkodólag, mintha temető
 Földéből jőne a hang, így susog:
 100 „Apám, ehethném!
 Erőködöm, hogy elaludjam,
 Erőködöm, de el nem alhatom;
 Apám, az éhség fáj, adj kenyeret,
 Vagy csak mutasd meg, az is jólesik.“
 105 „Várj holnapig, kedves kicsiny fiam,
 Várj holnapig, holnap kapsz kenyeret,
 Kakastejjel süített fehér cipót.“

„Inkább ma száraz barna kenyeret,
 Mint holnap lágy fehér cipót, apám,
 110 Mert holnapig meghalhatok,
 Meg is halok, tudom . . .
 Olyan sokáig nem jön az a holnap.
 Mióta mondod azt a holnapot,
 S mindig ma van, mindig csak éhezem!
 115 Vajon ha meghalunk, apám,
 Ha sírba tesznek, éhezünk-e ottan?”

„Nem, gyermekem,
 Ha meghalunk, többé nem éhezünk.”

„Ugy én ohajtom a halált, apám,
 120 Kérlek, szerezz nekem koporsót,
 Egy kis fehér koporsót,
 Olyan fehérét, mint anyámnak arca,
 Vitess a temetőbe
 És tégy a föld alá . . .
 125 A holtak olyan boldogok,
 Mert nem éheznek ők!”

Ki mondja ártatlannak
 A gyermeket?
 Hol a tör, hol van a kard, amely
 130 Irtóztatóbb, gyötrelmesebb
 Sebet vón képes ejteni,
 Mint apja szívéen ejtett
 E gyermek ajaka?
 Szegény apa!
 135 Tartóztatá magát,
 De könnye hirtelen kicsordult,
 S ő arcához kapott
 S azt megtörölte reszkető kezével,
 Azt gondolá, hogy meghasadt szívéből
 140 Feccsent reá a vér!

Ő a panaszhoz nem szokott, de most
 Kitört belőle ellenállhatatlanul:
 „Oh ég, isten! mivégre alkotál?
 Miért nem hagytál ott a semmiségben,
 145 Amelybe lelkem testem visszavágy?
 Vagy embernek miért teremtetél
 És mért adál családot,
 Ha már azt nem táplálhatom

Saját véremmel, mint a pelikán? ...
 150 De állj meg ajkamon, szó,
 Az isten tudja, mit cselekszik,
 Magas tervébe nem lát a vak ember,
 S kérdőre vonnunk őtet nem szabad.
 Ráküldé a tengerre engem,
 155 Lelkembe tette az iránytűt,
 Amerre ez vezet, megyek. —
 Nesze, fiam, nesze
 E kis darab kenyér, egyél,
 Edd jóízűn, ez a végső darab,
 160 Holnapra szántam s ha most megeszed,
 A jó ég tudja, holnap mit eszel.“

Mohó örömmel
 Kapott a kisfiú utána,
 Az ágyra visszaguggolt,
 165 S oly jóízűen falatozta
 Az istenadta száraz kenyeret,
 Hogy csillogott belé szeme,
 Mint két szerelmes szentjánosbogár;
 S midőn a végső falatot
 170 Lenyelte, ráborúlt az álom,
 Mint völgyre a napalkonyat köde,
 S lehajtá a párnára kis fejét,
 S aludt, és álmodott mosolygó arccal ...
 Vajon mit álmodott, miről?
 175 Koporsóról-e vagy kenyérről?

Álomba sírdogálta
 Magát az anya is,
 A másik mellé tette kisdedét,
 Karjával mind a kettőt átölelte
 180 S a nyoszolyának szélén úgy aludt.

A férfi fölkel az asztaltól,
 Az ágyhoz lépdegélt lábujjhegyen,
 Megállt előtte összefont karokkal,
 És elgondolkodék:

185 „Végtére boldogok
 Vagytok, szeretteim!
 Az életet nem érzitek,
 Levette vállaitokról az álom
 E nagy súlyt, mit napestig hordotok,

- 190 Szegény, szegény szeretteim.
 Én istenem, hát jobban szereti
 Az álom őket, mint én szeretem, hogy
 Ez teszi őket boldogokká,
 Amikké én nem tehetem?
 195 De hisz mindegy, elég hogy boldogok...
 Aludjatok, kedveseim,
 Aludjatok, jó éjszakát!"

- Megcsókolá a három alvót,
 Szentháromságát családéletének,
 200 Áldásadólag terjeszté fölējök
 Kezét (hogy e kéz mást nem adhatott
 Nekik, mint pusza áldást!)
 S helyére visszaballagott.
 Még egy szelíd tekintetet
 205 Vetett a népes nyoszolyára,
 Egy oly szelíd, édes tekintetet,
 Melytől az alvók álmaikban
 Rózsák és angyalok között mulattak,
 Aztán kinézett ablakán,
 210 Beléje nézett a sötétbe,
 Nézett beléje oly merően, mintha
 Azt föl akarta volna gyujtani
 Éjszaksfényével lángoló szemének.

III.

- Hol járhat e virasztó férfi lelke?
 215 Minő utat választott s kit keres?
 Ott fönn bolyong azon magasban,
 Hová csak örültek s félistenek
 Merészelnek s birnak fölszállani!

- Ledobta a ház és nap gondjait, mint
 220 Tojása héját a madár,
 Kikelt s röpül.
 Az ember meghalt benne s él a polgár.
 Ki a családé volt elébb,
 Most a világé;
 225 Ki három embert ölelt az imént,
 Most milliókat ölel át.

Ott fön­n csattognak lelke szárnyai,
Honnét a föld olyan parányinak
Látszik, mint a megégett
230 Papír hamván a szikra.
Sebes röptében ahogy elsuhant
Egy-egy csillagnál, ez megreszketett
A gyertyalángként, melyre ráleheltek.

Röpült, röpült.
235 Miljom s miljom mérföldnyire
Van egyik égitest a másikatól,
S azok mögötte mégis
Oly hirtelen maradtak el,
Mint vág­ta­to lovas mögött
240 Sűrű erdőben a fák.

S midőn immár fölül volt
A csillagoknak milliárdjai,
Elért . . . elér . . .
A mindenség végére tán?
245 Nem . . . a mindenség közepére!
S ott volt előtte,
Ki kormányozza a világokat
Pillantatával,
Kinek valója fény,
250 S kinek szeméből minden szikra egy nap,
Mit földek s holdak for­ga­nak körül.

És szólt a lélek, az
Ős-szellem fényében fürödve,
Miként a hattyu fürdik
255 A tónak átlátszó vizében:
„Isten, légy üdvöz, légy imádva!
Fölszállott hozzád egyik porszeded, hogy
Előtted leboruljon,
S elmondja: hű fiad vagyok, atyám!
260 Kemény pályára útasítál,
De én nem zúgolódom,
Sőt áldalak, mert azt mutatja ez, hogy
Szeretsz, hogy én választottad vagyok.
A föld lakói elfajultanak,
265 Eltérték tőled, rabszolgák levének . . .
Rabszolgaság, ez a bűnök szülője,
A többi ennek apró gyermeke.

Ember hajol meg emberek előtt!
 Ki embertársának fejet hajt,
 270 Az, isten, tégedet csufol!
 Meg vagy csufolva, isten, ott a földön,
 De ez örökké nem maradhat így,
 Dicsőségednek helyreállni kell.
 Egy éltet adtál énnekem, atyám,
 275 S én azt szolgálatodra szentelem.
 Mi lesz a díj? vagy lesz-e díjam,
 Nem kérdezem;
 A legroszabb rabszolga is kész
 Fáradni, hogyha megfizetnek érte.
 280 Én díjkivárat, díj reménye nélkül
 Fáradtam eddig, s fáradok tovább is.
 De lesz jutalmam, s nagy jutalmam lesz
 Azt látni majd, hogy embertársaim
 Rabokból újra emberek levének,
 285 Mert én őket, bár vétkesek,
 Vétkekben is fölötte szeretem.
 Adj, isten, adj fényt és erőt nekem,
 Hogy munkálhassak embertársimért!

Így szólt a lélek,
 290 És visszaszállott a nagy égből
 A földre a kicsiny szobába,
 Hol elzsibbadva várta őt a test.

A férfiú fölrezzene,
 Hideg futott át tagjain,
 295 Veríték folyt le homlokán . . .
 Nem tudta, ébren volt-e eddig,
 Vagy álmodott? . . .
 Ébren volt, mert elálmosodni kezdett,
 Nehéz pilláin űlt az álom.
 300 Fölszedte fáradt tagjait,
 És vánszorogva vitte
 A földön fekvő szalmazsákra.

Ki fönn az égben járt imént,
 Ottan hever most durva szalmazsákon!
 305 Mig a világ hóhérai
 Selyempárnákon nyugszanak,
 Ó, a világnak jótevője,
 Darócon hentereg.

De íme végsőt lobban a mécs,
 310 Kialszik bágyadt élete,
 S kívül az éj mindegyre oszlik,
 Mint a tovább-tovább adott titok,
 S a hajnal, a vidám kertészleány,
 Rózsákat szór a ház kis ablakára
 315 S rideg falára a szobának,
 S a fölkelő nap legelső sugára
 Az alvó férfi homlokára száll,
 Miként egy arany koszorú, miként egy
 Fényes meleg csók isten ajakárul!

IV.

320 Ki vagy, csodálatos teremtmény,
 Ki vagy te, férfiú?
 Lelked ruhája
 Csillagsugárból szőtt fényes palást,
 És testedet
 325 Kopott rongyok fedik.
 Családod éhes, éhes vagy magad,
 S vasárnapod van,
 Ha lágy kenyér kerül véletlenül
 Abrosz nélküli asztalodra,
 330 S mit a tiédnek s magadnak
 Nem bírsz megszerzeni,
 A nagyvilágot
 Törekszel boldogítani.
 Az égbe van szabad bejáratod,
 335 S ha úri ház előtt kopognál,
 Az ajtót bészárnák előtted;
 Az istennel társalkodol,
 S ha nagyurat szólítanál meg,
 Nem állna szóba véled.
 340 Az embereknek
 Egy része szent apostolnak nevez,
 A másik rész pedig
 Szentségtelen gonosztevőnek.
 Ki vagy? kitől van származásod?
 345 Büszkén neveznek-e szülőid
 Fioknak vagy szégyenre gyúlad arcok
 Nevednek hallatára?
 Min születél? ponyván vagy bársonyon?

Elmondjam a történetet,
 350 E férfi életét?
 Elmondom azt . . . ha festeném,
 Ugy festeném le, mint egy patakot,
 Mely ismeretlen sziklából fakad, mely
 Sötét szük völgyön tör keresztül,
 355 Hol károgó hollók tanyáznak,
 Minden nyomon egy kőbe botlik,
 S örök fájdalmat nyögnek habjai.

V.

Az óra nyelve éjfél hirdetett.
 Kegyetlen téli éj vala,
 360 A téli éjszakák két zsarnoka
 Uralkodott:
 A hideg és sötétség.
 Födél alatt volt a világ,
 Ki is kísértene az istent
 365 Ilyenkor szabad éj alatt?

Az utcák, melyeken nem régiben
 Tolongva járt az embersokaság,
 Űres-puszták voltak, mint a meder,
 Melyből kiszáradt a folyó . . . a
 370 Népetlen utcákon csak egy
 Őrült bolyongott,
 A fergeteg.
 Nyargalt az utcákon keresztül,
 Miként ha ördög ülne hátán,
 375 És lángsarkantyút verne oldalába.
 A háztetőkre ugrott föl dühében,
 És besüvített a kéményeken.
 Tovább rohant s teli torokkal
 Ordítozott belé a
 380 Vak éj siket fülébe.
 Aztán a fellegekbe markolt,
 Rongyokra tépte éles körmivel,
 S reszkettek a megrémült csillagok,
 S a felhődarabok között
 385 Idébb-odább hömpölyge a hold,
 Mint a holt ember a hullámokon.

Egy pillantás alatt
 Lélekzetével ismét
 A felhőket tömegbe fujta,
 390 És a magasból lecsapott a földre,
 Mint prédájára a rablómadár,
 Egy ablak tábláját ragadta meg,
 Megrázta és sarkából kifeszíté,
 S midőn mély álmokból a bennlakók
 395 Sikoltva fölriadtak,
 Elvágtatott ő rémesen kacagva.

Népetlen a város... ki járna ily
 Időben kinn?... és mégis, mégis ott egy
 Élő alak... vagy kísértet talán?
 400 Járása olyan kísértetszerű.
 Errébb jön, errébb, már látszik, hogy asszony,
 De a sötétség titka, hogy
 Koldúsnő-e vagy úri hölgy?
 Körültekint leselkedőleg,
 405 Amott a bérkocsit pillantja meg,
 Tolvajléptekkel hozzásompolyog,
 A kocsis alszik a bakon,
 Halkan kinyitj' a hintó ajtaját,
 És lop talán? ellenkezőleg
 410 Belétesz valamit, becsukj' az ajtót,
 S elillan, mint a gondolat.

Nyílt nemsokára a kapu,
 Kijött egy asszonyság s egy úr,
 Beülnek a hintóba, a kocsis
 415 Indítja loyait, rohan...
 Ott henn nyögés, aztán sikoltás...
 Az asszonyság sikolta föl,
 Mert lábánál egy kisgyermek nyögött.
 Elérte a hintó a célt,
 420 Az úr s az asszonyság kiszáll,
 S az asszony így szól a kocsishoz:
 „Nesze a díj, fiú,
 S itt benn kocsidban a borraivaló,
 Egy szép kis gyermekecske,
 425 Viseld gondját, mert isten adománya.”
 Így szólt az asszony s ment az úri pár.

Szegény kisdéd te ott a kocsiban!
Miért kutyának nem születted?
Ottan lett vón neveltetésed
430 Ez asszonyság ölében,
Eltáplált volna gyöngédgondosan;
De mert ember lettél és nem kutya,
Az isten tudja, milyen sorsra jutsz!

A bérkocsis fülét, fejét vakarta,
435 S imádkozott-e vagy káromkodott,
Nem tudni, csak hogy morgott valamit.
Az istenáldás nem tetszett neki.
Gondolkodék, mit tégyen e kölyökkel?
Ha elviszi haza,
440 Otthon a gazda majd fejéhez vágja,
S kidobj' az ajtón mindkettőjüket.
Nagy mérgesen csap a lovak közé,
És hajt keservesen.

A külvárosban egy szurtos lebujban
445 Mulatnak még, a lámpafénytől
Piroslik ím az ablak,
Mint az iszákos ember orra.
A bérkocsisnak sem kellett egyéb,
Az istenáldást odatette szépen
450 A kocsmá küszöbére, s ment.

Alighogy elhordá magát,
Jó éjszakát mond ott benn társinak
Egy részeg cimbora,
S amint kilép a küszöbön,
455 Olyat botlik, hogy képivel
Barázdát húz a megfagyott havon.
Teremtettéz a tisztas férfit,
Hogy méltósága ilyen pórul járt.
„Az a küszöb nőtt tennap óta,”
460 Ugymond, „tennap volt ilyen magas,
Ha ily magas lett volna, tennap is
Meg kellett volna botlanom,
De én tennap meg nem botoltam,
Pedig nem ittam kevesebbet, mint ma,
465 Mert én rendes pontos vagyok,
Mindennap egyformán iszom.”

- Igy dörögött, és föltápázkodék,
 S indult és folytatá a dörögést:
 „Hiába is beszéltek, mert az a
 470 Küszöb nagyobb, mint tennap volt, nagyobb;
 Már ettől el nem állok, nem bizony.
 Hisz mekkorát emeltem lábamon!
 S mégis hogy jártam, szégyen és gyalázat.
 Az a küszöb megnőtt, igen ...
 475 Vagy tán követ tett oda valaki?
 Az meglehet, mert hej rossz a világ,
 A gáncsolódást szörnyen szereti.
 Rosz emberek, rossz emberek,
 Követ gördítnek lábaim alá,
 480 S lábam vakságát orrom bánja meg.
 Csak az vigasztal, hogy a többi is,
 Ha majd kijő, rajt átbukik.
 Kedvem vón ottan lesbe állani,
 És nézni, mint potyognak el,
 485 Mikor kilépnek, hehehe ...
 De mit beszélsz, vénember, mit beszélsz?
 Hát illik ez,
 Illik hozzád ily káröröm?
 Nem, ez nem illik, s én ezennel
 490 Azzal javítom meg magam,
 Hogy visszamék, és elhajítom
 Az ajtó mellől a követ.
 Tolvaj vagyok, s szükségnek esetén
 Rabló is, és ha rákerül a sor,
 495 Az embert főbe kollintom, de azt,
 Hogy orrát így beverje,
 Azt el nem bírná lelk'isméretem.“

És visszaballagott a jó öreg,
 Hogy elhajítsa a gonosz követ.
 500 Utána nyúl ... csóválja ... hah,
 Milyen visítás!

Meghökken a vénember és
 Tünődve ekkép szól magában:
 „A mennydörgős mennykőbe is,
 505 Ilyen kő még nem volt kezemben,
 Olyan puha s azonfölül sikít is!
 Sikító kő, ez furcsa egy kicsit.
 Nézzük csak itt az ablaknál ... hohó,
 Hisz ez gyerek, valóságos gyerek.

- 510 Jó estét, kis öcsém
 Vagy kis hugom . . . nem is tudom, mi vagy?
 Hogy a manóba jutottál ide?
 Megszöktél úgye szüleidtől,
 Te kis gonosztevő!
- 515 De mit beszélek én megint,
 Milyen bolond beszédek már ezek!
 Hiszen pólyában van szegényke,
 Talán éppen ma született.
 Vajon kik a szülői?
- 520 Tudnám csak, vissza is vinném nekik.
 De már ez mégis csak cudarság
 Így elhajítani a gyermeket, mint
 Az elviselt bocskort, cudarság.
 Ezt a disznók, de még
- 525 A rablók sem teszik.
 Pólyája vén kopott ruha,
 Szegény asszonynak gyermeke . . .
 Hm, hátha gazdagé? s azért
 Takarta anyja e rongyokba, hogy
- 530 Ne is sejthessék úri származását?
 Ki tudja, nem tudhatja senki sem,
 Már ez titok, s örökre az marad.
 Ki lesz apád, szegény kicsiny gyerek? . . .
 Ki? én leszek!
- 535 Biz isten, az leszek, apád,
 Miért ne? fölnevellek tisztesen.
 Lopok számodra, míg tőlem telik, s ha
 A munkából végkép kivénülök,
 Számomra majd te lopsz. Ez így van,
- 540 Így mossa egyik kéz a másikat.
 Nagyon jó lesz. Most már törvényesebbek
 Lesznek lopásim, kettőnkért lopok.
 Majd még kevésbbé furdal
 A lelkiismeret.
- 545 De a patvarba, még neked
 Tej kell, biz a, tej . . . hóh, sebj,
 Hisz ott a szomszédasszony, éppen
 Tennap temette el kis gyermekét.
 Majd föl vállálja ő a szoptatást,
- 550 Bizony föl ám, jó fizetésért
 Elszoptatná az ördögöt magát is.“

Igy elmélkedve ballagott haza
 A jó öreg. Kecskeny sikátorok
 Vezetek elrejtett lakához,

355 Mely földalatti pincelyuk vala.
A szomszédasszonyt fölveré
Álmából ökle döngetésivel,
Mit a nyikorgó ajtón gyakorolt.

„Szomszédasszony, gyertyát, világot,“
360 Szólt a vénember, „gyertyát hirtelen,
A házat gyujtom fel különben.
Minek? minek? mit kérdezi?
Gyertyát, ha mondom, szaporán!
Igy . . . most egymásután

365 Szoptassa meg e gyermeket.
Hol vettem? úgy találtam,
Az isten áldott meg vele.
Hisz mindig mondtam én, hogy engem
A jóisten szeret. Szeret bizony

370 Jobban, mint a papok hiszik.
Hm, ez nagy kincs! magára bízom,
Szomszédasszony, viselje gondját,
De jobban, mint saját fiának.
Nevelje föl, neveltetési

375 Költségeit magamra vállalom,
Megalkuszunk, hiszen mi értjük egymást.
Igaz, hogy a pénz mostanában
Szűken terem, mert tudja ördög,
Az emberek mind százszeműek;

380 De én azért királyilag
Fogok fizetni, isten megsegít.
Hanem mondom, viselje gondját,
Ugy bánják véle, mint szemfényivel,
Mert e gyermek vén napjaim reménye.“

385 Megalkuvának.
A félfagyott kisdud fölmelegült
Az emlőn, mit szájába vett,
Amelyből édesen szívá a
Keserű életet.

390 Csak egy napos még, s mennyit hánykodott
már!

Mennyit nem fog hánykódni ezután!

VI.

Másnap korán az öregúr
A szomszédasszonyhoz kíváncsian
Bekukkantott, és szólt vala:

595 „Nos, hogy van a vendég? remélem, jól.
De itten egy kissé hüvös van,
Szomszédasszony, boszorkányadta,
Fűtsön be... százszor mondjam-e,
Hogy a költség enyém?... de úgy, igaz,
600 Fiú-e vagy lány? még nem is tudom.“

„Fiú, szomszéd uram, fiú,
Olyan fiú ökelme, mint a pinty.“

„Annál jobb. Hét, nyolc esztendő alatt
Olyan tolvaj lesz, mint a Krisztus;
605 Dicsőséges tolvajjá nevelem!
Szó ami szó, már ahhoz értek,
Hogyan kell a fiút nevelni,
Értek hozzá, mint senki más.
A vak Tamást is én neveltem,
610 Kit a minap kötöttek föl...
Ez volt a tolvaj! félszemű volt,
S mégis meglopta az ezerszemű
Istent is. — Kisfiam, ne félj,
Belőled sem lesz kontár, esküszöm.
615 De, szomszédasszony, tán nevet
Csak kéne adni néki, melyet
Hiressé tégyen a világ előtt.
Mit gondol, angyalom,
Minek nevezzük?... hadd lám csak, mi volt
620 Ténnap?... Szilveszter napja... jó,
Legyen Szilveszter. Én a pap leszek,
Szomszédasszony lesz a keresztanya.
Kereszteljük meg, hogy nevét
Törvényesen viselje,
625 S legyen keresztyén, nem pedig pogány,
Hogy egykor el ne útasítsa
Szent Péter bátya a menny ajtajától.
Van víz ebb' a fazékba'?... van.
Emelje csak föl a fiút,
630 És hozza hozzám... de megálljunk,
Hisz pap vagyok, hát reverenda kell...
Ahol van egy zsák, azt kötöm nyakamba.“

Az öregúr a zsákot felköté,
Kézébe vette a fazék vizet,
635 S egész pompával s ünnepéllyel
Keresztelé meg a fiút,
És Szilveszter lett a neve.

VII.

Négy év haladt el,
És gyermek lett a csecsemő,
640 Ott nőtt fel a sötétben
A föld alatt, a bűnnel
S férgekkel egy tanyán.
Nem szíтта a menny tisztább levegőjét,
Nem látta a földnek szépségeit.
645 Élt, s olyan volt, mint a halott.

Az öregúrnak benne kedve telt,
Mert ész s ügyesség villant ki belőle,
Miként a tűzkőből a szikrák,
És gondolá az öregúr:
650 Szikrából támad a láng.

Alig négy esztendő és már lopott
Gyümölcsöt a kofától, és kilopta
A vak koldús kalapjából a krajcárt.
Jó nevelője minden csinjaért
655 Adott szép szót és kenyeret neki,
De egyszersmind megdöngeté, ha
Egész nap semmit sem lopott.
Azonban ez ritkán fordult elő,
S az öregúr reményei
660 Szemlátomást növének,
S építé fáradatlanul a
jövő szikláin a légvárakat,
És addig építé, míg egyszer
Ott fönnek akadt a levegőben,
665 A jó öreg, a gondos nevelő!
Akasztófára kellett jutnia,
Ki annál sokkal többet érdemelt.

A szomszédasszony ott vala
 Fölmagasztaltatásán,
 670 Látá, midőn a mester
 Hurkot kötött nyakán, s ő
 Nyelvét hosszan kiölté,
 Mintegy csúfolva a világot,
 Ki ilyen csúffá tette őt.
 675 S midőn a cerimónia után
 A szomszédasszony hazament,
 A kisleányhoz így szólt nyájasan:

„Most már az ördög elvihet, fiam; menj
 Isten hírével a pokolba,
 680 Mától megszűnt a fizetésem érted,
 S magam költségén, nem kívánhatod,
 Hogy itt hizlaljalak, mint a libát.
 Jer, azt a szívességet megteszem,
 Hogy kikísérlek a kapun. De
 685 Ha visszajössz, a csatornába doblak.“

A kisleány ezt a dolgot nem érté,
 Némán engedelmeskedett.
 Midőn becsukták az ajtót mögötte,
 Még egyszer visszapillantott e zajra,
 690 Aztán elindult s ballagott.

Ment, mendegélt
 Egy utcából ki, a másikba be.
 Ily hosszú utat még nem tett soha,
 Új volt előtte minden, amit látott . . .
 695 Szép cifra boltok, cifra emberek,
 Bámulva állt, bámulva ment tovább.
 S amint egy utcát elhagyott, a másik
 Ott volt azonnal s így végetlenül,
 A városnak végét nem érte.

700 Sok bámulástul, sok inenéstől
 Elfáradott a kisleány,
 Egy utcasarkon lekuporodott,
 A szögletkőhöz támasztá fejét,
 Átellenében tarka játékszerrel
 705 Vigadt egy pár virgonc gyerek,
 Azokra nézett, és mosolyga, mintha
 Ott játszanék ő is velők,
 És addig-addig nézte őket,
 Míg szép lassacskán elaludt.

710 Aludt sokáig; egyszer
Azt álmodá, hogy két hegyes tüzes vas
Közelg feléje, mindig közelebb
Jött az szeméhez, hogy kisüsse ezt . . .

Nyöszörgött félelmében és
715 Kétségbeesve ébredett föl . . .
Az éj immár késő vala,
Az égen csillagok valának és
Az utcákon nem voltak emberek,
Csak egy öreg banya

720 Állott előtte
Merő szemekkel,
Miktől még jobban félt a kisfiú, mint
Álmában a tüzes vastól . . . oda-
Húzá magát a szögletkőhöz, hogy

725 Majd belapult feje
S rá sem mert nézni a banyára,
El sem mert nézni róla.

A vénasszony végigcirógatá
Arcát, s szólt hozzá oly szelíden,
730 Amint csak tőle telt:
„Hogy hinak, kisfiam?
Ki az apád, ki az anyád,
S hol laknak? majd elkísérlek haza,
Jer, addsa kezedet.“

735 „Nevem Szilveszter . . . nincs apám s anyám,
Nem is volt, úgy találtak engem,
És hazamennem többé nem szabad;
A szomszédasszony azt ígérte:
Ha visszamék, a csatornába dob.“

740 „Hát jer velem, fiacskám,
Jer hozzám, én anyád leszek,
Gondos, szelíd anyád . . . jerünk.“

Kézen fogá a kisfiút az asszony,
Követte őt az aggodalmasan
745 S reszketve, szinte eszméletlenül,
Nem tudva, hogy mi történik vele?

- „Nézd, itt lakunk, fiacskám,”
 Szólott otthon a vén banya,
 „Az én lakásom e szoba,
 750 Tied pedig a konyha lesz.
 Nem fogsz magadban lakni . . . hej, kutyus,
 Kutyus ne! . . . itt van . . . úgye szép kutya?
 Ezzel tanyázol itten.
 Ott a pokróc, elfértek rajta ketten,
 755 Olyan jó ágy, hogy jobb se kell,
 És a kutyus majd meleget tart,
 Ne félj, nem bánt, jó kis kutya,
 Látod, mily nyájasan tekint rád,
 Hogyan csóválja farkát?
 760 Mint testvérek fogjátok egymást
 Szeretni, nem kételkedem.
 Feküdj le mellé, s aludjál, fiam.
 Ehetnél tán? adnék is vacsorát,
 De már késő van, látom alhatnál,
 765 Aztán rossz is, kivált gyerekek, az
 Alvás előtti vacsora,
 Mert tőle ördögökkel álmodik.
 Feküdj le hát és aludjál, fiam.”

- Ott hagyta őt a vén banya;
 770 Félénken kullogott a
 Pokrócra a kutyához,
 S a pokróc szélén meghuzá magát,
 Nem mert társához közeledni.
 De a kutya
 775 Hozzásimúlt barátilag,
 Átcsillogott szeme
 Az éj sötétségén, s e csillogás
 Olyan szelíd, olyan testvéri volt,
 Hogy bátorságot és bizalmat
 780 Öntött a kisiúba.
 Egymáshoz egyre közelebb
 És közelebb huzódtak.
 Az eb szórét simítgatá a gyermek,
 S az ennek arcát nyalogatta,
 785 Beszélt is véle a fiú, s az állat
 Válasz gyanánt halkan nyöszörgött.
 Meleg, forró barátságot kötöttek.

Másnap pediglen a fiúhoz
 Így szólt a vén boszorkány:

- 790 „Mostan figyelj rám, gyermekem,
Képzelheted, hogy ingyen
Nem tartalak,
Mert ingyen a Krisztus koporsaját
Sem őrizék.
- 795 Dolgozni fogsz, mert írva van:
Aki nem dolgozik, ne is egyék.
Azonban dolgoz könnyű lesz,
Valódi kiskirályság . . .
Koldulni fogsz, mást nem teszesz.
- 800 Én a munkát már restelem,
Mert elhíztam nagyon,
S elúznak, hogyha koldulok,
Elúznak a kegyetlen emberek.
Te fogsz koldulni hát helyettem,
- 805 Te rajtad szánakozni fognak,
S megajándékoznak, fiam.
Azt mondod majd, hogy árva vagy,
Apád most halt meg, és anyád
Honn fekszik éhen s betegen.
- 810 Én a távolban lesni foglak,
S vigyázok rád, azért te is vigyázz,
Különben nem lesznek jó napjaid,
Becsületemre mondhatom.
Én nagyon jó vagyok, ha jó vagyok,
- 815 De nagyon rossz vagyok, ha rossz vagyok,
Ezt írd fejedbe és szivedbe,
Kedves fiam.
Koldúlni fogsz mindenkitől,
Kinek jobb a ruhája, mint tiéd,
- 820 És ilyet eleget találsz, ne félj.
Előre nyujtod kezedet,
Oldalra hajtod fejedet,
Fel- s összehúzod a szemöldököd,
A szádát le fogod biggyeszteni,
- 825 S szemed megnyálazod,
És úgy rimámkodol
Beteg anyád s az isten szent nevében.
Megértettél-e, gyermekem?
Ha meg nem értél, újra magyarázom,
- 830 S ha szó után egyáltalában
Meg nem tanúlod ezt a tudományt,
Bottal vereim beléd.“

A gyermek állítá, hogy
 Mindent tud s nem felejtí el.
 835 Az asszony elpróbáltatá vele
 A jelenést és elcsudálkozott a
 Fiúnak mesterfölfogásán.
 „Aranybányát találtam
 Benned, fiacskám, hihíhí!“
 840 Vigyorgott a boszorkány,
 „Valódi grófi életünk lesz,
 Valódi grófi életünk!
 Lássunk mindjárt az aratáshoz . . .
 Ehetnél? majd ha megjövünk, fiam,
 845 Akkor jóllakhatol.
 Neked különben nem szabad sokat
 Enned, mert mint én elhízol,
 Aztán elillan a nyúl
 S üthetjük bottal a nyomát.
 850 Kővér koldusnak
 Soványan jár az alamizsna.“

Egy népesebb utcába mentenek,
 Ott a banya
 Kiállítá a gyermeket,
 855 S ő egy közel csapszékbe tért,
 És onnan kandikált ki,
 S ahányszor a fiú kezébe
 Dobának valamit,
 Fölvette a pálinkás poharat,
 860 Egyet kortyantott és vigyorgott.

VIII.

Egyik nap úgy folyt, mint a másik.
 Koldúlt és koplalt a fiú;
 A vén banyának gondja volt reá,
 Hogy el ne hízzék valahogy szegényke.
 865 Koldult és koplalt, e kettőt tudá
 Az életből s nem egyebet.
 Elnézte sokszor,
 Midőn játszottak gyermektársai,
 Nézett rájuk merően,
 870 S gondolta, milyen jó lehet
 Az a játék, az az öröm!
 S elméje napról-napra érett,
 S érezni kezdé, érezé,

Hogy ő boldogtalan . . .

- 875 Két évet élt már át a koldulásban.
Nem volt többé szükség reá,
Hogy megnyálazza szemeit,
Gyakorta telt meg az könyűivel.

- Egyetlenegy barátja volt,
880 Ki nyájasan nézett reá,
Kit szeretett, ki őt szerette,
S kivel megosztá
Sovány falatjait,
Amelyeket otthon kapott,
885 S amelyeket a városban talált . . .
Ez egy barátja a kutya,
Mely hálótársa volt.

- Mint vágya hozzá, hogyha reggelenként
Elhagyta őt, s ha este hazament,
890 Minő örömmel volt vele!
A vén anyó már irígyelni kezdé
A barátságot, amelyet kötének,
Irígyelé, hogy a kutya
A gyermeket jobban szerette, mint őt,
895 És sokszor megveré, s midőn az állat
Fájdalmában keservesen vonított,
A gyermek sírt, zokogva sírt.
És a vénasszony elkergette végre
A háztul a jó állatot,
900 Több ízben elkergette, de
Az visszajött mindannyiszor,
S a kisfiúhoz mindig nyájasabb lett.

- Igy élt a gyermek. Már hat éves volt,
S átélte hat századnak nyomorát
905 És néhány percnak árva örömét.
Ott állt egy utca szögletében egyszer,
S didergett . . . késő őszi este volt.
Sár volt az utca, s köd a sár felett,
Nehéz komor köd, s ő a sárban ködben
910 Meztláb és hajadonfővel állt,
S az elmenőkhöz nyöszörögve
Nyujtotta sárga kis kezét.
Ugy ment be hangja a szivekbe,
Miként egy égő fájdalom,
915 Mint a harang szava,
Mely haldokló ember számára szól.

Egy vén mogorva úr
Megállt mellette s hosszan nézte őt,
Hosszan, merően, átfuró szemekkel.
920 A gyermek elszaladni készült.
„Megállj!” morgott reá az úr.
A gyermek állt s moccanni sem mert,
S az úr kérdé: „vannak szülőid?”

„Va . . .” azt akarta mondani,
925 Van anyja, aki éhezik s beteg,
S most halt meg apja,
De e mogorva úr előtt
Nem mert hazudni,
Torkán akadt a szó, azt gondolá,
930 Hogy ez mindent tud, és így válaszolt:
„Nekem szülőim nincsenek,
Vagy nem tudom, hogy vannak-e?
Mert én talált gyermek vagyok.”

„Kövess tehát,” szólt a mogorva úr,
935 S utána indult a fiú.
A vénasszony kilépett rejtekéből,
És rákiáltott: „itt maradsz,
Hazug kölyök! . . .
Ez a fiú az én fiam, uram!”

940 „Nagyságos úr,” rimázkodott a gyermek,
„Nagyságos úr, én nem vagyok fia.
Mentsen meg engemet, vigyen magával,
Az isten s a szentek nevére kérem!
Meguntam már a koldulást;
945 Az ő számára kellett kéregetnem,
És engemet koplaltatott,
Hogy csak minél rosszabb színben legyek,
Hogy szánakozzék rajtam, aki lát.
Oh istenem, most is hogy éhezem!”
950 Így szólt a gyermek, a mogorva úrra
Fölnéze, s esdeklő szeméből
Könny folyt le, könnyek zápora.

„Oh gazdög, oh te istentagadó,
Te ördögfának makkja te!”
955 Rivalt a vén boszorkány a fiúra,
„Te bocskortalpra sem méltó pofa,
Te hazugság kalásza,
Te minden rossz, te semmi jó!

Még hogy nekem koldult, uram fia,
 960 Mikor halálba szégyenlem magam,
 Ha kéreget, s e rossz szokása megvan,
 Mihelyt elfordítom szemem,
 És hányszor vertem már meg érte,
 Hogy ilyen szégyent hoz reám!
 965 Szegény vagyok, de koldulásra
 Nincsen szükségem, mert elélek
 Becsületes munkám után.
 És még hogy én őtet koplaltatom!
 En! a legjobb falatokat
 970 A szájamtól szakítom el,
 S belé tömöm!
 De mindez hagyján... még meg is tagad.
 Nem fáj a szíved, te puruttya lélek,
 Te csúf poronty, anyádat megtagadni,
 975 Szülőanyádat? hogy ki nem szakadt e
 Szóval belőled a lép és tüdő
 S a májad és a zúzád?
 A földön sincs jobb nagyanya,
 Mint én vagyok, s ő ily rossz unoka!
 980 De már nincs messze az ítélet...
 Saját tulajdon anyját
 Tagadja meg a gyermek,
 Édes szülőjét!“

Ennyit darált a vén malom
 985 Egy lélekzés alatt;
 Itt a mogorva úr
 Szóhoz jutott s szólt:
 „Elég már a komédiából,
 Különben e bottal némítlak el,
 990 Undok szipirtyó!
 Részeg vagy, mint a csap;
 Ha kijózanodol,
 Jőj hozzám a keresztlevéllel,
 (Ott ama nagy házban lakom.)
 995 S a gyermeket elviheted,
 De csak ha a keresztlevéllel jössz.
 És most hordd el magad... s te
 Kövess, fiú.“

És a fiú követte az urat,
 1000 Koronként vissza-visszanézett,
 Azt képzelé, hogy a banya

Már nyúl utána s galléron ragadja;
De az nem mert közelgeni,
Ottan maradt állóhelyében,
1005 Csak öklével fenyegetőzött,
S forgatta égő szemeit, mint
A kovács a tüzes vasat.

IX.

Jobban lett dolga a fiúnak.
Nem kellett többé lopnia,
1010 És nem kellett koldulnia,
Milyen boldogság, mily jótétemény!
Csak néha szállt az aggalomnak olyve
Föléje: hátha a boszorkány
Előjön a keresztlevéllel,
1015 Mi lesz akkor megint belőle?...
És néha szállt a bú galambja
Föléje, ha eszébe
Jutott a hű kutya,
A hálótárs és a barát.
1020 Ennek kedvéért gyakran szinte kész volt
A vén banyához ismét visszamenni,
S koldúlni, csakhogy együtt legyenek.
Gyakorta álmodott felőle,
Álmodta, hogy ölelte a kutyát
1025 S ez nyalta képét és kezét,
S midőn fölébredt, s társát nem lelé,
Elkezdett sírni s hosszan sírdogált.

Midőn hazaért a fiúval a
Nagyságos úr, átadta őt a
1030 Cselédségnek. Kitisztíták őt
A régi szennyből, mely reánőtt,
És régi rongyai helyett
Kapott szép új ruhát.
Mily jólesett neki!
1035 Azt vélte, eddig nem is élt,
Azt vélte, hogy most született.
Ekkor magához hívatá
Az úr, és így szólt szigorún:

„Fiú, e gyermek itt fiam, te őt
1040 Nagyságos úrfinak hívod,
Ő lesz parancsolód,

S te szót fogadsz neki,
 Ő lesz az úr, te lesz a szolgál.
 Egyéb dolgod nem lesz, mint szót fogadni,
 1045 De ennek pontosan tégy eleget.
 Minden szem-intés egy parancsolat;
 Ha teljesítéd nem lesz semmi baj,
 Lesz enned, innod és ruhád...
 Ellenben ócska rongyodat,
 1050 Amelyben fölfogadtalak,
 Nyakad közé akasztatom,
 Aztán mehetsz a nagyvilágba
 S koldulsz, mint eddig koldulál.“

Szolgált az árva gyermek a
 1055 Nagyságos úrfinak,
 Mögötte ment, mögötte állt,
 Mindég árnyéka volt,
 És leste ajka mozdulását,
 S alig volt a parancs kimondva,
 1060 Midőn már teljesült is,
 S a jó fiú
 Mégis mennyit nem szenvedett!
 Mert a nagyságos úrfi
 Oly gazkölyök vala,
 1065 Amilyenek rendesen a
 Nagyságos urfiak.
 Érezteté, hogy ő az úr,
 Érezteté minden nyomon.
 Ha száját a leves megégeté,
 1070 Kis szolgáját üté pofon;
 Ha nem köszönt más nékie,
 A kisfiú fejről
 Ütötte le a kalapot,
 És ennek markolt üstökébe,
 1075 Ha a fésű beléakadt hajába,
 S nem volt olyan csín, oly gonoszság,
 Mit rajta el nem követt,
 Mihelyt eszébe jut vala.
 Lábára lépett készakarva,
 1080 Aztán ellökte, hogy mért áll az utban?
 Sarat kent rá, s aztán nyakon veré,
 Amért olyan tisztátalan,
 Szemébe önté a vizet, s ha sírva
 Fakadt rá, mazna fattyunak nevezte.

1085 Sok szenvedése volt szegény fiúnak,
És napról-napra többet szenvedett,
De tűrte békén bajait,
Tűrt elszántan, miként egy férfiú,
Kiben magas lélek lakik.

1090 S minégre tűrt, miért el nem hagyá
Kínos helyét, mint gyakran volt eszében?
Ha tudnátok, miért maradt!

Nem a jó étel és a jó ruha
Csalá őt vissza, hogyha útnak indult,
1095 Hogy elbujdossék a széles világba;
Nem volt ő olyan, mint a tyúk vagy a lúd,
Mely elbarangol, s ha megéhezik,
Jóllakni ismét visszamegy helyére,
Mig ellenben a csalogány s pacsírta,
1100 Ha megnyílt börtönének ajtaja,
Ott hagyva a kész és jó eledelt,
Elszáll örökre s megelégszik azzal,
Mit kinn a szabadban talál.

Igy érezett a kisfiú,
1105 Mint e szabadba vágyó madarak,
S mégis maradt, mint a tyúk és a lúd,
S ha indult, ismét visszatért.
Mi csalta vissza őt?
A tanulás.

1110 Az úrfi mellett eltanulgatott.
Ott állt mögötte észrevétlenül,
Könyvébe kandikált,
S a nevelő minden szavára
Figyelmezett,
1115 S mit egyszer megtanúlt,
El nem feledte.
Előbb tudá az írást-olvasást,
Mint a nagyságos úrfi.

És amint szaporodtak évei,
1120 Azokkal szaporodtak
Isméreti,
Mint a szarvas szarván az ágak,
S ő büszke kezdett lenni rája,
S ha a nagyságos úrfi

1125 Bolondokat beszélt szokás szerint,
Kijobbitá magában,
S mosolyga a badar beszédeken.

S a nevelő előtt
Nem tűnt el észrevétlen

1130 A szolga fensősége
Az ifju úr fölött,
S ha nem tudá
Leckéit a tanítvány,
Azzal piríta rá,

1135 Hogy a szolgával mondatá el,
Ki azt hallás után tanulta meg.
Becsületére vált ez a fiúnak,
De nem vált örömére, erre nem,
Mert a kevély nagyságos úrfi

1140 Mindannyiszor keményen
Lakoltatá, hogy őt megszégyeníté.
Naponta új és durvább üldözések
Jutottak a szegény fiúnak,
Es ő naponta jobban érezé

1145 A szenvedett méltatlanságokat,
S most már, ha megüté az úrfi őt,
Nem teste érezé, de lelke,
Pirúlt, de nem mivelhogy fájt neki,
Hanem mert szégyenlé magát.

1150 Tizenhat esztendő's vala.

Minden nap egy-egy sugarat lövelt
Elméje oszladó kódébe,
S minden sugár egy-egy betű volt,
Es ilyen írat lett a sok betűből:

1155 „Mi jognál fogva vernek itten engem?
Mi joggal bánt embert az ember?
Különbnek alkotá az isten
Az egyik embert, mint a másikat?
Igazságosnak hirdetik az istent,

1160 Ha igazságos, úgy azt nem tehette,
Úgy minden embert egyformán szeret.
S én többé tűrni nem fogok,
Akármi lesz belőlem.

Táplálatot, ruhát, szállást kapok,
1165 De én ezért szolgálom őket,
S ezzel leróva a jótétemény.
Dolgoztathatnak, erre van jogok,
De a verésre nincs.

- Még egyszer fognak csak megütni,
 1170 De többször, istenemre, nem!“
- Ugy is lett. Első alkalommal
 (És várni erre nem kellett sokáig)
 Midőn az úrfi rá kezét emelte,
 Ekkép kiálta föl:
- 1175 „Megálljon ön!
 Ne bántson többet, mert úgy visszavágom,
 Hogy megsiratja holta napjaig.
 Elég soká voltam kutya,
 Kit verni rúgni lehetett,
- 1180 Eztán ember leszek,
 Mert ember ám a szolga is!
 Megvallom, itt jótéteményt
 Rakott egy kéz reám,
 De más kéz azt bottal veré le rólam,
- 1185 És eszerint
 Nem tartozunk egymásnak semmivel.“
- Az úrfi e szokatlan szókra
 Elképedett, megmerevült,
 S tajtékot turva ekkép ordított:
- 1190 „Hah szolgafaj! hah lázadó gazember!“
- És a fiú így válaszolt,
 És hangja megvető volt:
 „Hm, szolgafaj? ha már a születést
 Vesszük, talán az én apám
- 1195 Különb úr volt, mint minden ivadékod,
 S hogy eldobott magától,
 Az ő hibája, nem enyém,
 S ha minden úr ilyen roszelelkű, mint te,
 Jól is tevé, hogy eldobott,
- 1200 Mert úgy ennek köszönhetem, ha
 Becsületes ember leszek.
 És lázadó?... ha lázadás az,
 Midőn az ember érzi és kimondja,
 Hogy ő is ember, mint akárki más,
- 1205 Ugy büszkén mondom: lázadó vagyok.
 S tudnám csak mindazt, amit érezek,
 Ugy, amint érzem, kimondani,
 Föllázadnának milliók velem,
 S reszketne a világ,
- 1210 Mint Spartacustól Róma reszketett,
 Midőn eltépett láncokkal
 Verték falát a gladiátorok! —

Nagyságos úrfi, isten önnel,
Mi együtt többé nem maradhatunk,
1275 Én önnel mint ember beszéltem,
És hogyha egyszer már
A szolga emberré emelkedik,
Éhen hal meg vagy a bitófán,
De többé szolga nem lesz!“

1220 Ezzel megfordult és kiment,
Örökre ott hagyá a házat,
Hol gyermeksege úgy uszott el,
Mint a virág az iszapos pataokban.

Amerre látott, arra indult,
1225 Ment a világba céltalan.
Az ifjuság fölgyúlادott szívében,
Ugy égett, mint a fölgyúlt város ég,
Amelyre ráfúj a viharnek
Süvöltő óriása;
1230 S e lángokban milyen csudálatos
Mesés képek keletkezének!
S lelkét e lángok úgy megedzék,
Mint a hámostűz a vasat.

A város végén utolérte őt
1235 Az úrfi nevelője.
Alig lélekzett a jó férfiú,
Sokat futott, hogy utolérje.
Kiverte arcát a veríték,
Törölgeté minduntalan,
1240 Miközben a fiúval így beszélt,
S beszédiben
Nem volt nagyon sok összefüggés:

„Ne, tedd el ezt a pénzt, fiam,
Nekem egy évi jövedelmem,
1245 Tenálad eltart évekig,
Ha jól gazdálkodol.
Nagy ember lesz belőled,
Én mondom azt neked.
Dicsőbb fiút még nem láttam tenálad.
1250 Én szórul-szóra érzem azt, amit te,
De sohasem mertem kimondani.
Féltem tőled s bámultalak,
Midőn beszéltél.
Az isten áldjon minden szavadért.

- 1255 Tanácsolom, parancsolom,
 Igen, parancsolom, fiú, hogy
 Tanúlj, végezd az iskolákat,
 Különben én
 Megátkozlak s megvér az isten.
 1260 Te nem magadnak születél,
 De a hazának, a világnak.
 Azt mondom néked, hogy tanúlj,
 Amit különben
 Nem is kén mondanom,
 1265 Hiszen te úgy szeretsz tanulni.
 És most az isten áldjon meg, fiam,
 Légy szerencsés, élj boldogúl,
 S emlékezzél meg rólam is koronként,
 De ha tanácsomat nem fogadod,
 1270 Akkor felejts el engemet.“

- Lehajlott a fiú,
 Hogy megcsókolj' a jó ember kezét,
 De ő nem engedé, sőt a fiút
 Megölelé s arcát csókolta meg,
 1275 S úgy távozott könnyes szemekkel.
 Mily jólesett ez a fiúnak,
 Szegény fiúnak milyen jólesett!
 Ez volt az első szeretet,
 Mellyel találkozott.
 1280 Tizenhat évig kellett élnie
 S kínlódnia,
 Mig oly emberre akadott,
 Ki nem taszítá el magától,
 Ki megölelte őt!

X.

- 1285 Kiért a városból az ifju.
 Midőn kiért a szűk falak közül,
 Azt gondolá: börtönből szabadúlt,
 S mohón szívá a tiszta léget,
 Az isten legdrágább ajándokát,
 1290 Melytől a láb erőt kap és a
 Léleknek szárnya nő.

- Egyszer sokára visszanézett,
 Nagyot haladt már, messze volt a város,
 A házak összeolvadának
 1295 Egymással, és a barna tornyokat

Elnyelte félig a távol köde,
S méhdongás volt az ezerek zaja.
Az ifju biztatá magát:
„Tovább, tovább,
1300 Semmit ne halljak és semmit ne lássak
Onnét, hol eddig éltem,
Ha életnek mondhatni életemet.”
S ment, mint aki ostorhegyet fut.

S midőn végkép eltűnt a város,
1305 S ott állá ő a végtelenben,
Szabadnak akkor érzé csak magát.
„Szabad vagyok!” kiálta föl,
„Szabad vagyok!”
Többet nem mondhatott,
1310 De könnyei beszéltek,
S jobban mondták el érzeményeit,
Mint nyelve mondta volna.
Oh milyen érzés, milyen gondolat,
Midőn az ember először szabad!

1315 És ment az ifju, egyre ment,
Amerre szép táj csalta, arra
Írányozá lépéseit.
Mebámulá a síkot és hegyet,
A sík mezőt és a hegy erdejét
1320 És mindent, ami csak szemébe tünt,
Mert minden oly új volt előtte,
Először látta a természetet,
A természet szépségeit.

És ott a rengetegben,
1325 A fellegekbe
Ágaskodó bércek között,
Ahol mennydörgés a folyam zugása
S a mennydörgés itéletnap rivalma...
Vagy ott a puszták rónaságán,
1330 Hol némán ballag a csendes kis ér,
S hol a bogárdöngés a legnagyobb zaj...
Ottan megállt az ifju,
Körültekintett áhitattal,
S midőn szemét s lelkét ineghordozá
1335 A láthatár fönségein,
Erőt vett rajta egy szent érzemény,
Letérdepelt s imádkozék:

„Imádlak, isten; most tudom, ki vagy?
Sokszor hallottam és sokszor kimondtam,
1340 De nem értettem nevedet.
A nagy természet magyarázta meg
Hatalmad és jószágodat...
Dicsértessél, dicsértessél örökre!
Imádlak, isten; most tudom, ki vagy?“

1345 Amerre csak ment, mindenütt
Oly szépnek látta a természetet,
De benne mindenütt az embert
Olyan boldogtalannak;
Nyomor s gazság gyötörte mindenütt.
1350 Azt kezdte észrevenni,
Hogy ő nem a legszerencsétlenebb,
És fáj nagyon neki,
Hogy vannak nála szánandóbbak is.
Mindig kicsínyebb lett előtte
1355 Saját baja,
Mig végre végkép elfelejté,
S nem látta és nem érezé azt,
Csak a mások baját,
És homlokát a hideg köre tette,
1360 S forró keserves könnyeket sírt.

XI.

Eszében tartá, mit szívére
Kötött a jámbor nevelő,
Midőn bucsút vett tőle
És pénzt adott neki;
1365 Eszében tartá ezt az ifju
S nem hagyta teljesítlennül.
Beállt az iskolába,
S tanult szorgalmasan,
S olyan volt társai körében,
1370 Mint csillagok között a hold.
Azok csodálták őt, de nem szerették,
Lelkének fensősége rajtok
Mint sziklakő nehezkedett,
És ellenében
1375 Irigység és gúny támadott föl,
És rálövöldözé
A sebesítő nyilakat.

„Mért bántotok ti engemet?“

Szólott szelíd jószívűséggel

1380 Gyakorta társihoz,

„Mért bántotok, barátim, engem?

Én nem tanúlok a magam javára,

Tiértetek tanúlok én;

Mit én tudok, higgyétek, annak

1385 Más fogja venni hasznát,

Akárki más, csak én nem.

Ha belátnátok lelkem mélyibe,

Ragaszkodnátok hozzám, jó fiúk,

Ugy szeretnétek, mint most nem szerettek,

1390 Mint én szeretlek titeket.

Ha belátnátok lelkem mélyibe,

Általlátnátok gyarlóságtokat,

S nem vagdálnátok a fa ágait,

Mely egykor számotokra hoz majd

1395 Árnyékot és gyümölcsöt,

Szegény rövidlátó fiúk ti!

De majd szerettek még ti engemet,

Szeretni fogtok, istenemre, engem!“

Kacaj követte ilyetén beszédit,

1400 S csak újabb töltésül szolgáltanak

A gúnyolódás fegyverébe,

Amely mindég szívének állt.

És elvadúlt lassanként a világtól,

Mindegyre mélyebben szállott magába,

1405 S került mindenkit . . . egy barátja volt,

A senkitől meg nem zavart magány.

Ott élt azon képek között, miket

Üres ábrándoknak tart a világ,

De melyekről ő tudta, hogy azok

1410 Élő valódi lények,

Az ő lelkébe néző

Jövő alakjai.

Ott a magányban buzgón olvasá,

Miként a hívő a koránt

1415 S mint a zsidó a bibliát,

Olvasta ott buzgóan a

Világtörténetet.

Világtörténet! mily csodálatos könyv!

Mindenki mást olvas belőle.

- 1420 Egyiknek üdv, másiknak kárhozat,
 Egyiknek élet, másiknak halál.
 Egyikhez így szól s kardot ad kezébe:
 „Éredj és küzdj! nem küzdesz hasztalan,
 Az emberiségen segítve lesz.”
- 1425 Másikhoz így szól: „tedd le kardodat,
 Hiába küzdenél,
 Mindig boldogtalan lesz a világ,
 Mint ezredévek óta az.”

Mit olvasott ez ifjú belőle?

- 1430 Mit gondolt ő, midőn e könyvet
 Becsukta reszkető keze? ...
 Ezt gondolá:

- „A szőlőszem kicsiny gyümölcs,
 Egy nyár kell hozzá mégis, hogy megérjék.
- 1435 A föld is egy gyümölcs, egy nagy gyümölcs,
 S ha a kis szőlőszemnek egy nyár
 Kell, hány nem kell e nagy gyümölcsnek,
 Amíg megéri? ez belékerül
 Évezredek vagy tán évmiljomokba,
- 1440 De bizonyára meg fog érni egykor,
 És azután az emberek belőle
 Világvégeig lakomázni fognak.
 A szőlő a napsugaraktul érik;
 Mig édes lett, hány napsugár
- 1445 Lehelte rája élte melegét,
 Hány százezer, hány miljom napsugár? ...
 A földet is sugárok érlelik, de
 Ezek nem nap sugárai, hanem
 Az embereknek lelkei.
- 1450 Minden nagy lélek egy ilyen sugár, de
 Csak a nagy lélek, s ez ritkán terem;
 Hogyan kívánhatnók tehát, hogy
 A föld hamar megérjék? ...
 Érzem, hogy én is egy sugár vagyok,
- 1455 Amely segíti a földet megérni.
 Csak egy nap tart a sugár élete,
 Tudom, hogy amidőn megérkezik
 A nagy szüret,
 Akkorra én már rég lementem,
- 1460 S parányi művemnek nyoma
 Elvész az óriási munka közt,
 De életemnek a tudat erőt ad,

Halálomnak pedig megnyúgovást,
 Hogy én is, én is egy sugár vagyok! —
 1465 Munkára hát,
 Föl a munkára, lelkem!
 Ne légyen egy nap, egy perc elveszítve,
 Nagy a földadat, az
 Idő röptül, s az
 1470 Élet rövid. —
 Mi célja a világnak?
 Boldogság! s erre eszköz? a szabadság!
 Szabadságért kell küzdenem,
 Mint küzdtek érte oly sokan,
 1475 És hogyha kell, elvérzenem,
 Mint elvérzettek oly sokan!
 Fogadjatok, ti szabadság-vitézek,
 Fogadjatok szent sorotok közé,
 Zászlótokhoz hűséget esküszöm,
 1480 S hahogy véremben lesz egy pártütő csepp,
 Kiontom azt, kifeccsentem belőlem,
 Habár szívemnek közepén lesz is!“

Ily vallomást tett . . . nem hallotta ember,
 De meghallotta odafönn az isten,
 1485 Fölvette a szent könyvet, melybe
 Jegyezve vannak a martírok,
 S belé írta a Szilveszter nevet.

XII.

A gyermek ifjává lett
 S az ifju férfivá.
 1490 Esztendő esztendő után
 Jött a földet meglátogatni,
 S búcsút sem véve távozásnak.
 Őt sem kerülték ki az évek,
 Elment hozzája mindenik,
 1495 S nyomot hagyott arcán, szívéen.

Túl volt immár az iskolákon,
 Régen kijárta azokat,
 És benn volt a világban,
 Az életben, az emberek között,
 1500 Hol minden lépten meglökik az embert,
 S minden lökés egy darabot töröl le
 A lélek zománcából
 S az orcának színéből.

Be másnak látta e világot,
 1305 Mint amilyennek képzelé!
 Naponta kisebbnek tetszett előtte,
 Mélyebben súlyedettnek
 Az ember, akit isten
 Saját képére alkotott,
 1310 Az ember, akinek szemével
 A napba kéne néznie,
 És e helyett a porba néz,
 Mikéntha férgeket keresne,
 Hogy tőlök a csuszást tanulja.
 1315 És mentül kisebbnek tetszett előtte
 Az ember, annyival nagyobbnak
 Látá a munkát, amire
 Hivatva érezé magát.
 De el nem csüggedett.
 1320 Tán oly parányit végzett, mint a hangya,
 De mint az, olyan fáradatlan volt.
 Szűk volt köre,
 De e kört teljesen betölté
 Lelkének fényivel.

1325 Erkölcse, tudománya néki
 Nevet szerzett még iskoláiban,
 S midőn e pályát végezné,
 Több úr hívá meg őt
 Nagy s gazdag hivatalra
 1330 Ilyen kecségtetéssel:
 „Szegődjél hozzám; szolga lesz, igaz,
 De ily urat szolgálni, mint én,
 Dicsőség, és azért, hogy
 Elöttem meghajolsz,
 1335 Előtted ezren hajlanak meg.
 Más dolgod nem lesz, mint ez ezreket
 Nyúznod tehetséged szerint, s e
 Könnyű munkából meg fogsz gazdagodni.“

Szilveszter megköszönte szépen
 1340 E könnyű munkát és így válaszolt:
 „Azért, hogy énnekem
 Szolgáim legyenek,
 Én más szolgája nem leszek.
 Én nem kívánom, hogy előttem
 1345 Embertársim hajlongjanak,
 De ne kívánja tőlem más se, hogy

Előtte én hajoljak;
 Nem ismerék nálam kisebbet
 S nem ismerék nálam nagyobbbat.
 1530 S a gazdagságot illetőleg, az
 Nekem talán ingyen sem kellene,
 Annál kevésbbé kell olyan nagy áron,
 Hogy érte nyúzzak másokat!“
 Ekkép szokott beszélni ő
 1555 Levett kalappal, de fölemelt fővel.

El nem fogadta a nagy hívatalt,
 De jöttek hozzá szegény emberek,
 És meghívák őt falujukba
 Jegyzőnek, és az ifju ment,
 1560 Ment örömet és boldogan.
 S midőn elért a faluba,
 S körülvevék őt a lakók,
 Így szólt hozzájuk lángoló szemekkel:
 „Üdvöz légy, nép! úgy nézz szemembe,
 1565 Tanítód és atyád leszek.
 A bölcső óta mit vertek fejedbe?
 Kötelességedet;
 Én megtanítlak jogaidra!“

És teljesíté, amit ígért.
 1570 Nem a kocsmába jártak ezután
 A munkavégzett gazdaemberek,
 Mint jártak eddig világkezdet óta;
 A faluház előtt karéjba
 Állottak, és az ifju jegyzőt
 1575 Hallgatták a vén emberek,
 És jobban hallgaták, mint papjokat, mert
 Papjoknál jobbakat beszélt.
 S mit ott tanultak, elvivék haza,
 És elbeszélték fiaiknak,
 1580 S a jegyző tiszteletben állt.

De két ház volt a faluban, mely
 Az ifju apostol fejére
 Átkot mondott áldás helyett,
 Az a két ház, hol a pap és
 1585 Az uraság lakott,
 A kastély s a parókia.
 Naponta gyűlöltebb és rettegettebb
 Lett e két házban a

Jegyző gazdálkodása,
1590 S elpusztulását tervezék, mert
Látták, ha a jegyző marad,
Ugy ők pusztulnak el.

De volt fõnn a kastélyban is
Egy lény, ki a nép emberét úgy
1595 Tisztelte, mint a nép maga,
Kinek, midõn az õ dicséretét
Hallotta, jólesett,
Midõn pedig gyalázták, fájt neki.
Ki volt e lény, aki
1600 Oly rossz világításban is
Megismeré a kép becsét,
S felõle helyesen ítelt,
Ki volt ez? . . . a kastély kisasszonya.
Ki is lett volna más! . . .
1605 Dicsõ hely a hölgyek szíve,
Önzés elõtt bezárva ajtaja,
Ha bejut is, csak lopva jut belé vagy
Erõszak által,
De nyitva áll mindennek, ami szép s jó,
1610 S az üldözött igazság,
Ha mindenhonnan számkivetve van,
Végmenedéket ott talál.
Dicsõ, dicsõ hely a hölgyek szíve!

Nem is sejté az ifju, hogy barátja,
1615 Hogy pártfogója van
Ott fõnn az úri lakban,
S olyan szép pártfogó!
Látá koronként a leánykát,
Midõn az végigsétált a falun
1620 Vagy ablakából nézett a vidékre,
S ha látta õtet, hosszan elmerengett.
Ilyenkor egy csodálatos
Érzés szállotta meg szívét,
Mely hozzá így beszélt:
1625 „Az ember nemcsak polgár,
Egyszersmind ember is;
Mindig másoknak éljen-e
És sohase' magáért?
Szegény fiú te, mikor élsz magadnak,
1630 Lesz-e idõ, midõn magadnak élsz?
Te szétszotod mások közt lelkedet,

Lesz-e, ki néked adja lelkét
 Vagy lelkének csak egy darabját
 Vagy egy tekintetét csak, amiből
 1635 Gyanítanom lehetne legalább,
 Mi a boldogság? ... oly szomjas szívem, hogy
 Fölnna egy záport, s talán
 Egy harmatcsepp sem hull reá soha!
 Nyugodjál meg sorsodban, jó fiú,
 1640 Viseld békén a rideg életet;
 Tégy másokat boldoggá, ha lehet,
 S maradj magad boldogtalan.
 Légy föld, amely gabnát terem,
 Hogy mások learassák;
 1645 Légy lámpa, mely míg másoknak világít,
 Tulajdon életét fogyasztja el.“

A jó vagy rossz sors ugy hozá magával
 Egyszer, hogy a leányka véle
 Találkozott és szóba állt.
 1650 Rövid volt a találkozás
 És keveset beszéltek,
 De attól fogva többször jöttek össze,
 Véletlenül-e vagy tán készakarva?
 Sem a lány, sem az ifju nem tudá.
 1655 És egyre hosszabbak levének
 S bizalmasabbak a találkozások,
 De önmagokról sohasem beszéltek.

Azonban egykor (fölhivá-e a lány
 Vagy csak magától nyílt meg kebele?
 1660 Eszébe nem jutott) az ifju
 Elmondta életét.
 Elmondta, mily magában áll a földön,
 Hogy nincsen ember és nem volt soha,
 Ki őt testvérnek vagy barátinak
 1665 Vagy gyermekének hita volna.
 Elmondta, amint rá emlékezett,
 Hogy egy tolvaj találta őt az utcán,
 Aztán egy koldusnő fogadta föl,
 S aztán mint szolga, ugy nevelkedett;
 1670 Lopott, koldult és szolgált ... így telék el
 Gyermek- s ifjúkora.
 Elmondta az irtóztató nyomort,
 Mely gyermekévein feküdt,
 S a lelki szenvedéseket,

- 1675 Mik ifjuságát terhelék,
 S mik a nyomornál még irtóztatóbbak;
 S amint lenézett életébe, ez
 Örvénybe, melyből fölkapaszkodott,
 Amelyben mint egy fekete vízű
 1680 Tengerszem, úgy állt kínja özöne:
 Elszédült lelke, és szeméből
 A könnyek úgy rohantak,
 Mint csatatérről a vert hadsereg ...
 És a lyány véle zokogott.

XIII.

- 1685 Még ez nap a leány atyjával
 Egy egészen más jelenése volt.
 Fölhívatá a büszke földesúr őt
 S megleckéztette irgalmatlanúl,
 Amért jobbjait
 1690 Tévutra vezeti,
 És pártütőket, lázadókat
 Csinál belőlök; s azzal végezé,
 Ha még tovább is bujtogat,
 El fogja csapni őt.
- 1695 Méltósággal felelt az ifju:
 „Uram, kikérem a leckéztetést,
 Kinőttem már az iskolából,
 De ahhoz szokva még ottan se' voltam.
 Ha vétkem van, ha lázító vagyok,
 1700 Ott a törvény, az majd ítél fölöttem;
 Ha vétkes nem vagyok, mi joggal
 Dorgál ön engemet?
 És ami az ijesztést illeti,
 Az elcsapástól meg nem ijedek;
 1705 Annyit mindenhol keresek,
 Amennyiből megélek.
 De innen én el nem megyek,
 Mert itt hasznosnak érzem magamat,
 S ön, hogy elcsapjon engemet,
 1710 Nem fogja megkísérteni
 Saját javának érdekében,
 Mert vagy velem jön az egész falu
 Vagy ön lesz, aki távozik ...
 Nem mondom ezt, miként fenyegetést,
 1715 Ugy mondom ezt inkább, mint jó tanácsot,

Ki a lakókat ismerem,
S tudom, hogy engem mennyire szeretnek,
És mit nem lesznek értem tenni készek.“
Igy szólt az ifju, meghajtá magát s ment.

- 1720 Következő vasárnapon
Óróla szólt a prédikáció,
Borzadva mondta a hiveknek a pap,
Hogy milyen istentagadó ez ember,
Istentagadó s lázító!
1725 S ha még tovább is túrik őt magoknál,
El vannak veszve mind a két világon,
Mert amért lázítóval cimborálnak,
Legyilkoltatja őket a király,
S az istentagadó barátait
1730 Halál után az ég be nem fogadja.
Intette, kérte őket, hogy
Javuljanak, míg van idő,
Míg rájok nem jön a vész, az ítélet.
Könnyezve kérte, hogy tekintsék földi
1735 És másvilági boldogságukat,
Ne válasszák a halált és a poklot
Az élet és az üdvesség helyett!

- Bőszülten hagyta el a nép
A templomot,
1740 (Az isten és a béke házát)
S vadállatként rohant az ifjuhoz,
Kit tennap még atyjának nevezett,
S reáparancsolt: holnap ilyen tájig
Ha itt látják, tüstént agyonverik.

1745 Beszélt az ifju, amint tölc telt,
Beszélt oly lelkesen, mint még soha.
Hiába. Ahol pap emelt szót,
Ott az igazság megfeszítettetik,
Az igazság szörnyethal ott. A pap
1750 Minden szavára
Egy ördög áll elé,
S az ördög nem hatalmasabb,
De ékeőbb szólásu, mint az isten,
S ha tettel győzni nem tud,
1755 Tud elcsábítani. —
Káromkodó fenyegetéssel
Hagyá el az ifjút a nép.

- Egy pillanatra meg volt lelke törve,
Kétségbeejtő eszmék ültenek
- 1760 Megnehezült fejére,
Mint a holttestre a hollósereg.
„Ez hát a nép!“ kiálta föl,
„Ez hát a nép, amelyet én imádok,
Amelyért élek s halni akarok!
- 1765 Ilyen volt ezredév előtt . . .
De semmi, semmi, ezredév után
Majd nem lesz ilyen; még most gyermek ő, kit
El lehet könnyen bolondítani,
Majd meg fog érni, férfi lesz belőle,
- 1770 S épen mert gyermek, gyámolítani kell.
Nincs mit csodálni, ősidőktől óta
Azon valának papok és királyok,
E földi istenek,
Hogy vakságban tartsák a népet,
- 1775 Mert ők uralkodni akarnak,
S uralkodni csak vakokon lehet.
Szegény, szegény nép, mint sajnálom őt,
S ha eddig küzdtem érte, ezután
Kettős erővel fogok küzdeni!“
- 1780 Beállt az est, beállt az éj,
Utósó éje itt az ifjunak.
Ott a fasornak árnyékában áll,
S fölnez a kastély amaz ablakára,
Amelybül a leány szokott kinézni.
- 1785 De pusztá most ez ablak,
Nincs ott virága, nincs ott a leány,
S az ifju mégis néz föl, néz merőn,
Mint egy kővévált sírontúli szellem;
Arcára halovány fátyolt borított
- 1790 A csendes bánat és a holdvilág.
- Egyszer megfogva érezé kezét . . .
Az első percben észre sem vevé
Az érintést, úgy elgondolkodék . . .
Midőn megfordult, oldalánál
- 1795 Azt látta, akit ott fönna keresett.
- „Kegyedre vártam,“ szólt az ifju,
„Kegyedre vártam, azt reméltem,
Hogy még egyszer meglátom ablakánál,
Egy néma búcsút küldök föl szememből,
- 1800 Aztán örökre távoزم.

Reményemen túl jó a sors,
 Ajkam beszélhet szemeim helyett,
 S kezem foghatja e kedves kezét.
 Isten veled, te drága, drága lény, te
 1805 Egyetlenegy a nagyvilágon, aki
 Barátodnak nevezte engemet
 S akit barátomnak szabad nevezni.
 Emlékim nincsenek nekem,
 Magad fogsz állani szivemben,
 1810 Mint a szegény kunyhó falán a szentkép,
 Amely előtt estenként térdepel
 Jámbor lakója és imádkozik;
 De hogyha telve volna szívem
 A legdicsőbb emlékek kincsével,
 1815 Kiszórnám azt e pillanatban mind,
 S téged hagynálak benne egyedül.
 Isten veled! . . . ha hallod híremet,
 Ha szépeket mond majd a hír felőlem,
 Hidd el, hogy a te érdemed lesz az.
 1820 Azért törekszem jónak s nagynak lenni,
 Nehogy megbánd és szégyeneld, sőt
 Ellenkezőleg büszke légy reá,
 Hogy engemet barátodnak fogadtál.
 Isten veled, lelkem védangyala!“

1825 Indult az ifju és ment volna, de
 Kezét tartotta a leány
 És görcsösen szorítá . . .
 Beszélni vágyott s elhagyá a hang,
 Hosszú szünet telt el bele,
 1830 Mig akadozva ekkép szólhatott:

„Isten veled . . . menj . . . menj, isten veled,
 Te ifjak legnemesbike!
 Menj . . . bár mehetnék én is teveled,
 Mennék örömmel, édesörömmest.
 1835 S nem látjuk egymást soha-soha többé?
 Lehullsz egemről, fényes csillagom?
 Mert én szeretlek tégedet,
 Ki kell ezt mondanom,
 Hogy ki ne vesse lelkemet belőlem,
 1840 Mint a Vezúv a lángoló követ.
 Szeretlek, és tied nem lehetek!
 De istenemre,
 Ha a tied nem, másé sem leszek!

Vedd e gyűrűt ... e jegygyűrűt ...
1845 Előbb fog széjjeltörni benne
Ez a gyémántkő, mint az én hűségem.
Isten veled, szép álma életemnek!“

Az ifiúra a mennyország
Szakadt le üdvösségivel,
1850 Leomlott a leány előtt
S ölelte és csókolta térdeit. —

Másnap, midőn a falut elhagyá,
Utjában százszor s százszor nézte meg
A gyűrűt, mert csak amikor
1855 Ezt látta, akkor nem kételkedék,
Hogy a múlt éji jelenet valóság
S nem lázas lelke őrült álma volt.

Utját (miért, miért nem?)
Nem tudta maga sem)
1860 A fővárosnak vette, hol
Lopott, koldult és szolgált egykoron.
A külvárosban ott
Egy kis padlásszobát
Bérelt ki, s nem tudá még,
1865 Mihez fog kezdeni?
Egyszer kopognak ajtaján,
S bejött egy fátyolos hölgy ...
Midőn belépett, fölveté a fátyolt,
Némán és mozdulatlan állt ...
1870 Az ifju szédelgett ... megállt esze ...
Barátnéját ismerte meg.

„Utánad jöttem,“ szólott a leány,
„Utánad jöttem ... ha terhedre van,
Kiutasíthatsz e szobából,
1875 Ne félj, hogy rossz neven veszem.
Akkor leülök ott kinn a küszöbre,
És ott ülök, míg megreped szívem.
Utánad jöttem, nem maradhaték.
Nyomodban voltam mindenütt,
1880 Egész időig, és most itt vagyok.
Szólj, mit teszel velem?“

Az ifju kebelére hajlott,
S együtt zokogtak hosszan, boldogan.

„Nem úiesz el hát?“ szólott a leány,
 1885 Veled maradhatok? . . . veled leszek, hogy
 Enyém legyen fájdalmaid fele
 S a tied legyen minden örömem!
 Együtt tűrök veled
 Bút és nyomort,
 1890 S ha egyszer zúgolódom,
 Ne hidd azontúl, hogy szeretlek,
 Hogy valaha szerettelek!“

XIV.

Együtt maradtak, mint férj s feleség,
 Nem pap kötötte össze őket,
 1895 Hanem az isten és a szerelem.
 Nem esküvének egymásnak hűséget,
 Nem vették e szót ajkaikra,
 Ott benn hagyák azt.
 Szivök mélyében érintetlenül,
 1900 Ahol s ahogy kell annak lennie,
 S azért maradt oly tiszta, mint a
 Csillag, melyhez még lélekzet sem ér.

És boldogságban teltek a napok,
 A hónapok . . . nem tudta a világ, hogy
 1905 Ők élnek-e? s ők nem tudák,
 Van-e világ kívülök?

De végre fölszólalt az ifjuban
 A lélek, és ezt mondta szigorún:
 „Ébredj, ébredj, te nem magadnak,
 1910 Te másokért születél!
 Felejtet hivatásodat?
 Föl, föl, fiú, kezdj a dologhoz!“
 És szólt hozzá még szigorúbban is
 Egy hang, a házi gond:
 1915 „Föl a dologra, mert különben
 Koplalni fogtok mind a ketten
 S maholnap mind a hárman.“

Dolgozni kezde, írt,
 Ugy írt, amint sugalta lelke,
 1920 Hozzája méltón, szabadon.
 Egy szerkesztőhöz vitte művét,
 Átolvasá az, és így válaszolt:

„Nagy ember ön, uram,
S a mellett nagy bolond!

1925 Nagy ember ön, mert ez dicső remekmű,
Ennél különbet még Rousseau sem írt;
És nagy bolond ön, mert azt képzeli,
Hogy ezt a munkát ki lehet nyomatni.
Sosem hallotta ön hírét

1930 A cenzurának? . . . hogyha nem,
Hát megmondom, mi az?
Az a pokol cséplője, mely alá
Kévéinket kell tartanunk, s ez
Az igazságot, a magot

1935 Kicsépli belőle, aztán
Az üres szalmát visszadobja,
S ezen rágódik a közönség.
Ha ön nem hisz szavamnak, ám
Próbálja meg, s én minden szem magért,

1940 Amely kévéjében marad,
Egy ön golyót nyelek le.
Ha azt akarja ön, hogy e
Cséplő alá ne jusson,
Ne gabonát, de maszlagot

1945 Termesszen, mely kábit, bolondit,
Ezt mindenestül
Kitálalhatja ön,
Sőt érte még meg is díjazzák.“

Bódultan tért az ifju vissza, mintha

1950 Falnak ment volna egyenest fejével.
Asztalhoz ült, és föltevé magában,
Hogy szép lágyan, szelíden ír
S olyan simán, hogy a cenzor keze
Elsiklik rajta, mint a bársonyon.

1955 Midőn művét bevégezé,
Azt vette észre, hogy még szabadabb,
Még keserűbb, mint először vala.
S így tizszer, százszor újra s újra írt,
Aztán eltépte, belátván, hogy a

1960 Kerékvágásba csak nem jön bele.
És meggyőződék végre is,
Hogy ami kinyomathatik,
Abból nem fog tanulni senki,
És amiből lehet tanulni,

1965 Az nem jut napvilágra.

„Irtóztató!“ kiálta föl,
 „Nincs mód tehát, hogy maghallják szavam?
 Lelkem tüztét, mely a világot
 Gyújtotta volna föl,
 1970 Magamba kell hát fojtanom,
 Hogy önmagát eméssze el?
 És élnem is kell... miből élek?
 Vagy megtagadjam elvemet,
 Azt a szentséges elvet?
 1975 Odaszegődjem a gazokhoz,
 Az emberiség álmítóihoz?
 Nem, istenemre, nem!
 Inkább szemétem éhen veszek el,
 Inkább úgy végzem éltetem,
 1980 Amint elkezdtem azt,
 Lopok, szolgállok, koldulok,
 Mint egy betűt írjak, mi nem
 Lelkem forrásából fakadt,
 Mint gondolatim legkisebbikére
 1985 Hamis pecsétet üssek! —
 Isten hozzátok, gondolatjaim, ti
 Befalazott rabok,
 Legyen fejem börtön s koporsó
 A számotokra... oh de nem,
 1990 Ti nem halhattok ott el;
 Eljő a nap, mert el kell jönie,
 Midőn kinyíl e börtön ajtaja,
 S ti bejárjátok a kerek világot,
 S fényt és meleget visztek magatokkal,
 1995 Miként a nyári nap sugárai!“

És így az ifju
 Nyugonni hagyta gondolatjait,
 S hogy a kenyérhől ki ne fogyjon,
 Másoknak gondolatjait
 2000 Másolgatá. Keserves munka,
 Tán a favágásnál is keservesebb.
 Elkezdte reggel s este végezé
 S gyakorta éjszakáit is
 A lámpa fénye látta elhaladni,
 2005 S előbb aludt el ez, mint ő,
 És ennyi fáradás után is
 Elégszer állt az asztal üresen
 És ablakára a fehér hideg tél
 Elégszer festett jégvirágokat,

2010 S a nő szemében megfagyasztá
A könnyeket ... de nem fagyaszthatá meg
Örök hevű érzelmeit.

Igy jöttek évek, mentek évek;
S megszorodott a család,
2015 Hárman levének s nemsokára négyen,
És négyszeres lett a nyomor
Ott fön a kis padlásszobában,
Melynek falát
Csikosra festé az eső
2020 És kicifrázta a penész,
Hol most egy ágyban hárman alszanak,
Két gyermekével az anya,
És láboknál a földön
A durva szalmazsákon
2025 A férfiú ... a fölkelő nap
Első sugára homlokára száll,
Miként egy arany koszorú, miként egy
Fényes meleg csók isten ajakárul.

XV.

Egyenként ébredt a család, először
2030 A férj, ki legkésőbb aludt el,
Aztán az anya, azután
A kisfiú ... s a csecsemő?
Ez még nem ébred, mélyen alszik ...
Testvére s a szülők lábujjhegyen
2035 Járnak, s beszédök csendes suttogás,
Hogy el ne verjék a kisednek álmát.

Jó testvér, jó szülők,
Miért e halk járás, e suttogás?
Dobogjatok, tomboljatok,
2040 Lármázzatok ... ne féljete,
A kised föl nem ébred,
Mert nem hallják a lármát a halottak ...
A kised halva van, éhenhala!

Mit érezhet, mit érez a szülő,
2045 Midőn meglátja, hogy szülötte meghalt?
Hát még azon szülő, kinek
Éhen vezett el gyermeke,
Szép ártatlan kis gyermeke?

Ha jobbkezének erejét
2050 Az én kezembe öntené az isten,
Leírhatnám-e úgy is azt a kint,
Mely a szegény asszony szívét
Ezer körömmel szaggatá?

Hagyjátok őt a holttetemre
2055 Borulva sírni, sírni, sírni,
Zokogni, fölűvölteni,
A fájdalomnak mély örvényiből
A magas égre fölkiáltani,
S az isten arcát káromlással, a
2060 Lélek sarával meghajítani! . . .
Hagyjátok őt, hagyjátok őt,
Ne bántsátok szent őrzöngésiben.

A férfi néma fájdalommal
Állt a kicsiny halott előtt,
2065 Avvagy, ki tudja, tán örömmel?
Örömmel, hogy kiszenvedett.
A kisfiú pedig merőn
Nézé testvérét, és azon
Gondolkodék, hogy ő is ilyen
2070 Halvány, ilyen fehér és mozdulatlan
Leszen, ha majd meghal, ha többé
Nem éhezik. —
Lassan, lassan, de csak lefolytak
Egymás után az órák, és az asszony
2075 Keserve meghalt kisdédére
Ájulva vagy meghalva omlott,
És szíve megkönnyebbedett,
S lelkének fölvert habjai
Nem ostromolták többé az eget,
2080 Csak halkán rezgedeztek,
Mint a szellőben a kalászkok.
Ölébe vette a halottat
S szelíden ringatá,
És félig énekelve suttogott,
2085 Miként az erdő lombjai
Az őszi alkonyatban:

„Alszol, kicsiny
Kis magzatom;
Mit álmodol?
2090 Mondd meg nekem.

- Szép álmokat
 Látsz, ügyebár?
 Hisz még nem a föld
 Ölében alszol,
 2095 Anyád ringat még,
 Anyád ölel. —
 Aludj, aludj,
 Szép gyermekem,
 Fehér virág,
 2100 Fehér sugár,
 Kit elnyel a
 Fekete föld. —
 Pirúl az ég,
 Megcsókolá
 2105 Az alkonyat;
 Megcsókolom
 Én arcodat,
 S ez nem pirúl,
 Mért nem pirúl?
 2110 Csak egyszer is
 Mosolyganál még
 Reám, anyádra,
 Lelkem szíve,
 Kis magzatom! —
 2115 Zöld sírhalom ...
 Fehér kereszt ...
 Alatta te ...
 Fölötte én ...
 Mi hulldogál rá?
 2120 Nem az eső,
 Az én könnyüm. —
 Hallgassatok, ti
 Ákácfa-lombok
 A temetőben,
 2125 Kis gyermekemmel
 Beszélgetek,
 Szépet beszélünk,
 Hallgassatok. —
 Nem fáj fejed?
 2130 Nem fáj szíved? nem
 Nehéz a föld? mely
 Fölötted áll.
 Mi volt lágyabb, az
 Én karjaim
 2135 Vagy a koporsó? ...

Aludj, aludj,
Szivem galambja,
Jó éjszakát,
De egyre kérlek:
2140 Álmodj felőlem,
Legyünk együtt.“

S míg így altatta a holt gyermeket,
Mellette maga is elsenderült,
S míg ő aludt, a férj azon tündődék,
2145 Miből szerez koporsót?
Miként ásatja meg a sírt?
Egy árva fillér sem volt birtokában.
Körültekintett a szobában,
Ha tán találna valamit,
2150 Amelynek egy kis becse van,
Hogy azt eladja . . . semmi, semmi sem volt!

Mi jött eszébe, hogy e gondolatra
Elsápadt és megreszketett?
Ujján a gyűrűt pillantá meg,
2155 Lelkénél drágább jegygyűrűjét . . .
Ezt kell tehát eladnia,
Hogy meztelen ne menjen
A földbe gyermeke?
E drága kincstől kell elválnia,
2160 Melyet szeménél jobban őrizett,
Mit ujjáról le nem szakíthatott
Olyan sok évnek oly sok nyomora;
El kell most végre tőle válnia?

Hajszálai őszültenek meg
2165 A gond miatt . . . s nem volt más menedék!

Midőn ujjáról a gyűrűt levonta,
Olyan volt, mintha kebléből a szívet
Szakítanák ki gyökerestül . . .
Ketté lett vágva multja és jelenje,
2170 Fölbontatott a híd, mely a tavaszt
A télhez kapcsolá,
Eltört a lépcső, melyen a
Földről a mennybe járt!
De meg kellett történnie,
2175 Hogy meztelen ne menjen
A földbe gyermeke. —

Szépen temették el a kisdedet,
 Keményfából volt a koporsó,
 A szemfedő selyemből,
 2180 És sírhalmához nagy követ tevének,
 Mert drágán kelt el a gyűrű,
 S árát rákölték mind a temetésre...
 Lelkére nem vehette a férj,
 Hogy jegygyűrűje árából csak egy
 2185 Garast is tartson meg kenyérre,
 Bár erre olyan nagy szüksége volt.
 Méreggá vált vón benne e kenyér,
 Mely őt megölte volna,
 És néki még soká kell élnie!

XVI.

2190 Megmondta ő, hogy gondolatjai
 Fejében nem halhatnak el,
 Hogy eljön a nap, amidőn
 Ezek kijőnek börtönükből,
 S bejárják a világot.

 2195 És úgy történt. Amit sok évi
 Erőködés meg nem hozott, amért
 Hiába volt olyan sok fáradás,
 Meghozta egy véletlen pillanat.
 Egy titkos nyomdát fedezett föl
 2200 Alant: elrejtve föld alá,
 S ott kinyomatta műveit.
 Mi volt ezen művekben? az,
 Hogy a papok nem emberek,
 De ördögök,
 2205 S a királyok nem istenek,
 Hanem csak emberek,
 És minden ember ember egyaránt,
 S az embernek nemcsak joga,
 Hanem teremtményéhez
 2210 Kötelessége is
 Szabadnak lennie,
 Mert aki isten legszebb adományát
 Meg nem becsüli,
 Magát az istent sem becsüli az!

 2215 Kijött a könyv, s ország-világban
 Ezrével olyan gyorsan terjedett el,
 Mikéntha villám hordta volna szét.

Mohón nyelé el a szomjas világ
 E tiszta enyhítő italt,
 2220 És lelke tőle megfrisült,
 De elsápadt a hatalom, kiült
 Ráncokba szedett homlokára a düh,
 És elmennydörgé haragos szavával:
 „Ez lázító könyv!
 2225 Vallást s fölséget sért.
 Szerzőjének lakolnia
 Kell a törvény szerint.“
 És a megrémült nép utánamondá:
 „Valóban, e könyv lázító,
 2230 Vallást s fölséget sért.
 Szerzőjének lakolnia
 Kell a törvény szerint.
 A törvény szent és sérthetetlen!“

S szerzője rémesen lakolt.
 2235 Az utca közepén
 Fogták el őt, s elhurcolák.
 „Megálljatok,“ szólt esdekelve,
 „Oh irgalom, megálljatok!
 Nem akarok én menekülni,
 2240 Mindenhová megyek nyugodtan,
 Csak egy kevésbé várjatok.
 Nézzétek azt az ablakot,
 Az én szobámnak ablaka,
 Ott nőm és gyermekem lakik.
 2245 Vezessetek hozzájok egy,
 Csak egy rövid kis pillanatra,
 Mig egyszer ölelem meg őket
 S egy isten-hozzádót mondok nekik,
 Aztán nem bánom én, hurcoljatok,
 2250 De én búcsú nélkül nem mehetek.
 Inkább megyek le a pokolba
 A búcsuzás után,
 Mint föl a mennybe búcsu nélkül.
 Nem vagytok férjek és apák?
 2255 Mit mondanátok, és mit érzénétek,
 Ha véletek mások bannának így?
 Nekem nincs senkim a kerck világon,
 Csak nőm és gyermekem,
 És önekik sincs a világon
 2260 Kivülem senkiök, de senkiök;
 Eresszetek, jó emberek,

Eresszetek, hadd lássuk egymást
 Még egyszer és talán utószor.
 Ne rajtam szánakozzatok,
 2265 De őrajtok, hisz ők ártatlanok,
 Hisz nem vétettek ők
 Sem a törvénynek sem tinektek,
 Ne öljétek meg őket! . . .
 Oh istenem, ha szavaimra
 2270 Nem indultok meg, könnyeim
 Indítsanak meg . . . e könyűk
 Szivem vérének cseppjei,
 Halálveríték lelkem homlokáról!"

Zokogva térdepelt le,
 2275 S mint szebb időkben egykor kedvesének,
 Most a poroslók térdeit ölelte,
 De ők kegyetlen, gúnyos röhögéssel
 Emelték őt fel s vitték a szekérhez,
 Mely ott az ő számára állt.
 2280 Midőn látá, hogy nem használ a szép szó,
 Düh szállta meg, s előszedé
 Testének minden erejét, hogy
 Erőszak által győzzön, meneküljön.
 Oroszlánbátorsággal és
 2285 Örült erővel küszködött,
 De hasztalan! legyűrték, megkötözték,
 S bedobták őt a szekér mélyibe.
 Ott ordított, mint a vadállat,
 Ordított ilyen átkokat:

2290 „Átok reátok s maradékitokra,
 Ti emberbőrbe öltözött,
 Sátánokkal bélelt fenevadak,
 Kiknek keblében szív helyett
 Undok varangyos béka van!
 2295 Borítsa el pofátokat
 A fekély olyan vastagon,
 Mint a gazság van lelketek felett,
 És aztán faljanak föl a
 Szemétdomb férgei!
 2300 Átok reátok és királyotokra,
 Kinek nevében az erényt
 A mézárszékre vizitek!
 Átok reád, bitang lator király,
 Ki istennek tartod magad,

- 2305 S ördög vagy, a hazugság ördöge! ...
 Ki bizta rád a milliókat?
 Farkasra a nyáját ki bizta?
 Kezed vörös, mint bíborod,
 Arcod sápadt, mint koronád,
 2310 Szíved fekete, mint a gyász,
 Mely műveid után huzódik,
 Miként az esti hosszú árnyék.
 Meddig bitorlod még a
 Rablott hatalmat, rablott jogokat?
 2315 Lázadjanak föl, mint az óceán,
 Alattvalóid, és ha zsoldosidnak
 Százezrivel kiállasz ellenök,
 Ne adja isten, hogy meghalj vitézül
 Ott a csatán, mint illő férfinhoz;
 2320 Te légy, ki megkezd gyáván a futást,
 Fuss és bújjál el trónusod alá,
 Mint ágy alá a megszeppent kutya,
 Onnan kotorjanak ki és kacagva
 Köpködjenek könyörgő szemeidbe
 2325 A gyermekek s vénasszonyok,
 S kik egykor lábad csókolák,
 Azoknak csókolj majd te lábait,
 Azok rugdossák ki egyenként
 Vigyorgó fogadat,
 2330 Azok rugdossák ki belőled a
 Nyomoruságos hitvány életet!
 Dögölj meg oly kétség'b'etten,
 Amilyenné engem tévé! ...
 Oh nőm ... oh gyermekem ...

XVII.

- 2335 Aludt-e s most fölébredett? vagy
 Eszét veszíté s ez most visszajött?
 Egy óra vagy több hónap óta volt
 Magán kívül? ... Szilveszter nem tudá.
 Gondolkodék, gondolkodék,
 2340 Mi történt és mi történik vele?
 Körülnézett, nem láta semmit,
 Sötét volt, éktelen sötét.
 Így szólt magában: „Éj van csakugyan,
 Aludtam s álmodám,
 2345 Álmam csak félig jut eszembe,
 De az borzasztó egy álom vala,

El sem beszélem hitvesemnek,
 Nem háborítom föl vele.
 Csak már viradna, ily nyomasztó
 2350 Éjem tán még nem volt soha.
 Alszol, szerelmem? alszol, kedvesem? ...
 Alszik biztonnyal, mert nem válaszol.
 Aludjatok, szeretteim,
 Aludjatok szép csendesen.
 2355 S mégsem virad! mikor fog már viradni?
 Megfojt e sűrű vastag éj!
 Emeld föl, hajnal, fényes arcodat,
 Vagy csak mutasd meg ujjadnak hegyét ...
 Ugy ég a homlokom, mikéntha
 2360 Egy tűzokádó hegy vón a fejemben;
 Majd szétröpül az agyvelőm!“

S hogy megtörölje izzadt homlokát,
 Kezét emelte föl... hah,
 Mily csörrenés!...
 2365 Megcsördült rajta a nehéz bilincs.
 Most már mindenre jól emlékezett,
 S végigfutott rajt a hideg,
 Mint a romok között a szél.

Mindenre jól emlékezett...
 2370 Elfogták őt az utca közepén,
 S elhurcolák erőnek erejével,
 És kedvesét és gyermekét
 Nem láthatá, nem mondhatott nekik
 Isten-hozzádot, nem tekinthetett
 2375 Még egyszer a kedves szemekbe,
 Mik boldogsága s gazdagsága voltak!
 S most itt van a börtönfalak között,
 A föld alatt, ki tudja milyen mélyen,
 Mélyebben mint a rothadó halottak
 2380 A temetőnek fenekén!
 S mikor lát újra fényes napvilágot,
 Mikor láthatja újra kedvesit?
 Talán soha!
 S miért jutott e kárhozat helyére?
 2385 Mert amit isten meghagyott neki,
 Tudtára adta azt az embereknek,
 Hogy egy közös jó van, miből
 Egyenlőn jár mindenkinek
 A rész, s ez a közös jó a szabadság!

2390 Ki ebből elvesz egy porszemnyit is
Mástól, halálos vétket követ el,
S azt ki szabad, azt ki kell irtani!

„Oh szent szabadság, érted szenvedek,“
Szólt előzőnlő fájdalommal a rab,
2395 „S ha a világban magam állanék,
Mint álltam egykor hosszú évekig,
Nyugodtan ülnék most e kőpadon
S büszkén, mint trónján a bitor király,
S oly boldogan viselném e bilincset,
2400 Mint jegygyűrűmet egykor viselém!
De hitvesem van és van gyermekem...
Mi lesz belőlök nélkülüm?
Ki fogja eltáplálni őket
Kenyérrel s szerelemmel?
2405 S mi lesz belőlem nélkülök?
Oh szív, ha kővé válni nem tudsz,
Miért meg nem hasadsz!“

Sírt, jajgatott, dühöngött,
És az örök sötétség
2410 Egykedvűleg szemlélte őt,
Míg végre lassacskán elhallgatott,
Kifáradt lelke megadá magát,
És mozdulatlan néma volt s oly
Érzéktelen, mint a kő, melyen ült,
2415 Mint a sötétség, mely reáborult.

Nem érzett, csak gondolkodék,
Alant röpültek gondolatjai,
Mint a meglőtt szárnyú madár:

„Koporsónak testvére, börtönöm,
2420 Ki épített, ki fog ledönteni?
Mióta állsz, meddig fogsz állni még?
Ki ült előttem e rideg kövön?
Ilyen martír, mint én vagyok,
Vagy egy haramja tán?
2425 Itt hamvadott el csontja e helyen
Vagy látta még az isten szép világát?
Szép a világ, az erdők és mezők,
A hercek és a rónaságok, a
Virágok és a csillagok... talán én
2430 Többé nem is látom már ezeket,

Vagy oly későn, hogy akkorára
 Még nevöket is elfelejtem...
 Ha itt egy évig kéne lennem,
 Hol minden perc egy örökkévalóság,
 2435 Hol az idő oly lassan ballag el,
 Mint két mankóján a vén santa koldus...
 Egy évig? és ha tízig itt leszek,
 Tízíg vagy húszíg vagy többíg talán?
 Jertek föl hozzám, ti halottak,
 2440 Kik egykor e helyen szenvedtetek,
 Beszéljessünk egy keveset,
 Tanítsatok meg, az időt
 Hogyan kell itt eltölteni,
 Jertek föl hozzám, ti halottak...
 2445 Talán én is halott vagyok már,
 S a sírban álmodom... rossz álom...
 Halott vagyok, kit élve
 Temettek el...
 Halott vagyok... már nem dobog szívem...
 2450 E reszketés, melyet keblemben érzek,
 Beteg lelkem végvonaglása ez.“

Végtére megszűnt gondolkodni is,
 Nem volt szívében és fejében
 Sem érzelem sem gondolat,
 2455 Ott űlt merőbben a szobornál,
 S farkasszemet nézett az éjjel,
 Mellyel megtömve volt a börtön.

Zsibbadni kezdtek tagjai,
 Eszméletét kezdé veszíteni,
 2460 Feje huzódott lefelé,
 S ledőlt hosszában a kövekre...
 Elájult-e vagy elaludt?

Soká feküdt ott mozdulatlanul,
 Talán nem véve még lélekzetet sem;
 2465 Egyszerre, mintha löpor által
 Vetették volna föl, mikéntha
 Égő vasat sütnének oldalához,
 Fölugrott, s oly szívszaggató
 Hangon, hogy a hideg falak
 2470 Utána jajdulának,
 Ekkép kiálta föl: „Megállj... megállj!“
 S kiterjesztette két kezét.

Soká, soká állott így, azután
 Lankadtan hullatá le kezeit,
 2475 Leroskadott ülő helyére,
 Fejét keblére hajtá,
 S két nagy könyűvel két szemében,
 S oly hangon, mintha lelkét
 Sohajtáná ki, ezt nyögé :
 2480 „Nem állt meg... elment... itt hagyott...
 Mindennek vége van!”

Mi lelte őt? ki hagyta itt?
 Minek van vége?... álmodott?

Nem álmodott, az nem volt pusztá álom...
 2485 Valónak képtelenség,
 S mégis való!
 Amint ott hosszában feküdt, előtte
 Egy hölgyalak jelent meg,
 Kiben ráismert hitvesére,
 2490 Odahajolt melléje,
 Fülébe ezt sugá:
 „Én már kiszenvedék,
 Isten veled!”
 S megcsókolá a férfi arcát,
 2495 S ez erre ugrott föl... midőn
 Kinyíltak szemei,
 Még látta kedvesét, de
 Egy pillanatnál kevesebb alatt
 Eltűnt az, és a börtön, amely
 2500 Világos volt, ismét sötét lett,
 Mint villámlás után az éjféli.

„Én már kiszenvedék, isten veled!”
 Ismételé a hallott szavakat,
 „Ezt mondta édes hangja, melyet
 2505 Nem hallok én többé soha:
 Én már kiszenvedék, isten veled...
 Isten veled hát, lelkem lombja te,
 Kit rólam lesodort a vész;
 Ha téged elvitt, mért hagyott meg engem?
 2510 Mit ér, mit ér az ilyen lombtalan fa?
 S hová sodort el a vihar?
 Hol foglak föltalálni téged
 Habár elhervadottan is,
 Hogy életemnek maradékát

- 2515 Szent romjaidnál kisohajtsam!...
 Nekem többé nem kell az élet,
 Mert célját elveszítém;
 Te voltál célja életemnek,
 Te általad s te érted éltem,
 2520 Szerelmem istenasszonya,
 Te egymagad voltál valóság;
 A többi? az emberiség, szabadság,
 Ez mind üres szó, puszta ábránd,
 Melyért bolondok küzdenek.
 2525 Te egymagad voltál valóság,
 Szerelmem istenasszonya!
 És én örökre elvesztettelek!
 Föltúrhatom, mint a vakandok, az
 Egész földet, nem foglak megtalálni...
 2530 Por lesz belőled, mint akárki másból,
 Olyan por, mint a többi, nem különb,
 És elvegyűlsz közöttte, mintha
 Növény vagy állat lettél volna csak.
 De túrném veszteségemet,
 2535 Békén túrném ez óriási terhet,
 Amíg alatta megszakadnék,
 Csak elbucsúztam volna tőle, csak
 Egy szót mondhattam volna még neki,
 Egy kis rövid szót... vége, vége van,
 2540 Az isten ezt sem engedé meg.
 Milyen kegyetlen az az isten!
 S a balga ember térdet hajt előtte,
 Atyjának híja és imádja őt...
 Zsarnok vagy, isten, és én
 2545 Átkozlak tégedet!
 Ott ülsz az égi trónuson hideg
 Méltóságodban érzéketlenül,
 Csak úgy, mint itt a földi zsarnokok,
 S uralkodol kevélyen, és naponként
 2550 Hajnalsugárral s megrepedt szíveknek
 Vérével újra s újra fested
 Királyi széked kopott bíborát!
 Légy átkozott, zsarnoknál zsarnokabb,
 Amint te megtagadtál engem,
 2555 Ugy tagadlak meg tégedet.
 Egy rabszolgáddal kevesebb lesz,
 Vedd vissza ezt az életet, amelyet
 Mint alamizsnát dobtál le nekem,
 Vedd vissza és add másnak ismét,

2560 Hadd tengődjék most rajta más,
Nekem nem kell ez alamizsna-élet,
Elédbe vágom azt, hogy összetörjék
Mint a haszontalan cserép!“

Ugy ordított a rab, hogy a sötétség
2565 Megijedett és reszketett belé,
Ezt orditá, s veszett dühében
Fejét a falhoz vágta és leroskadt,
S a fal megkondult a rémes csapástól,
Mikéntha néki fájna az. —

2570 Ott fekszik a rab, zúzott homlokának
Aludt vérében a kövek felett,
Ott fekszik, és nem halt meg, és él!
Hozzá van nőve a keserves élet,
Hozzája nőtt letéphetetlenül,
2575 Miként lelkéhez a kínszenvedés,
Mint börtönéhez az örök sötétség.

XVIII.

Tíz éve már, hogy e négy fal között ül!
Tíz év még ott kinn a szabadban is sok,
Hát még ott benn az iszonyú odúban!...
2580 Megnőtt szakálla és megnőtt haja,
S ő sokszor nézte, nem fejr-e már?
De azt mindig csak feketének látta,
Pedig fehér volt már, mint a galamb,
Csakhogy nem látszott színe a sötétben.

2585 Tíz éve már, s őnéki e tíz év
Egyetlenegy hosszú, végetlen éj volt,
És egyre várta, hogy mikor virad már?...
Korunként úgy tetszett neki,
Hogy már több század, több évezred óta
2590 Van e helyen, hogy a világ már
Az ítélet napján rég túl vagyon,
Hogy a föld régen elenyészett,
Csak e börtön maradt belőle,
És őt magát e börtönben feledték.

2595 Kihalt immár a szenvedély szivéből,
Nem átkozódék többé isten ellen,

Eszébe sem jutott sem isten
 Sem ember többé nékie,
 Kihalt szívéből már a bánat is,
 2600 Csak néha sírdogált, midőn
 Álmából ébredett, mert
 Álmában meg-meglátogatta őt
 Ama szép tünemény, örökké
 Imádott kedvesének szelleme,
 2605 Ki hozzá még a síron túl is oly hű!
 De mihelyest fölébredett,
 Eltűnt a kedves szép alak,
 És sírt a rab, sírt, sírdogált.

De mért nem látogatta meg fia?
 2610 Hisz őneki volt fia is;
 Mért nem jött ez hozzá soha?
 Ezt kérdezé, s ekkép felelt magának:
 „Fiam még él bizonynal, mert ide
 Élő nem jön, csak a halott jöhet,
 2615 Csak te jöhetsz, szerelmem anyyala!
 Fiam még él s már nagy lehet,
 Azóta rég felnőhetett.
 Vajon mi lett belőled,
 Szegény árvám, szegény fiam?...
 2620 Ki tudj', a szükség mire vitte,
 Talán rabló lett s hóhér temeté el...
 És hátha apja nyomdokát követte,
 És most, mint apja, föld alatt lakik,
 Talán ép ebben a börtönben,
 2625 Talán épen szomszédom itten?
 Fiam, fiam, szeretsz-e engemet,
 Emlékszel-e apádra, gyermekem?“

De hallga, mily nesz, mily szokatlan hangok!
 Figyelmez a rab, mindinkább figyel,
 2630 Ugy elmerül a hallgatásba,
 Hogy lélekzeni sem mer,
 S bezárt lelkét e hangok megnyiták,
 Mint a virág kelyhét a napsugár,
 És ajka mosolyogni kezd,
 2635 Tíz hosszú esztendő után először!

Madárka szállott a börtön falának
 Párkányzatára közel ablakához,
 Ott ül a kis madár s dalolgat,

Ah, milyen édesen dalol!
2640 És szólt a rab, vagy csak gondolkodék,
Mert szólni nem mert, nehogy elzavarja
A kedves vendéget szava:

„Oh istenem, mi jól, mi jólesik!
Először hallok ilyen hangokat,
2645 Mióta itt vagyok, pedig már
Nagyon régóta vagyok itt.
Dalolj, dalolj, kis madaram, dalolj,
Eszembe jut dalodról,
Hogy egykor éltem, hogy még most is élek,
2650 Eszembe jut dalodról ifjúságom,
A régen régen elszállt ifjúság,
E szép tavasz, s ezen tavasznak
Virága, a szép szerelem!
Dalod fölkelte szenvedésimet,
2655 De egyszersmind meg is vigasztal,
S a megvigasztalt fájdalom talán
Még édesebb, mint maga az öröm.
Dalolj, dalolj, kis madaram, dalolj!...
Ki küldött hozzám tégedet?
2660 Ki mondta néked, hogy e falra szállj,
Amelyre nem száll átoknál egyéb?...
Szentséges ég, e sejtelem,
Ez engemet megöl,
Boldogságával öl meg engemet!
2665 Egy sejtelem azt súgja nekem,
Hogy én szabad leszek,
Hogy nem e dögvészes helyen halok meg,
De kinn az isten szép ege alatt...
Te kis madár ott a falon, te
2670 Szabad világnak szabad vándora,
Te a szabadság hírmondója vagy! —
Ez így van, így lesz, nem kételkedem.
Erős légy, szív, ha meg nem tört a bú,
Ne törjön meg majd az öröm.
2675 Valóban úgy lesz. A világ megúnja
A járínot végre s a gyalázatot,
S le fogja hányni, és először is
Kinyitja e sírhalmok ajtait,
S első örömkönyűi
2680 Azoknak orcájára folynak, akik
Itt a szabadságért szenvedtenek.

Te kis madár ott a falon, te
Szabad világnak szabad vándora,
Te a szabadság hirmondója vagy!“

2685 Csikorgott a börtön zárában a kulcs,
A kis madár ijedve szállt tova,
Megnyílt az ajtó, és a börtönőr
A rabnak azt mondá: „Szabad vagy.“

Följajdult a rab édes örömében,
2690 S odakapott fejéhez, mintha
Eszét ragadta volna meg,
Mely el akarta hagyni őt.

„Megvan!“ szolt gyermekes örömmel,
„Megvan! nem hagytam elröpülni,
2695 Nem tébolyodtam meg... tudom,
Mi történt: én szabad vagyok...
Szabad tehát a nemzet, a haza?“

A börtönőr mogorván válaszolt:
„Mi gondod a hazára, golyhó?
2700 Köszönd meg, hogy te vagy szabad.“

De a rab ezt nem hallá, mert esze
Már messze, messze járt... bejárta
A félvilágot, azt a sírt kereste,
Amelyben édes kedves hölgye alszik.
2705 „Először is hozzád megyek,
Lelkem halotta,“ így szólott magában,
„Hozzád megyek; miként te fölkerestél,
Ugy fölkereslek én most tégedet,
Hogy megcsókoljam azt a földet,
2710 Mely néked nyúgodalmat ad!...
Oh, mily soká tart, míg e láncot
Kezem-lábamról leverik;
Ez a néhány perc hosszabb, mint valának
Itt átnyomorgott hosszú éveim!“

XIX.

- 2715 Mint anyjának tejét a gyermek,
 Olyan mohón, oly édesen
 Szívá a szabad levegőt,
 S minden lehellet egy-egy kínos évet
 Emelt le bágyadt lelkiről,
 2720 Míg ez könnyűnek érezé magát,
 Mint a pillangó, s szerteröpködött
 A természetnek új virányin
 S szívének régi szép emlékein.
 Megifjítá a tiszta levegő,
 2725 Megifjítá lelkének erejét,
 De teste vén és roskatag maradt,
 Csak vánszorogva, botra dőlve ment.
 Hosszú fejr haját s szakállát
 A szellők búsan lengeték.
 2730 Tíz év alatt száz évet élt.

- Elért a házhoz, melynek egykor
 Padlásszobájában lakott,
 Merőn megnézett minden embert,
 De nem lelt köztök ismerősöket.
 2735 Tán új lakók valának, vagy hogy
 Nem ismert rájuk, elfeledte őket.
 Kérdezte: emlékeznek-e
 Ama szegény családra, mely
 Ott fenn lakott, de már fölötte régen?
 2740 Ezek s ezek valának tagjai.

- „Ah, én emlékszem, jól emlékezem,
 Szólott egy jámbor öregasszony,
 „Szegény menyecske, olyan szép teremtés
 És oly jólelkű volt... de férje
 2745 Istentelen gonosztevő volt,
 Amért aztán meg is lakolt ám,
 Elfogták és börtönbe dobták,
 S ha meg nem halt, még most is ott van.
 Midőn megtudta felesége,
 2750 Hogy férjét elfogák, s nem látja többé,
 Szörnyethalt, szíve megrepedt.
 Én föl nem érem ésszel, oly rossz
 Embert hogy lehetett szeretni,
 Hogy lehetett meghalni érte.“

2755 Szilveszter érzéketlenül
Hallgatta a beszédet, mintha
Nem ő vón, akiről beszélnek,
S azt kérdező: „Hová temették
Az ifju asszonyt, és mi lett fiából?”

2760 „Fiából nem tudom, mi lett?”
Felelt a vénasszony, „nem láttam őt
A temetés után soha.
Hová temették a menyecskét,
Azt sem tudom... szerettem volna

2765 Temetésére menni, de
Épen keresztelőbe hítak.“

„Majd megtalálom,” szolt magában a férj,
„Majd megtalálom kinn a temetőben,
Megnézek minden sírt egyenként,

2770 Mig az övére akadok.“

S elballagott a temetőbe,
Bejárta a sírhalmokat,
Egyiktől a másikhoz ment,
S midőn elvégzé, újra kezdte,
2775 De kedvesének halmát nem lelé.
Hát semmi, semmi nem maradt utána!
Az a dicső lény elenyészett
Nyom nélkül, mint a napsugár.
Fejfáját a vihar kitepte,
2780 S dombját a zápor elmosá.
Isten neki!...

Fájt, fájt, nagyon fájt a szegény öregnek,
Hogy nem lelé meg, amit keresett, hogy
Könyűiből, amik még megmaradtak
2785 Oly hosszú szenvedés után,
A kedves-édes lény porára
Nem sírhatá le azokat... de
Azzal vigasztalá magát,
Hogy életében
2790 Ez az utósó fájdalom,
Hogy itt örömmel s fájdalommal
Számot vetett örökre,
S ezentul úgy jár a világba', mint
Testetlen árnyék, mint lélektelen test.

2795 Pedig csatlakozott.

Ez nem végső fájdalom volt.
Midőn a börtönből kilépett,
Azt kérdezé: „Szabad tehát
A nemzet, a haza?”

2800 S a feleletre ő nem is figyelt,
Mert szentül hitte, hogy szabad.

És mit tapasztalt nemsokára?
Hogy nemzete, hogy a világ
Még mélyebben van meggörbedve, mint
2805 Tíz év előtt, midőn ő szót emelt;
Az emberméltóság naponta törpül,
És a zsarnokság óriásodik.

Hiába volt hát annyi szenvedés,
Hiába annyi áldozat,
2810 Mit a magasztosabb szívek hozának
Az emberiségnek? haszontalan
Minden törekvés, minden küszködés?
Az lehetetlen, százszor lehetetlen!

E gondolatra megerősödék,
2815 Fölgyúladt benne a kihamvadó tűz,
Görnyedt fejét az ég felé emelte,
A roskadt aggból izmos ifju lett,
És homlokán rejtélyes szándok űlt,
Merész nagy szándok, elhatározás,
2820 Melytől egy nemzet vagy talán
A nagyvilágnak sorsa függ.
E terv nem új, már ezrek életébe
Került, de hátha egynek sikerül,
S ha épen ő ez egy?...
2825 Mélyen titkolta szándokát,
Alunni sem ment mások közelébe,
Nehogy kimondja álmában, nehogy
Megsemmisüljön, ha napfényre jön.
Nem szerzett társakat magához,
2830 Nem dicsvágyból, hogy egymaga
Végezze bé az óriási munkát,
De hogy ne szálljon másra is veszély,
Ha terve megbukik. — —

A város zajban s fényben úszik,
2835 A népség czirivel tolong,

Hömpölyg, mint a kiáradott folyó, az
Utcákon át az „éljen“ harsogása,
Arcok s ruhák ünnepiek!

Mely alkalom, mely ünnep ez?
2840 Talán az isten jött a földre
Saját képében, és saját kezével
Átadta a rab-embereknek
Rég elveszített szabadságukat?
Hogy ily nagy a fény, az öröm.

2843 Nem; nem az isten, más megy ottan, aki
Kisebb az istennél, azonban
Magát nagyobbbnak tartja: a király!...
Lenéző góggal megy az emberek közt,
Mint a szelindek a kicsiny ebek közt,
2850 S amerre néz, térdek s fejek hajolnak,
Mint a viharban a nád erdeje,
S torok-szakadtáig kiáltja
A szolgacsorda: „éljen a király!“
Ki merne nem kiáltani
2855 Vagy épen mást kiáltani
Az ezerek és ezerek között?...
Ki merne?... egy mer... egy a sok között...
Ez egy, oly hangon, mely a tömeget
Túlbógi, mást kiált,
2860 Ez azt kiáltja: „haljon a király!“
És eldurantja fegyverét, s a
Gőgös király a porba rogy... —

Kelj föl, te gyáva zsarnok,
Hisz nem talált a fegyver,
2865 Ruhádba s nem szivedbe
Ment a tévedt golyó.
Az ördög, akinek eladtad,
Megőrzé éltedet.
Kelj föl, te gyáva zsarnok!
2870 S töröld le képedről a port.

Ki a gyilkos, ki s hol van ő?
Ott áll... de már fekszik, nem áll,
Félhalva fekszik, leverék
Lábárul őt, és boldog, aki
2875 Vén, ráncos orcájára köphet
És megrúghatja ősz fejét.

Boldogtalan nép, mért gyűjtöd fejedre
 Az isten átkát? nem elég,
 Amely már rajta fekszik?
 2880 Nem volt elég a Krisztust megfeszítned,
 Minden megváltót megfeszítesz hát?
 Boldogtalan, százszor boldogtalan nép!

Néhány nap mulva vérpad állt a téren,
 És egy ős ember fönn a vérpadon.
 2885 Midőn melléje lépett a bakó a
 Sötét halálnak fényes pallosával,
 Az ős ember végigtekinte a
 Kárörvendő szilaj tömeg során, és
 Sajnálkozó könny reszketett szemében,
 2890 Sajnálta, akik őt megrugdosák,
 S akik gyönyörrel nézik most halálát...
 Suhant a pallos, rémesen suhant,
 S a fej legördült... Szilveszter feje.
 A nép rivalta: „éljen a király!”
 2895 És a halottat a hóhérlegények
 Eltemeték az akasztófa mellett.

XX.

Vénült, kihalt a szolganemzedék,
 Új nemzedék jött, mely apáit
 Arcpirulással említé s azoknál
 2900 Jobb akart lenni és az is lett,
 Mert csak akarni kell!...
 Fölkelt az új hős nemzedék,
 S mit örökségben hagytak rá apái,
 Leverte rabbilincseit,
 2905 S kezéről, akik ezt szereztek,
 Azoknak sírhalmára dobta,
 Hogy a csörgésre fölriadjanak, s ott
 A földben is szőgyeljék magokat!...
 S megemlékeztek a győzelmesek
 2910 Ama szentekről és nagyokról, akik
 A szolgálásban szabadok valának,
 És hirdették az ígét,
 S díjak halál lett,
 Csúfos halál!...
 2915 Megemlékeztek a győzők ezekről,
 S a diadalnak örömébe szőtték

Szent neveiket koszorú gyanánt,
S elvitték volna őket a
Dicsőség templomába,
1920 De hol keressék, hol lelik meg őket?
Rég elhamvadtak a bitófa mellett!
(Pest, 1848. június—szeptember.)

ITT BENN VAGYOK A FÉRFIKOR NYARÁBAN...

Itt benn vagyok a férfikor nyarában,
Az ifjuságnak eltűnt tavasza,
Magával vitte a sok szép virágot,
A sok szép álmot, amelyet hozta,
5 Magával vitte a zengő pacsírtát,
Mely fel-felköltött piros hajnalon...
Milyen sötét vón a világ, az élet,
Ha nem szeretnél, fényes angyalom!

Elszállt az égről a piros sugár és
10 Elszállt a földről a dalos madár,
Üres fészkebe énekelni a bús
Szellő vagy a haragos vihar jár;
Ábrándaimnak száraz erdejében
Csörög, csörög már s nem susog a lomb...
15 Milyen sötét vón a világ, az élet,
Ha nem szeretnél, fényes angyalom!

Az ég arany hajnalcillagja s a föld
Ezüst harmatja mind, mind elvesze,
Letörlé őket kérlelhetlenül a
20 Rideg valóság szigorú keze;
Felhők borongnak, s rekkenő meleg van,
A gondok fojtó levegője nyom...
Milyen sötét vón a világ, az élet,
Ha nem szeretnél, fényes angyalom!

25 Regényes bércek kőszikláí közt folyt
Csengő morajjal egy tündér patak,
Dicsvágy patakja! ajkaim belőle
Sok boldogító mámort ittanak.
Foly még ma is, de más igyék vizéből,
30 Én nem iszom, többé nem szomjazom...
Milyen sötét vón a világ, az élet,
Ha nem szeretnél, fényes angyalom!

Ha elfordúlok enmagamtul és mint
 Polgár végigtekintem a hazát,
 35 Szemem megromlott satnya ivadékok,
 Egy pusztulásnak indult népet lát.
 Karom feszül, szívem tombol! mi haszna?
 Más nem tehetek, csak sirathatom...
 Milyen sötét vón a világ, az élet,
 40 Ha nem szeretnél, fényes angyalom!

Szeress, szeress, mint én szeretlek téged,
 Oly lángolón, oly véghetetlenül,
 Áraszd reám a fényt s a melegséget,
 Mely isten arcáról szivedbe gyűl;
 45 Az a te szíved egyetlen világom,
 Nappal napom és éjjel csillagom...
 Milyen sötét vón a világ, az élet,
 Ha nem szeretnél, fényes csillagom!

(Pest, 1848. szeptember.)

GOLYÓK SIVÍTNAK, KARDOK CSENGENEK...

Golyók sivítnak, kardok csengenek,
 A zöld mezőt piros vér festi meg,
 Csaták zajától zeng a föld s az ég,
 S te hősi költő, te itthon vagy még!

5 Azért daloltál harci vágyakat,
 Azért daloltad bátorságodat,
 Hogy amidőn a harc előkerül,
 Te honn a sutban gyáva szívvel ülj? —

Ilyen beszédek tart a világ,
 10 Rám így röpti a gúnynak nyilát,
 És én reá csak elmosolyodom,
 És a magamét hozzágondolom.

Azt gondolom: csak gyöngé emberek,
 Nem győznek most gyalázni engemet,
 15 S nem győznek majd dicsérni egykoron!...
 Nem gondolok mást, csak ezt gondolom.

Ne magyarázza senki énnekem.
Tudom nagyon jól, hol van a helyem?
Ha itt végzem kötelességemet,
20 Csatába s a pokolba is megyek!

(Pest, 1848. szeptember.)

A HEGYEK KÖZT

Ott alant, alant, a mélyben,
A kék messzeség ködében,
Ott a város... csak úgy rémlik,
Mint a múlt, amelyet félig
5 Átadott immár a lélek
A felejtés éjjelének.
Kinn vagyok a természetben,
Fönn magasra nőtt hegyekben;
Magas e hely, itt pihen meg
10 Koronként a vándor felleg,
S ha itt volnék éjjelenként,
Csillagokkal beszélgetnék.
Lenn a völgyben, lenn a mélyben,
A kék messzeség ködében,
15 A város távol zajában
Hagytam gondod, hazám s házam!
Ott lenn hagytam minden gondot,
Mely szívem fölött borongott,
Melynek sötét árnyékában
20 Mint rideg kőszikla álltam.
Ne bántsatok, ne bántsatok,
Ha egy rövid napot lopok
A magam mulatságának,
Hisz eleget élek másnak!...
25 Minden lenn maradt, ami bánt,
Nem hoztam föl magammal mást,
Csak ami boldogságot ad,
Kedvesemet és lantomat.
Kedvesem, ki egy személyben
30 Asszony s gyermek, örömében
Jön és megyen, pillangót űz,
Virágot szed, koszorút fűz,
Majd eltűnik, majd előjön;
Ugy lebeg a hegytetőkön,

- 35 Mint egy álom tüneménye,
 Mint e rengeteg tündére.
 Én merengve, oh természet,
 Örök szépségedre nézek,
 S szemeimnek bámultában
 40 Néma, de szent imádság van.
 Mint felém repeső szivek,
 Rezgenek a falevelek,
 S ábrándos suttogásukban
 Mennyi kedves, szép titok van!
 45 Fáktól vagyok körülvéve,
 S mint édes fia fejére
 Áldó keze az atyának,
 Ugy hajolnak rám az ágak.
 Istenem, be boldog vagyok!
 50 Majd hogy sírva nem fakadok.

(Zugliget, 1848. szeptember 8.)

A BOKOR A VIHARHOZ

- Lassabban, haragos lelkek testvére, vihar, hogy
 Lombjaim árnyékát szét ne zilálja dühöd!
 Szentegyház vagyok én, e fészek bennem az oltár,
 És ezen oltárnak papja a kis csalogány.
 5 Hadd dicsérje, ne bántsd, éneklésével az istent,
 A természetet, a szent közös édesanyát.

(Zugliget, 1848. szeptember 8.)

JÓJ EL VÉGRE, VALAHÁRA...

- Jőj el végre, valahára,
 Te határozó, te nagy óra,
 Melyben e hon sorsa fordul
 Akár rosszra akár jóra.
 5 Folyamodjunk ahhoz, ami
 Hozzánk illik, merészséghez,
 Dobjuk el már azt a kockát,
 Ha fekete, ha fehér lesz!

Várjatok. Még csak néhány perc,
10 És kockánk eldobva leszen,
S vagy olajág vagy pedig kard
Lesz a magyar nép kezében.
Kardot és nem olajágot,
Kardot a nemzet kezébe!
15 Legyen szabadság először,
És azután legyen béke.

Eljött végre az idő, hol
Megmutatjuk a világnak;
Hogy méltók vagyunk-e élni
20 Vagy megértünk a halálnak?
Ha életrevalók vagyunk,
Nem fog a vész birni vélünk,
És ha élhetetlenek, nem
Érdemeljük, hogy megéljünk.

25 Vedd elő és köszöröld ki,
Magyar nemzet, régi kardod,
Melyet eddig a zsarnokság
Veled együtt fogva tartott;
Vedd elő, és mosd le róla
30 A szennyet hír- dicsőséggel,
Mosd le róla hevenyén a
Vörös rozsdát vörös vérrel!

De mielőtt síkra szállunk,
Mondjunk el egy imádságot,
35 És mi légyen az imádság?
Egy nagy átok, egy vad átok!
Átkozzuk ki őseinket
A nyugtató föld ölébül,
Miért hagytak fiaiknak
40 Szolgásgot örökségül!

(Pest, 1848. szeptember 10.)

HALLOD-E, SZÍV, SZÍVEM!

Hallod-e, szív, szívem! hallod e beszédet?
Gyávaság vádjával kit illetnek? téged!
Tereád merik azt mondani, hogy „gyáva“,
Tereád, hogy nem mersz menni a csatába.

- 5 Tudom, hogy kik vagytok, ti nyomoru férgek,
Kik a hátam mögött vakmerőn beszéltek;
Egy időben szemközt állottam veletek,
És pillantásomtól akkor reszkettetek.

De miért tőlem e figyelem irántok? . . .

- 10 Nyujtogassátok rám a kigyófulánkot,
Marjátok, marjátok, ti csúszók, sarkamat,
Hátra sem fordulok, hogy eltiporjalak!

Csendesedjél, szívem, minek ez indulat?
Miért pazarolnod nemes haragodat?

- 15 Ha épen kedved van lázas indulatra,
Válassz érdemesebb tárgyat haragodra.

Csendesedjél, szívem, parancsolj vérednek,
Melyet fölzaklatott viharok kergetnek,
Mutasd meg azzal is a te nagyságodat,

- 20 Hogy békén tűröd a cudar rágalmakat.

Cudar gaz rágalom! bebizonyítom ezt.
Csak azt restelem, ha bebizonyítja lesz,
Azok is, kik most úgy ócsárolnak engem,
Éljenezni fognak győző-ünnepemben.

- 25 Ily hitvány az ember, ily hitvány valóban!
Csak miljomad része, ami közte jó van.
Menjete! . . . kívánom, hogy boldoguljatok,
Küzdök is érte, de nem kell jutalmatok.

(Pest, 1848. szeptember.)

MIT DALOLTOK MÉG TI, JÁMBOR KÖLTŐK?

, Mit daloltok még ti, jámbor költők,
Íly időkben minek az a dal?
Ugysem hallgat a világ reátok,
Hangotok csaták zajába hal.

- 5 Félre mostan, jó fiúk, a lanttal,
Szép zenétek hasznot nem hozó,
Tudhatnátok azt, hogy elenyészik
Mennydörgésben a pacsírtaszó.“

- Meglehet. De a madár nem nézi,
10 Hallgatják-e ötöt odalent?
A pacsírta fönn a kék magasban
Istenének és magának zeng.

- Önmagától száll a dal szivünkéből,
Ha bú vagy kedv érintette meg,
15 Száll a dal, mint szállanak a szélben
A letépett rózsalevelek.

- Énekeljünk, társak, sőt legyen most
Hangosabb, mint eddig volt, a lant,
Hadd vegyüljön e zavaros földi
20 Zajba egy-két tiszta égi hang!

Romba dőlt a fél világ... kietlen
Látomány, mely szemet s szívet bánt!
Hadd boruljon a rideg romokra
Dalunk, lelkünk zöld repkény gyanánt.

(Pest, 1848. szeptember.)

A SZÉKELYEKHEZ

Köröskörül sötét felhő az égen,
Egy magányos csillag ragyog középén.
Az a csillag ott a magyar nép képe,
Kit idegen népek vettek középre.

5 Nagy a világ, és testvérünk nincs benne,
Nincsen, aki bajainkban részt venne.
Dehogy testvér a magyarhoz a világ!
Ellensége minden ember, akit lát.

Ha a magyar is elhagyja a magyart,
10 Nem lesz akkor olyan, aki vele tart,
Ugy eltűnik, mint az égről a csillag,
Ha a sötét felhők reáborulnak.

Föl, székely, föl, közös az ellenségünk,
Tinektek is az árt, aki minékünk,
15 Az vert vasra titeket, aki minket,
Együtt törjük szét a közös bilincset!

Mert végtére szabadokká kell lennünk;
Hadd legyen az egész világ ellenünk!
Bennünket az még kétségbe ne ejtsen,
20 Hisz velünk van az igazság s az isten.

Mutassuk meg: a magyar nem olyasmi,
Mint a gyertya, mit el lehet oltani;
A magyarnak élnie kell örökké,
És nem szabad rabnak lennie többé!

25 Föl, székely, nézz szembe az ellenséggel;
Ki néz veled szembe, ha nem a székely?
Hisz a székely ősapja volt Attila,
Kit úgy híttak, hogy az isten ostora!

Hiába, Bécs, hiába van gazságod,
30 Küldheted ránk a rácot, a horvátot;
Állani fog, állani fog Magyarhon,
Élni fogunk, élni fogunk szabadon!

(Pest, 1848. szeptember.)

TUDOD, MIDŐN ELŐSZÖR ÜLTÜNK...

Tudod, midőn először ültünk
E tó fölött e fák alatt?
Röpül a gyors idő fölöttünk,
Azóta két év elhaladt.

5 Ily ősz volt akkor is, ilyen szép
Mosolygó őszi délután,
Szelíd fuvalmak így rezgették
A sárga lombokat a fán.

Igy tükrözé vissza a tónak
10 Vize a tiszta kék eget,
Igy ringatózott ama csónak
Abrándosan a víz felett.

De akkor még csak gondolatban
Élveztem mennyországomat,
15 Mert akkor még nem csókolhattam,
Mint mostan, édes ajkadat.

Két éve annak... sokat elvitt
Az idő tőlem azalatt,
De nem panaszklok, mert amennyit
20 Elvitt, sokkal többet hozott.

Téged hozott meg nekem, téged,
Reményim fényes gyöngysora,
Kíért az örök üdvességet
Ezerszer adnám én oda.

25 Maradjunk még itt, légy mellettem...
Hol úgy busúltam egykoron,
Hagyj engem itt most elmerengnem
Végtelen boldogságomon!

(Erdőd, 1848. szeptember 27.)

ÉLET VAGY HALÁL!

A Kárpátoktól le az Al-Dunáig
Egy bős üvöltés, egy vad zivatar!
Szétszórt hajával, véres homlokával
Áll a viharban maga a magyar.

5 Ha nem születtem volna is magyarnak,
E néphez állanék ezennel én,
Mert elhagyott, mert a legelhagyottabb
Minden népek közt a föld kerekén.

Szegény, szegény nép, árva nemzetem te,
10 Mit vétettél, hogy így elhagytanak,
Hogy isten, ördög, minden ellened van,
És életed fáján pusztítanak?
S dühös kezekkel kik tépik leginkább
Gazúl, örülten a zöld ágakat?
15 Azok, kik eddig e fa árnyékában
Pihentek hosszú századok alatt.

Te rác, te horvát, német, tót, oláhság,
Mit marjátok mindnyájan a magyart?
Török s tatártól mely titeket védett,
20 Magyar kezekben villogott a kard.
Megosztottuk tivéletek híven, ha
A jószerencse nekünk jót adott,
S felét átvettük mindig a tehernek,
Mit vállatokra a balsors rakott.

25 S ez most a hála! . . . vétkes vakmerénnyel
Reánk uszít a hűtelen király,
S mohó étvággyal megrohanatok minket,
Miként a holló a holttestre száll.
Hollók vagytok ti, undok éhes hollók,
30 De a magyar még nem halotti test,
Nem, istenemre nem! s hajnalt magának
Az égre a ti véretekkel fest.

Legyen tehát úgy, mint ti akartátok,
Élet-halálra ki a síkra hát,
35 Ne legyen béke, míg a magyar földön
A napvilág egy ellenséget lát,
Ne legyen béke, míg rossz szívetekből
A vér utósó cseppje nem csorog . . .
Ha nem kellettünk nektek mint barátok,
40 Most mint birókat, akként lássatok.

Föl hát, magyar nép, e gaz csorda ellen,
Mely birtokodra s életedre tör,
Föl egy hatalmas, egy szent háborúra,
Föl az utósó ítéletre, föl!

- 43 A századok hiába birkoznak
Velünk, és mostan egy év ölne meg?
Oroszlánokkal vívtunk hajdanában,
És most e tetvek egyenek-e meg?

- Föl, nemzetem, föl! jussanak eszedbe
30 Világhódító híres őseid.
Egy ezredév néz ránk ítélő szemmel
Atillától egész Rákócziig.
Hah, milyen múlt! hacsak félakkorák is
Leszünk, mint voltak e nagy ősapák,
35 El fogja lepni árnyékunk a sárba
És vérbe fúlt ellenség táborát!

(Erdőd, 1848. szeptember 30.)

A VÉN ZÁSZLÓTARTÓ

Fut Bécs felé Jellacsics, a gyáva,
Seregének seregünk nyomába',
Megrémülve fut a magyar hadtól;
Magyar hadban egy vén zászlótartó.

- 5 Ki az a vén zászlótartó ottan
Olyan tüzes lelkiállapotban?
Szemem rajta kevélyen mereng el:
Az én apám az az öreg ember!

- Az én apám e vén zászlótartó.
10 „Vészben a hon!” elhatott a nagy szó,
Elhatott kórágáéhoz, fülébe,
S mankó helyett zászlót vett kezébe.

- Vállait egy kínos élet gondja,
Betegség és ötvennyolc év nyomja,
15 S ő feledve minden baját, bűjét
Ifjak közé hadi bajtársul állt,

S kit eddig az asztaltól az ágyba
Alig-alig bírt elvinni lába,
Ellenséget úz mostan serényen
20 Ifjúsága régi erejében.

Mi vitte őt háború zajába?
Hiszen neki nincsen gazdagsága,
Mit féltene, mit védnie kéne,
Hogy ne jusson ellenség kezére.

25 Annyi földet sem mondhat övének,
Melyben egykor koporsója fér meg,
S mégis mégis viszi lobogóját
Azok előtt, kik a hazát óják.

Ép azért ment, mert semmivel sem bír;
30 Küzd a gazdag, de nem a hazáért,
Védi az a maga gazdaságát....
Csak a szegény szereti hazáját.

Édesapám, én voltam tenéked
Ekkoráig a te büszkeséged;
35 Fordult a sor, megfordult végképen,
Te vagy mostan az én büszkeségem.

Érdemes vagy a cserkoszorúra!
Alig várom, hogy lássalak újra
S megcsókoljam örömtől reszkette
40 Kezedet, mely a szent zászlót vitte.

És ha többé nem látnálak téged?
Látni fogom fényes dicsőséged;
Könnyem leszen sírodnak harmatja,
S híred a nap, mely azt fölszárítja!

(Erdőd, 1848. október 17—22.)

BUCSÚ

Alig viradt, már újra alkonyúl,
Alig jövék, s megint elmegyek, el,
Még csak alig hogy üdvezéltelek,
És már bucsúzni, már elválni kell.
5 Isten veled, szép ifju hitvesem,
Szivem, szerelmem, lelkem, életem!

Kardot fogék kezembe lant helyett,
Költő valék és katona vagyok;
Arany csillag vezérelt eddig, s most
10 Utamra piros éjszaksfény ragyog.
Isten veled, szép ifju hitvesem,
Szivem, szerelmem, lelkem, életem!

Nem a dicsvágy von engem tőled el...
Fejemre nem is férne a babér
15 A boldogság teljes rózsáitól,
És én le nem hajítom ezt azért.
Isten veled, szép ifju hitvesem,
Szivem, szerelmem, lelkem, életem!

Nem a dicsvágy von engem tőled el,
20 Tudod: belőlem az régen kihalt,
Hazámért ontom véremet, ha kell,
Hazámért vívok véres viadalt.
Isten veled, szép ifju hitvesem,
Szivem, szerelmem, lelkem, életem!

25 Ha senki nem védné is a hazát,
Magamnak ötet védni kellene;
S mostan, midőn mindenki síkra szállt,
Magamban én itthon maradjak-e?
Isten veled, szép ifju hitvesem,
30 Szivem, szerelmem, lelkem, életem!

Nem mondom én: gondolj férjedre, míg
Ő a honért s érted harcolni fog;
Ismerlek én, nagyon tudom, hogy egy
Gondolatod van, és az én vagyok.
35 Isten veled, szép ifju hitvesem,
Szivem, szerelmem, lelkem, életem!

Tán megcsonkítva térek vissza majd,
De akkor is szeretsz te engemet,
Mert istenemre, amint elviszem,
40 Épen hozom meg hű szerelmemet.
Isten veled, szép ifju hitvesem,
Szivem, szerelmem, lelkem, életem!

(Erdőd, 1848. október 17—22.)

TI ÁKÁCFÁK E KERTBEN...

Ti ákácfa e kertben,
Ti szépeplékü fák,
Amelyeken szivemnek
Oly drága minden ág,

5 Kedves fák, üdvezelve
És áldva legyetek,
Áldom még azt is, aki
Titeket ültetett.

Harmatnak s napsugárnak
10 Áldása rajtatok,
Vidám dalosmadártól
Reszkessen áगतok,

Örök tavasz lakozzék
Zöld fürteiteken,
15 Hogy éltetek, miként az
Enyém, oly szép legyen.

Itt láttam én először
Kedves galambomat,
Itt láttam őt először
20 Ez ákácfa alatt.

Itt ült e lombok alján,
Itt ült szemközt velem,
Itten röpült szeméből
Szivembe szerelem.

25 Tudom még, hogyne tudnám?
Habár régen vala,
Az órát, hol kigyúladt
Szerelmem hajnala.

Ez volt a hajnal! ilyen
30 Nem ékesíte még
Téged, te véghetetlen,
Te régteremtett ég.

Letűnt immár e hajnal,
Megértem a delet,
35 S ez tán nem oly regényes,
De sokkal melegebb.

Mikor jön majd az alkony,
Szerelmem alkonya?
Ettől ne félj, szívemnek
40 Imádott asszonya!

Eljő ez is, de későn;
Azért jó majd, ha jó,
Hogy légyen arcainkon
Szép arany szemfedő.

43 S a földbe ha letesznek,
Majd csillag képiben
Ragyog le zöld sirunkra
Sötétkék éjeken.

(Nagykároly, 1848. október 22.)

TISZTELJÉTEK A KÖZKATONÁKAT!

Tiszt vagyok... ha lát a közlegénység,
Tisztelkedve megyen el mellettem;
Én pirúlok, gondolván magamban:
Nincs igazság, nincs igazság ebben.
5 Nekünk kéne köszönteni őket,
Mert minálunk sokkal többet érnek. —
Tiszteljétek a közkatonákat,
Nagyobbak ők, mint a hadvezérek.

Velők állunk a csaták tüzében,
 10 De mi tudjuk, hogy miért csatázunk,
 Mert van, ami győzelemre buzdít,
 Vagyon elvünk, van tán gazdaságunk,
 S von előre csábító varázsa
 A dicsőség ragyogó szemének. —
 15 Tiszteljétek a közkatonákat,
 Nagyobbak ők, mint a hadvezérek.

Ők az elvet hirből sem isméri,
 És a haza? kemény mostohájok,
 Izzadásuk díjában nekik csak
 20 Kenyeret vet s rongyokat dob rájok,
 S zászlajához hogyha odaállnak,
 Nyomorért csak új nyomort cserélnek. —
 Tiszteljétek a közkatonákat,
 Nagyobbak ők, mint a hadvezérek.

25 S mit tudják ők, mi az a dicsőség?
 S ha tudnák is, mi hasznuk van benne?
 Nincsen lap a történet könyvében,
 Ahol nevök följegyezve lenne.
 Ki is győzné mind fölírni, akik
 30 Tömegestül el-elvérezének? —
 Tiszteljétek a közkatonákat,
 Nagyobbak ők, mint a hadvezérek.

Ha megtérnek csonkán a csatákból,
 Koldusbotot ad a haza nékik,
 35 S ha elesnek a felejtés árja
 Foly sírjukon s neveiken végig.
 És ők mégis nekimennek bátran
 Az ellenség kardjának, tüzének! —
 Tiszteljétek a közkatonákat,
 40 Nagyobbak ők, mint a hadvezérek.

(Debrecen, 1848. október—november.)

Ezernyolcszáznegyvennyolc, te csillag,
Te a népek hajnalcsillaga!...
Megviradt, fölébredett a föld, fut
A hajnaltól a nagy éjszaka.

- 5 Piros arccal
Jött e hajnal,
Piros arca vad sugára
Komor fényt vet a világra;
E pirulás: vér, harag és szegény
10 A fölébredt nemzetek szemében.

Szegényeljük szolgáságunk éjét,
Zsarnokok, rátok száll haragunk,
S a reggeli imádság fejében
Istenünknek vérrel áldozunk.

- 15 Álmainkban
Alattomban
Megcsapolták szíveinket,
Hogy kioltás életünket,
De maradt még a népeknek vére
20 Annyi, ami fölkiált az égre.

Áll a tenger nagy elbámultában,
Áll a tenger és a föld mozog,
Emelkednek a száraz hullámok,
Emelkednek rémes torlaszok.

- 25 Reng a gálya...
Vitorlája
Iszaposan összetépve
A kormányos szíve képe,
Aki esztét veszítve áll magában
30 Beburkolva rongyos bíborában.

Csatatér a nagyvilág. Ahány kéz,
Annyi fegyver, annyi katona.
Mik ezek itt lábaim alatt?... hah,
Eltépett lánc s eltört korona.

- 35 Tűzbe véle!...
No de mégse,
Régiségek közé zárjuk,
De nevöket írjuk rájuk,
Különben majd a későn-születtek
40 Nem tudnák, hogy ezek mik lehettek.

Nagy idők. Beteljesült az Írás
 Jósolatja: egy nyáj, egy akol.
 Egy vallás van a földön: szabadság!
 Aki mást vall, rettentőn lakol.
 45 Régi szentek
 Mind elestek,
 Földült szobraik kövéből
 Új dicső szentegyház épül,
 A kék eget vesszük boltozatnak,
 50 S oltárlámpa lészen benne a nap!

(Debrecen, 1848. október vége—november 16.)

HIDEG IDŐ, HŰS ŐSZI ÉJ...

Hideg idő, hűs őszi éj.
 Ott kandallómon ég a tűz,
 De hasztalan, nem melegít,
 Mert, kedvesem, te mellettem nem ülsz.
 5 Itten didergek egyedül,
 Várom, hogy elálmosodom,
 Mint várja mélaszomorún
 Leroskadását a magányos rom.
 Még gondolkodni sem tudok,
 10 Lelkemnek szárnya összefagy,
 Mert te, virágos tavaszom,
 Te hő nyaram, te messze messze vagy.
 Csak már ne volna ily borús,
 Ilyen sötétfelhős az ég;
 15 Hajolva ablakom fölé
 Talán egy kissé elmcregenék.
 Ha már szemed nem láthatom,
 Ha már nem lehetek veled:
 Hadd látnék egy szép csillagot,
 20 Amely pótolna téged némileg!

(Debrecen, 1848. október vége—november 16.)

MILYEN LÁRMA, MILYEN VÍGADALOM!

Milyen lárma, milyen vígadalom!
Mi légyen ez? talán lakadalom?
Nem a biz a; fiatal vitézek
Látogatták meg ezt a csapszéket.

5 „Kocsmárosné, maga nem jót forral,
Minek késik oly soká a borral?
Tudja, hogy nincs pénzem? majd lesz nekem
A harc után, akkor megfizetem.“

10 „Kocsmárosné szép leánya, rózsám,
Jöjön ide, jöjön ide hozzám!
Csókoljon meg, kérem igen szépen,
A harc után feleségül vészem.“

S iddogálnak, csókolóznak nagyba',
Minden, ami gond, oda van hagyva,
15 Mintha nem is várnának csatára,
Mintha még vagy száz év volna hátra.

„El azért a nagyobbik kancsóért!“
Ma piros bor, holnap majd piros vér...
„Eszem azt a szádat, be csókra áll!“
20 Ma meleg csók, holnap hideg halál...

(Debrecen, 1848. október vége—november 16.)

ITT ALSZIK A KÖLTŐ...

(Moore után angolból.)

Itt alszik a költő, akinek kezében
Apollónak lantja zenge olyan szépen,
Kinek dala omlott, mint vad folyam árja,
Vagy elhalt távoli kis patak módjára.
5 Aludj, néma költő... most észrevétlenül
Jár vihar és szellő holt homlokod körül,
Vihar, mely harsog, mint haredalod harsogott,
És szellő, mely elhal, mint szerelmi dalod.

(Debrecen, 1848. október vége—november 16.)

HOGY VOLNA KEDVEM...

Hogy volna kedvém, örömem nekem,
Midőn távol vagy, édes kedvesem!
Hiszen sötét van, ha a nap lemén.
De emléked velem jött és marad,
5 Az vet reám bús halvány sugarat;
Emléked a hold, sorsom éjjelén.

Nyílik körüllem itt-ott egy virág,
Nézek busúlva, szívszakadva rá,
Mert harmat reszket mindenik felett.
10 Nézek busúlva, szívszakadva rá,
Azt gondolván: a harmatos virág
Felémtekintő könnyező szemed.

Tudom, tudom, hogy sokszor megsiratsz,
Könnyektül ázik ama kedves arc,
15 Amelyet annyiszor csókoltam én.
Most víz van ott, hol egykor tűz vala!
Igy áll a záporfelhők fátyola
Az elenyészett csillagok helyén.

Sirass, sirass, egy kis vigasztalás
20 A bús szíveknek a könnyhullatás,
Sírj, s könnyeid megkönnyebbítsenek.
Miért ne sírnál? férfi vagyok én,
S véres csatáknak állok küszöbén,
És mégis néha én is könnyezek.

25 Miért szégyelném én megvallani,
Hogy folynak olykor könnyem árpai,
Ha bennem elválásunk kínja dül;
Azért, hiszem, megállok a csatán!
Az oroszlán legrettentőbb talán,
30 Midőn elvesztett párjáért busúl.

(Debrecen, 1848. október vége—november 16.)

SZERETLEK, KEDVESEM!

Szeretlek, kedvesem,
Szeretlek tégedet,
Szeretem azt a kis
Könnyű természetet,
5 Fekete hajadat,
Fehér homlokodat,
Sötét szemeidet,
Piros orcáidat,
Azt az édes ajkat,
10 Azt a lágy kis kezet,
Melynek érintése
Magában élvezet,
Szeretem lelkednek
Magas röpülését,
15 Szeretem szivednek
Tengerszem-mélységét,
Szeretlek, ha örülsz
És ha búbánat bánt,
Szeretem mosolyod
20 S könnyeid egyaránt,
Szeretem erényid
Tiszta sugárzását,
Szeretem hibáid
Napfogyatkozását,
25 Szeretlek, kedvesem,
Szeretlek tégedet,
Amint embernek csak
Szeretnie lehet.
Kivűled rám nézve
30 Nincs élet, nincs világ,
Te szövődöl minden
Gondolatomon át,
Te vagy érzeményem
Mind alva mind ébren,
35 Te hangzol szívemnek
Minden verésében,
Lemondanék minden
Dicsőségrül érted,
S megszereznék érted
40 Minden dicsőséget,
Nekem nincsen vágyam,
Nincsen akaratom,
Mert amit te akarsz,

Én is azt akarom,
 45 Nincs az az áldozat,
 Mely kicsiny ne lenne
 Éretted, hogyha te
 Örömet lelsz benne,
 S nincs csekélység, ami
 50 Gyötrelmesen nem sért,
 Hogyha te fájlalod
 Annak veszteségét,
 Szeretlek, kedvesem,
 Szeretlek tégedet,
 55 Mint ember még soha,
 Sohasem szeretett!
 Oly nagyon szeretlek,
 Hogy majd belehalok,
 Egy személyben minden
 60 De mindened vagyok
 Aki csak szerethet,
 Aki csak él érted:
 Férjed, fiad, atyád,
 Szeretőd, testvéred,
 65 És egy személyben te
 Vagy mindenem nekem:
 Lyányom, anyám, húgom,
 Szeretóm, hitvesem!
 Szeretlek szívemmel,
 70 Szeretlek lelkemmel,
 Szeretlek ábrándos
 Örült szerelemmel!...
 És ha mindezért jár
 Díj avvagy dicséret,
 75 Nem engem illet az,
 Egyedül csak téged,
 A dicséretet és
 Díjat te érdemled,
 Mert tőled tanultam
 80 Én e nagy szerelmet!

(Debrecen, 1848. november.)

ITT VAN AZ ŐSZ, ITT VAN UJRA

Itt van az ősz, itt van újra,
S szép, mint mindig, énekem.
Tudja isten, hogy mi okból
Szeretem? de szeretem.

5 Kiülök a dombtetőre,
Innen nézek szerteszét,
S hallgatom a fák lehulló
Levelének lágy nesztét.

Mosolyogva néz a földre
10 A szelíd nap sugara,
Mint elalvó gyermekére
Néz a szerető anyja.

És valóban ősszel a föld
Csak elalszik, nem hal meg;
15 Szeméből is látszik, hogy csak
Álmos ő, de nem beteg.

Levetette szép ruháit,
Csendesen levetkezett;
Majd felöltözik, ha virrad
20 Reggele, a kikelet.

Aludjál hát, szép természet,
Csak aludjál reggelig,
S álmodj olyakat, amikben
Legnagyobb kedved telik.

25 Én ujjam hegyével halkan
Lantomat megpenditem,
Altató dalod gyanánt zeng
Méla csendes énekem. —

Kedvesem, te ülj le mellém,
30 Ülj itt addig szótlanul,
Míg dalom, mint tó fölött a
Suttogó szél, elvonul.

Ha megcsókolsz, ajkaimra
Ajkadat szép lassan tedd,
35 Föl ne keltsük álmából a
Szendergő természetet.

(Erdőd, 1848. november 17—30.)

ELPUSZTULÓ KERT OTT A VÁR ALATT...

Elpusztuló kert ott a vár alatt,
Elpusztuló vár ott a kert felett...
Rajtok borong homályos-szomorún
Az őszi köd és az emlékezet.

5 Eszembe jut rólok, mit a haza
Veszített egykor s amit szívem nyert;
Elhúnyt vitézek sírja az a vár,
S élő szerelmem bölcseje a kert.

Itt lenn ringattam én ölemben őt,
10 Itt lenn öleltem én galambomat,
S ott fönn tanyáztak hajdan a sasok,
Ott fönn tanyáztak a Rákócziak.

Dicső vitézség! édes szerelem!
Bejárom egyszer még e helyeket,
15 Ma itt vagyok még s holnap távozom,
S tán vissza többé nem is jöhetek.

Lesz-é ezentul, oh kert, aki majd
Édes gyönyörrel jár e fák alatt?
Lesz-é ezentul, oh vár, aki majd
20 Szent tisztelettel nézi tornyodat?

(Erdőd, 1848. november 30.)

A CSÁMPÁS LEGÉNY

Pórul jártak a leányok,
Eddig én jártam utánok,
Most ők járnak én utánam;
Látod, látod, csámpás lábam!

3 A legénység szépe java
Egytül-egyig elment tova,
Mind elmene katonának,
Én billegek, itt hagyának.

Kata húgom, jut eszedbe?
10 Kértelek: végy a szívedbe.
Kinevettél akkor csúful,
Ha nevettél, mostan búsulj.

Aki eddig rám se' nézett,
Most én arra rá se' nézek,
15 Ha nézem őt, azért nézem,
Hogy őkegyelmét lenézzem.

Melyik a legszebbik leány?
Azt veszem el, azt is talán,
Az is úgy lesz feleségem,
20 Hogyha megkér nagyon szépen.

Jó ilyenkor a csámpás is,
Ugy-e lányok, mikor más nincs?
Kapnak rajtam a leányok,
Pedig csámpás lábbal járok!

(Debrecen, 1848. december.)

ITT A NYILAM, MIBE LŐJJEM?

Itt a nyilam! mibe lőjjem?
Királyi szék áll előttem,
Belelövöm bársonyába,
Hogy csak úgy porzik kínjába'.
5 Éljen,
Éljen a köztársaság!

A korona nagyon drága,
Nem való az a királyra;
A királyra! ugyan minek
10 Szamáron a bársony nyereg?
Éljen,
Éljen a köztársaság!

Piros bársony köpönyege,
Ide vele, hamar ide,
15 Lesz belőle lótakaró,
Ugyis épen arravaló.
Éljen,
Éljen a köztársaság!

Arany pálca a markában,
20 Csavarjuk ki hamarjában;
Ásót, kapát a kezébe,
Ássa meg a sírját véle!
Éljen,
Éljen a köztársaság!

25 Ez egyszer csak annyit mondok:
Jó soká voltunk bolondok,
Legyen egy kis eszünk végre,
Másszunk a király képére.
Éljen,

30 Éljen a köztársaság!
(Debrecen, 1848. december.)

CSATADAL •

Trombita harsog, dob pereg,
Kész a csatára a sereg.
Előre!

Süvít a golyó, cseng a kard,
5 Ez lelkesíti a magyart.
Előre!

Föl a zászlóval magasra,
Egész világ hadd láthassa.
Előre!
10 Hadd lássák és hadd olvassák,
Rajta szent szó van: szabadság.
Előre!

Aki magyar, aki vitéz,
Az ellenséggel szembenéz.
15 Előre!
Mindjárt vitéz, mihelyt magyar;
Ő s az isten egyet akar.
Előre!

Véres a föld lábam alatt,
20 Lelőtték a pajtasomat,
Előre!
Én se' leszek roszbab nála,
Berohanok a halálba,
Előre!

25 Ha lehull a két kezünk is,
Ha mindnyájan itt veszünk is,
Előre!
Hogyha el kell veszni, nosza,
Mi vesszünk el, ne a haza,
30 Előre!

(Debrecen, 1848. december 8.)

EGÉSZ VILÁG A HARCMEZŐN...

Egész világ a harcmezőn,
Csak én nem vagyok ottan,
Ki harci vágyat annyiszor,
Éreztem és daloltam!

5 S e vágy, e láng még most is ég,
Még most sem halt ki bennem,
Rohannék, és maradni kell,
És nem lehet elmennem.

A szégyen és a fájdalom
10 Kettős könyűje áztat,
Szívemre szállt a fájdalom,
Nem, nem az : a gyalázat.

Oh gyermekem, oh gyermekem,
Még meg sem vagy születve,
15 S szívemre már is kint hozál
S gyalázatot nevemre!

Ha megleszesz, ha élni fogsz,
Úgy fogsz-e majdan élni,
Hogy nevünkről elvész e szenny,
20 Mely azt miattad éri?

De az soká lesz, addig én,
Leszállhatok a sírba...
Fejfámra ne legyen nevem
Sötét betűkkel írva!

25 Jőjön csak a tavasz! a fák
Zöldelni fognak akkor,
Az én híremnek fája is
Kizöldül a tavaszkor!

(*Debrecen, 1848. december.*)

AKASSZÁTOK FÖL A KIRÁLYOKAT!

Lamberg szívében kés, Latour nyakán
Kötél, s utánok több is jön talán,
Hatalmas kezdesz lenni végre, nép!
Ez mind igen jó, mind valóban szép,
5 De még ezzel nem tettetek sokat —
Akasszátok föl a királyokat!

Kaszálhatd a fűt világvégeig,
Holnap kinő az, ha ma lenyesik.
Tördelheted le a fa lombjait,
10 Idő jártával újra kivirít;
Tövestül kell kitépni azokat —
Akasszátok föl a királyokat!

Vagy nem tanúltad még meg, oh világ,
Gyűlölni méltóképen a királyt?
15 Oh, hogyha szétönthetném köztetek
Azt a szilaj veszett gyűlöletet,
Mitől keblem, mint a tenger, dagad! —
Akasszátok föl a királyokat!

Szivőknek minden porcikája rosz,
20 Már anyja méhéből gasszágot hoz,
Vétek, gyalázat teljes élete,
Szemétől a levegő fekete,
S megromlik a föld, melyben elrohad —
Akasszátok föl a királyokat!

25 Ezerfelé bús harcmező a hon,
Arat rajt a halál irtóztatón,
Itt egy falu, amott egy város ég,
Százzezrek jajától zúg a lég;
S halál, rablás mind a király miatt —
30 Akasszátok föl a királyokat!

Hiába ömlik, hősök, véretek,
Ha a koronát el nem töritek.
Fejét a szörny ismét fölemeli,
S akkor megint elől kell kezdeni.
35 Hiába lenne ennyi áldozat? —
Akasszátok föl a királyokat!

Mindenkinek barátság, kegyelem,
Csak a királyoknak nem, sohasem!
Lantom s kardom kezemből eldobom,
40 A hóhérságot majd én folytatom,
Ha kívülem rá ember nem akad —
Akasszátok föl a királyokat!

(Debrecen, 1848. december.)

KONT ÉS TÁRSAI

Édes hazám, Magyarország,
Mi a bajod? bús az orcád,
Az orcád bús, a könnyed hull,
Alig vagy a fájdalomtul.

5 „Mi volna más bajom nékem,
Mint hogy a királyi széken
Ember helyett vadállat ül,
Uralkodik kegyetlenül.

Zsigmond király, te vadállat,
10 Ne nyomjad úgy a vállamat,
Alig bírja már a lábam,
El kell dőlnöm itt hosszában.

Azért tettelek királynak,
Világ első királyának,
15 Hogy így csúffá tégy engemet,
Kiszakítsd az életemet?

Én istenem, hova nézzek?
Mindenütt csak bús enyészet,
Minden tagom zsibbad és fáj,
20 Átkozott légy, Zsigmond király!

Lelkem-testem nagyon beteg,
Gyermekeim, segítetek,
Hol vagytok ti, jó vitézek,
Merre jártok, merre késtek?“

25 Szegény haza, fiadat
Hasztalanúl hívogatod;
Az egyik rész gaz áruló,
A másik rész földönfutó.

Bakonyerdő sötétsége
30 Zsiványoknak volt a fészke,
De most benne úzótt vadak
Laknak, igaz hazafiak.

Közöttök van — hogyne volna? —
Kont István is a vadonba',
35 Feje fölött sötét ágak,
Szíve fölött sötét bánat.

Gondolkodik jó sokáig,
Összehíja cimboráit,
Csendesen előrelépett,
40 És így kezdte a beszédet:

„Be összeolvadt a számunk!
Szegény jó Magyarországunk,
Csupán harminc ember maradt
Védeni szabadságodat.

45 Nincs mit tennünk, kicsiny a szám,
Isten veled, kedves hazám! . . .
Barátim, csak egy van hátra,
Készüljünk el a halálra.

Föl Budára a királyhoz,
50 Tegyük kardunkat lábához,
Hadd vegye el életünket,
Csak ne bántsa gyermekinket.“

Egynek sem volt kifogása,
Mind készen volt a halálra,
55 Fölnyergeltek, lóra kaptak,
Buda felé lovagoltak.

Mentek együtt egy csoportban,
Mentek némán, mentek lassan,
Némán, lassan és sötéten,
60 Mint a felhő megy az égen.

Budavárba följutának,
Király előtt megállának,
A legbölcsebb közöttök Kont,
Királynak ily beszédet mond:

65 „Itt vagyunk, király, előtted,
Kiirthatd a pártütőket,
Vedd el a mi életünket,
Csak kíméld meg gyermekinket.“

S leoldozták kardjaikat,
70 Kezők reszket, keblök dagad;
Kardjoktól kell elszakadni!
Mintha lelkök szakadna ki.

De csak mégis leoldozták,
Király előtt le is rakták,
75 Odarakták őket sorba,
Szegényeket, od' a porba.

A hazának képe volt ez,
Ottan hevert, mint a holttest,
A haza is, megalázva,
80 Rajta a gaz király lába.

Zsigmond király nagy kevélyen
Végignézi a vitézségen,
Szemeit félig behúnyja,
És így kezdi cudar gúnnyal:

85 „Nos hát, nagy jó uraimék,
Elég már a tréfa, elég?
Meglapulunk valahára
Megkorbácsolt eb módjára.

Hát ezek a vad vitézek,
90 Akik a királyi széket
S koronámat fenyegeték?
Kiktől szinte megijedék.

Hisz ezek jámbor koldúsok! . . .
Szegény golyhók, mit busúltok?
95 Jól van; amért koldulátok,
Az életet megkapjátok.“

A harminc vitéz föllobban
Irtóztató bős haragban,
Láng a szívök, láng a szemök,
100 Fölfordúlt a világ velök.

Kont a bajúszán egyet ránt,
Megeresztí vastag hangját,
S a beszéd végét se' várva
Reádördül a királyra:

105 „Állj meg, aki istened van!
Többet nem szólsz bosszulatlan...
Koldús vagy ám te! vagy volnál,
Ha más, ha zsvány nem volnál.

Gyermekink s nem magunk végett
110 Jöttünk ide kérni téged...
Gyermek ide, gyermek oda!
Most a kocka el van dobva.

Zsvány voltál, vagy és maradsz,
És minden ivadékod az,
115 Vér rajtad a piros bársony,
Süssenek meg tüzes nyárson!

Gyilkoltass meg mindnyájunkat,
Ez tehozzád illő munka...
De mit álltam szóba véled?
120 Haramjával nem beszélek.“

Némán néz a király rája,
Hobot túr dühében szája,
Int kezével, s a vitézek
Hóhétkézre kerülének.

125 És a hóhér sujtana már...
„Megállj, mester,“ szól a király,
„Halljátok, aki letérdel,
S kegyelmet kér, életet nyer.“

Nincs a harminc között egy se',
130 Aki térdét meggörbítse,
Egy se' mozdul, egy se' térdel,
Állnak néma megvetéssel.

„Sujts!“ ordít a veszett király,
„Sujts, bakó, sujts, míg egy fej áll!“
135 Sujt az, s hullanak a fejek,
Mint ősszel a falevelek.

Huszonkilenc fej hever már
Garmadában a vérpadnál,
Huszonkilenc ember vére
140 Száradt a piac kövére,

Most Kont István következik,
A végső, a harmincadik!
Ő volt akkor a hazába'
A szabadság végsugára.

145 Hogy föllépett a vérpadra,
Megreszketett az alatta;
Ott állt bokáig a vérben,
Társai elfolyt vérében.

Összegörnyed Zsigmond király,
150 Az elítélt egyenest áll,
Olyan az ő tekintete,
Mint az isten ítélete.

Szólna Zsigmond: „végezd, mester!“
De szólni nem tud, nem mer:
155 Kőrmét a mellébe vágta,
Fogaival ajkát rágtá.

Iszonyú csend . . . Kont lehajlott,
A kiomlott vérbe markolt,
S a piros vért odavágja
160 Zsigmond fejr orcájára.

Ordítózás, dob pergése!
De hallik Kont mennydörgése:
„Zsigmond király, gyilkos király,
Vérünk, átkunk fejedre száll!“

165 A hóhérbárd villan, suhan,
Kont feje is a porba' van,
Ugy esett le a válláról,
Mint a nap az ég boltjáról.

Gaz király volt Zsigmond király,
170 De nem gazabb társainál;
Csak neveik különbözök,
Mind egyformák lélekben ők.

Meddig tart még, beteg világ,
Meddig tart még a nyavalyád?
175 Király-fene rágja tested,
Agyonrág, ha ki nem metszed!

(Debrecen, 1848. december.)

FIAM SZÜLETÉSÉRE

Ide, ide fiamat kezembe,
Hadd szorítsam a szívemhez őt!
Mintha volnék újonnan teremtvé,
Hogy éltemnek ifju lombja nőtt!

5 Üdvezellek, lelkem szép kis ága,
Üdvezellek, édes magzatom!
Sírásodnak bánatos zajába
Beleolvad örvendő dalom.

Kis parányom, milyen nagy örömmel
10 Állok itt és nézem képedet!
Kell-e még pap? örömkönyeimmel
Keresztellek én meg tégedet.

Csillagász lett végre is belőlem,
Itten állok csillagom előtt,
15 Arcvonásit hosszasan szemlélem,
S találgatom a távol jövőt.

A reménynek nagy virágos fája,
Mit e csillag fénye fölmutat;
Csak ne szálljon kora dér reája,
20 Mely leszedné e virágokat.

Oh halál, te nem lész oly kegyetlen,
Hogy magaddal rántsd idő előtt;
Nem enyém lesz ő — tartsd ezt eszedben —
A hazának nevelem fel őt.

25 Úgye, úgye, kisfiam, ha majdan
Én a sorbul kiöregedem,
Iparkodni fogsz túltenni rajtam,
Vagy betöltöd legalább helyem?

Vajha egykor ekkép szolanának
30 Nem-busulva sírom szélínél:
Meghalt! de nincs kára a hazának,
Nincs, mert lelke a fiában él.
(Debrecen, 1848. december 15.)

VESZTETT CSATÁK, CSUFOS FUTÁSOK!

Vesztett csaták, csufos futások!
Bármerre nézek, mást nem látok.
Miként a sár, amelybe
Követ hajítanak be,

5 Úgy feccsen szét a harcok mezejéről,
Oh nemzetem, képedre a gyalázat,
S a hit már-már sokak szívében gyérül,
Hogy mindörökre jármodat lerázod.
Ki ismer engem csüggedőnek?
10 Kislelkűséggel engemet ki vádol?
De aggodalmak néha rám is jőnek
Most a jövő rejtélyes távolából,
Jőnek, miként az éji denevérek
S el-elvisítják itten magokat,
15 Hogy rá szívemben hidegséget érzek
És lélekzésem szinte elakad.

Hazám, hazám, magyar haza,
Elátkozott föld vagy hát?
Ki volt, ki így megátkoza?

20 Hogy rajtad a szabadság
Örökké csak földönfutó legyen,
Ki pillanatra hozzád menekül,
De amint jön, megint megyen,
Elúzik kérlelhetlenül!

25 Hányszor kelénk fel három század óta,
Lerázni hősleg a bilincseket!
S kardunk mindig behullt a vérfolyóba,
Mely meghasított keblünkből eredt,
S ájulva amint a földön feküdtünk,
30 Kacagva tombolt a zsarnok fölöttünk.

- Most talpon állunk újolag . . .
 Azért állottunk volna fel,
 Hogy újra földhöz sujtsanak?
 Nem nem, most győzni vagy meghalni kell!
- 35 Csátára, nemzetem,
 Halál vagy győzelem!
 Föl, föl, te jobban nem szeretheted
 A szép halálnál a csuf életet,
 Te inkább sírba fekszel, mint mocsárba . . .
- 40 De aki kész a hős-halálra,
 Az diadalmaskodni fog.
 Induljatok
 Százezerével, miljomával
 A szolgaság Egyiptomából
- 45 A szabadsági Kánaánba,
 Mint Mózsés népe hajdanába!
 Nekik volt, van nekünk is istenünk,
 Ő fog vezetni tűzoszlop képében,
 S az ellenség kiomló vére lészen
- 50 A vörös tenger, melyen átmegyünk!

(Debrecen, 1848. december.)

AZ ÉV VÉGÉN

- Indulsz, pályavégezett év,
 Menj . . . de várj, ne menj magad,
 Sötét van a másvilágba',
 Jó lesz egy kis égő lámpa:
 5 Vidd magaddal dalomat.

- Megpendítem, régi lantom,
 Megpendítem húrjaid;
 Már régóta vagy te nálam,
 Sokat szóltál . . . megpróbálom,
 10 Tudnál-e még valamit?

- Ha valaha szépen szóltál,
 Most legyen szép éneked;
 Légy méltó neved híréhez,
 Tedd még ünnepibbökké ez
 15 Ünnepélyes perceket.

És ki tudja? tán utósó,
Legutósó lesz e dal;
Tán ha téged most leteszlek,
Többé majd föl sem vehetlek,
20 Hangod, életed kihal.

A hadistenhez szegődtem,
Annak népéhez megyek;
Eszendőre hallgat a dal,
Vagy ha írok, véres karddal
25 Írok költeményeket.

Zengj tehát, zengj, édes lantom,
Zengd ki, ami benned van,
Szólj vadúl, és szólj szelíden,
Ragyogóan és sötéten,
30 Szomorúan és vigan.

Légy vihar, mely haragában
Ósi tölgyeket szakít,
Légy szellő, mely mosolyogva
Csendes álomba ringatja
35 A mezők fűszálait.

Légy tükör, melyből reám néz
Egész, egész életem,
Melynek legszebb két virága
A mulandó ifjuság s a
40 Múlhatatlan szerelem.

Adj ki minden hangot, lantom,
Ami benned még maradt . . .
A nap is, midőn lemégyen,
Pazarolva földön égen
45 Szétszór minden sugarat.

S szólj erősen, lantom, hogyha
Már utósó e dalod;
Hirtelen ne haljon ő meg!
Zengjék vissza az időnek
50 Bércei, a századok.

(Debrecen, 1848. december.)

1849

ÚJÉV NAPJÁN, 1849.

Megérte ezt az évet is,
Megérte a magyar haza;
A vészes égen elborult,
De nem esett le csillaga.

5 Meg van vagdalva, vérzik a kezünk,
De azért elbírja fegyverünk,
S amerre vág,
Ott hagyja fájó vérnyomát.

Ott hagyja fájó vérnyomát,
10 Haramja csorda, képeden!
Hogy majd az ítéletnapon
E bélyeg vádolód legyen,
Vádolód az isten színe előtt,
És gyujtsa rettentő haragra őt,

15 Te ellened,
Ki ránk veszett fogad fenéd!

De mit az ítélet nekünk?
Ha lesz is az, sokára lesz!
És ami több, és ami fő:

20 Az isten könyörületes.
Még majd kegyelmet adna nékik ő...
Ne várakozzunk; e vérengező
Kutyák felett
Tartsunk magunk ítéletet!

25 Tartsunk oly verítéletet,
Hogy elborzadjon a világ;
Majd addig szórjuk rájuk a
Szörnyű halálos nyavalyát,
Amíg hirmondónak marad csak egy,
30 Ki majd otthon reszketve mondja meg,
Hogy jaj neki,
Ki a magyart nem tiszteli!

Nekünk most az isten kevés,
Mert ő nem eléggé kemény;
35 Hozzád imádkozom, pokol,
Az új esztendő reggelén:
„Öntsд szíveinkbe minden dühödöt,
Hogy ne ismerjünk könyörületet,
Mig e gazok

40 Közül a földön egy mozog!”
(Debrecen, 1849. január 1.)

BUDA VÁRÁN UJRA NÉMET ZÁSZLÓ!

Buda várán ujra német zászló!
Hova legyenek lelkem haragjától?
Arcunk piros, de nem zsarnok-vértül,
Hanem saját szivünk szégyenétül!

5 Egy kezünkön rajt van a lánc ismét;
Várjuk-e, hogy amaszt is lekössék?
Hogy megint a régi nóta járja,
En kinunkra, világ csufságára?

Kár azoknak a szabadság kardját
10 Kézbe venni, kik csak azért tartják,
Hogy a zsarnok a porig alázza,
S száradjon rá vér helyett gyalázat.

Tedd le azt a fegyvert, magyar nemzet,
Téged isten nem arra teremtet,
15 El onnan a csatatérről, lódulj,
Messziről nézz csak rá, a kuckóbul!

Ha urad jön, térdepelj le szépen,
S csókold meg a korbácsot kezében,
S várd el békén, míg read halált szól,
20 És kirúg a nemzetek sorából!

Oh hazám, oh nemzetem, magyar nép,
Nem döbbsent meg, nem riaszt föl e kép?
E rettentő gondolatra fel kell
Állanod, habár a sírban fekszel.

25 Azt hiszem, hogy ami most levágott,
Balsorsod volt és nem gyávaságod,
S ha a balsors csüggedést nem hoz rád,
Elszegődik a szerencse hozzád.

Új erővel és új bátorsággal
30 Álljunk szembe ama haramjakkal;
Szent az ügyünk, velünk van az isten,
Vagy velök sincs, ha mivelünk nincsen.

Dobogjatok szíveink kevélyen,
Diadalmunk előérzetében!
35 Pirulj, arcunk, pirulj zsarnok-vértül,
És ne saját szivünk szégyenétül!

(Debrecen, 1849. január 6—7.)

EURÓPA CSENDES, UJRA CSENDES...

Európa csendes, újra csendes,
Elzúgtak forradalmai...
Szégyen reá! lecsendesült és
Szabadságát nem vívta ki.

5 Magára hagyták, egy magára
A gyáva népek a magyart;
Lánc csörg minden kézen, csupán a
Magyar kezében cseng a kard.

De hát kétségbe kell-e esnünk,
10 Hát búsuljunk-e e miatt?
Ellenkezőleg, oh hon, inkább
Ez legyen, ami lelket ad.

Emelje ez föl lelkeinket,
Hogy mi vagyunk a lámpafény,
15 Mely amidőn a többi alszik,
Ég a sötétség éjjelén.

Ha ami fényünk nem lobogna
A véghetetlen éjen át,
Azt gondolhatnák fönnt az égben,
20 Hogy elenyészett a világ.

Tekints reánk, tekints, szabadság,
Ismerd meg mostan népedet:
Midőn más könnyet sem mer adni,
Mi vérrel áldozunk neked.

25 Vagy kell-e még több, hogy áldásod
Ne érdemetlen szálljon ránk?
E hűtlen korban mi utósó
Egyetlen híveid valánk!

(Debrecen, 1849. január.)

NÉGY NAP DÖRGÖTT AZ ÁGYU...

Négy nap dörgött az ágyu
Vizakna's Déva közt,
Ott minden talpalatnyi
Földet vér öntözött.

5 Fehér volt a világ, szép
Fehér hó este be,
Ugy omlott a piros vér
A fehér hóra le.

Négy hosszú nap csatáztunk
15 Rettentő vad csatát,
Minőt a messzelátó
Nap csak nagynéha lát.

Mindent megtettünk, amit
Kivánt a becsület...
15 Tízannyi volt az ellen,
Győznünk nem lehetett.

Szerencse és az isten
Tőlünk elpártola,
Egy pártfogó maradt csak
20 Velünk; ez Bem vala.

Oh Bem, vitéz vezérem,
Dicső tábornokom!
Lelked nagyságát könnyes
Szemekkel bámulom.

25 Nincsen szóm elbeszélni
Nagy hősiségedet,
Csak néma áhitattal
Szemléllek tégedet,

S ha volna ember, kit mint
30 Istent imádanék,
Meghajlanék előtted
Térdem, meghajlanék.

S nekem jutott a vészes
Dicsőség, hogy veled
35 Járjam be, oh vezérem,
A csatatéreket.

Te melletted lovaglék
A harc veszélyiben,
Ahol az élet pusztul
40 És a halál terem.

Sokan elhagytanak, te
Rendíthetetlen agg,
De úgy-e téged, úgy-e
Én el nem hagytalak?

45 S lépésid mind halálig
Követni is fogom,
Oh Bem, vitéz vezérem,
Dicső tábornokom!

(Debrecen, 1849. február 10—15.)

NYAKRAVALÓ

Nyakravaló nélkül akarod megvédni hazádat?
Oh te számár te, minő ostoba képzelet ez!
Honszeretet, bátorság s más, mind kőfic: az a fő
A katonában, hogy nyakravalója legyen.
5 Mészáros Lázár, akitől én ezt tanulám, s ő
Tudja, hogy a legfő hősben a nyakravaló,
Mert hisz az ő hada, mely oly hősleg megfutamúlt volt,
Egytül-egyig mind, mind nyakravalóba' vala.
Nyakravalótalanok, takarodjatok a csatatérre...
10 Éljen Mészáros s éljen a nyakravaló!

(Debrecen, 1849. február 18—20.)

BURIÁN PÁL EMLÉKKÖNYVÉBE

Lantom, kardom tied, oh szabadság!

(Kolozsvár, 1849. február 26.)

CSATÁBAN

A földön is harag,
Az égen is harag!
Kifolyt piros vér és
Piros napsugarak!
5 A lemenő nap oly
Vad bíborban ragyog!
Előre, katonák,
Előre, magyarok!

Komoly felhők közül
10 Bámul reánk a nap,
Rettentő szuronyok
Füstben csillámlanak,
A sűrű lomha füst
Sötéten gomolyog,
15 Előre, katonák,
Előre, magyarok!

Ropog, hosszan ropog
Csatárok fegyvere,
Ágyúk bömbölnek, hogy
20 Reng a világ bele;
Te ég, te föld, talán
Most összeomlotok!
Előre, katonák,
Előre, magyarok!

25 Szilaj lelkesedés
Foly bennem, mint tűzár,
A vérszag és a füst
Megrészegíte már,
Előre rontok én,
30 Ha élek, ha halok!
Utánam, katonák,
Utánam, magyarok!

(*Medgyes, 1849. március 2—3.*)

BIZONY MONDOM, HOGY GYŐZ MOST A MAGYAR...

- Bizony mondom, hogy győz most a magyar,
Habár ég s föld ellenkezőt akar!
Azért nem győzött eddig is e hon,
Mert sohasem volt egy akaraton;
5 Most egy a lélek, egy a szív, a kar...
Mikor győznél, ha most sem, oh magyar?
Egy ember a haza, s ez halni kész,
S ezért, oh népem, ép ezért megélsz,
S dicső lesz élted, boldog és szabad,
10 Amilyen senkié a nap alatt!
S én bátran állok a csaták tüzét,
Tudom, hogy a golyó nekem nem vét,
Tudom, hogy a sors őriz engemet,
Hogy engemet megölni nem lehet,
15 Mert én leszek, nekem kell lenni, ki
Ha elleninket mind a föld fedi,
Megéneklek majd diadalmadat,
Szabadság, és a szent halottakat,
Akiknek vére volt keresztvized
20 S halálhörgése bölcsőédnek;
Meg kell, hogy érjem azt a szép napot,
Midőn áldásodat reánk adod,
S mi annyi átokteljes év után
Sirunk, mosolygunk az öröm mián,
25 Midőn, mit eltört láncunk ad, a nesz
Egy szabad nemzet imádsága lesz!
Meg kell, hogy érjem azt a nagy napot,
Amelyért lantom s kardom fáradott!

(Marosvásárhely, 1849. március 6—7.)

PACSÍRTASZÓT HALLOK MEGINT

Pacsírtaszót hallok megint!
Egészen elfeledtem már.
Dalolj, tavasznak hírmondója te,
Dalolj, te kedves kis madár.

5 Oh istenem, mi jólesik
A harci zaj után e dal,
Mikéntha bérci hús patak fürösz
Égő sebet hullámival.

Dalolj, dalolj, kedves madár,
10 Eszembe hozzák e dalok,
Hogy nemcsak gyilkos eszköz, katona,
Egyszersmind költő is vagyok.

Eszembe jut dalodrul a
Költészet és a szerelem,
15 Az a sok jó, mit e két istennő
Tett és még tenni fog velem.

Emlékezet s remény, ez a
Két rózsafa ismét virít
Dalodra, és lehajtja mámoros
20 Lelkem fölé szép lombjait,

És álmodom, és álmaim
Oly kedvesek, oly édesek...
Terólad álmodom, hív angyalom,
Kit olyan híven szeretek,

25 Ki lelkem üdvessége vagy,
Kit istentől azért nyerék,
Hogy megmutassa, hogy nem odafönn,
De lenn a földön van az ég.

Dalolj, pacsirta, hangjaid
30 Kikeltik a virágokat;
Szivem mily pusztá volt és benne már
Milyen sok szép virág fakad.

(Betlen, 1849. március 8.)

PÉTER BÁTYA

Tíz katona esett a helysége,
Nem volt szükség fogdosó kötélre,
Húsz legény ment maga jószántából
Zászló alá az eke szarvától.

5 „Hogyne mennénk örömet, mikor kell!
Aki nem megy, hitvány gyáva korhely.
Nem királyért hadakozunk mostan,
A hazáért fogunk állni sorban.

Nem királyért, sőt a király ellen,
10 Akit isten mindörökké verjen!
Verje meg úgy, amint ő akarta,
Hogy igába jussunk mi s nyomorba.

Teéretted megyünk a csatába,
Nemzetünknek drága szabadsága!
15 Megyünk húszan tíz helyett, és ha kell,
Utánunk még kétszer annyi jön el.“

S összeálltak indulásra készen
Az ujoncok falu közepében,
Körülöttök fiatalok vének
20 Gyülekeznek búcsuvétel végett.

Az anyák (ez a természet rende,
Isten őket már így teremtette,
Ők szegények erről nem tehetnek)
Hát az anyák szörnyen keseregtek.

25 Sirtak-rítak, mint az őszi felleg,
Fiaiknak hogy elmenni kellett,
Elmenniök, és még oda pedig,
Ahol a halál vendégeskedik.

Amint mondom, volt sok sírás-rívás,
30 Hej hanem úgy csak koránse' rítt más,
Egynek se' volt oly nedves köténye,
Mint kelmednek, szegény Panna néne.

Hogyne sírna? három fia nagyon,
Mind a három szép szál legény nagyon,
35 S mind a három be nagyon sorozva
Katonának s ottan áll a sorba'.

„Hagyd el, anyjok, hagyd már el,“ szólt kérve
Péter bátya, Panna néni férje,
„Hagyd el, anyjok, elég ebből ennyi,
40 Nem is illik ennyit keseregni.

Nékem is ugy fiaim, mint néked,
Azért mégsem siratom ám őket,
Sőt örülök, hogy nevemmel hárman
Lesznek ott a szabadság harcában.

45 Menjetek el, szeretett cselédim;
Ha megjöttök a háború végén,
Nagy kedvem lesz . . . és ha odavesztek,
Fáj a szívem majd, de nem reped meg.

Szép halál a szabadságért halni,
50 Ahogy én azt el tudom gondolni,
Legszebb halál az a csatatéri,
Ahogy azt az én eszem föléri.

Menjetek hát életbe-halálba,
Fegyveritek legyenek megáldva,
55 Hogy szabadság ragyogjon majd rajtok,
Különben jobb, hogy ha ott maradtok.“

Az ujoncok utra kerekedtek,
Jó kedve volt a jó gyerekeknek;
Ugy mentenek a halál útjára,
60 Mintha mentek volna lakomára.

Péter bátya, hát kendet mi lelte?
Olyat sóhajt, majd kiszáll a lelke,
Néz utána az ujonc-seregnek,
S íme íme könnyei peregnek.

65 E hát vége a sok cifra szónak?
Addig beszélt máshoz biztatólag,
Addig köpte a markát, míg aztán
Tyúkmadár lett a vitéz oroszlán.

Csúfolták az öreget keményen,
70 Hogy hát ő csak szóval győzte légyen,
De az öreg, bár nagyon is únja,
Egy sziporkát sem felel a gúnyra.

Amit szólott, azt csak úgy magában
Mormogta el hazaballagtában:
75 „Mennek ők és maradni kell nekem!
Itthon maraszt göthös öregségem.

Szabadságot vesznek drága áron,
S én ne legyek a véres vásáron,
En itthon csak kész portékát lessek,
Ne legyek ott, hogy én is fizessek!

Jólesik, hogy megértem ezt a kort,
Hol nemzetem lánc helyett fegyvert hord,
S mégis veszttem vón' el eddig inkább,
Minthogy most csak nézzem e szent munkát!

85 Elválnám a két kezem két lábam,
Ha tudnám, hogy nem vágom hiában,
Ha helyette más erős új nőne,
Hogy mehetnék majd a harcmezőre!“

(Szalonta, 1849. március 15—25.)

AZ ERDÉLYI HADSEREG

Mi ne győznénk? hisz Bem a vezérünk,
A szabadság régi bajnoka!
Bosszuálló fénnel jár előttünk
Osztrolenka véres csillaga.

5 Ott megy ő, az ősz vezér; szakálla
Mint egy fehér zászló lengedez;
A kivívt diadal utáni
Békeségnek a jelképe ez.

Ott megy ő, a vén vezér, utána
10 A hazának ifjusága mi,
Igy kísérik a vén zivatart a
Tengerek szilaj hullámai.

Két nemzet vany egyesülve bennünk,
S mily két nemzet! a lengyel s magyar!
15 Van-e sors, amely hatalmasabb, mint
E két nemzet, ha egy célt akar?

Egy a célunk: a közös bilincset
Összetörni, melyet hordozánk,
S összetörjük, esküszünk piros mély
20 Sebeidre, megcsufolt hazánk!

Küldd elénk, te koronás haramja,
Légióként bérszolgáidat,
Hogy számodra innen a pokolba
Holttestökből építsünk hidat.

25 Mi ne győznénk? hisz Bem a vezérünk,
A szabadság régi bajnoka!
Bosszuálló fénnel jár előttünk
Osztrolenka véres csillaga!

(*Bánfihunyad, 1849. március 26—27.*)

KI GONDOLNÁ, KI MONDANÁ...

Ki gondolná, ki mondaná,
Hogy e hely csatatér?
Hogy néhány rövid hét előtt
Itt folyt el annyi vér?

5 Itt harcolánk, itt vett körül
Az ellenség hada,
Elöl halál, hátul halál,
Ez rémes nap vala!

Akkor, miként a férfigond,
10 Mogorva volt az ég,
Most, mint a kis gyermek szeme,
Szelid és tiszta kék.

Akkor, mint aggastyán feje,
Hófehér volt a föld,
15 Mostan miként az ifjunak
Reménye, olyan zöld.

A légben akkor itt zugó
Golyók röptültek el,
A légben most fejem fölött
20 Pacsírta énekel.

Láttunk itt akkor a sikon
Véres halottakat,
S hol a holtak feküdtenek,
Most ott virág fakad.

25 Ki gondolná, ki mondaná,
Hogy e hely csatatér?
Hogy néhány rövid hét előtt
Itt folyt el annyi vér?

(Szászsebes, 1849. április 3—12)

VAJDAHUNYADON

I.

Fogadjatok be, ti dicső falak,
Fogadj magadba, híres ősi vár!
Légy üdvözelve... hol a hős lakott,
A költő ottan lelkesedve jár.

5 Mily hős lakott itt, a nagy Hunyadi!
Mily lelkesülés éget engemet!
Szívemnek hangos dobbanásai,
Beszéljetek ti ajkaim helyett.

Itten lakott, tán olykor épen itt
10 Gondolkodék e bástya tetején,
Innen tekintett a jövőbe ő,
Ahonnan most a múltba nézek én.

Itt pihené ki fáradoimait,
Midőn elzúgtak a kemény csaták,
15 Melyek Konstantinápoly tornyain
A büszke félholdat megingaták.

Jó pihenő hely... csendes szép magány
Mélyen lehajló völgynek zöld ölén...
Itt lenn a vár; nem éri a vihar
20 Még a zászlót sem tornya tetején.

El van rejtve a világ elől
E szent magány; beléje más nem lát,
Csak messziről fehér fejével a
Hegyek nagyapja, a vén Retyezát.

II.

25 Szóltott Hunyadvár bámuló gyönyörrel:
„Kit látok? oh kit látok? Hunyadit!
Megjöttél hát, oh hősök hőse, végre,
Kit vártalak négy hosszú századig.

Én hittem azt, hogy vissza ogsz te jöni,
30 Ez a hitem volt, mi erőt adott,
Hogy el ne dőljek, hogy viselni bírjam
A négyszáz éves gyászt és bánatot.

És megjövél... légy hévvel üdvezelve,
Hosszan várt vendég, oh hős oh apám!
35 Csak az fáj most, hogy nem tud sírni a kő...
Örömkönyűimet hogy ontanám!"

Felelt a vendég: „Sajnálak, szegény vár,
Hogy örömedet el kell rontani...
Csalatkozol; nem az jött, a kit vártál,
40 Az én nevem Bem, és nem Hunyadi."

Szólt vissza a vár: „Én azzal törődjem,
Mi volt akkor s mi mostan a neved?
A név mulandó, változékony; ami
Örök, azt nézem én, a szellemet.
45 Nem a nevedről, hanem szellemedről
S annak művéről ismerek reád:
Az vagy, ki voltál, négyszáz év előtt s most
Te mentetted meg a magyar hazát!"
(*Vajdahunyad, 1849. április 14.*)

A SZÉKELYEK

Nem mondom én: előre székelyek!
Előre mentek úgyis, hős fiúk;
Ottan kíván harcolni mindegyik,
Hol a csata legrémesebben zúg.
5 Csak nem fajult el még a székely vér!
Minden kis cseppje drágagyöngyöt ér.

Ugy mennek a halál elébe ők,
Amint más ember menyegzőre mén;
Virágokat tűznek kalapjaik
10 Mellé, s dalolnak a harc mezején.
Csak nem fajult el még a székely vér!
Minden kis cseppje drágagyöngyöt ér.

Ki merne nékik ellenállani?
Ily bátorságot szívében ki hord?
15 Mennek, röpülnek, mint a szél, s üzik
Az ellenséget, mint a szél a port!
Csak nem fajult el még a székely vér,
Minden kis cseppje drágagyöngyöt ér!
(*Karánsebes, 1849. április 17.*)

EGY GOROMBA TÁBORNOKHOZ

- Tábornok úr, én nem tartom magam
Nagy embernek, de akkorácska csak
Vagyok, hogy oly parányok, aminő ön,
Levett kalappal szóljanak velem.
- 5 S ön engemet gorombaságival
Elhalmozott, hogy két orcám pirúlt.
Igen, pirúltam, de nem magamért,
Pirúltam a magyar sereg miatt,
Hogy annak egy ily tábornokja van.
- 10 Tábornok úr, van ellenség elég,
Gorombáskodjék azzal, ott szabad,
De bánják szépen a jó honfiakkal,
Különben azt hisszük, hogy őket el-
Szándékszik ön kergetni a seregből,
- 15 És ez kemény vád lenne majd, kemény vád.
S gorombaságít épen rajtam úzi!
Nem fél-e ön, hogy tollamnak hegyére
Tüzöm fel önt? ez a toll, istenemre,
Hegyesb a törnél s lelkiismeretnél,
- 20 S akit megszúrok véle, fáj neki
Még akkor is, ha a sír férgei
Cirógatják ott lenn a föld alatt.
Kiírnám önt itt név szerint, de amit
Saját kardjával tenni képtelen,
- 25 Tollammal tenni én nem akarom,
Nem fogom önt megörökíteni.
Csak azt ajánlom, hogyha még leszen
Szerencsétlenségünk egymáshoz, akkor
Beszéljen vélem emberségesen,
Mert én ugyan nem tartom magamat
- 30 Nagy embernek, de akkorácska csak
Vagyok, hogy oly parányok, aminő ön,
Levett kalappal szóljanak velem.

(Debrecen, 1849. május 7.)

SZÜLEIM HALÁLÁRA

- Végre megtörtént a
Rég várt viszonzlás!
Nincs köszönet benne,
Nincsen istenáldás.
- 5 Láttam jó atyámat... vagy csak koporsóját,
Annak sem látszott ki csak az egyik széle,
Ezt is akkor láttam kinn a temetőben,
Mikor jó anyámat tettük le melléje.
- Sem atyám, sem anyám
10 Nincs többé, nem is lesz,
Kiket szoríthatnék
Dobogó keblemhez,
Akiknek csókolnám még lábok nyomát is,
Mert engemet szívök vérén neveltek fel,
15 Mert körülöveztek, mint a földet a nap
Lángoló sugári, szent szeretetökkel!
- Oh atyám, oh anyám,
Miért távoztatok?
Tudom, hogy áldás a
20 Sír nyugalma rátok,
De mi nektek áldás, az átok énnékem,
Melytül szegény szívem csakhogy nem reped meg!
Ha így bántok velem, ti kik szerettetek,
Mit várjak azoktul, akik nem szeretnek?
- 25 Itt hagytak, elmentek,
Nem is jönnek vissza!
Omló könnyeimet
Sírjok halma issza.
Folyjatok, könnyeim, folyj, te forró patak,
30 Szívárogy le hideg orcáikra halkan,
Hadd tudják meg rólad: árva gyermeköknek
Elhagyott lelkén mily égő fájdalom van!
- De nem, de nem, inkább
Eltávozom innen,
Hogysem könnyem árja
35 Hozzájok lemenjen;
Mentsen isten tőle!... édes jó szülőim
Hogyha megéreznék fiuknak keservét,
Szerető szívök a sírban sem pihenne,
40 Egy bú lenne nékik a hosszú öröklét.

Isten veletek hát...
 Csak egyszer még, egyszer
 Ölelkezem össze
 Sírkeresztetekkel...
 45 Olyan a két ága, mint két ölelő kar,
 Mintha apám s anyám nyujtaná ki karját...
 Tán fölemelkedtek halotti ágyokból,
 Fiokat még egyszer ölelni akarják!
 (Pest, 1849. május 19—20.)

JÖTT A HALÁL

Jött a halál, hogy elsöpörjön minket
 A föld színéről, jött a döghalál,
 Reánk lehelte rothadó lelkéből
 Azt sátándühhel a gonosz király,
 5 Tombolt a vész irtóztató erővel
 A végítélet végórájaként,
 És ím mi élünk még és nem halánk meg,
 Csak meghajoltunk, de el nem törénk!

Él a magyar még, áll a hon, s hol egykor
 10 Olyan halotti volt a hosszú csend,
 Minő zajt üt most ott a harcoló kard!
 Minden csengése egy világra cseng!
 Oh népem, eddig önmagad se tudtad,
 Hogy létezel, s most tudja a világ;
 15 Utósó voltál, s íme a legelsők,
 Most még ők is bámulva néznek rád.

Melyik magyar nem szégyenlé előbb hogy
 Sors átkából magyarnak született?
 S melyik nem büszke most reá, hogy isten
 20 Kegyelmeből e nemzet tagja lett?
 Méltóbb vagy a legdrágább koszorúra,
 Mint bárki más, méltóbb vagy igazán;
 Oh hol keressek, hol lelek virágot,
 Dicső fejedre illőt, szent hazám?

Jött a halál.

Jött a halál, hogy elsöpörjön minket
A föld színéről, jött a dögihalál,
Reánk lehelte rothadó lelkéből
Azt sáttándűhvel a gonosz király.
Tombolt a vész irtóztató erővel
A végítélet végórájaként,
És im mi élünk még és nem halánk meg,
Csak meghajoltunk, de el nem törénk!

Él a magyar még, áll a hon, s hol egykor
Olyan halotti volt a hosszú csend,
Minő zajt üt most ott a harszó kard!
Minden csengése egy világra cseng!
Oh népem, eddig önmagad se tudtad,
Hogy létezel, s most tudja a világ:
Utósó voltál, s íme a legelsők,
Most még ők is bámulva néznek rád.

Melyik magyar nem szégyenlé előbb, hogy
Sors átkából magyarnak született?
S melyik nem büszke most rá, hogy isten
Kegyelméből e nemzet tagja lett?
Méltóbb vagy a legdrágább koszorúra,
Mint bárki más, méltóbb vagy igazán;
Oh hol keressek, hol lelek virágot,
Dicső fejedre illőt, szent hazám?

De béfejezve nincsen még a munka,
A melyet néked béfejezni kell,
Csak félig van még a csomó elvágva,
Mit szét kell vágnod kardod élvel.
Majd akkor illet a koszorú téged,
Ha e munkát végkép bevégezed,
S akkor nem én foglak megkoszorúzni,
Hanem az egész nagy emberiség!

Előre hát, oh nemzetem, ne állj meg,
Hogy állnál meg pályád közepén?
Félúton vagy, félértél a hegyre,
S könnyű már annak, a ki völgybe mén.
Elő, elő a zászlóval kezében,
Egész Európa te utánad jő,
Te vagy hazám, most a világ vezére . . .
Mily nagy szerep, milyen lelkesítő!

Petőfi Sándor.

„Jött a halál“, Petőfi utolsó verse, amely még életében megjelent a „Respublica“ című hírlap 1849. évi június 24-i számában.

25 De béfejezve nincsen még a munka,
 Amelyet néked béfejezni kell,
 Csak félig van még a csomó elvágva,
 Mit szét kell vágnod kardod élivel.
 Majd akkor illet a koszorú téged,
 30 Ha e munkát végkép bevégezed,
 S akkor nem én foglak megkoszorúzni,
 Hanem az egész nagy emberiség!

Előre hát, oh nemzetem, ne állj meg,
 Hogy állnál meg pályád közepén?
 35 Félúton vagy, fölértél a hegyre,
 S könnyű már annak, aki völgybe mén.
 Elő, elő a zászlóval kezdedben,
 Egész Európa te utánad jő,
 Te vagy hazám, most a világ vezére...
 40 Mily nagy szerep, milyen lelkesítő!

(Pest, 1849. május 21.)

A HUSZÁR

Szegény legény vagyok,
 Nincs semmi vagyonom;
 Szívem sem az enyém,
 Rég birja galambom.

5 Életemet pedig
 Hazám, te szent hazám,
 Kész áldozat gyanánt
 Tenéked áldozám.

Ami még megmaradt:
 10 Te szűz becsületem,
 Magammal viszlek el,
 Te sírba szállsz velem.

(Szalonta, 1849. május 27—28.)

A HONVÉD

Isten után legszebb és legszentebb név
A honvéd-nevezet!
Hogy ne iparkodnám hát megérdemelni
Ezt a szép nagy nevet?
5 Iparkodom teljes szívemből, oh hazám,
Megvédeni téged,
Védni, fölemelni téged, s lesujtani
A te ellenséged!

Sokat lesujtottunk mi már, de meglehet,
10 Hogy még sok van hátra;
Hadd legyen, mit bánjuk? akárki, akárhány,
Karunk készen várja.
Jőjtek, szabadság hóhérlegényei,
Nem jöttök egyébért,
15 Csak hogy elvegyétek, amit érdemeltek,
A véres halálbért.

Ti vagytok, zsványok, kik országunk földét
Kipusztítottátok,
Fekvén rajta háromszáz esztendeig mint
20 Nehéz istenátok.
Hanem hiszen ezt a földet ti teszitek
Ujra termékennyé:
Véreteket issza most, mint eddig itta
Saját népe könnyét!

25 Jőjtek! ismerjük már egymást; ti futtok,
Mi üzünk titeket,
Üzünk, mint a szélvész a széjjelszaggatott
Rongyos fellegeket.
Jőjtek, hadd szűrjük szíveiteket a
30 Szuronyunk hegyére,
Emlékezzetek a másvilágon is a
Honvédek nevére!

Honvéd vagyok; mikor nevemet kimondom
— Mi tagadás benne? —
35 Egy kis büszkeségnek ragyogó szikrája
Szökken a szemembe,
Egy vagyok a végre föltámadt magyar nép
Győző seregébül,
Én is segítettem koronát leütni
40 A király fejéről!

Hej te király, hol van régi szép seregéd,
Hol van régi fényed?
Hej be tönkretették a szegény honvédek,
E rongyos legények.
45 Rongyos vagyok, mint az ágrulszakadt, csak hogy
Mezítláb nem járok,
De több becsületem van mégis, mint nektek,
Cifra uraságok.

Van bizony énnékem becsületem, de nagy,
50 Ország-világ előtt,
Még azok előtt is, kit szuronyom leszúrt,
Kit fegyverem lelőtt;
Még az ellenség is, akit csak magasztal
Egy szívvel egy szájjal,
55 Hogyne becsülné azt tulajdon nemzete,
Tulajdon hazája?

Rajta is leszek, hogy jó hírem-nevemet
Megtartsam halálig,
Vagy ha visszamék majd az otthonvalókhöz,
60 Elvigyem hazáig.
Az lesz ám az öröm, ha majd visszatérek
Az én enyéimhez,
És ideszorítom rendre valamennyit
Dobogó szívemhez!

65 Hej az lesz ám a nap!... és mégsem tudom, hogy
Mit szeretnék jobban:
Hazamenni-e majd a harc végén vagy itt
Elesni a hadban?
Társaim arcáról, akik elhullanak,
70 Én arról azt látom:
A hazáért halni legnagyobb boldogság
Ezen a világon!

(Pest, 1849. június 1—10.)

FÖL A SZENT HÁBORÚRA!

Itt a próba, az utósó
Nagy próba:
Jön az orosz, jön az orosz,
Itt is van már valóba'.
5 Eljött tehát az utósó
Ítélet,
De én attól sem magamért
Sem hazámért nem félek.

Miért félnék az ítélet
Napjátul?
Féljenek ők, kik viselik
Magokat oly galádul,
Kik rátörtek az ártatlan
Magyarra,
15 Most veri meg az úristen
Mindenható haragja!

Föl, hazámnak valamennyi
Lakója,
Ideje, hogy tartozását
20 Minden ember lerója;
Ki a házból, ki a síkra,
Emberek,
Most az egész Magyarország
Legyen egy nagy hadsereg!

25 Ki is megyünk, szó sincs róla,
Mindnyájan,
Meghalni vagy győzedelmet
Nyerni a szent csatában.
Szent a csata, nem harcolunk
30 Királyért:
Király ellen szabadságunk
Istenünk és hazánkért!

Átkos király, érezted hát
Vesztedet,
35 Az ördögnek, hogy megmentsen,
Eladtad a lelkedet.
De hiába volt a vásár,
Elhihet'd:
Kit az isten elhagyott, azt
40 Az ördög nem menti meg.

Sok az orosz, nagy a száma,
Mi haszna?
Több lesz ott a magyar; talán
Száz is jut egy oroszra.
45 És ha volnánk kevesebben,
Mint azok:
Hála isten, minket hí ugy
A világ, hogy magyarok!

Ne féljeteK, gyermekink, ne
50 FéljeteK,
Nem szúr által dárdájával
A vad kozák titeket;
Feleségink, kedvesink, ne
SírjateK,
55 Idegenek ölelése
Nem tesz csúfot rajtateK.

S ti apáink, anyáink, szent
Halottak,
SírotoKon ellenség ne
60 Tapodjon, nem tapodhat;
Inkább vesszen ki nemzetünk
Egy szálig,
S dagadjon föl kifolyt vérünk
Árja az ég boltjáig!

65 Minden, ami szent előttünk,
Kockán van,
Ha a világ támad is meg,
Győznünk kell e csatákban;
Ha miljomnak el kell veszni,
70 Vesszen el!
Ki fogna most fukarkodni
Életével, vérivel?

És te isten, magyarok nagy
Istene,
75 Légy népeddel, hű népeddel,
Jó népeddel, légy vele!
Tedd hatalmad fiaidnak
Lelkére,
Világdöntő haragodat
80 Fegyvereink élére!

(Pest, 1849. június 20—30.)

SZÖRNYŰ IDŐ ...

Szörnyű idő, szörnyű idő!
S a szörnyűség mindegyre nő.
Talán az ég
Megesküvék,
5 Hogy a magyart kiáltja.
Minden tagunkból vérezünk,
Hogy is ne? villog ellenünk
A fél világnak kardja.

És ott elől a háború
10 Csak a kisebb baj; szomorúbb,
Mi hátul áll,
A döghalál.
Be kijutott a részed
Isten csapásából, o hon,
15 Folyvást arat határidon
Két kézzel az enyészet.

Egy szálig elveszünk-e mi?
Vagy fog maradni valaki,
Leírni e
20 Vad fekete
Időket a világnak?
S ha lesz ember, ki megmarad,
El tudja e gyászdolgokat
Beszélni, mint valának?

25 S ha elbeszéli úgy, amint
Megértük ezeket mi mind:
Akad-e majd,
Ki ennyi bajt
Higgyen, hogy ez történet?
30 És e beszédet nem veszi
Egy örült, rémülésteli,
Zavart ész meséjének?

(Mezőberény, 1849. július 6—17.)

FÜGGELÉK

BÜCSÚZÁS

- Immár kész koszorúnk, melyet tíz hónapig izzadt
 Arccal, gyenge eszünknek gyűjtve díszét, fonogattunk
 A zöld Pindus alatt, a nyájas Múzsasereg közt!
 Ennyit, nagytudományu atyák, volt gyűjteni képes
 5 S nem többet iparunk! — Noha édes a múzsai körben
 Töltni időt, noha Pallas kertjében gyönyörűebb
 Illatozásu virágok kelnek, mint a vadonynak
 Pusztá helyén, fárasztóbb mégis a pindusi ösvény,
 Vonzóbb drága szülők s kedves rokonink köre, mintsem
 10 Hogy kis időre szívünk azt kész nem volna kerülni.
 Számüzetett Naso, ki tanítál a Helikonra
 Törni utat s akadályt meggyőzni, karunk panaszid már
 Nem veszi a tanodába, se Nepos hősei éltét,
 Ki mutatá híven, mennyit vittek vala véghez
 15 Graecia nagy fiai s Karthágó győztesi, mely jót
 S mely rosszat tettek, mi csatákba' valának
 És hogy haltanak el. Mai ünnep válni megenged
 Töletek s a tanulástól, míg belekezdeni kell majd.
 Nagyságos báró, tanodánk kegyes elnöke s atyja!
 20 S ti tisztelt figyelők, ti nagytudományu atyáink!
 Volt türeldelmetökért szívünk mint nektek adózzon,
 Hogy minket hallgatni nem untatok el, rebegőket?
 Gonditokért hálás kebelünk forró köszönetjét
 És a csekély szálkú koszorúnkat kegybe vegyéték!
 25 Hosszú éltetőket soha gond, bú, baj ne epossze,
 Létünk és tanodánk folyton kegyetőknek örüljön!
 Drága tanító úr, ki fáradhatlan iparral
 A tudományokban jártassá tenni akartál
 Bennünk', vedd végső együttlétünkben ezen pár
 30 Búcsúszót, mert elválunk sok időre tétőled!
 S ti kedves helyek, ahol számtalanszor mulatoztunk
 Vagy nagy körbe' leülve, vagy a labdát veregetve
 És kapkodva, vagy ugrándozva, vagy édes örömben
 Vig dallokra fakadva, ezentúl csend üli kedvelt

- 35 Tájítokat, már-már elhagyni fogunk mi ezennel!
 S végre deáktársim, kik nem köz s renyhe erővel
 Jártatok velem a tudomány ösvényit: ez óra
 Töletek elválaszt, szétoszlunk mostan; egy erre,
 Másik amarra megyen születése helyére, holottan
 40 Hány örömek várják édes szüleinknek ölében!
 Majd, amidőn a sors keze minket messzire széleszt
 Egymástól, midőn itt nem lelt örömökbé fürödve
 Lészünk szülőink hajlékában, midőn ekkép
 Szólhat már ajkunk: ti komor gondok, nem adunk most
 45 Helyt főnkben néktek, kipiheni fogunk sok
 Munkáinknak utána, pihenni, nem tanodával
 Gondolkodni! Elég volt tíz hó arra! — O akkor
 Még egyszer gondoljunk itten lelt öröminkre,
 Gondoljuk, mennyit fáradtunk s izzadozánk itt,
 50 A tudományoknak kimeríthetetlen ösvényén.
 S most társim! miután végét már érte a munka,
 Amely tíz hóig szünetlen foly vala köztünk,
 Jóisten veletek! Tanodánkat hagyjuk örömmel
 És szaporán édes szüleink kebelébe siessünk!

(*Aszód, 1838. június.*)

A HŰTELENHEZ

Esküszegte lyánka! emlékezzél
 Arra, amidőn: „Ah meg ne vessél”,
 Így imádva téged kértelek,
 „Légy kegyelmes én irántam, s szíved
 5 Add nekem, ki csak tenéked híved
 Voltam, és leszek, míg létezek.”

Akkoron kérő keblemre dülve,
 S a szerelm' tüzétől fölhevülve,
 Ezt rebegték csalfa ajkaid:
 10 „Hő szívem tiéd csak, drága lélek!
 Esküszöm, hogy csak tenéked élek:
 Szünjenek könyűid, bánatid.”

Szeberényi Lajosnak írt emléksorok. Ma már ez a legrégibb
Petőfi-vers, amely a költő kézírásában fennmaradt.

Keeg teler a' negaet; nem haag for idog' onthi
Minket elyittethink' edem' nagaiainak.
Kinde az a' feldmek barmelly' najaie nagushat,
Erdet edem' kabet eg', i' lejan' oitke hived

Jan. 19. 1839.
Johannich Pandorff
K

Es vorder a' bekinnungel' xavovani' leguile' 7te " " " " " "
Bennovick' vander' vras' 2 - 3. kaisel' churavaria' elan' " "
envel' hönperenke.
Dorog, 1839. apr. 30.

Johannich Pandorff
K

Én ezáltal istenülve lettem,
És keserves sorsom elfeledtem,
15 Emma! gyöngye karjaid között.
Édenek nyílnak én előtttem,
Nem borúltak fellegek fölöttem,
Tőlem a bú mind elköltözött.

Ámde mily rövid volt boldogságom,
20 Mily korán eltűne mennyországom,
Én, ah, nem gondoltam volna azt!
Estem édenből nagy pusztaságra,
És juték keserves árvaságra,
Marja a bú szívem, és hervaszt.

25 Hő imádód s kedvelőd elhagytad,
Szívedet te ismét másnak adtad,
Engem elfeledve, csalfa lény!
Jól van! én lemondok mindenről már,
Engemet kietlen pusztaság vár
30 Éjszak hófödözte bús ölén.

Isten véled hát örökre, édes
Tárgya hő szívemnek, ah negédes
Csalfa Emma! isten véled hát!
Majd ha egykor értem, szinte árva,
35 Eljössz, éjszaknak havát bejárva,
Megleled hű Múzsafid porát.

(Selmec, 1838. október 26.)

SZEBERÉNYI LAJOS EMLÉKKÖNYVÉBE

Kegytelen a végzet; nem hagy sok időig örülni
Minket együttlétünk édeni napjainak.
Ámde az a földnek bármely részére ragadhat,
Érted ezen kebel ég, s lészen örökre hived.

(Selmec, 1839. január 19.)

EPIGRAMM

Rákosnak szomorú mezején járván, magyar, hallod
Fái között a szél mily keseregve nyögel?
Oh nem szél nyögel ott, ősid félisteni lelke
Sír unokáinak elkorcsosodása fölött!

(Rákos, 1839. április 30.)

RÓZA

Szende szerény ibolyák völgyén füzögetve bokrétát,
Szökdele berkének kedvesem árnyai alatt.
Jött és látta Eos bájait; irigyelve pirúla,
S a fák lombi fölé könyeket ejtve futott.

(Ostfiasszonyfa, 1839. május 29.)

EPIGRAMM

Hasztalanúl vágyasz, vad sors, kinozni. Nem érzem:
Nincs szívem. A haza s a lányka s barátnak adám.

(Ostfiasszonyfa, 1839. június 4.)

PETRICS SOMÁHOZ

Büvölön hangzik dalod, óh barátom
Petrics, és e szű öröm-érzeteknek
Tengerében leng, s feledem keservem,
Hogyha te zengesz.

s Zengj! — Ha dús volnék, aranyat fizetnék
Bőven én néked dalodért; de sorsom
Nem kegyel. Csak vers, mit az árva ifju
Nyerhete tőle.

Hát legyen versem díjad és jutalmad,
10 S majd ha a végzet kiszakaszt karodból
Engem; olvasván ezeket, lebegjen
Dalma eszedben.

(*Ostfiasszonyfa, 1839. szeptember 4.*)

ELVÁLÁS

Itt a bucsúperc: válok. — Nem szabad!
Leomlok, a világ kereng velem!
E szenvedés, e szörnyű kín alatt
Hogy nem repedsz meg, égő kebelem?

5 Nem, én nem hordom többé terhemet,
Habár egy élet rajta függene,
Válj lángszavakká, titkos érzet,
Te szívem pokla, szívem édene.

S ha szólanék is, mit remélhetek?
10 A sors irántam oly vad, oly kemény;
Oh kárhozat, oh gyilkos képzetek!
Nem gyúl érettem viszonzéremény.

Én távozom, s örökre távozom
Gyötrő titkossal tőled, oh leány!
15 Vezessen a sors boldog útakon,
Öröm-tavasznak tündér-korszakán.

Legyen pályád mosolygó rózsakert,
És minden óra benne rózsaszál,
S ne tudd, ne tudd, leányka, e levert
20 Szív-éjjelen hogy csillagom valál!

(*Ostfiasszonyfa, 1839. szeptember.*)

ELVÁLÁS

Vert az óra,
Hálnak a remények,
Kik szívembe
Hajnalfényt hintének;
5 Szébb jövőndő
Tiszta hajnalfényét,
Mely keblemnek
Éjjelét üzé szét.

Vert az óra!
10 A szörnyű ítélet:
„Elszakadni
Mindörökre tőled,
Lány! szerelmem
Nyájas tavaszában!”
15 Zúga hozzám
Rémes kongásában.

Szűm nyugalmát
Ismét hol találja,
Messze tőled
20 Keblem ideálja?
Honnan int a
Csendes béke réve,
Honnan int a
Bujdosó elébe?

25 A mosolygva
Kedvező szerencse
Pályád édes
Örömekkel hintse,
Míg én búban
30 A széles világot
Átfutom, nem
Lelve boldogságot.

(Ostfiasszonyfa, 1839. szeptember.)

BOSZÚ

Kecses tavasz virúla;
Vidám tekintete
Berkemnek kebelébe
Rózsákat ültete.

5 Mosolygtak a tavasznak
Bágygyermeki felém,
S én a bíbor bimbókat
Enyelgve tördelém.

De látta a leányka
10 Könnyelmű tettemet,
S testvéreit boszúlva —
Kitépte szívemet.

Azóta létem árva,
Kietlen, pusztaság,
15 Mint, melynek elraboltam
Diszét, a rózsaság.

(Sopron, 1839 őszén.)

ELSŐ SZERELEM

Szép a rózsza hajnal-ébredése,
A leányka arcultatja szebb volt.
Messze bércek ké kellő homályán
Bájjal ég az arany esti csillag;
5 A leányka nefelejcs-szemében
Tündérfénnyel szebb csillagzat égett.
Csattogánynak zengeménye nyájas
Csendes éjjel, viruló berekben;
Nyájasabban kelt a lányka hangja
10 Ajkai paradicsom-kertéből.
És ha tiszta a liget virágít
Gyémánt-cseppel éltető patakcsa:
Tiszta volt a lányka keble szinte,
Tiszta szíve, tiszták érzeményi.
15 A leánykát hévvel én szerettem,
Őt szerettem első szerelemmel,

Érte gyúltam örült gerjelemben,
 S haj, a végzet elszakasztá durván,
 Elszakasztá mindörökre tőle!
 20 Hagyjatok, ha néha álmim őtet
 Elragadtan a dicsőet festik,
 Oh barátim, hagyjatok zokogni:
 Veszteségem szörnyű, mondhatatlan!

(Sopron, 1839 őszén.)

BUCSÚ

Irígyen a sors boldogságom ellen,
 Pozsony! körödből ismét messze hít;
 Megyek — de dűlva van bucsúzó mellem,
 Miként váradnak pusztá termei.
 5 Utánam intesz még Dunád ködébűl,
 S arcomra keserű köny árja gördül.

Nem hosszú volt tebenned mulatásom,
 S az órák mint a nyíl röpültenek,
 De ily órákat a nagy mennyországon
 10 Angyalnak adnak csak az istenek.
 Édenben éltem üdvözülökképen
 Barátaimnak nyájas, hú körében.

A messze távol kéklő fátyolába
 Takarja már szép képedet, Pozsony,
 15 Nem lágyul a vad végezet, hiába
 Nyögel panasz kesergő ajkamon:
 Mennem kell! s tán örökre szakadátok
 Már tőlem el, ti szeretett barátok?

Vegyétek hát a bujdosó kebelnek
 20 A zúgó szélben hangzó végszavát:
 Szerencse kényei akár emelnek,
 Akár nyomor s inségbe döntnek át,
 Míg a koporsó nyugtomat nem adja,
 Érettetek gyúl szívem indulatja.

(Pozsony, 1840. január 21.)

GALGA PARTIHOZ

Üdvözöllek messze bércetetőkről,
Szent helyek!
Hol a Galga lassu andalgással
Hempelyeg,

5 Hol pályája éden volt a gyermek-
Ifjunak,
Hol az életüdv örömvirági
Nyíltanak.

Lángszerelmem szép viszonozója,
10 Barna lány,
Emlekezve küldsz-e még sohajt a
Szív után,

Mellyet annyi kéjnek bölcsejében
Ringatál,
15 Mellynek első éneket lantjára
Te csalál?

Ah, rád vissza bús könnyhullatással
Néz szemem:
Vesztve téged vésze boldogságom,
20 Mindenem!

(*Gréc, 1840. május 1.*)

AZ ÓRÁGYHOZ

Égig emeljen bár a játszi szerencse kegyelme,
Es legyen első rang rangom az isten után;
S bár csak azért szűljön két India kincset özönnel,
Hogy büszkén ajakam mondani tudja: enyém!
5 Durva saalkotmány! emléked nem leszen irtva
Szűmből s akkoron is hajlik öledbe fejem;
Hisz te az inségnek mikor éje boronga körültem
S hervasztott a bú: balzsamos enyhet adál.
Enyhet adál! az ölé vad kínok örömtelen ifja
10 Leggyönyörűbb álmit kebleden álmodozá.

(*?, 1840.*)

A DRÁVÁN

Marburgnál.

Zúgó habjaidba szórom
E virágfüzért,
Dráva! Hajtsd alá, s a partra
Tedd, midőn hazámba ért.

5 Bárha dúlt lesz akkorára
Disze s hervadott,
És özönnel kelyhe nem hint
Szerte éden-illatot.

S mondjad: ilyen a honáért
10 Lángoló kebel,
Melyet a sors zivatarja
Tőle messze sodra el.

(Marburg, 1840.)

ÁLOM

Kór valék, fájdalmaimnak
Szenvedém nagy kínjait;
Jött az éj szelíden végre,
S könyörülve békeségre
5 Álmaim karába vitt.

És láttam ott
A szőke lányt,
Nem hidegen
Már szűm iránt;

10 Hozzám voná
A szerelem,
S eget lele
E kebelen,

S én piruló
15 Lángajakán,
Mézcsókjait
Lecsókolván.

És újra csók,
S megannyi csók,
20 S oly édesek!
S oly lángolók!!

Ily álmakat adjatok, isteneim,
És marhat a fájdalom, a fene kín;
Én túrni fogok, — valahára talán
25 Majd égi való jön az álmak után.

(?, 1840.)

HONVÁGY

Borúnak éjjelén, derűnek hajnalán
Feléd siet remegve bús
Pillantatom, mindig feléd, arany kalász
Hazája, boldog róna, hol
5 Csókolva ölelkeznek Csepel mezőivel
Dunánk ezüst hullámai.
Áldás malasztja rám felőled nem lebeg,
Csak egy kemény atya átkait
Zúgják fülembe a nyargaló fuvalmak, oh
10 Ezer tövissel hinteni
A bujdosónak útait! Mégis te vagy
Örök betűkkel írva fel
E szív emlékkönyvében. A napok sorát,
Melyet lefutnom rendele
15 Az ég, ohajtom én kunyhód homályiban
Élhetni, s a szelíd halál,
A szenvedések altatója hogyha jó
S átszenderíti lelkemet
Egy boldogabb világba: harsogó Duna!
20 Kiszenvedett porom fölött
Te mosd a zöldelő hant bársony pázsitát,
S a mormogó habzaj között
Édesd nyugalomnak ülnék sírkövemre majd,
S a jégszív is talán, kinek
25 Átkai nyomák a kínos életet, ledől
Békülten a halom fölé,
S lágyult kebel meleg könyűivel rebeg
Panaszt: szegény, szegény fiam!
(?, 1840.)

TRIOLETT

Rejts ölednek éjjelébe
Szent nyugalmu sírhalom!
E kinéletnek vesződve
Láncait mért hordozom?
5 Kebled csendes éjjelébe
Nem tekint a fájdalom,
S a keservek halvány képe;
Ott öröklő bék' vagyon.
Rejts hát kebled éjjelébe,
10 Szent nyugalmu sírhalom!

(?, 1840.)

VÁNDORDALOK

I.

Távol szeretteimtől,
S tőled, te drága hon!
Vándorlom a világot
Végetlen úton.
5 És lábam a nagy úton
Fáradva lépdegel,
Mert vállaim tetézzék
Butornak terhivel.
Eldobtam én a terhet,
10 Nincs többé vállamon;
És mégis vajh mi csüggeszt?
És mégis vajh mi nyom?
Boldogtalan fiú te!
Mely tégedet lever,
15 Nem válladon, ... szivedben
Az óriás teher.

II.

Hová, hová az égi úton,
Daruserereg;
Azért hagyjátok-e a tájat,
Mert nem meleg?

5 Vándorlok én is, ámde pályám
Ellenkező:
A szerelem forró honából
Jégsír felé.
(Pápa, 1841.)

KURUTTYÓ

I.

„Hogy fejedre pusztaságot hozzon
Isten átka, csalfa, bűnös asszony!
Aki által oly sötét gyalázat
Vonta éjbe a Kuruttyóházat.

5 Hittem asszony esküvő szavának,
De hiszek már inkább karcsu nádnak,
Hogy kerengő forgósél viharja
Lenge szálát földre nem csavarja.

Szüzeséged a manó elhordta,
10 Nem kölesz már, hűtelen rosz borda!
Nem kölesz, maradj magadra, s engem —
Vagy látsz többé vagy sem életemben.“

Dörg Kuruttyó s üllőt, kalapácsot
És szöget, mit izzadván kovácsolt,
15 Hány a sátor minden szögletébe,
S nagy szitokkal ajakán kilépe.

Útnak indul, úgy ragadja lába,
Hogy fejr ló sem jutna nyomába.
Sír az asszony, a szegény ártatlan.
20 Messze a férj bujdos már távolban.

II.

Barna csapszékben Kuruttyó
Úl sötéten,
Úzni vágyván szíve kínját,
Bor kezében.

25 S korty után korty, haj, de kinja
Végtelen hív,
Semmikép sem szabadulhat
Tőle a szív.

S jó toborzó vig legények
30 Cifra serge,
S énekelnek sarkantyújok
Összeverve:

„Jöszte, pajtás, közénk, csapj föl
Katonának,
35 Szép szolgálni a királynak
És hazának.

Életünk vitor, mosolygó
Szép halálunk,
Ha riadtán trombitának
40 Harcra szállunk.

Itt a markunk, csapj belé, jer
Katonának,
Szép szolgálni a királynak
És hazának!“

45 S űzi ének, tánc Kuruttyó
Nagy bánatját.
A garadra önt néhányszor,
S — parolát ad.

III.

Zajos órák mámora
50 Hogyha széjjellebben,
Dúl a régi fájdalom
Annál dühösebben.
Nyugszik a tánc, hallgat a vig zeneszó,
És buvában újra sorvad Kuruttyó.

55 Tarka, foltos fegyvere
 Rajt virít a rozsdá,
 S fényesíteni oly nehéz
 Az istenátkozta.
 „Hej, jobb volna most koholni vasszeget,
 60 Vagy heverve nyújtózkodni zug megett.“

Nézd, Kuruttyó, nézd ki jó
 Látogatni téged?
 Isten engem, oly alak,
 Mint a feleséged.
 65 Ó az, ő! az ártatlan férjhagya nő.
 Karján mosolyg nyájas barna csecsemő.

„Ez Kuruttyóivadék!“
 Mond a kisdéd apja,
 És a rajkót és a nőt
 70 Kebelére kapja,
 S vége nélkül, hossza nélkül pityereg.
 Jókat kacag rajt a víg ujoncsereg.

(Pápa, 1841. március 10.)

TÖRÖK GYULA EMLÉKKÖNYVÉBE

Hogyha messze lészek tőled vettetődve,
 E lap által légy rám emlékeztetődve.

(Pozsony, 1841. március 25.)

NEUMANN KÁROLY EMLÉKKÖNYVÉBE

Szeretlek, mint a hold a csendes éjet,
 Miként a léget a szabad madár;
 Szeretlek, oh barátom, míg az élet
 Köréből a halál a sírba zár.

(Selmec, 1841. április 17.)

ÖRÖK BÚ

- Tódúl a felleg; barna éjbe vonja
A látkört, búsul a sötét vidék.
Sötét e szív is, hű szerelmem honja,
Reá a bú gyászfátyla szöveték.
- 5 Nem bírva terhét a felhő könyekre
Fakad, s a rózsza gyűjti gyöngyeit.
Megtelt e szív is, könnyeim peregve
Áztatják arcom hervadt díszait.
- Színekkal tarkaékesen szivárvány
10 Ragyog keletről, szép derű jele.
Borúm örök, haj, lánykám nem mosolyg rám
Szivárványként, hogy földerítene.
- (Dunavecse, 1841. április 24.)*

ZIVATAR

- Mit nekem hab? mit nekem vész?
Én nem félem haragát;
Kebelemnek pusztaságán
Száz sirokkó rohan át.
- 5 Rajta, gyorsan evezőhöz,
Talpra reszkető legény,
Bár toronnyá nő a hullám,
A túlpartra szállok én.
- Köd borong ott, sűrű ködnek
10 Kétségbarna éjjele,
Lány, temetve mindörökre
Légyen emléked bele;
- Mely ez égő szerelemmel
Enyelegve játszhatál,
15 Mely hűséget esküvél, és
Ah mely mégis megcsalál.

Rajta, bajtárs, csüggedetlen!
Nincsen messze már a part;
Bár izzadva, férfiszívvel
20 Mi kiálljuk a vihart.

Im, mi kép leng a ködéjben?
Bájoló, mint a tavasz,
Szőke fürttel — kék szemekkel —
Hűtelen lány! képed az.

25 Haj, nélküle nincsen élet!
Vissza, izzadó legény,
Bár Mátrává nő a hullám,
Vissza — hozzá — szállok én!

(*Dunavecse, 1841. május 8.*)

UJSÁG

Figyeljetek, derék historia!
»Halljuk! Tovább! Na s aztán!« A minap
Szent elragadtatás tüzével egy
Költő merészen mászta Helikon
5 Bércét, öröklétű hírkoszorút
Füzendő fürtibe a fénytetón.
Mármár magos céljához ért, midőn
Réműletes mennydörgés hallatik.
»»Védj, szent Apollo!«« Ujra mennydörög.
10 Megborzad a költő, s uramfia!
A mélybe henterül, »Hahahaha!«
S ugyan mi dörge? »A boszús Olymp.«
Nem. »Halljuk! Halljuk!« Hát a Múzsafi
Nem legbövebben abrakolt — hasa.

(*Vadas, 1841. május 16.*)

VÁLTOZÁS

Míg a földet gyász temette,
Dúlván fergeteg felette
Pusztaságnak vad telén,
Mért virúla bájos éden
5 Kebelemnek belsejében?
Mert rózsámat ölelém.

Most, midőn a szép tavasznak
Új virányi illatoznak
A mosolygó téreken;
10 Mért vagyon tél kebelemben,
Pusztá, gyászos, véghetetlen?
Mert rózsám nem ölelem.

(Vadas, 1841. május 23.)

CSAL

Völgy homályán, fák hüsében,
Kert megett,
Zeng a lantos hév szerelmi
Éneket.

5 Zeng, ha gyúl a rózsahajnal
Keleten,
Ha nyugodni bérc megé a
Nap megyen.

S szép tavasszal, nyár hevén, hüs
10 Őszön át
Pengeti a szerelemnek
Hév dalát.

S édes dija zengzetének,
A leány
15 Ha kacsingat által a kert
Ajtaján.

Jó a tél, és megnyíl-a kert,
És ragad
Kebelére a leány — más
20 Boldogot.

A csálódott megy kinok bús
Éjjelén,
S hallgat a dal lantja néma
Idegén.

(*Dunavecse, 1841. május 27.*)

VENDÉG

Kerepöl a szarka
Házam tetején:
Vendég jön. Vendégnek
Vajh, kit várjak én?

5 Messze föld határán
Jár a szerető,
Csalfa volt szerelme,
Vissza nem jön ő.

Tán te léssz vendégem,
10 Ohajtott halál;
Úgy siess, ne késsél,
Ajtóm nyitva áll.

(*Dunavecse, 1841. június 5.*)

ELEGIA

Meddig dúlsz, szerelem pusztító lángja, szümön, mint
A mennyverte Prometh keblin az éhes ölyü?
Meddig nyűgöz Amor kinos lánc? Endymionnal
Meddig jajgat hurom búskeseregve panaszt?
5 Féktelen érzetnek vad hevü szikrája, lohadj el,
Hullj le bilincs, szünjön, lant, szomorú, árva jajod.
Végihez ér nagy fáradozása a Danaidáknak,
Föltészi a sziklát hegy tetejére, Sysiph,

Nem forog Ixion, Tantalnak szomszár csilapszik:
¹⁰ De hidegen marad a lánynak örökre szíve.
 S érette, ah boldogtalan én, mindegyre hevölök,
 Keblem Vestatüzét nincsen eloltni erőm.
 Égj, szívem, hát, égj mint forró Hyperiona nyárnak,
 Melynek ölé sugarán gyöngé virágcsa fonyad.
¹⁵ Hervadok én is majd, s hervadván enyhre talállok,
 Ha tovaszállt lelkem Lethe özönébe merül.

(*Dunavecse, 1841. június 22.*)

EPIGRAMMOK

I.

Ujra mosolyg a táj aranyos sugarakba' fürödve,
 A hanyatló Phoebus ha nyugalomra megyen.
 Engemet, haj, szeretöm búcsúzó pillanatával
 Holdtalan éjfélként bánat homálya takar.

(*Dunavecse, 1841. június 23.*)

II.

(*Martial után.*)

Pompej magzatjait Ázsia és Európa temette,
 Öt pedig Afrika; hant ha bizonyára földi.
 Hogy szanaszét ekkép hever elszóródva, mit ámulsz?
 Hogy birhatott volna a föld egy helye annyi romot?

(*Dunavecse, 1841. június 23.*)

III.

(*Martial után.*)

Zápor zápor után, a szüret szünetlenül ázik.
 Bár akarod nem jó szűz bor icédbe, csaplár.

(*Dunavecse, 1841. június 23.*)

IV.

A szerelem jelené; múlté s jövőé a barátság.

(*Dunavecse, 1841. június 23.*)

MÉZ ÉS CSÓK

Kis méh! te a füvet, fát
S virágokat leped,
Hogy édes kelyheikből
Gyűjthessed mézedet.

5 Kis méh! Lidim füvet, fát
S virágokat nem lep,
Mézednél csókja mégis
Mi sokkal édesebb.

(Pápa, 1841. november-december.)

TÜNDÉS

Ifjúkoromnak ébredése
Ah, oly tündéri, szép vala,
Miként a koszorús tavasznak
Varázst mosolygó hajnala.

5 Hű lyányka dűle karjaimba,
Hű lyányka csókja égete,
S mennynek röpité képzeményim
Hespertüzű tekintete;

S az érzemény, mely lelkesítve
10 Dagasztá e meleg kebelt,
Rózsás berek lombsátorában
Szelíden ömlő dalra kelt.

Lejárt az év, s a fáradatlan
Idő uj évet alkota,
15 A kellemgazdag ifjúságnak
Elhulla bájvirúlata;

S nincs már a lyányka karjaimban,
És hervad a fantázia,
Az istenítő boldogságnak
20 Ekkép ki kelle halnia!

Ti, fönt a menny kék tengerében
Mosolygva fürdő csillagok!
Trónjához a szent végezetnek
Olyan közel kik állotok,

25 Melyik ragyog reményt szivembe,
Melyik ragyog közületek?
Hogy egykor még öröme kelni
Nem leszen tiltva véletek;

Akár a lyányka hú ajkáról
30 Szedvén uj édes csókokat,
Akár ha szárnya képzetemnek
Dicsőbb világokhoz ragad.

(Pápa, 1841. november.)

LENKE SÍRJÁN

Ádáz koporsó zordon éjjele!
Mivé tévél te oly sok örömet?
Mivé tévél te annyi szép reményt?
Mely zsenge a szülői szív felett,

5 Mely egy kéjparadicsomot ígért
Rózsás jövődő boldog karjain;
Kegyetlenül mind elragadtad ezt,
Csak romja áll még: a keserv, a kín!

Óh, a szülők! ha sorsok vészt zudít
10 Keblökbe dűlni és pusztítani:
Ki fog miként egy égne angyala
Bút úzve rájuk felmosolygani?

Nyugodjatok meg, szerető anya!
S te bús atyának gyászoló kebele!
15 Kedves Lenkétek, ah, nem leszen ő
Temetve itt e sírnak mélyibe.

Hol a teremtő széke tündököl
Felhők felett a csillagezreden:
Tekintsetek fel, egy szelíd sugár
20 Leng onnan rátok csendes éjeken.

És e sugár az ő szép szelleme!
Az angyalok között ott múlat ő,
Imádva istent, hogy boldog legyen
A kor, mely a kedves szülőkre jó.

25 S örvend előre a jövő felett:
Midőn az alkotó székéből int,
S a drága magzat, s a kedves szülők
Egymást vigadva ölelik megint.

(Pápa, 1841. december.)

HAZATÉRÉS

(Németből Heine után.)

Te szép halászleányka,
Hajtsd partra csolnakod;
Jőj, s ülj le oldalamhoz,
És nyujtsd nekem karod.

5 Fejecskéd tedd szivemre,
S ne félj, ne oly igen,
Hisz gondtalan naponként
Jársz a vad tengeren.

Tengerhez szűm hasonló,
10 Van rajt vész, ár, apály;
És mélyen fenekében
Nem egy szép gyöngy is áll.

(Pápa, 1942. február.)

IFJU A PATAKNÁL

(*Németből Schiller után.*)

Forrás mellett ült a gyermek,
Koszorúkat kötözött,
S látta őket elragadtan
Tűnni a habtánc között.
5 Éltem így röpül, miként a
Forrás, fáradatlanul,
S mint a koszorúk, sietve
Ifjuságom elvirul.

Ne kérdjeteek, mért busongok
10 Éltem rózsaidején;
Minden örvend és reményel
A tavasznak jövetén.
Ámde az új természetnek
Ébredő hangezrede
15 Kebelemnek rejtekében
Csak nehéz bútt kelthete.

Nem vidítanak a vigalmak,
Melyeket nyujt szép tavasz;
Egy köt engem csak; közel van,
20 S mégis messze tőlem az.
A kedvelt árnykép elébe
Vágyva nyujtom karomat,
Haj! nem érem el s ez érzet
Csillapítatlan marad.

23 Jőj le, jőj, o szép leányka,
Hagyd kevély lakod falát,
Majd virágít a tavasznak
Kebeledbe hintem át.
Ime, dal zeng a berekben,
30 S tiszta zajjal jár az ér;
Egy boldog szerelmű szív pár
Kis kunyhóban is megfér.

(*Pápa, 1842. február.*)

PÓRNAK ESTI DALA

(*Németből Claudius után.*)

Az ékes nappali csillagzat
Pályáját végezé,
Jer, és töröld le izzadásom,
S teríts fel, drága nő.

5 Csak itt a földön is teríthetsz,
Gyümölcsfánkhoz közel;
Itt jóízú az étel este,
S legtágasabb a hely.

Aprócska vendéginket is hídd,
10 Mert ugy kiéhezém;
A legkisebb is hagyja fészket,
Ha álom nincs szemén.

Sokat tálalnak a királynak,
Ó, amint hírelik,
15 Mindennap süttet, meg lepényt, meg
Pástétomot eszik.

S egy ember van mellé rendelve,
Más dolga nincs neki,
Asztalneműjét rendezi csak,
20 S szolgálatát teszi.

Adj isten ő egészségére!
Mert mennyi dolga van;
Hogy minket békében tarthasson,
Éj s nappal nyugtalan.

25 Ha úri mód nem élhetünk is,
Van mégis kenyerünk,
Van tiszta, szép és friss tej és vaj;
S hát kell-e több nekünk?

Elég ez úntig póri népnek;
30 Vedd hálánk érte, ég!
S ma estelink szabadban tartjuk,
Hol annyi csillag ég.

A hold ezüstlő sugarakkal
Leszen velünk jelen,
35 És áldást hintve tálainkba
Fog tündökölni fen.

Nos, gyermekeim, együnk vidáman,
S a mennyek áldjanak!
O én irígylendő, szegény és
40 Mégis gazdag vagyok!

(Pápa, 1842. február.)

ELÉGIA EGY VÁRROM FÖLÖTT

(*Németből Mathisson után.*)

Nyugszik esti szürkület fátylában
A halk táj, s a berki dal kivesz,
Még csak itt az agg falak körében
Egy tücsök borongva zengedez.
5 Csend lebeg le fellegetlen égről,
Lassan mén a csorda mezejéről,
És a fáradt földmives halad
Megnyugodni ősfedél alatt.

Itt az erdőkoszorús tetőkön,
10 Az enyészet töredékiben,
Hol reám a múltból borzalom száll,
Bánat! e dalt néked szentelem.
Búval gondolom, hogy mik valának
Hajdanán e porló maradványok:
15 Egy tornyos vár állt felségesen
A hegyeknek szirttetőiben.

Ott, hol oszlopok setét kövére
Bút susogva hajlik a repkény,
És a pusztá ablak üregén át
20 Csillog szomorún az esti fény,
Az atyának ott talán könyűje
Áldva perge bátor gyermekére,
Melynek hírsovárgó kebele
Vágyva néze harcnak ellene.

25 Béke véled! szólt az őszült bajnok,
 Átövezve hősi karddal őt,
 Soha többé, vagy térj győzve vissza;
 Érdemeld meg őseid nevét!
 És a nemes ifjunak szemébe
30 Rémitő láng szálla; arca ége
 Rózsáknak virító berkeként,
 Melyre bíbor hajnal hinte fényt.

 És arszlánszivű Richardként harcba
 Akkoron röpült a dalia,
35 S mint erdőnek a viharban kellett
 Ellenének meghajolnia!
 S mint virágos partu ér szelíden
 Szállt meg sziklavára teremében,
 Az örömkönyűt siró atyát
40 És ölelve szép menyasszonyát.

 Ah gyakorta a szorongó kedves
 Erkélyéről néz a völgy felé,
 Vért, pajzs csillog estnek aranyában,
 A paripa nyargal, hive jó:
45 Hallgatólag jobbját néki nyújtja,
 S áll majd halványan, majd elpirúlva;
 De mi szende szemeiből szól,
 Olyat Petrarc' s Sappho sem dalol.

 Hol bagolyfészkek fölött terülnek
50 Durván összebonyolúlt füvek,
 Ott a billikom vidáman csenge,
 Míg a csillagok kiégtenek;
 Terhesen vítt harcok diadalma,
 És a szent csaták szörnyű kalandja
55 Míg emlékezetben újra kelt,
 Kedvvel tölté a zord hőskebelt.

 Ó mi változás! most borzadályos
 Éj takarja a dicső helyet,
 S esti szél nyög búsan, hol erősek
60 Vígadának áldomás felett;
 Ott magányos kórók lengedeznek,
 Hol lándzsát és pajzsot kért a gyermek,
 Ha riadván a harctrombita
 Csataménre pattant az atya.

65 Elhamvadtak a hatalmas csontok
Immár a borongó föld alatt:
Félig súlyedt kő alig mutatja,
Hol találták végnyugalmokat.
Mennyi lett játéka a szeleknek,
70 Sírjaikkal emlékeik is vesztek;
A vitéz kor fényettei felett
Feledés úz barna felleget.

Igy enyész az élet dicsősége,
S hatalomnak álmoképzete!
75 Igy merül a gyors idő röptével
Éjbe minden, amit föld szüle!
Hamvveder, szánt az emlékezetnek,
Halhatatlanság-ígérő ének,
Győztes főt koszorúzó babér,
80 S tett, amelyet érc, márvány dicsér:

Minden, ami bájol, s vággyal tölti
Itt a porban a nemes kebelt,
Eltűn, mint az őszi nap sugára,
Hogyha vész a láthatárra kelt.
85 Kik vigan ölelkezének este,
A korány arcokra már bűt feste;
A barátság is, s a szerelem
Kéje vész a földről jegytelen.

Édes szerelem! rózsás ösvényed
90 Pusztaság tövisével határ,
S te, barátság aetheri világa,
Egy rögtön vihar homályba zár.
Kábaság a hír, fenség, hatalmak!
A koporsók egyiránt takarnak
95 Éjbe büszke földuralkodót
S reszketeg fejű zarándokot.

(Pápa, 1842. február.)

IDEÁL

Küzdő gerjedelmek, ... fény, ... homály, ... csapongó
Vágyak és remények tarka serege!

Melyek majd borongva, majd derengve kelnek,
Indulatcsatáit a zajló kebelnek

5 Ah! ki festi le?

Mért e láng, e hullám dagadó erebben?

Honnan e feszítő érzet keblemen?

S szomjazó hevőkben e zajongó vágyak

Lenge képzeletnek karján merre szállnak,

10 Merre szüntelen?

Mely varázserőnek bűvös ihletése,

Ami kiszti zengő dalra lantomat?

És a dal ha fölzeng, újra vajh mi némit?

Mert a húr beszélni szívem érzeményit

15 Nem lel hangokat.

Messze, messze szállnak érzeményim innen,

Ó a puszta föld ez nem az én hazám;

Itt a bús valónak hervatag körében

Bájos ajakkal édesen, szelíden

20 Mi mosolygna rám?

Fent, elérhetetlen égmagas tetőkön

Istenszép alakkal rózsafényben áll,

Mely után epedve küzd a hév indulat,

Mely után e szívnek dobbanása gyúlad,

25 Ott az ideál!

Ott lebegsz előttem tündér fátyolodban

A hajnal biborszín leplén, szép alak!

Ott lebegsz az alkony elhaló tűzénél,

S szende fényhomályán a merengő éjjél

30 Holdsugárinak.

És ha zúg a szélvész tomboló csatája,

És ha nyögve sír a berki csalogány;

És te lengsz előmbe, hogyha sujta bánat,

S hogyha keblem éjén kéj koránya támad

35 Kíncsaták után.

Lelkesült idegről száll feléd az ének,
Forró érzeményim szállanak vele;
Óh ki élsz ragyogva túl a földhomályon,
Halld meg a sovár szűt, égi ideálom
40 Tiszta kebele.

Jőj le bájaidnak szép gazdagságában,
Jőj egy pillanatra, túlvilági lény!
Jőj, ez árva lét hogy elfeledve légyen,
Hogy szelíd ölednek enyhe édenében
45 Idvezüljek én.

Hervadok, teérted hullanak virágim,
Mint a gyenge rózsza nyári hév alatt;
Légy keserveimnek édes, égi bére,
Hintsd e sorvadó ajk égető tűzére
50 Szellemcsókodat!

Vagy ha zárva tőled e világ határa,
Oh ha karjaimba jönöd nem szabad!
Ints, ragadj fel hozzád egy varázserővel,
Ints, hagyj összeforrni fényed szépségével,
55 Nélküled haj éltem kín és kárhozat!

(Pápa, 1842. február-március.)

KOLMÁR JÓZSEF EMLÉKKÖNYVÉBE

Magas trónján a sors ül, titkos könyv kezében,
Az életkönyv ez; benne két lap a mienk,
Az egyik borongó gyász vonul sötéten,
A másik hajnalodva rózsaként dereng.
3 Ohajtom én: legyen hő kedveződ a végzet,
Hogy általolvasnod ne kelljen a sötétet!

(Pápa, 1842. április 12.)

DALFORRÁS

Költőnek lenni isteni,
Én is költő leszek!
Varázserővel szívemet
E vágy szállotta meg.

5 S e vágy nem szűnő lángiban
Mindegyre égtem én;
Ragadtam végre a kobozt
Nagy tűzzel, hevenyén.

S hogy énekem röpjülete
10 Fellelegezőbb legyen,
Telt hordóhoz vevém magam,
Pincének mélyiben.

Mig fejtörés között időm
Itt lassan mendegelt:
15 A — nem mondhatnám szűk — torok,
S a csap nem vesztegelt.

De bármint törtem fejemet,
S levék borral tele:
Hiában! a csigázott ész
20 Egy kukkot sem szüle.

Végpontra szállt a türelem!
Még egyszer jót iszom;
S manó vigye, ha éneket
Ugysem zeng kobozom.

25 S a csapnak estem nagy mohón,
Gondolva ezeket,
De ó hallatlan bosszu! a
Csap már nem csepegett.

Zajló kebellem álltam ott,
30 Bennem harag gyuladt,
És megragadtam s vágtam a
Hordóhoz lantomat.

Felhangzott a kiürült
Hordónak kebele...
35 S o üdv, o kék! a fejtörő
Titok kulcsot lele.

Belőlem — végre rájövök —
Költő miként leszen:
Im, telve hallgatott s konog
40 A hordó üresen.

Éhezni kell, éhezni hát,
Ki költő lenni vágy,
Éheztem én is... s folyt a dal
S enyém a mirtuszág.

(Pápa, 1842. április.)

VÁLTOZÓ ÍZLÉS

Mint szerettem a cseresznyét
Gyermekéveimben én!
Csak cseresznye kelle nékem;
Nem volt szebb szín, édesebb nem
5 Terme a föld kerekén.

Nem kellett cseresznye többé,
Gyermekéveim után:
Mert az ajak édesebb volt,
Mert az ajkon szebb pir lángolt,
10 Melyet nyujta szép leány.

És az évek ballagának,
És fejembe ért az ész,
S jóra jöttem valahára!
Most szemem a lyány ajkára
15 Szinte egykedvűleg néz.

Mert a rózsanedvhez képest,
Mely Ménesnek bércfokán
Omlik kéjes kedvet adva,
A lyány édes bájos ajka
20 Keserű és halavány!

(Pápa, 1842. április.)

IDEÁL ÉS VALÓ

Dalra, dalra, néma húrok!
Lengj előmbe, ideál;
Hagyd hevülni képzeményim
Égi fényed bájinál.

5 S száll egéből ideálom,
És az ott — mely rózsaszál?
Ah a lyányka ablakából
Ablakomra kandikál.

S ideál és szép leányka
10 Engemet hevítenek.
Kit tekintsek, kit daloljak?
Mondjátok meg istenek!

Képzetem varázsalakja!
Tűnj egedbe, tűnj tova;
15 Való kell a föld fiának,
S költő — nem a föld fia?

(Pápa, 1842. április.)

TOLVAJ HUSZÁR

I.

Ló dobog, por kél az úton,
Zeng a harsány trombita;
Kvártélyt, kisbíró! huszárok
Szállanak a faluba.

5 És hogy jöttek, hogy megálltak
A vitézi seregek:
Aggalom s öröm vegyülve
A lakókat szállta meg.

Aggalom s öröm szivökben
10 Nem hiába lakozik:
A huszárok csinosak, de
Kissé hosszuk újjaik.

„Jól vigyázz leányom édes,
Mond az aggódó anya,
15 „Nehogy ez vagy az lakunkból
Vélek elvándorlana.“

II.

Ébred a hajnal sugára,
Véle ébred a huszár;
Lóra pattan, induló zeng,
20 S messze föld fogadja már.

És merengő fájdalommal
Néz utánok a leány;
Köny pereg le szép szeméről,
Mély sohaj kel ajakán.

25 „Mért, leányom, e busongás?
Könybe mért lábbad szemed?”
„„Jó anyácskám, meglópának,
Egy... elvitte szívemet.””

(Pápa, 1842. június.)

SZÍN ÉS VALÓ

I.

Némúl a hangszerek zenéje,
A függöny felrepül,
S az arcokon kíváncsiságnak
Csendes figyelme ül.

5 És ékes színpadon a múzsa
Kegelt papnéja áll,
Bájlóbb a kikelet kertjének
Minden viráginál.

És oh midőn szavak születnek
10 Az ajkak bíborán,
Nem, így nem énekel tavaszkor
Pacsirta s csalogány.

S mit benne látsz megtestesülve:

Erény és szerelem;

15 S a néptömeg, varázslatánál
Kéjtengerré leszén.

Hódolva a dicső művészet

Magasb hatalminak,

Éljenzaj és örömkialtás

20 És tapsok hangzanak.

De a zajongó nép között áll

Az ifju mereven,

Ah érzeményi zavarának

Nyelvét, szót hol vegyen?

25 Egy új világ nyílik szívében,

Egy új édenvilág,

És benne lángoló szerelme

Az illatos virág.

II.

A barnaleples éj

30 Nyugalmat osztogat,

De ah! az ifjunak

Nyugalmat az nem ad.

Zajló küzdés szívéen,

Szerelmi, égető,

35 Mely tarka gondolat-

Füzért tűnődve szó.

„El, el! meglátni őt,

Az égi szép szemet,

Amelynek e kebel

40 Imádó rabja lett;

Meglátni a szelíd

Angyalvonásokat,

Melyeknek bájain

Szív és ész clakad;

45 S a tündértermetet,

S a hullámozó kebelt,

Hol a kecs istene

Két rózsatrónt emelt.

Meglátni, asszonyok
50 Legszebbje tégedet,
Minőt az ég csupán
Egyszer teremthetett!“

S az ifju elsiet
Szerelme vágyiban
55 A kedves hely felé,
Hol istennője van.

„Ti ablakai fölött
Írigy őrkárpitok!
Pillantanom reá,
60 O kérlek, hagyjatok.”

Rejtsétek a szobát
Hiven, o kárpitok!
Szívszagगतó, miket
Az ifju látni fog.

65 Csók és édes szavak...
S szerelmi jelenet...
S o bűn, o förtelem...
Szerelmet... pénz vehet!

III.

Színházba sergesen tódúl a nép,
70 Csudálni a művésznő érdemét;

S míg hangja lelkesült szivekbe hat:
Új és új érdemkoszorút arat.

S az ifju?... Az ifju tetszés-zaja
Fel-felzeng bájló játékira;

75 De ah! titkon folyó könyűiben
Kihalt a néma, kínos szerelem.

(Pápa, 1842. június.)

LEHEL

Mennydörg az óriás kürt
Lehelnek ajakán.
Örvendve nyúl ezer kar
Kifent acél után.

5 Vérszomjazó örömben
Szikráznak a szemek,
Telt a kebel dicsétől
Harc nagy reményinek.

Jaj annak! aki ellen
10 E nép kardja száll.
Jaj annak! sorsa lészen
Gyalázat és halál.

Még egyszer zúg riadva
A szélvészhangú kürt
15 S az alemann seregre
A dúló szittya tört.

S vérnek patakja árad
Az eltiport mezőn,
Kietlen rém-halomma
20 A holtak teste lőn.

Még vínak oly erősen,
Oly fáradatlanúl!
A szittya kar csapásin
Sok alemann kimúl.

25 De nyugot népe nem fogy,
Elhullott száz helyett
Konrád hatalmas szóval
Idéz új ezeret.

És haj fordít a kockán
30 Az inda-végezet,
És haj a magyaroknak
Romlása érkezett.

II.

Zajatlan áll a
Gyász-arcu csatahely,
35 Bátor leventék
Elhullott ezrivel.

Győzött a teutón.
A hosszú harc után
Rabság Lehelnek,
40 Megtörött had román.

„Rablók! hogy többé
Reánk ne törjeteK:
Akasztófára
Egyig most veleteK!”

45 Mond nagy kevélyen
A győző fejdelem,
És a bakóknak
Vad serge ott terem.

„Vezér, jer, illet
50 Elsőség tégedet,
Elő, hadd lássuk,
Félt hősi képedet.

Olyan magasra,
Miként én, emelt-e
55 A magyaroknak
Hatalmas istene?”

„Fejdelm, oh látom,
Határtalan kegyed,
Azért hadd kérjek
60 Tőled tehát egyet:

És teljesíted,
Kiváнатom csekély.
Előre lépve
Ekkép Lehel beszél.

65 „Éltemnek a kürt
Olyan híú társa volt,
Mellette vívtam
Sok véres viadalt.

Halálom tőle
70 Örökre elszakaszt;
Engedd utószor
Megharsogtatnom azt!”

S megriad a kürt
Lehelnek ajakán,
75 Miként oroszlán
Erdői vad tanyán.

S hogy harsogtatta
Dörgőleg mindenszerte,
Konrádnak álla
80 És véle őt leverte.

„Te felmagasztalsz,
És én a porba váglak!”
S megy büszke-bátran
Elébe a halálnak.

(Pápa, 1842. tavaszán.)

LEHEL

A kürtkebelbe fú Lehel,
S a kürt riadva énekel
Vad éneket csatára;
S szilaj szikrát ezer szem hány,
5 És nyúl kifent acél után
Ezer kéz, hallatára.

A kürtnek harsogó szava
Még egyszer szálla tétova,
És összeütközének:
10 Hadúr világduló fia
S a bosszuló Germánia;
Mind harcszomjas legények.

Iszonyterhes lön a csata!
Vérnek patakja árada
15 Mezők típort fűvében,
És por közé a hadfiak
Sűrűn omolva hulltanak,
Mint gabna jégesőben.

Még dül soká az ütközet,
20 Még diadal nem nyujt kezét
Sem ennek sem amannak.
Még a koromsötét halál
Honába kard csapásinál
Ezren s ezren rohannak. —

25 A sors kockája vetve van!
És haj! seregje csúfosan
Leverve nyög Lehelnek.
S kiket nem ére a halál
Kardok duló csapásinál,
30 Rabláncon vesztegelnek.

„Hogy többé ránk ne törjeteK,
Bitóra tüstént véleteK,
Rablók gonosz csapatja!“
Kihez hajolt a győzelem,
35 Parancsszavát a fejdelem
Ily büszkedurván adja.

„Elő vezér! elő veled;
Elsőség illet tégedet,
Hadd lássuk szörnyű képed.
40 Olyan magasra emel-e
A magyarok nagy istene,
Mint én emellek téged?“

S a porba tipratott kebel
Fojtott dühérezményivel
45 A hős előre lépett,
És szóla: „Fejdelem! kegyed,
Látom, határtalan; egyet
Engedj hát kérni tőled.

A kürt éltem hú társa volt;
50 Ó annyi vért és viadalt
Karom között szemléle.
Ez óra tőle elszakaszt;
Hagyd még egyszer megfúnom azt,
Hagyj elbucsúzni tőle!“

55 És zúg dörögve rémitőn
A kürt ismét Lehel kezén;
S hogy harsogtatta szerte:
Rá szent hevület lángja száll,
A győző fejdelemnek áll,
60 És véle őt leverte!

„Te fölmagasztalsz,‘ e szavak
A hősi ajkon hangzanak,
„És én a porba váglak!“
S megy bátran, míg önérzete
65 Arcára kéjsugárt vete,
Elébe a halálnak.

(Pápa, 1842. június.)

II. TÖREDÉKEK.

ESZMÉLET NÉLKÜL...

— — — — —
Eszmélet nélkül ott függ tündéri varázsán
Dalma, szívében öröm, bú, kin özönje csatáz;
Most mosolyogva bibor bimbót tör, sárga hajának
Illeti fürti közé s illan iramva megint...
5 Róza ne fuss! ne siess! ah várj, egy pillanatig csak
Lásson az ifjú még mennyei álmak ölén.
Ő megyen és Dalmát pusztító lángok emésztik,
Hőn lobogó szerelem féktelen árjaiban.
Napjai így mulnak. Jó a lány gyakran elébe:
10 Haj! de mit ér? iszonyú! nem viszonozza hevét.
Lészen-e, Róza! idő, melyben lágyulva szerelmed
... csókjai közt Dalma tűzének ...
— — — — —

(*Ostfiasszonyfa, 1839 nyarán.*)

S BOLDOG UTON...

— — — — —
S boldog uton szalad életem át,
Mígnem a sír komor éjjele lát.
Oh de ha szűmnek csalna reménye,
Róza! ha másra szállna kegyed;
5 S karjaidon más istenülne
Téged imádó Dalma helyett:
Úgy ne tekints ide, oh ne emeld,
Lányka, egekbe ez árva kebelt.
Vagy valamin a nap ridegen néz
10 Éjszak utósó földreire:
Úgy közeledjék fénye fagyasztón
Rám szemeidnek; s nézetire
Bennem az érzetek árja kihal,
Boldog idők szelid álmaival.

(*Ostfiasszonyfa, 1839 nyarán.*)

MINT FŰ...

Mint fű éles sarlónak alatta,
Hull csatázva ellen és magyar,
S hol zászlóját békesség mutatta
Eddig: ott most mindent [vér takar]

(*Ostfiasszonyfa, 1839 nyarán.*)

ÍGY NI...

Így ni, látod ennyi az egész,
Mi van ebben? ... Nemde megy?
No de hogy páratlan ne legyen,
Nesze hát még ez az egy.

5 Jaj! Te kis csik, már elsiklanál?
A világért sem szabad!
Három a tánc s minden, ami jó!
S így vedd három csókomat.

Ráadásul még a többihez
10 Tedd el a negyediket!
Bizony isten örömet adom!
Édesörömet neked!

Végre — azt mondják, ugy jó a pénz,
Hogyha megszámlálva van;
15 Hanem a csók csak nem pénz talán? ...-
Hadd legyen hát számtalan.

(*Debrecen, 1844. január—február.*)

HADD MARADJAK...

Hadd maradjak [melletted, ha]
Kebleden nem, [közeledben.]

Távozzam, hogy e[lpusztuljak]
S bujdosásomban [akartam,]
5 Ah de én távol [tétőled]
Még meghalni sem [tudhattam.]

Visszajöttem, itten [élek,]
És ha nem szeretsz [te engem,]
Meg kell halnom, [de haljak meg]
10 Közeledben . . . ez [t esengem.]

Szomorú, rideg [bús lelkem]
Ugy bolyong söt[ét magányban,]
Mint amott e [bolygó tűz az]
Éj ködében a p[usztában.]
(Szatmár, 1846. október.)

AZ EMBERISÉG SORSA

A fának lombokat hoz a tavasz,
— — — — —
(Pest, 1847. március.)

TÜNDÉRKALAND

Halljátok csak, mik nem történtenek velem!
Mulattató lesz tán; mert tárgya szerelem.

Hétköznapi-életem fásító gondjait
Lerázni, a minap kedvem sétálni vitt.
5 Bolygék a főváros lármás utcáiban,
(Mert csak tolongás, zaj között vagyok vigan.
A természet nyugodt magányos rejtekén
Magamba szálllok, és elkomorodom én.
De utcákon, holott, mint a champagnei bor
10 Az élet, a sürgő világ pezsegve forr;
Utcákon a lélek percenként újat lát,
S nem fonja komolyan az eszmék fonalát.
Itt enyelegve lejt virágos kocsiján
A víg szórakozás, a szép könnyelmű lány.)

15 Jártam föl és alá. A tiszta égi bolt
Magasról küdte le a napsugár-mosolyt;
De a forróságon koronként enyhite
Szelid, lágy fúvalom nyájas lehellete.
Tarkán hullámozott mindenfelé a nép,
20 Gyönyörködött szemem száz- meg százfélekép.
Előttem itt pompás úrhintó roboga,
Amott nyikorgott rossz napszámos-talyiga.

— — — — —
(Szalonta, 1847. június 1—10.)

MURÁNY OMLADÉKAI

Itt állt a nagy, itt állt az erős Murány,
Ezt ostromolta hajdan Veselényi

(Beje, 1847. július 4—7.)

A TÁBLABÍRÓ

Előljáróbeszéd.

Ah siralmas idő! oh elfajult világ!
Boldog mostan a vak, s jaj annak, aki lát,
Haj százszor jaj annak, mert csak azt láthatja,
Hogy küszöbön van már az ítélet napja.

5 A földön minden fölfordult fenekestül,
Lábra kap a gonosz és a jó elrestül,
Bizony pedig csoda, mert nem nő a hája,
Sőt oly sovány lett, hogy csörög a bordája.

Életem sok drága éjét virasztám át,
10 Az elmélkedésnek égetvén lámpáját:
Mi lehet az oka, hogy a világ pusztul,
Hogy hátunkra nyeretget kaptunk a gonosztul?

És egy éjszakának a dereka felé,
Midőn lélkem már az álom borát nyelé,
15 Feltűnt előttem a rettentő kísértet,
Melytől e világra jön a vég-ítélet.

Nem síri kísértet fejjér lepedőben
Volt ez, mely lakozik kinn a temetőben;
Franciaország az ő laka, nem kriptá,
20 A neve pediglen: jakobinus-sipka.

Oh e sipka ördögkezektől van varrva,
Ez a piros sipka a bőségnek szarva,
Amelyből minden rossz csak úgy dúl szerteszét,
Hogy a jó lelkeknek elveheti esztét.

- 25 „Újítás“ a jelszó e sátán zászlaján,
S még a dögvésznél is harapósabb talán;
Annyira vagyunk már, hogy ama régi jó
„Előljáróbeszéd“ mostan csak „előszó“.

De mit nekünk a nyelv, mit az irodalom!
30 Ez csak haszontalan cifra az asztalon;
Nagyobb az, hogy recseg az asztal lába is,
Bebujt az ördög a politikába is.

S hah szentségtörése a szentségtörésnek!
A táblabírák is oda esküvének,
35 Od' ahhoz az isten nélkül való néphez,
Amely újítást, mely haladást visz véghez.

Igen, már a táblabírák közt is vannak,
Akik parókájok porának rohannak,
Kik parókájokról a szent port lerázzák,
40 Mellyel a századok őket koronázzák.

Ah siralmas idő! oh elfajult világ! . . .
De hála istennek, maradt még legalább,
Maradt egy-kettő a táblabírák között,
Kikhez, te rossz szellem, nincsen semmi közöd.

45 A dicső férfiak! fölirom nevöket,
Kalapomba vetem, s aztán amelyiket
A szerencse éri, amely'ket kikapom,
Halhatatlanítani fogja harsány dalom . . . —

Felső-Kis-Kálnai és Szent-Demeteri
50 Fegyveres Tamás . . . hah, épen jól jöve ki!
Ő méltó dalomra! testi-lelki képe
Bátran odaillik Árpád idejébe.

I-ső §.

Régi példabeszéd: „nehéz minden kezdet“,
De én csak most kezdem tapasztalni ezt;
55 Amidőn kezdeni kellene dalomat,
Tollnak rágásában gyakorlom magamat.

Kitaláltam végre! . . . hőszám vezetem be,
De hogy is nem jutott ez mindjárt eszembe?
Bevezetem hőszám . . . kérem az urakat,
60 Emeljék meg, amint illik, kalapjokat.

Először is pedig leírva mi lenne,
Hogyha nem az, ami legfontosabb benne?
Szerencse, hogy írom, és hogy nem rajzolom,
Erre nagyon kicsiny volna papirosom.

65 Fegyveres Tamás úr legfontosabb része
Az, mely arra van, hogy az ételt eméssze.
Ki látta a Gellérthegyet életébe'?
Ama hegy e hasnak miniatűr-képe.

Tiszteletgerjesztő, méltóságteljes has!
70 Csak azt ne adja az ég, hogy megapadhass,
Hova lenne akkor ama nagy tekintély,
Melyet gazdádna oly fényesen szerzettél?

Ritka szép látvány, ha a megyeházánál
Fegyveres Tamás úr szónokolni föláll,
75 Első tempója, hogy hasát ügyel-bajjal
Föltálalja . . . csak úgy recseg a zöld asztal.

Különben arányos testalkata vagyon,
Mert hasához feje hozzáillik nagyon.
Egyik a másiknál nem rútabb s nem kisebb,
80 Csak az a különbség, hogy a fej üresebb,

S ezt a fizikából könnyű magyarázni:
A teher mindenkor alá szokott szállni,
S innen van — amit sok hinni vonakodik —
Hogy táblabíró úr m é l y e n gondolkodik.

85 Arca kellemdús arc, bár az orra kurta . . .
Tán mert az alkotmány árkat annyit túrta;
Hát ne is fitymáljuk ezt az orrot, melyet
Invalidussá ily nagy és szent dolog tett.

Valami rejtélyes van vonásaiban,
90 Nem tudhatni: mihez hasonlít legjobban?
Némelyek azt tartják, hogy bivalybikához,
Mások, hogy hasonlít tengeri-kutyához.

Nincsen az igazság sem egy sem más részen!
En a természettant keresztülfürkésztem
95 Csupán csak e miatt s a legnagyobb gonddal,
S úgy találtam, hogy ő valóságos cethal.

Táblabíró úr hű gyermeke a földnek,
 Lelke-teste rajta húséggel ragad meg,
 Egy van benne, mit az ég magához húza,
 100 Ez egy: kackiásan kipödrött bajusza.

S ezzel kész az arckép. Érzem, tökéletlen;
 De van egy vigaszom ebb' a tekintetben:
 Mit ecsetem roszul festett vagy felede,
 Pótolja olvasóm kegyes képzelete.

105 Külsőképen immár táblabíró urat
 Ismernők, most már csak a belseje marad,
 S ez még nagyobb munka, ezt egy lélekzettel
 Ugy kutyafuttában nem végezhetni el.

Lelkiismeretem fölvigyázó léssen,
 110 Hogy dolgom valahogy el ne hevenyésszem,
 S hogy ne legyek csalfa, hazug farizéus,
 De igazat szólnak... segíts, uram Jézus!

II-dik §.

Betyárok nélkül nem szűkölködik hazánk,
 De a legszilajabb betyár a mi Tiszánk,
 115 Rakoncátlan legény, nincsen semmi módja,
 Merre kedve tartja, arra van az útja.

Fél óra a medre Felső-Kis-Kálnótul,
 De ha eszébe jut, neki-nekilódul,
 És a szegény falun olyanokat ölel,
 120 Hogy a dereka is csak úgy ropog bele.

Ugy kell neked, hazám! mért nem tanítottad,
 Iskolába mért nem járattad folyódat?
 De hogyan járatnál folyót iskolába,
 Mikor ez alig van fiaid számára?

125 S attól tartok, hazám, hogy majd fiaiddal
 Azon módon jársz, mint Tisza folyamoddal;
 Mint ez környékének, úgy esnek ők neked,
 S ezt tőlök még csak rosz neven sem veheted. —

Tisza mellett Kálnó; azért jövünk rája,
 130 Mert Fegyveres Tamás rezidenciája.
 Genialis egy kis falu... amennyiben
 Rajta a jó rendnek híre sincsen jelen.

Ugy állnak a házak, oly egyenes sorba',
Valamint a mezőn a legelő csorda,
185 Egyik nyugatra néz, a másik keletre,
Harmadik, negyedik, isten tudja, merre.

A parasztkunyhók a tehenek és borjak,
Köztők, mint ökrök, a közbirtokos urak...
Azaz csak házaik, engedelmet kérek,
140 Megbotlott a nyelvem; akarva nem sértek.

Se szere se száma Kálnón az uraknak,
Itt a faluvégen Latóczyék laknak,
Tőzsomszédságokban az öreg Gödördi,
Tovább Badallók s a többi, s a többi.

145 Fegyveres Tamás úr háza a más végén
A tiszteletes-lak s templom közelében,
Homlokára írva: 1603...
Utána illenék: az újítást várom.

Csakhogy persze szörnyen hasztalanul várja,
150 Mert Tamás úr ennek rettentő barátja,
Semhogy újítólág kezeit tenné rá,
Inkább tüstön-tőből azokat kivágná.

„Szenségtelen kezek sohase bántsanak,
Ti az idők által szentesített falak!”
155 Szól táblabíró ur lelkesedésébe',
Ha javítást sug a rossz szellem fülébe.

„S miért javítanám? azért, hogy repedez,
Hogy ingófélben van? semmit sem teszen ez!
Hiszem azt az egyet, hiszem én azt szentül,
160 Ha apámra nem dűlt, unokámra sem dül.”

Négyszögű épület, majd egy hossza, széle,
Van elől középtől holmi tornác-féle;
Itt szuszog a háznak érdemes gazdája,
Ha a délutáni álom borul rája.

165 A tornác teteje torony, s óra rajta,
Mely az időt három oldalra mutatja:
Éjszak-, kelet- s délre; csak nyugat felé nem...
Rövid kis történet, tehát elbeszélem.

Az én táblabíróm és Latóczy Endre
170 Régi ellenségek, pörlekednek egyre,
S a boszút, ha kezök ügyére eshetik,
Egymás ellen teljes szívből elkövetik.

Latóczy Endrének nyugatra a háza,
S hogy ez az időnek járását ne lássa,
175 Tamás úr, követvén örökös boszúját,
Kivette nyugati óramutatóját. —

Jobbra a cselédház, az istállók balra,
Középuött egy almafa a nagy udvarba',
Árva fa! ha egyszer gyümölcs téved rája,
180 Három következő esztendő megbánja. —

Ha belépsz a házba, szent borzalom száll rád:
Meglátod az ó kort, hogyha még nem látád,
Régi karosszékek, régi almárjomok,
Az egyik roskadoz, a másik tántorog.

185 A vén bútoroknak talán a legvéne
Borbála kisasszony, Tamás úrnak néne,
De van köztök új is, egy kis gyémánt láda:
A szép kis Piroska, Tamás úr leánya.

Az ebédlő terem egyszersmind képcsarnok,
190 Ott lóg fölakasztva a sok híres bajnok,
Akik a Fegyveres-családból erednek,
Kiket a törökök annyiszor kergettek.

S immáron ismervén a háznak mivoltát,
Kivül is belül is annak állapotját,
195 Nehezen hiszem, hogy ideje ne lenne
Elkezdeni végre, mi történik benne?

III-dik §.

Kukorít a kakas hajnal hasadtára.
Ki teremne talpon, hogyha nem Borbála?
Borbála kisasszony, gazdaság tengelye,
200 Tővel-heggyel állna minden ő nélkül.

Talán amióta század ez a század,
Nem érte Borbálát még az a gyalázat,
Hogy a kamrában ne sürgött-forgott volna,
Midőn piros orrát a hajnal föltolta.

205 Istentelen nyelvek azt regélik ugyan:
A pálinkás-üveg a kamarába' van,
S ez az, ami őt oly jókor odavonja,
Korán sem a háznak, gazdaságnak gondja.

De mi nem hallgatunk minden szíre-szóra,
210 Rágalom malmára, pletyka-darálóra;
Üssön le a mennykő a feje búbjára,
Ki előtt még hölgyek jó neve sem drága. —

Tehátlan tehát a kakasság kukorít,
Borbála kisasszony a kamrában virít,
215 A konyha számára ád ki főzeléket,
S ex tempore posonvágja a cselédet.

Ugy kell neked, úgy kell, te kotnyeles Sára!
Nem volt elég, nézned az aszalt szilvára,
Bele is markoltál, de Borbála lesett,
220 Rajta is kapott... most dugd el a poszlévest.

Fegyveres Tamás úr azonban még alszik,
Még pedig úgy, hogy a szomszédba is hallik;
Gyermekek hallják a hortyogást az utcán,
S azt hiszik: trombita... katonák jönnek tán.

225 De most megrázkodik, torka muzsikája
Elfül, mintha kötél hurkolódnék rája,
Szemöldöki, mint két ellenséges medve,
Egymásnak rohannak, s megállnak meredve;

Fején a haj ezer zsindeleyszöggé válik,
230 Kiegyenesül mind az utolsó szálig,
Redő-árkak nyílnak homloka rónáján,
S képe tetemesül, orcáit fölfújván.

Hirtelen fölébred és az ágyán fölül,
Harag és iszonyat lángol szemeibül:
235 „Borzadalmas álom!“ szuszogja, lihegi,
„Arcomat a hideg veríték verte ki.

Irnom kellett volna... írni erőtettem...
Lelkem most is dühöng, lelkem most is retteg.
Hah, ki föltaláltad az írást, gazember,
240 Hánykolódják veled koporsód, mint tenger.

Alva sem hagy békét az átkozott irás!
Istennek hála, hogy csak álom volt s nem más.“
Nem más? szegény ember! gondold meg csak jobban,
Hej, írnod kell még ma, írnod kell valóban.

245 Eszébe is jutott nem igen sokára,
Nyilalt az oldala, borsózott a háta,
Káprázott a szeme, izzadt az üstöke,
Kiszáradt gégeje, viszketett a feje.

Eszébe jutott, hogy van egy édes fia,
250 Akinek levelet kell még ma írnia,
S a dolog sürgetős, nincs mód halogatni,
Azért is fölfelé kezdett tápáskodni.

Fölkelt, felöltözött, bebujt ruhájába,
Mintha egy nagy bőgőt dugnának tokjába,
255 Meg is reggelizett, két font húst bevága...
Éhgyomorra csak nem kaphat ily munkába.

Az almáriomnak tetejéről pedig
A toll s kalamáris előkerítettik,
Kiszáradt belőle a tenta fenekig,
260 Annakokáért is borral föleresztik.

Most már teljességgel nincsen egyéb hátra,
Csak hogy Fegyveres úr álljon ki a gátra,
Irja meg levelét... de mi hagyjuk őt itt!
Keresztyéntelenség nézni, mint vesződik.

265 Láttuk a vén tölgyet, nézzük meg lombját is,
Illendő megnéznünk a kis Piroskát is;
Hol találjuk őt fel karcsu derekával,
Mosolygó szemével, pajkos mosolyával?

Ne is menjünk tovább, csak a kert aljáig,
270 A kertnek legalsó sötét lugosáig,
Hiába keressük, ha ott meg nem lelnők,
Reggelenként a nap ottan üdvezli őt.

Ime, nem megmondtam? a lugas mélyében
Úl, mint a csalogány ül rejtett fészékben.
Mért rejtezik így el a világtól mindig,
275 S riad föl, ha szellők a lugost legyintik?

Megmondom, hogy miért?... aztán borzadjatok,
Mert iszonyúságos az, amit hallotok!
Oly fiatal leány, olyan szép rózsaszál,
280 S máris és mégis az ördöggel cimborál.

Ördöggel cimborál! apja is bevallja,
Gátolná is, hanem hiába gátolja;
Lel módot, hogy a jó öreget rászedje...
Áldoz a gonosznak... könyvet olvas egyre.

285 Itt, és leginkább a napnak kezdetével,
Itt táplálkozik ő a pokol főztével;
Keze, zcebe most is könyvekkel van teli...
A kárhozat magvát milyen mohón nyeli!

Olvas, olvas, olvas, szeme fényes ablak,
290 Melyet egy égő ház lángi ragyogtatnak;
Ez már a pokolnak rálövelő lángja.
Sajnálatra méltó szegény kis leányka.

Azonban kinn a kert mögött ostor pattan,
(Tiszai rév felől jön el az út onnan,)
295 Ostorpattogásra, kocsi zörgésére
Fölugrott Piroska s a palánkhöz tére.

Bántotta őt a zaj, bántotta fölötte,
Mely ábrándjaiból őt felijesztette,
De a kíváncsiság szinte fölkelte benne,
300 Megnézni, hogy ki jön? ha ismerős jönne?

Több jött, mint ismerős; bátyja jött meg, bátyja,
Kitörő örömmel nevét elkiáltja:
„Dezső, Dezső lelkem!“ s kinyitá a kertet,
S a kis ajtón által az hugánál termett.

305 „Hogy vagy, édes húgom?“ kérdezé a bátya,
„Egyre vig? szívedet a bú most se' bántja?
Arcod most is piros, szemed most is élénk,
Mint midőn bucsúsztól és csókot cserélénk.“

„Oh,“ felelt a lányka, „nekem semmi bajom!
310 Mindennapos vendég ugyan az unalom,
De ez az öregúr épen úgy utálja
A könyvet, mint apánk... fut, mihelyt meglátja.

Igaz, a könyvekkel csak titkon mulatok,
De a tiltott gyümölcs a legjobb, tudhatod.
315 Milyen gyönyör, hogyha fölnyitom könyvemet!
Mintha nyilni látnám fölöttem az eget.

Abból olvasom a világ tarkaságát,
S feledem falunknak bús egyformaságát,
S ahová magamnak elmenni nem szabad,
320 Legalább elküldöm oda vágyaimat.

Igy élek, de te, jó bátya, te hogyan vagy?
Szerelmed s bánatod még most is olyan nagy?
Ilyen váratlanul haza mi vezetett?
Szarka sem jelenté megérkezésedet.“

325 „Mi vezetett haza? az ami elhajtott,“
Válaszola Dezső s kínosan sohajtott,
„Tudod, gyermek vagyok, dajkám a szerelem,
Ahogy neki tetszik, megyen és jön velem.

Néha elővettem férfiúságomat,
330 Hogy kiszabadítsam öléből magamat,
Akkor ő lett gyermek, zokogott előttem,
S újra elgyöngülék, s karjaiba dőltem.

De nem küzdök többé. Merre kedve tartja,
Vigyen... s először is vezetni fog karja
335 Az elhatározás erős sziklájához...
Azonban jer, hugom, menjünk most apánkhoz.“

IV. §.

Táblabíró úr az ég segedelmével
Óriási dolgát ép akkor végzé el,
Amidőn az ajtón kopogtattak vala,
340 S kopogás után belépett Dezső fia.

„Ejnye, akasztani való rossz portéka,
Napjaim gyilkosa, életem hóhéra!“
Ilyen barátságos szavak hangozának
Nyájas üdvezletül ajkán az apának.

345 Dezső pedig örömkönyyekre nem fakadt,
Hallván ez édesen üdvezlő szavakat;
Bátor volt kérdeni, folyvást hüldezve:
E szép fogadtatást hogyan érdemelte?

„Hogyan érdemelted!” kiálta föl apja,
350 S kezéből a tollat dühösen eldobja,
„Nem tudott az ördög elébb hazahozni
Csak egy pár órával, vagy ott tartóztatni?

Itt van, kész a levél, nincs egy betű híja,
És az ember ezt mind, mind hiába írja!
355 Kínos fáradságom nagy potyára történt;
Szabott fejemre a sors ily kemény törvényt.

Hogyha nem sajnálnám az útiköltséget,
Ebb' a nyomba' visszakérgetnék téged,
Olvasnád levelem ott Pest városába',
360 Nem írtam legyen azt ily szörnyen hiába.

Azt írtam: jőj haza; henyéltél eleget,
Illő, hogy ezentúl szolgálj a nemzetet.
Itt a tisztújítás, egy becses virágot
Terem neked e kert: szolgabíróságot.“

365 Nem felelt egyebet erre Dezső, csak azt,
Hogy ő ezen kertből virágot nem szakaszt,
S a nemzetre nézve azt jegyzi meg, hogy ez
Amint eddig elvolt nélküle, el is lesz.

„Hogyha vétek,” ugymond, „a közügyi terhet
370 El nem fogadni, ha az ember rátermett,
Szinte az, sőt kettős vétek elvállalni,
Ha viselésére gyöngék a vállai.

Érzem gyöngeségem, azért ki sem lépek,
Foglalják el a tért markosabb legények,
375 Én majd benn maradok csendes hajlékomban
A nekem való, a rejtett nyugalomban.“

„Kivel beszélsz, kölyök?” kurjantott reája
Az apa oly igen méltó haragjába',
„Kivel beszélsz, kölyök, s mióta feleded,
380 Hogy apádnak minden hangja parancs neked?

Ki sem lépsz? röpülni fogsz, ki az ablakon,
Hogyha vonakodol szót fogadni vakon;
Azt teszed, mit mondok, én, a ház királya,
S tizenkét vármegye főtáblabírája!“

385 Dezsőben nem nyargal szilaj vér patakja,
De szelidségből e beszéd kikapja,
S a fiúi érzés tusakodik benne:
Nem lenne-e jobb, ha szívéből kimenne?

Végre, amint illet, csak erőt vett magán,
390 S így kezdé szavait nagy hallgatás után:
„Jól van, apám, tehát legyen, mint kívánja,
Ki fogok lépni a nyilván piacára.“

Táblabíró úrnak nyájasabb lett képe,
Béke angyalaként szállt e szó fülébe;
395 Hej pedig ha tudná fiának szándokát,
Csibének nézné őt s kitekerné nyakát.

— — — — —

(Koltó és Pest, 1847. október-november.)

LEHEL VEZÉR

Első ének.

1.

Nem nagy hírű város Jászberény városa,
És itt a nyakam, hogy nem is lesz a soha,
De van abban egy kürt, van annak nagy híre,
Akkora, hogy nem fér a jászok földére,
5 Kiterjed éjszak, dél, nyugat és keletre,
Mint a Tisza, mikor szűk neki a medre,
Terjed a némettől a székely világig,
A lengyel határtól egész a horvátig.

2.

Ugy bizony, híres kürt az a jászberényi,
10 Nem haszontalanság a felől beszélni,
Megérdemli a szót és jobban, mint sok más,
Mikre akarhányszor volt időfogyasztás;
Megérdemli a szót, nem is leszek fősvény,
Kutatva, melyik a legrövidebb ösvény?
15 Széltében-hosszában mondom el a dolgot,
Mit csinált az a kürt, ki kezében forgott.

3.

De hol is kezdjem csak, hogy megértsük egymást?
 Mert hát tudnivaló, hogy én itt mostanság
 Nem írástudóknak, nem az úri rendnek,
 20 De beszélek szűrös-gubás embereknek;
 Hisz az írástudók jobban tudják magok,
 Mint én, amiket most mondani akarok,
 Az uraknak pedig az ideje drága,
 Rá sem érnek ilyen apró mulatságra.

4.

25 Nem is igen bánom, ha ők nem figyelnek,
 Amint nélkülem elvannak őkegyelmek,
 Csak ugy elvagyok én őkegyelmek nélkül,
 Egyiknek sem élek az emberségébül.
 Akik ő előttök görnyeszti hátokat,
 30 Lesve asztalukról a morzsalékokat
 S lesve ajkaikról a kegyes mosolygást:
 Őket ez érdemes emberek mulassák.

5.

Megvallom őszintén, épenséggel mások
 Azok, akiket én mulattatni vágyok;
 35 Nem a palotáknak fényes gyertyaszála
 Vagyok én, hanem a kunyhók mécsvilága.
 Alant születtem én, szalmafedél alatt,
 Sosem tagadom meg a származásomat,
 Kis házikókra száll lelkem, mint a gólya,
 40 S egyszerű nótákat kerepől le róla.

6.

De vissza, vagyis rátérek a dologra...
 Hej, felebarátim, régesrégén volt a,
 Amit én elmondok; akkor még, látjátok,
 Szopós gyerek volt a huszadik apátok.
 45 Száz esztendő szép szám, pedig már azóta
 Az idő a földre azt kilencszer róta;
 Kilencszáz esztendő!... kilenc vén óriás,
 Egy más után egyik a másiknak sírt ás.

- Akkor más világ járt, elgondolhatjátok,
 50 Nem volt még korona, nem voltak királyok,
 Fejedelem volt az első a nemzetben,
 Nem hátul, de elől ment az ütközetben,
 Hej pedig ugyancsak járta az ütközet,
 Nem ült a nép otthon a kemence megett,
 55 Mind háborúskodott, csak az maradt hátra,
 Aki épen kellett az eke szarvára.

- Kegyetlen legények kerekedtek akkor,
 Soha el nem váltak a kardmarkolattól,
 Egyfelől őrizték a megszerzett hazát,
 60 Másfelől kívülről a sok kincset hozák.
 Félt is tőlök minden halandó nemzetség,
 Az adót nekik, mint a köles, fizették,
 Mert hisz nagyon bölcsen látták ők azt által,
 Hogy haláluk egy a hátramaradással.

- 65 Fejedelmi ember Taksony volt a tájba',
 Taksony: Zoltán fia, Árpád unokája...
 De tudjátok-e ti, jámbor atyafiak,
 Ki volt a vitéz, kit Árpádnak hítanak?
 Barátaim, mikor e nevet halljátok,
 70 Mintha oltár mellett templomban volnátok,
 Emeljétek meg a kalapjaitokat,
 Mert köszönhetitek néki hazátokat.

- Magyarország szép föld, meg kell vallanotok,
 Rá a jóisten tízannyi áldást rakott,
 75 Mint igazság szerint amennyi illetné;
 Annyi az áldása, hogy alig fér belé.
 Ezt a téjjel-mézzel folyó dús Kánaánt,
 Hol megdönti saját terhe a gabonát,
 S hol tűzzel van tele a szőlő gerezdje:
 80 E szép országot a nagy Árpád szerezte.

Mert nem Ádám-Éva óta mienk e föld,
 Messze Ázsiában lakozánk azelőtt,
 Messze Ázsiában a világ más részén,
 Kaszpi-tengeren túl Aral-tó környékén.
 85 Irtóztató távol van az a hely innét!
 Ha megmondanám: hány mérföld? el se' hinnék.
 Hej, az vón a kulacs, az vón a tarisznnya,
 Melyből a bor s kenyér addig ki nem fogyna.

Vitézlő eleink ott tanyáztak hajdan,
 90 De biz nem fürödtek ők ott tejben-vajban,
 Rengeteg erdőkben magas fűvek nőttek,
 Nyargalózó vadak nem tiporták őket,
 Ahol meg kellett vón ló, barom számára,
 Vala a mezőkön a legelő árva.
 95 Kapják hát magokat, szedik a sátorfát,
 S indulnak keresni, hol vagyon jobb ország.

Tőlök napnyugatra — így szólt a hír szája —
 Fekszik Attilának egykori országa,
 Szörnyü Attilának, isten ostorának,
 100 A magyar nemzetség dicső ősapjának.
 Fölkeresik, abban állapotának meg,
 Fölkeresik, akármeddig tévelyegnek,
 És ha ráakadnak, visszaszerzik aztat,
 Hogy a maradékjok legyen boldog s gazdag.

105 Volt közöttök egy bölcs józan ember, Álmos,
 Ezt szólították föl: „Vezess mineket már most,
 Józan okosságod vezéreljen bennünk,
 Ha lehetséges, a kívánt földre mennünk;
 Mint a darusereg az előljáróját,
 110 Ugy követünk téged ország-világon át,
 Míg nem látjuk magunk a Tisza folyóban,
 Hol Attila alszik három koporsóban.“

15.

Elfogadta Álmos a vezéri tisztet,
 A magyarság véle vándorolni kezdett.
 115 Meddig vándoroltak? a jóisten tudja;
 Mint a csillagok közt a nagy országútja,
 Itt alant a földön oly nyomot hagyának
 Magok után hosszan, amerre csak jártak...
 Csakhogy nem fehér volt e nyom, mint az égi,
 120 De sötétpiros, mert vérrel festették ki.

16.

Esztendőök multán nagy hegygerincen álltak,
 A hegy tetejéről tenger síkra láttak.
 „A határt elértük!” monda Álmos nekik,
 „Tekintsetek ott a rónaságon végig,
 125 Birodalma hajdan ez volt Attilának,
 E hegyeket híják a Kárpát sorának.
 És itt hála néked, magyarok istene,
 Hogy ezt mind meglátta a vén Álmos szeme!

17.

Megvénültem immár, fejemet hó fedi,
 130 Fejér a fejem, mint e Kárpát hegyei;
 Rölok a havat a tavasz leolvasztja,
 De a fejem havát le nem olvaszthatja.
 A méltóságot átadom, mit adtatok,
 Az uj csatákra uj vezért válasszatok;
 135 Rám nézve két határ e hely bizonyára:
 Jövendő hazánk és életem határa.“

18.

Amit Álmos sejtett, nem sejtette roszul,
 Mert azon a helyen istenben boldogult;
 Leszállt fehér feje a fekete földbe,
 140 Zöld mohos sírhalóm domborult fölötte.
 Körülállta sírját az egész magyar faj,
 S esküt tett le felhőt-szaggató morajjal:
 E szent helytől kezdve kezökre kerítik
 Az egész tartományt, mely előttök nyílik.

19.

- 145 Álmos vezér fia volt hatalmas Árpád;
 Gondolta-e, milyen nagy becsület vár rá?
 Nemcsak hogy vezérnek, de fejedelemnek
 Kiáltotta ki az egész magyar nemzet.
 Pajzsra állították, úgy emelték fel őt,
 150 Ekkép mutatta meg magát népe előtt;
 A nép pedig rajta hogyné örült volna?
 Képére volt írva harcok diadalma!

20.

- Negyven nap pihentek Munkács róna földén,
 Az időt ünnepi lakomákkal töltvén,
 155 Kettős ünnep volt ez: halotti lakoma
 Álmosért, s a haza keresztelő tora.
 Negyvenegyedik nap amidőn megviradt,
 Ifjú Lehel ajkán a kürtszó megriad...
 Akkor még ifju volt, állán a gyöngé szőr
 160 Nem téli bunda volt, csak nyári könnyű szűr.

21.

- Takaros legény volt Lehel akkortájban,
 Ott benn született még messze Ázsiában,
 Ott látta először a szép napvilágot,
 Már gyermekjátékból párducra vadászott,
 165 S gyermekjátékot még alighogy felejtett,
 Mikor nyilával egy elefántot ejtett,
 Kivette és kürtnek csinálta agyarát,
 A cífrát tulajdon keze faragta rá.

22.

- Gyöngé tüdejének erős volt még e kürt,
 170 De ő mindenféle nehézséget legyűrt,
 Vadon erőkbe járt magános sziklákra,
 Ott szoktatta magát kürtje fuvására,
 Makrancoskodott a csont soká, de végre
 Szépen rátanult az engedelmességre,
 175 S azt a hangot adta, mely Lehelnek tetszett,
 Mely földet riasztott, mely eget repesztett.

S hangját a magyar nép már nagyon ismerte,
 Jel-adó volt, hogyha mentek ütközetre,
 Föl is gyúltak tőle, mintha hangok helyett
 180 Öntene szívökbe nyári napmeleget.
 Most is, hogy megharsant Munkács rónaságán,
 Felzudult a tábor, mint megannyi sárkány,
 De sírva fakadt rá nem egy apró gyermek,
 A haza-szerzésben hogy részt nem vehetnek.

185 Szétment a magyarság nyugatra keletre,
 Zázlóikat mindig szerencse követte,
 Nem kimélték a vért és nem az életet,
 De jutalmok ez a gyönyörű haza lett.
 Öt esztendő múltán Tokaj s Ménes borát,
 190 Buzáját az alföld, a Balaton halát,
 Vadait a Bakony s gazdag Erdély földé
 Aranyát-ezüstjét magyarnak termette.

Lehel ifjusága e csatákban telt el,
 Nem ért rá játszani a szép szerelemmel,
 195 S a szerelem galamb, gyöngé erejével
 Nem győzött röpködni Lehel sas-lelkével.
 Volt mégis kedvese, akinek szerelmet
 Esküdt, ki mindig ott volt oldala mellett,
 Kit nem adott volna a félvilágért sem...
 200 Szükség-e mondanom, hogy a kürtöt értem?

Hogy szerette kürtjét! meg is érdemelte;
 Nem csont-darab volt az, de tulajdon lelke.
 Mit elméje gondolt, amit szíve érzett,
 Szózatok ajkával minden elbeszélt.
 205 Hol vidám hangja volt, hol pedig szomorú,
 Tudott harsogni, mint az égiháború,
 S tudott lágyan búgni, mint a kis madárka,
 Ki utána csalja párját ágrul-ágra.

- Sokszor éjjelenként, ha pihent a tábor,
 210 Ki-kiszólt a kürtszó Lehel sátorából,
 Ott benn ült a vezér kürtjét fúogatva,
 Elgondolkodott a katonaság rajta.
 Ilyenkor nagy volt a csend; még a paripák,
 Azok is a fűvet lassabban harapták,
 215 Mintha csak félnének rendzavarók lenni,
 Vagy hogy jobban esett hallgatni, mint enni.

- Egyik-másik tűzhöz odaültek többen,
 S némán figyelmeztek a nótákra ott benn;
 Akadt köztök legény, aki suttogólag
 220 Magyaráztatta a többi hallgatónak:
 „Halljátok, hol jár az esze? Ázsiában,
 Születő földünkön, hajdani hazánkban;
 Eztet fújta, mikor elindultunk onnan...
 Benne váltogatva öröm s fájdalom van.

- Furcsa érzés is volt, hazánkat elhagyni,
 Mert az ember mégis csak sajnálta vagy mi,
 Az igaz, hogy napról-napra lett soványabb,
 De hiába, ha már ott szoptuk anyánkat.
 Aztán meg ki tudta, célt nem veszítünk-e,
 230 Nem jön-e pusztulás bujdosó népünkre?
 Elveszhetünk volna hosszú bujdosásban,
 Mint üstökös-csillag az ég távolában.

- Figyelmezzetek!... új nótát kezd vezérünk,
 Hah, ez az, mikor a Kárpátokra értünk,
 235 Kárpátok hegyéről először tekinténk
 Le e szép országra, mely most már a miénk.
 Mily rivalgó hangok! azok a vén kövek,
 Mikor meghallották, hosszan dörögtek,
 Elküldték keletre nyugatra szerteszét
 240 A kürt harsogását, a nemzet örömét.“

A magyarázónak itt megállt a nyelve,
Mindnyájan fölzúgtak vígaságra kelve,
A rivalgó kürttel versenyt kurjogattak
Emlékére ama nevezetes napnak.

- 245 De az öröm-lárma nem tartott sokáig,
Mert a vidám nóta kesergővé válik,
Nekibúsul a kürt, hangja méla tompa,
S bele-belemerül síró fájdalomba.

Nem egyéb volt ez, mint temetési ének

- 250 Azok temetésén, akik elesének
A Latorca mellett a legelső csatán,
Melyet a magyarság küzdött az új hazán.
Ennek hallatára szépen alábbhagytak
A kedvökkel, akik elébb kurjogattak,
255 Elalélt a víg zaj, s a mult emlékére
Nem egy könny perdült a vitézek képére.

Ilyen hatalmas volt Lehel vezér ajka,
Ugy járta a nemzet, amikép ő fújta,
Kénye szerint osztott örömet, bánatot,

- 260 Kürtjével vidított, kürtjével ríkatott,
Szerette is szörnyen, amint mondtam is már,
Napestig oldalán lógott, akárhol járt,
Éjjelenként pedig od' a párduchórra
Tette maga mellé, s álmodott felőle.

De amilyen nagyon ő szerette kürtjét,
A magyarok őt oly mértékben szerették,
Nagy becsülete volt jó Lehel vezérnek
Mindenütt, ahol csak magyarul beszéltek;
Szolgált a hazának nemcsak vaskezeivel,

- 270 De szolgált egyszersmind arany elméjével,
Szent volt minden szó, mely száján kiröppene,
Mintha szólna maga magyarok istene.

És azért ki fogna csodálkozni rajta,
 Hogy, midőn Árpádot a sír eltakarta,
 275 S kisleány, Zoltánra, jutott az ország,
 Mellé kormányzónak Lehelt választották,
 Lehelt és még kettőt, Bulcsút és Botondot...
 Ők hárman viselték a hazai gondot,
 Viselték mindaddig fényes dicsőséggel,
 280 Míg a kicsiny Zoltán emberré nem nőtt fel.

Mikor az a három kormányozni kezdett,
 Háromfejű sárkány lett a magyar nemzet,
 S amely országokra kinyújtá fejeit,
 Tán a mai napig sírva emlegetik.
 285 Konstantinápolytak ment Botond keletre,
 S szörnyű taglójával kapuját betörte,
 Szép Itáliába zászlós Bulcsú lejárt,
 Tengerek fuvalma ringatá zászlaját.

Hát a kürtös Lehel útját merre vette?
 290 Ő leginkább csak a németet szerette,
 Ugy szerette, hogy no! könnyebb volt lelkének,
 Ha csak a nevét is hallotta, hogy német,
 Hátha még ott benn járt a termő földében,
 Kardja pedig benn a szívek közepében:
 295 Annak itta ám még meg az áldomását!
 Akkori kedvének világ látta mását.

El is látogatott hozzájuk gyakorta,
 A tavaszhiót oda rendesen ő hordta,
 Tudták már, ha ő jött, hogy a tavasz közel,
 300 S azon imádkoztak, bárcsak már volna el;
 De nem csoda, hej mert az meleg tavasz lett,
 Olyan meleg, hogy még nyárnak is beillett,
 Nyárnak és vészettül fűtött kemencének...
 Hideg acél a kard, mégis nagyon éget.

- 305 S nem egyszer se' kétszer ment oda vendégül:
 Minden esztendőben, míg csak ki nem vénült,
 Míg a gyermek Zoltán markos ifju nem lett,
 Akire magát rábízhatta a nemzet.
 Ekkor a magyarság három fővezére,
 310 Lehel, Bulcsú, Botond országgyűlést kére,
 Ottan a maga és két társa nevében
 Nagyrabecsült Lehel szolt illetéknépen:

40.

- „Nemzetes nagyurak, országunk vitézi,
 Az ember életét isten úgy intézi,
 315 Hogy az idő nem áll, de folyton-folyva mén,
 Ifjú lesz a gyermek, az ifjú pedig vén.
 Mi már úgy vagyunk, hogy ki megkopaszodott,
 Mint jómagam, ki meg őszbe csavarodott,
 Mint itt Botond öcsém, Bulcsú sem különben,
 320 Éveink száma több, mint háromszor ötven.

41.

- De lám, míg az idő fosztogatott minket,
 Vén fákat, hervasztván zöld leveleinket,
 Mellettünk felnőtt az apró kis csemete,
 Az élet földébe kit Árpád ültete.
 325 Itt áll az ifju tölgy, nézzetek szemébe,
 Bátran odaáll már a vihar elébe,
 Nincsen rászorulva senki istápjára,
 Annak okaért hadd üljön a kormányra.

42.

- Mi pedig ezennel letesszük a tisztet,
 330 Mellyel bizalmatok bennünket díszített,
 Fényes polcunkról lelépünk a homályba,
 A nyugalom fogad ölelő karjába.
 Van is rá szükségünk, fáradtunk eleget,
 De jutalmaz érte a lelkiismeret,
 335 Megjutalmaz, mert oly barátságos szót ad,
 Hogy jó rendben hagyjuk az ország szénáját.

Rendben van az ország, nem csonkult határa,
 Oroszlán-szemmel néz a félő világra,
 Sörénye rázása népek reszketése,
 340 Szeme pillantása városok égése.
 Ifju ember, Zoltán, nevünk nagy és híres,
 Te dicsőségünkhöz még több sugárt keress,
 Az egész világot rángasd fülön fogva,
 Kivált a németet vedd pártfogásodba.“

345 Ennyit mondott Lehel. Utána még többen
 Előterjesztették, ami volt fejökben,
 Ki a három öreg vezért magasztalta,
 Ki meg a fiatal Zoltánt buzdította;
 Nem tanulták, mégis sok szépet beszéltek,
 350 De legszebben szólott — mindnyá'n úgy ítéltek —
 Ki azt tanácsolta, hogy fejezze be ma
 Az ország gyűlését országos lakoma.

Egy sem gáncsokodott, mind helybenhagyá, mind,
 S fényesen megülték e napot apáink.
 355 Délelőtt komolyan ahol tanácskoztak,
 Délután ott vígan ettek és boroztak.
 Ugy vagyon boroztak, pedig hatalmasan,
 Válogatva Tokaj s Ménes boraiban...
 Jól tették, azt mondom; aki inni nem mer,
 360 Ha talán ember is, de nem magyar ember.

S mikor már az ebéd felén túlesének,
 Jöttek, amint illik, a felköszöntések,
 Éltették a haza minden jelesebbjét,
 Éltették magát a magyarok istenét,
 365 És mikor vége lett a jókivánságnak,
 A muzsikások rá hangos tust huzának,
 A sok összeveszett hang forgott a légben,
 Mint a por a forgószélnek örvényében.

Fölállott Lehel is, nagy lett a csendesség,
 370 Noha egy kicsit már nehezökre esék,
 Hogy elhallgassanak, mert a bor hatalma
 Ösztönözte őket zajra, rivalomra;
 De dicséretökre legyen mégis mondva,
 Egyetlen egy sem volt köztök oly goromba,
 375 Hogy, míg a beszédet Lehel nem végzé el,
 Zavarná a csendet csak egy köhhentéssel.

Fölállott Lehel. Nagy, kopasz homlokára
 Rászállt a bor lelke, rózsaszín sugára,
 S lenn a képe alján torzonborz bajúsa
 380 S rengeteg szakállá széleshosszan úsza;
 Olyan volt, mint mikor az ég egyik fele
 A pirulni kezdő hajnallal van tele,
 A másik felén meg szürke felhőtábor
 Lengeti nagy szárnyát szellők játékától.

385 Fölállott Lehel szép lassan, és föllállván
 Egy hosszút simított bajúszán szakállán,
 Vesződött arcával, hogy mogorva legyen,
 Mert az volt öneki a természetiben,
 Hogy a jókedvet és a tréfát szerette,
 390 De ilyenkor képét szörnyen ráncba szedte;
 Minél komorabb volt szeme pillantása,
 Lelke annál inkább hajlott a vigságra.

Szólt pedig ekképen, a kupát emelve,
 Amely színültig volt sötét borral telve:
 395 „Fűnek-fának ittunk már egészségére,
 Talán el is fogyott már a hordók vére,
 Pedig még hátra van egy nagy isten-éltes’,
 Mit el nem hagyhatok, hogy ne legyen vétkes,
 És akiért inni nekem áll tisztemben,
 400 Minden jó magyarnak részt kell venni ebben.

A mi szerelmetes szomszédunk, a német,
 Akiért ezennel csavarom elmémet,
 Hogy találjak hozzá nem-méltatlan szókat,
 Mire engem forró barátságom nógat;
 405 Mert barátja vagyok a német sógornak,
 Mint e tolakodó légy itt az orromnak;
 Noha neki nem kell az én barátságom,
 Odatolakodom és reátukmálom.

Nem tehetek róla, hogy engem nem kedvel,
 410 Én a lelkén függök teljes szeretettel...
 Bár szeretetemnek olyan súlya volna,
 Hogy lehúzhatnám őt véle a pokolba.
 Kedves németjeim, hogylene szeretnélek,
 Legvigabb napjaim nálatok telének,
 415 S kinek boldogságom részét köszönhetem,
 Hogyan állhatnám meg, föl nem köszöntenem?

Jámbor szomszéd, német, világ minden kincsét
 Szerencse markai országodra hintsék,
 Legyen oly bőséged, annyi gazdagságod,
 420 Hogy színig megtöltsön minden magyar zsákot,
 Adjon isten neked mindig bő nadrágot,
 Hogy elférjen benne egész bátorságod,
 S a mennydörgős mennykő ne üssön meg téged,
 Bízza a magyarra ezt a mesterséget!"

Második ének.

I.

425 Jött és ráborult az este a határra,
 Mint a gyászos asszony oltár zsámolyára,
 Halkan imádkozott, néma volt az ajka,
 Csak egy szellő-sohaj jött ki néha rajta.
 A lakmázó urak átaláltak zavarni,
 430 Vagy hogy elfáradtak már tovább mulatni,
 Elég a hozzá, hogy sátraikba bujtak
 S fáradalmaikhoz méltókép aludtak.

2.

Kacagányaikat derékaljnak vették,
 Fejüket domború paizsra fektették,
 435 S álmadoztak vala nagy véres csatákról,
 S ami következik: nagy boros kupákról.
 Kívül a lakoma maradványa fölött
 Éhes hollósereg zajos tábort ütött,
 Csunyául károgtak, szidták az urakat,
 440 Hogy oly sok csontot s oly kevés húst hagytanak.

3.

Botond, Bulcsú, Lehel nem várták a hüsön,
 Hogy a fölkelő nap a hasokra süssön,
 Mihelyt orra hegyét kidugta a hajnal,
 Lóháton valának, s indulnak robajjal.
 445 Ifju kedvvel mentek az öreg legények,
 Bánatot magokkal haza nem vivének,
 Nem kellett busúlni nemzetöknek sorsán,
 Megbíztak tebenned, fejedelmi Zoltán.

4.

Mentek, mendégéltek és elértek végre
 450 A Jászság és Kunság szép róna földére,
 Mely a délibábnak szülő tartománya,
 És amelynek Lehel volt a kapitánya.
 Valahányszor Lehel e földre rálépe,
 A megilletődés szállott be szívébe,
 455 Most is úgy járt, most is meg volt illetődve,
 S szólt oly érzékenyen, ahogy csak telt tőle:

5.

.....
 (Pest, 1848. február-március.)

MEGJÖTT AZ IDŐ...

Megjött az idő,
Mit láta prófétai lelkem előre,
S még több, ami jó,
Mit még ad az isten, a nemzetek őre...

(Pest, 1848. június.)

TOBORZÓ

Itt a zászló, csak, legények, alája,
Csapjatok föl Magyarországnak javára,
Csapjatok föl fejenként katonának,
Veszedelem fenyegeti hazánkat!

5 Magyarországnak, édes hazánknak, szép hazánknak
Aggodalmas tekintettel néz reánk;
Sohse aggódj, szülőföldem, lesz elég,
Aki neked föláldozza életét.

(Pest, 1848. június.)

TÉGED KERESNEK SZEMEIM...

Téged keresnek szemcím,
Csak tégedet, szerelmem!
S mindenkit látnak szemeim,
Épen csak tégedet nem!
5 Ne látnám többé a napot, eget,
Csak láthatnálak, lelkem, tégedet!

Oh istenem, te nélküled
Milyen rideg az élet!
Inkább lennék fáradt madár,
10 Mely sivatagba téved,
Hol nincs számára hús lomb, hús patak,
Csak forró főveny, forró sugarak.

(Debrecen, 1848. október 23—november 15.)

A NAGYSZOMBATI CSATA

Föl, föl magyarok,
Harcolni vitézül!
Zeng a riadó szilajúl, komoran,
Szörnyű csata készül.

- 5 Szörnyű csata lesz... jön előre az ellen,
Mint sáska-sereg!
Nem dőbben-e meg,
Bármilyen erős, nagy szív a kebelben.

- Ahány a magyar,
10 Tízannyi a morva, cseh, német,
Kik szent jogokat s szabad embereket
Gyilkolni jövének.

- „Vernek sziveink, de lelkesedéstül
S nem félelem által, az ellen akárhány!
15 Vezess soraikra, hazánk lobogója,
Szép földi szivárvány.

- De mit pazaroljuk a szót? mi teszünk
Hallgatva... előre... az ellen elé!
Nézz ránk haza! itt lesz egy új Marathon
20 Vagy Thermopülé!“

S harcoltak erősen,
Vad lelkesedéssel,
Az elkeserült szív
Órjás erejével

(Debrecen, 1848.)

III. KÉTES HITELŰEK.

ERDŐ SZÉLÉN

Erdő szélén puszta csárda,
Hej mért sietsz oda, sárga?
Fordulj vissza, szép paripám,
Nincs benne már kedves babám.

5 Csárda, csárda, gonosz csárda,
Sülyedj fenéig a sárba!
Befogadtad a rossz legényt,
Megölte kincsemet, szegényt!

(Pozsony, 1841. szeptember—október.)

FÜRGE MÉH

Fürge méh, te bejárod a ligetet,
Hogy szedhessed virágokrul mézedet;
Az én babám nem jár füre s virágra,
Hejh mézednél mégis édesebb csókja.

(Pozsony, 1841. szeptember—október.)

IDA

I.

„A kárhozat örök tüzére!
Ez iszonyú, ez ördögi;
Tegnap mondá a lány az esküt,
S ma csapodáron megszegi.

5 Inkább hívém, hogy . . . eh pokolba
Veled, gyöttrő emlékezet!
Mely véremnek minden cseppjét
Kigyófulánkkal mérgezed!

Kiirtva lészen mindenestől
10 A mult, s további életem
Vad szenvedélyek tengerének
Hullámzajába temetem.

Lerontom a hűség oltárát,
A vestaláng hamvadjon el,
15 Melyet szívem meleg vérével
Dőrén táplála e kebel.

Egyhez lekötni éltet, üdvet,
Ah balga ábránd, balga hit!
Ezer a lány, ezerrel osztom,
20 Jövőmnnek lepkenapjait.“

S mit a kétség setét betűkkel
Jenő szilaj lelkébe írt,
Rohant követni, hogy itt találjon
Égő sebére egy kis írt.

25 Rejtett zugolynak éjjelében,
Miként rém áll a bűntanya,
Zord réme a szelíd erénynek,
Nemesb érzelmek zátonya.

Az éjtakarta bűntanyának
30 Maszlagvirági, bor s leány;
Jenőnek ajkán függ a kancsó,
Jenő függ lánynak ajakán.

„Leány, szép Ida! csókod édes
És részegítő s lángmeleg,
35 S mi csillagtűz az éjszemekben!
Idám, én megszerettelek.

Az üdvre! melynek édenéből
A hűtelenség kilöke,
Te vagy a szépségek szépsége,
40 Te vagy az isten remeke!

S te itt e barlang zordonában
Lappangva élj, mint éjmadár!
Nem úgy leány, rád kincs halmái
És csillogó palota vár.

45 Ne add nekem hűségéd eskét,
Nem kell az eskü énnekem,
Én minden csókod, ölelésed
Arannyal dúsan fizetem.

Kincsért szerelmet, s így egymásnak
50 Nem tartozandunk semmivel,
Egy csókot még, egy hosszut, édest
És most ha tetszik, ám jövel!"

II.

Szép .Ida, kincsek gazdag asszonya,
Szép Ida lakja, tündöklő terem,
35 S Jenőnél aki volna boldogabb
Nincsen halandó a földkereken.

Ott szívja ő az élet gyönyörét
A legszebb lánynak édes ajkiról,
S gyakran, midőn megtelt a kéjpohár,
60 Így fél-enyelgve fél-epedve szól:

„Szeretsz-e lányka?“ „Nem úgy urfi, nem,
Mi arra jól tudod nem alkudánk
— Mond a leány pajkos negédesen —
Írántad szűmben nincsen semmi láng.

65 Én és szeretni — balga gondolat!
Hát olvadozott e szív valaha?
Ne álmodozzál, álmod hasztalan,
Szeretni, hidd, én nem foglak soha!"

„Az ördögökbe — el tehát veled!"
70 — E gondolat ragadja meg Jenőt, —
De szól szívében a mély szerelem:
Nem, én nem tudnám nélkülözni őt.

És újra nyájas és újra veszteget,
Reá halmozza roppant kincseit,
75 Talán idő, talán újabb arany,
Márvány-leány, te, mégis fölhevít!

Szegény fiú! eljártak az idők,
De szép reménye mind hiába van,
A lány mint éjszak szüntlen oly hideg
80 S az ifju birtok- és vagyontalan.

III.

„Bucsúzni jöttem, Ida!
Bucsúzni kedvesem,
Hagyj szép szemedbe még ez
Egyszer tekintenem.

85 Gyúlaszd még egyszer e szűt
Csókodnak lángival,
Mely nemsokára úgyis
Bánat között kihal.

Kihal s miattad Ida
90 Fog elhamvadni majd,
Az üldözött nem bírja már
E nagy szerelmi bajt,

Te drága érzéketlen,
Te most is szeretett,
95 Isten veled örökre,
Idám, isten veled.

Hosszú lesz bujdosásom,
Hosszú és sivatag,
Mig lábaim elvégre
100 A sírba botlanak.“

És szólna még tovább is
A búcsuzó talán;
De hévvel megszakasztja
Bucsját a leány.

105 „Nem ifju, menni nem fogsz,
Neked maradni kell,
Igen, te fogsz maradni,
ÉN, én... én mégyek el.

És most a búcsuóra
110 Végpillantásiban,
Szabad legyen kimondanom,
Mi szűmben rejtve van:

Szerettelek s szeretlek,
Égőn szeretlek én,
115 Egy Aetna lángol érted
Szivemnek fenekén.

Tudom szived lángola,
De én a kéjleány,
Mint vágyakodhatnám a
120 Legtisztább szív után?

Eoltani ohajtám
Emésztő lángodat,
S elzártam oh előled
Érzett világomat.

125 Im, kincsed, gazdagságod,
Amellyel halmozál,
Fogadd, fogadd oh vissza,
Még érintetlen áll.

S vedd még ez egypár könyet
130 Szelid emlék gyanánt,
Vagy jobb felejtsd örökre
A bűnös kéjleányt.

S tovább nem szólhat Ida —
Ellágyult érzete,
135 Éjfél-sötét szemébe
Könyűket szöktete.

IV.

És mindkettő maradott
S rövid idő után
Oltár előtt az ifju,
140 Oltár előtt a lány.

S tán mondanom nem is kell
Hogy ifju és leány
Hűséget esküvének
Oltárnak számolyán.

145 S az esküt nem zavarja
A bús emlékezet,
A megtisztult kebelnek
Díja: hű é r z e t.

(Pápa, 1843.)

KIÉRT ÜRÍTSEM E POHÁRT...

Kiért ürítsem e pohárt, ki mondja meg?
Neked szentelem ég Ura, ki bút feledni bort ada,
Ki e világot alkotád, Reád köszöntöm e pohárt.

Kiért ürítsem e pohárt, ki mondja meg?
5 Érted, nemes férj, töltöm ezt, ki szív-, lélekből szeretsz,
S hol szív, barátság együtt jár, Tiéd a második pohár.

Kiért ürítsem e pohárt, ki mondja meg?
Érted legyen magyar hazánk, melly ápol s ügyel reánk,
S hol szív, barátság együtt jár, tiéd a harmadik pohár.

(Kecskemét, 1843. január.)

SÍRVERS

Nyúgodalom, mely elszállottál a mi szivünkben,
Szállj ide e sírnak drága lakója fölé.
Életet és örömet adnánk a férj s az apának,
S e kőnél egyebet nem lehet adni neki!
Állni soká fog e kő; hamarabb elporlik azonban,
Mint lelkünkben ama bánat, amelyet okoz.

(Pest, 1848. augusztus.)

JEGYZETEK

ELŐSZÓ A JEGYZETEKHEZ

Petőfi 1848 elejétől haláláig írt költeményeinek főforrásai azok a kéziratok, amelyekbe 1848-ban írt kisebb költeményeit (PE. 6. sz.), *Az apostol* című elbeszélő költeményét (PE. 10. sz.) és 1849-ben szerzett kisebb verseit (PE. 12. sz.) gyűjtötte össze.

1848–49-ben írt költeményei között mindössze kettő akad, amely sem életében meg nem jelent, sem autográf kézírata nem maradt fenn. Az egyik az 1848 márciusában szerzett *Dicsőséges nagyurak...*, a másik az 1849 májusából való *A huszár* című verse.

Az 1848-ban írt költeményeknek a kéziratok füzetben követett sorrendjétől két esetben kellett eltérnünk. Az *Ausztria* és a *Föl!* című költeményeket, amelyek a kéziratok füzetben (PE. 8. sz.) a május elején szerzettek között vannak, valamivel hátrább, a júniusi versek közé helyezzük, mert egykorú kiadásában maga Petőfi júniusból keltezi azokat.

A *Függelék*-ben tettük közzé Petőfi ifjúkori versei közül azokat, amelyeket sem folyóiratban ki nem adott, sem gyűjteményeibe fel nem vett, továbbá a csonkán fennmaradt vagy befejezetlenül hagyott verseit és néhány kétes hitelű költeményt. Ez utóbbi csoportban közölt versek nem annyira Petőfi szerzőségét illetőleg kétesek, hanem inkább szöveg-hűség szempontjából aggályosak. Ebből a csoportból végleg kihagytunk három neki tulajdonított verset, az *Ez a világ egy nagy kocsmá...* és *A sárosi rom* címűt, valamint a *Vedd fontolóra...* kezdetű töredéket, mert ezek nem tekinthetők Petőfi szerzeményének, noha az eddigi kiadások egyrésze a kétes hitelűek közé felvette.

Az *Ez a világ egy nagy kocsmá...* című verset (Fővárosi Lapok 1883. évf. 276. sz. és HP. III. 572., 710. l.) Kovács Mihály tanító saját másolatában küldte meg 1883-ban Gyulai Pálnak, azzal a megjegyzéssel, hogy noha nem mint Petőfi költeménye került hozzá, a vers, meggyőződése szerint mégis Petőfié. Petőfi szerzősége mellett azonban azóta sem sikerült Kovács Mihály véleményénél nyomósabb bizonyítékot találni, de cáfolatot igen. *Baróti Lajos: Petőfi költeményeinek első kritikai kiadásáról.* (Bp. 1894. 6. l.) című tanulmányában kimutatta, hogy e verset Szabó Lajos írta s az ő neve alatt jelent meg, két változatban is, a *Rajta fiúk vigadjunk!* című daloskönyvben (III. kiadás. Nagykanizsa, 1869. 402. és 460. l.)

A *sárosi rom* című vers először Baróti Lajos által sajtó alá rendezett *Petőfi Sándor összes költeményei*-ben (Bp. 1900. Singer és Wolfner kiadása. 405. l.) jelent meg, azzal a megjegyzéssel, hogy ez az a vers, amelyet Petőfi az *Uti jegyzetek*-ben említ *A rom panasza* címen. Petőfinék csakugyan volt egy *A rom panasza* című költeménye, amelyet 1845-ben felvidéki útján írt a sárosi romoknál tett kirándulása után. A vers azonban Petőfi életében nem jelent meg s mindmáig ismeretlen. *A sárosi rom* című költemény, amint erre Oláh Gábor felhívta a figyelmet (Irodalomtörténeti Közlemények. 1907. évf. 504—505. l.) nem Petőfi szerzeménye, hanem Kósa Barnáé, aki azt versesfüzetében (Költemények. Debrecen, 1890. 53. l.) ki is adta.

A *Vedd fontolóra...* című töredék az *Egyetértés*-ben (1880. évf. 290. sz. és HP. III. 575., 711. l.) jelent meg először. A lapnak Pap Kálmán küldte meg a töredéket, azzal a megjegyzéssel, hogy ő azt a Lukács Pál birtokában volt eredeti Petőfi-kéziratról másolta le. Lukács Pálnak állítólag 1848—49-ben, az erdélyi harcok idején adta a töredék kéziratát emlékül Petőfi. Pap Kálmán szerint az eredeti kézirat ugyan nem hasonlított Petőfi írásához, ennek ellenére a verset mégis Petőfi szerzeményének véli, mert Lukács állításában nincs oka kételkedni. A vers első és második szakaszának képzavara azonban semmiképpen sem vall Petőfire. Az az érv pedig, hogy a harmadik szakasz *Ábeljag* kifejezésével rokon *Ábelvér* előfordul Petőfi *Naplójá*-ban is (1848. április 22.), a versben a pusztuló magyarokra, a naplóban pedig a szabadságukért vérüket ontó olaszokra értve, nézetünk szerint semmit sem bizonyít, mert a hasonlat annyira közkeletű, hogy sajátosan petőfi-esnek nem minősíthető. S így még ez a sovány érv sem támogatja Petőfi szerzőségét.

Kiadásunkban Petőfinék valamennyi ma ismert költeményét, a jegyzetekben közölt változatokkal együtt összesen 855 versét tettük közzé. Bizonyára elég szép számmal akadhatnak ezeken kívül elveszett s még talán lappangó költeményei is. Néhány elveszett verse, legalább címe szerint, fennmaradt. Így az 1839-ből való *A költő keserve* című költeménye, amelynek kézírata a selmechányai evangélikus líceum *Magyar Társasága érdemkönyvé*-nek VII. kötetében lévő tartalomjegyzék tanúsága szerint megvolt az érdemkönyv 19. lapján. A 19—22. lapot azonban még az 1850-es évek elején kiszakították a kötetből (Divatcsarnok. 1855. évf. 1334. l.). A *Pápai Ref. Iskolában létező olvasótársaság Jegyzőkönyve* is megőrizte Petőfi néhány elveszett ifjúkori versének címét. Innét ismeretes az 1841-ből való *Zsarnok* egy „kényúr gaz érzelseit festő” költeményének s egy bordalának, az *Eskü*-nek, 1842-ből pedig két lírai versének, a *Viszontlátás*-nak és *Hattyúdalt*-nak, valamint egy balladájának, a *Jólandtá*-nak címe (PM. 1892. évf. 5—6. l.). 1842 novemberében Szekesfehérvárt írt *A sügő* című költeményének emléket Némethy György őrizte meg (Pesti Napló. 1882. évf. 245—46. sz. és Ferenczi Zoltán: Petőfi életrajza. Bp. 1896. I. 271—72. l.). 1844 októberében

a cenzorok ellen írt *Gondolataim bakóhoz* című verséről Vahot Imre emlékezik meg (Emlékiratai. I. kötet, 2. kiadás, 304. l.). Az 1845-ben írt *A rom panasza és Idvezlet Pesthez* című versét maga Petőfi említi az *Uti jegyzetek*-ben. Lehetséges azonban, hogy Petőfi az *Idvezlet Pesthez* címet utólag megváltoztatta s ez a vers az ismert *Pest* cíművel azonos. Teleki Sándor *Egyről-másról* (Budapest, 1882. II. köt. 32—33. l.) című visszaemlékezéseiben írja, hogy amikor Petőfi 1847 augusztus elején, házassága előtt Koltón tartózkodott, írt egy *Czigány Ferencz, a négyes kocsis* című elbeszélő költeményt. Kéziratát Teleki Sándornak ajándékozta, de a szabadságharc idején a kézirat elveszett. Petőfi 1847-ben írt költeményei kéziratos füzetének (PÉ. 11. sz.) tartalomjegyzéke szerint pedig a 142. lapon volt egy *Mézeshelek* című verse, de a 141—142. lapot a füzetből kivágták (ld. a *Fölösleges aggalom* című vers jegyzetét II. kötet 392. l.) s így e költeménye is csak címe szerint ismeretes.

Itt említjük meg, hogy az egyes versekhez írt jegyzeteinkben Petőfinek az 1847—48-ban írt költeményei kéziratos füzetében (PÉ. 11. sz. és PÉ. 8. sz.) soronként törölt versei közül azoknak első megjelenési helyéül, amelyeket Ferenczi Zoltán betűzött ki és tett először közzé, a *Petőfi Múzeum* 1890. évfolyamát jelöltük meg, noha Ferenczi még ugyanebben az évben a *Budapesti Szemlé*-ben is kiadta az általa elolvasott verseket, helyreigazítva többhelyütt a korábban tévesen olvasott szövegrészeket. Kiadásunkban jó néhány esetben el kellett térnünk a Ferenczi által kibetűzött szövegtől, mert alapos vizsgálat után kitént, hogy Ferenczinek a *Budapesti Szemlé*-ben közölt szövegei is hibásak. Ferenczi és az általunk elolvasott szöveg lényegesebb eltéréseire a jegyzetekben hívtuk fel a figyelmet.

Budapest. 1951. március.

Varjas Béla

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

- DK.**: Petőfi Sándor költeményei. Hiteles kéziratok alapján megigazított s hazai művészek rajzaival díszített első teljes kiadás. Budapest, 1874. Az Athenaeum R.-társulat tulajdona.
- Életk.**: Életképek. (Folyóirat.)
- EPhK.**: Egyetemes Philologiai Közlöny. (Folyóirat.)
- Főv. Lapok.**: Fővárosi Lapok. (Hírlap.)
- HP.**: Petőfi Sándor összes művei. Végleges, teljes kiadás. Életrajzi bevezetéssel ellátta Jókai Mór. Eredeti kéziratok és kiadások alapján rendezte, jegyzetekkel és variánsokkal kísérte Havas Adolf. Budapest, 1892—1896. Az Athenaeum R.-társulat tulajdona. 1—6. kötet.
- ITK.**: Irodalomtörténeti Közlemények. (Folyóirat.)
- K.**: Kézirat.
- MT.**: Márczius Tizenötödike. (Hírlap.)
- NK.**: Petőfi Sándor összes költeményei. Eredeti kéziratok és kiadások alapján megjavított új népies kiadás egy kötetben. A költő arcképével. Budapest, (1890.) Az Athenaeum R.-társulat kiadása.
- OgyE.**: Országgyűlési emlék. Politikai, történeti és szépirodalmi almanach. Szerkeszti és kiadja Vahot Imre. Budapest, 1848.
- OSzK.**: Országos Széchényi Könyvtár. Budapest, VIII. Múzeum-körút 14-16.
- PDL.**: Pesti Divatlap. (Folyóirat.)
- PE. 8. sz.**: *Petőfi Sándor költeményei 1848. című, nagy negyedréti alakú autográf kézirat* os fűzet az Országos Széchényi Könyvtár kézirat-tárának Petőfi-Ereklyetárában. 1—130. számozott lap.
- PE. 11. sz.**: *Petőfi Sándor költeményei. 1847. című, nagy negyedréti alakú autográf kézirat* kötet, az Országos Széchényi Könyvtár kézirat-tárának Petőfi-Ereklyetárában. Terjedelme 198 számozott lap, a végén tartalomjegyzék két számozatlan lapon. Hiányzik a 141—142. lapja.
- PE. 12. sz.**: *Petőfi Sándor költeményei 1849. című, nagy negyedréti alakú autográf kézirat* os fűzet az Országos Széchényi Könyvtár kézirat-tárának Petőfi-Ereklyetárában. 1—23. számozott lap.
- PH.**: Petőfi Ház. Petőfi Múzeum. Budapest, VI. Bajza-u. 39.
- PM.**: Petőfi Múzeum. (Folyóirat.)
- PUR.**: Petőfi újabb reliquiái. 1838—1849. Gyűjtötte Baróti Lajos. Kiadja a Kisfaludy-Társaság. Budapest, Franklin-Társulat magyar irod. intézet és könyvnyomda. 1887.
- PVM.**: Petőfi Sándor vegyes művei. 1838—1849. Kiadta Gyulai Pál. Pest, 1863. Pfeifer Ferdinánd sajátja. I—III. kötet.
- UKI.**: Petőfi Sándor újabb költeményei. 1847—1849. Pest, 1851. Ernich Gusztáv sajátja. (Elkobzott kiadás!)
- Vas. Ujs.**: Vasárnapi Ujság. (Folyóirat.)

SZÖVEGKRITIKAI JEGYZETEK

A téli esték. K: OSzK. — PE. 8. sz. 5—6. l. — *Petőfi életében a vers nem jelent meg.* — M: UK1. — **33—36** A K-ban eredetileg e sorok voltak:

Mert a házi asszony tudja, mit mikép kell,
A kötelességét ő jól megtanulta,
Nem bánik könnyen a ház becsületével,
Nem foghatják rá, hogy fősvény vagy lusta.

Petőfi e sorokat kihúzta és a szakaszt az elején két új sorral megtoldva az ismertté vált szövegezésben újra leírta. 45 A K-ban az Es-t S-ből javította a szerző. 63 A K-ban Petőfi a sor elejét Ki hinné, hogy mennyi-ből javította. 76 A K-ban eredetileg ballag volt, de Petőfi meggy csak-ot írta föléje.

Feleségek felesége... K: OSzK. — PE. 8. sz. 7. l. — M: Életk. 1848. évf. I. 552—3. l. — **7—8** A K-ban eredetileg e sorok voltak:

Ha rózsza vón a szerelmem,
Ugy sem viríthatna szebben.

E két sort Petőfi kihúzta és helyükbe az ismertté vált sorokat írta. 10 A K-ban a sor végére Petőfi kérdőjelet írt, de ezt utóbb pontosvesszőre javította. szerelem? 11 istenadta, (Életk.) 15 A K-ban Petőfi e sort De most a szerelem nekem-ből javította.

Egy könyvrúros emlékkönyvébe. *Petőfi e verset Számvald Gyulához írta, aki költeményei kiadójának, Emich Gusztávnak alkalmazottja volt.* — K: OSzK. — PE. 8. sz. 8. l. — *Petőfi életében a vers nem jelent meg.* — M: UK1. — **9** A K-ban Petőfi e sor második felét ez édes jó hazát-ból javította. **10** A K-ban a sor elején egy szó: Mélyen dt van húzva.

Adorján Boldizsárhoz. *Ld. az A. B. emlékkönyvébe c. vers jegyzetét az I. kötet 407. lapján.* — *Petőfi a költeményt 1848 január 6-án egy levél kíséretében küldte meg Adorjánának. A levél az 1880-as években megvolt Ágoston József bírtokában, aki azt a Vas. Ujs.-ban (1880. évf. 29. sz.) közzétette. A kézirat későbbi sorsáról nincs tudomásunk.* — K: OSzK. — PE. 8. sz. 9—10. l. — M: Életk. 1848. évf. I. 142. l. — **3** A K-ban: szikla szálak *kihúzó* és *utána írva*: gránitbérczek, — A K-ban a 3. sor után közvetlenül eredetileg először az 5. sor következett, *de ez ki van húzva.* **6** Szédülni (Életk.) **9** A K-ban: alatt törölve és *utána írva*: miatt, **10** A K-ban a hol és az ez a szavak a sor fölé vannak *írva*; az ez a alatt egy többször javított és áthúzott szó (aranyos?) **15** nyílt **17** körül **23** ott (Életk.) **26** A K-ban: mehetettel volt, majd az el-í áthúzta és külön írta Petőfi. **28** bú növény előtt. (Életk.) **31** A K-ban az öt után áthúzott vessző van. láta **32** Szívtott (Életk.) **35** E sortól kezdve az Életk.-ben a vers további része egyetlen szakasz. **36** így (Életk.) **43** Ez a sor az Életk.-ben hiányzik. **52** eső (K.) **59** hosszú **60** bizott **65** A K-ban Petőfi a lantod-at lantod-ból javította.

Van-e egy marok föld... K: OSzK. — PE. 8. sz. 11. l. — *Petőfi* életében a vers nem jelent meg. — M: UK1. — 7 A K-ban *Petőfi* a nem tagadószót utólag iktatta be a sorba. 17 A K-ban olvashatatlanul áthúzott szavak helyébe írva: van kenyerünk, 31 A K-ban eredetileg És még sem teszsem le kezemből az ostort, volt. Ezt *Petőfi* kihúzta és fölébe írta az ismert végleges szöveget.

Mit csinálasz, mit varrogatsz ott? K: OSzK. — PE. 8. sz. 12. l. — M: MT. 1848. évf. 1. sz. 2—3. l. — C: Mit csinálasz? mit varrogatsz ott? (Januárius, 1848.) (MT.) 4 A K-ban a Varj szó r-je fölött vízszintes vonal jelzi a betű kettőzését. 6 Még magam sem tudom, 7 Elég, hogy szól a sejtésem, 10 lesz 19 közelében, (MT.)

Egy emlék a kórházban. (Moreau után franciából.) K: OSzK. — PE. 8. sz. 13. l. — M: Életk. 1848. évf. II. 400—1. l. — C: Egy emlék a' kórházban, (Moreau Hegezipp után franciából*). (Életk.) — A K-ban és az Életk-ben is a vers címe után zárójelbe tett magyarázathoz csillag alatt a szövegben közölt jegyzet olvasható. — 4 A K-ban *Petőfi* helyett-et írt, majd a második t-t áthúzta. 9 így (Életk.) 13 A K-ban a megpendül, szó m-jét p-ből javította *Petőfi*. 15 kezemből! 18 Vigasztaló 26 gyönyörű. 28 körül. (Életk.) 29 A K-ban eredetileg Sétálni párosan fűben virágos kert szavakat írta le *Petőfi*, de a fűben és kert szót áthúzta, a sor végére pedig újra leírta a fűben,-t. 30 ülni (Életk.)

Szeretlek én, szeretlek téged... K: OSzK. — PE. 8. sz. 14. l. — *Petőfi* életében a vers nem jelent meg. — M: UK1.

Minek nevezzelek? K: OSzK. — PE. 8. sz. 15. l. — M: Életk. 1848. évf. I. 810—1. l. — 3 esti csillagát (Életk.) 7 A K-ban a melynek szó m-jét s-ből javította *Petőfi*. 8 A K-ban eredetileg e sor A szerelemnek egy-egy lángpatakja volt, a költőjelet, az egy és láng szavakat azonban *Petőfi* törölte. 9 A K-ban ez a sor Melly égő lelkem tengerébe foly — volt. Az égő szót *Petőfi* törölte. 16 békesség 34 tűzében 37 'S eltűn (Életk.) 38 A K-ban *Petőfi* az üdvességeit szót üdvessé-geivel-ből javította. 41 nevezzelek, 47 egyedüli, (Életk.)

Félfálomban... K: OSzK. — PE. 8. sz. 16. l. — A kéziratban a verset *Petőfi* soronként törölte. Nyomatásban a költő életében nem jelent meg. Szövegét először *Ferenczi Zoltán* betűzte ki és tette közzé. — M: PM. 1890. évf. 74—5. hasáb. — C: *Ferenczi* a költemény címét, nézetünk szerint, tévesen olvasta el. Arra gondolt, hogy a vers címe eredetileg Az álom volt, melyet *Petőfi* utóbb Álmódva-ra javított. A két szóból álló cím erősen át van húzogatva, de nem látszik javítottnak, hanem eredetileg is Félfálomban... volt. 33 A K-ban az Ott mutatószót Ottan-ból javította *Petőfi*.

A rab oroszlán. K: OSzK. — PE. 8. sz. 17. l. — M: Életk. 1848. évf. II. 148—9. l. — C: A rab-oroszlán (K., Életk.) 3 Vas-rostélyos (K.) 5 A K-ban eredetileg merőn állani volt, de *Petőfi* a merőn szót áthúzta és föléje írta: békében 8 felőle, 15 piramid, 20 zugá 28 türnie! 29 bámuló (Életk.)

A jó tanító. A verset alig lehet személyhez kötni. Egyesek *Petőfi* aszódi tanítója, *Köten István* karikatúrájának vélik. — K: OSzK. — PE. 8. sz. 18—9. l. — *Petőfi* életében a vers nem jelent meg. — M: UK1.

A puszta, télen. K: OSzK. — PE. 8. sz. 20. l. — M: Életk. 1848. évf. I. 161—2. l. — 2 gazda, 6 hűlt (Életk.) 9 A K-ban az S kötőszó A-ból javítva. 11 közül, 12 hegedül. 24 vízből. 26 gerendáról (Életk.) 33 A K-ban az a névelő

utólag szúrta a sorba Petőfi. 39 A K-ban a 40. sorral kezdte Petőfi a szöveget, de a Szikrázó harag mondatföredéket törölte és a 39. sor szövegével folytatta a másoldást. 41 tűzkő, 43 elülnek, 44 települnek, 49 kiüszött (Életk.)

Szerelemnek rózsafája... K: OSzK. — PE. 8. sz. 21. l. — Petőfi életében a vers nem jelent meg. — M: UK1.

Ne feledd a tért... (Moore után angolból.) Az angol eredeti címe: Forget not the field... K: OSzK. — PE. 8. sz. 22. l. — M: Életk. 1848. évf. II. 399—400. l. — C: Ne feledd a' tért. (Moore Tamás után angolból.) 3 elmentek, 5 Oh 6 sziveket, 7 harcztát, (Életk.) 10 A K-ban e sor eredetileg Mellyet akkor a zsarnokság tett ránk, volt, de ezt Petőfi kihúzta és följé írta a végleges szöveget. 11 A K-ban az ember előtt egy szó: isten ki van húzva. 16 szabadok (Életk.)

Hideg, hideg van ott kinn... K: OSzK. — PE. 8. sz. 23. l. — Petőfi életében a vers nem jelent meg. — M: UK1.

A völgy a a hegy. K: OSzK. — PE. 8. sz. 24. l. — Petőfi életében a vers nem jelent meg. — M: UK1.

Olaszország. Az 1848. évi szabadságharcok Olaszországban kezdődtek. Az olasz szabadságharcosokat üdvözli Petőfi a versben. K: OSzK. — PE. 8. sz. 25. l. — Petőfi életében a vers nem jelent meg. — M: UK1. — 16 öket (K.)

Rózsavölgyi halálára. Petőfi e költeményt barátjának, Rózsavölgyi Márk (1787—1848) zeneszerző és hegedűművésznek emlékére írta. — K: OSzK. — PE. 8. sz. 26. l. — M: Életk. 1848. évf. I. 238—9. l. — 1 neked? 2 engemet! (Életk.) 8 föl (K.) 9 busuljunk 10 busuljunk 11 Furcsa nemzet 17 szívét 22 levágott, 26 kibusultuk 27 Megfeszítjük (Életk.) 29 A K-ban a volna előtt ott törölve. 35 Isten (K., Életk.) 36 föl 37 busuljunk 's lelkesedjünk (Életk.)

Az országgyűléshez. A vers az utolsó rendi országgyűlés (1847—48) huzavondira vonatkozik. — K: OSzK. — PE. 8. sz. 27. l. — Petőfi életében a vers nem jelent meg. — M: UK1. — 15 A K-ban a sor végén Petőfi vesszőt írt, majd fölkiáltójelre javította. 29 A K-ban e sor eredetileg Sajtószabadságot, nekünk, igen! volt, de a nekünk, igen! szövegrészt Petőfi kihúzta és fölébe írta: csak ezt ide! 30 A K-ban a sor végén vessző volt, de ezt Petőfi utóbb törölte.

Anyám tyúkjá. K: OSzK. — PE. 8. sz. 28. l. — Petőfi életében a vers nem jelent meg. — M: UK1.

A tél halála. K: OSzK. — PE. 8. sz. 29. l. — A vers Petőfi életében nem jelent meg. — M: DK. — 1 A K-ban a jégsvírvá szó első két betűje sz-ból javítva. 6 A K-ban az lde d-je g-ból javítva. 19 A K-ban a kivívod d-je t-ből javítva. 20 A K-ban a szabadságod d-je t-ből javítva.

1848. (Ezernyolcszáznegyvennyolc! az égen...) K: OSzK. — PE. 8. sz. 30. l. — A vers Petőfi életében nem jelent meg. A kéziratot füzetben a költemény Petőfi soronként kihúzta. Először Ferenczi Zoltán betűzte ki és tette közzé. — M: PM. 1890. évf. 75. hasáb. 2 A K-ban a vérpiros a sor fölé van írva, alatta áthúzva ragyogó 3 A K-ban a betegségben szó előtt meg áthúzva. 17 A K-ban az ítelet szó előtt olvashatatlanul áthúzott szótöredék van.

Kemény szél fúj... K: OSzK. — PE. 8. sz. 31. l. — *A vers Petőfi életében nem jelent meg.* — **M:** UK1. — 15 Valjon 16 Megbírjuk-e védeni minmagunkat? (Életk.)

Beaurepaire. Beaurepaire hősi példamutatása Verdun 1792. évi ostroma alkalmával történt. — **K:** OSzK. — PE. 8. sz. 32. l. — **M:** Életk. 1848. évf. I. 366—7. l. — 2 becsülete: (Életk.) 3 *A K-ban a sor Épen úgy mint-tel kezdődött, de Petőfi e szövegrészt kihúzta és fölötte kezdte el a sor végleges szövegét.* 4 *E sor a K-ban Vagy mint mostan szavakkal kezdődött, de Petőfi áthúzta és föléje írta a S most valami szavakat.* 9 seregét, (Életk.)

Dicsőséges nagyurak... Egykorú nem autográf másolata fennmaradt Egressy Gábor szavalókönyvének (OSzK. — Fol. Hung. 1754. sz.) 91—3. lapján, 1848. Martius 11. címen. Egy másik nem autográf másolata, a kolozsvári egyetemi könyvtár birtokában van. Ennek nyomán közölte 1872-ben a verset az Üstökös. Egy harmadik késői nem autográf másolata nyolcadrét alakú levélen a PH. tulajdona, amelyen a címe, talán elírásból: 1848. márczius 19. — *A költemény kétségtelenül Petőfi szerzeménye, a költő azonban életében nem adta ki. 1872 után a kiadások többségében A magnásokhoz címen jelent meg.* — **M:** Üstökös, 1872. évf. 12. sz.

Nemzeti dal. Az 1848. évi forradalom első napjának ez a költemény áll a gyűjtőpontjában. Petőfi e versét a párizsi események hatása alatt még március 13-án írta az Ellenzéki Kör március 19-ére tervezett reform-lakomájára. A bécsi forradalmi mozgalmak (március 13.) azonban meggyorsították a hazai eseményeket is, és március 15-én Petőfi vezetésével a márciusi ifjak a Pilvax-kávéházban elsőnek a sajtó felszabadítását határozták el. A hozzájuk csatlakozott egyetemi ifjúsággal és polgársággal a Landerer és Heckenast nyomdához vonultak, ahol a cenzúra engedélye nélkül röplapokat nyomtatottak a Nemzeti dal-t és a magyar nemzet követeléseit tartalmazó Tizenkét pont-ot, amelyet több ezer példányban osztottak szét a tündelő tömegnek. — **K:** Két autográf kézírata ismeretes. K1: PH. — *Petőfi hevenyészett másolata, amelyről a röplapot szedték. Negyedrétt alakú levélen, Petőfi Sándor aláírással. A szakaszonként ismétlődő sorok a második versszaktól kezdve nincsenek leírva, hanem csak 'j' jelölve.* — K2: OSzK. — PE. 8. sz. 33. l. — *A vers címe után csillag volt, amelyet Petőfi kitörölt. A címhez csillag alatt a következő megjegyzés járult, amelyet azonban Petőfi szintén áthúzott a kéziratban: E költemény buzdította márczius 15-én a pesti ifjúságot. Elszavaltam először az ifjak kávéházában, azután az orvosi egyetemen, azután a seminarium terén (most már 15-dik márczius tere), végre a nyomda előtt, melyet erőszakosan elfoglaltunk, a hatvani utczában (most szabad sajtó utca). A szabaddá lett sajtó alól ez a költemény került ki legelőször.* — **M:** Röplapon, amely Pesten, 1848 március 15-én Landerer és Heckenast nyomdájában készült. A kinyomatolt első példányra (OSzK. — PE. 52. sz.) Petőfi a következő sorokat írta: Az 1848-diki márczius 15-én kivívott sajtószabadság után legeslegelőször nyomtatott példány, s így a magyar szabadság első lélekzete. Petőfi Sándor. — *A következő napokban és hetekben a költeményt számos fővárosi és vidéki hírlap és folyóirat közölte: Nemzeti Ujság (660. sz.), Pesti Hírlap (1054. sz.), Társalkodó (11. sz.), Heti Lap (22. sz.), Honderű (I. 11. sz.), Hazánk (188. sz.), Életk. (I. 12. sz.), PDI. (I. 12. sz.), Mult és Jelen (24. sz.), Képes Ujság (13. sz.); külön röplapon utánanyomaták Pozsonyban, Pápán, Győrött, Székesfehérvárt, Szegeden, Désen, Kolozsvárt, három kiadásban is. Megjelent még: Kléhi István: A pesti forradalom története 1848-ban. Adatul politikai életünk erkölcstörténetéhez. Pesten, Beimel nyomdája, 1848. 42. l. — Zérffy Gusztáv: Martius 15-dike 1848, Pesten. Egy*

lap történet. — Magyarország újjászületése. Röpirat. Budapest, Geibel K. tulajdona, 1848. 30. l. — Birányi Ákos: Pesti forradalom. Pest, 1848. Trattner — Károlynál, 63. l. című kiadványokban. — *A verset március-április havában többen is megzenésítették, így Egressy Béni, Kálózdí János, Feldinger Frigyes, stb.* — **1** *A K1-ben tévesen Talpra magyar, most vagy soha! volt, de Petőfi a most vagy soha! szövegészrt áthúzta és a helyes szöveget írta föléje.* **16** leszünk. (Röplap.) **19** *A K2-ben a rongy szó a sor fölé van írva, alatta áthúzva: az* **24** leszünk. (Röplap.) **23** *A K2-ben az Ide veled, a sor fölé van írva, alatta többször javított és olvashatatlanul áthúzott szövegrész.* **32** leszünk. (Röplap.) **35** *A K1-ben a Mit névmds Kit-ből javítva.* **40** leszünk. **41** domborúlnak, **42** leborúlnak, **43** leszünk. (Röplap.)

15-dik március 1848. *A költeményben említett tró Tancsics Mihály, akit a népelnyomó kormányzat börtönbe vetett, s a nép március 15-én este kiszabadított: és diadalmenetben kísért át Budáról Pestre.* — **K:** OSzK. — **PE.** 8. sz. 34—5. l. — **M:** Életk. 1848. évf. I. 387—8. l. — **3** azt, **16** sirattatok! (Életk.) **26** *A K-ban eredetileg Mint szokása csak beszélt volt. A csak beszélt szavak át vannak húzva és fölébe írva: régóta.* **37** Föl, **47** sajtóhoz, (Életk.) **57** *A K-ban eredetileg A rab író diadallal volt, de a diadallal szót Petőfi törölte és az oly örömmel szavakat írta föléje.* **60** ünnepelt. — **68** tetteknel! **70** élet. (Életk.)

A szabadsághoz. **K:** OSzK. — **PE.** 8. sz. 36. l. — **M:** Életk. 1848. évf. I. 439—40. l. — **5** téged, **9** még is, még is **10** bujdokoltál; (Életk.) **14** *A K-ban eredetileg hódolattal állunk, volt, de a hódolattal szó át van húzva és fölébe írva: ünnepelve.* **19** fáklya (K.) **20** Meggyúlt **34** sírból (Életk.)

Bordal. **K:** OSzK. — **PE.** 8. sz. 37. l. — **M:** Életk. 1848. évf. I. 462. l. — **C:** *A K-ban a címe eredetileg Bordal volt, ezt azonban Petőfi kihúzta és fölébe írta Forradalmi bordal, de ezt is áthúzta és az eredeti cím mellé újra leírta a vissza-változtatott címet: Bordal. 9 jó barátink, 24 uristen 26 Elbucsuzhatik a világtól, 27 Szívében (Életk.)*

Föltámadott a tenger... *A költemény március utolsó napjaiban született, amikor Pesten híre fulott, hogy a független nemzeti kormány ügyét a király el akarja buktatni. Pest lakossága napokon át (március 28—31.) forrongott s fegyveres felkelésre készült.* **K:** OSzK. — **PE.** 8. sz. 38. l. — **M:** Életk. 1848. évf. I. 756. l. — **3** eget földet **10** nép! **13** Sülyednek **15** Megtörve (Életk.) **21** *A K-ban eredetileg Jegyezze föl volt, de Petőfi átjavította.* **22** tanulságúl: **23** fölül **24** alul **25** úr! (Életk.)

A királyokhoz. *Petőfi első, nyomtatásban is megjelent királyellenes verse. Ez is, mint az előző költménye, március utolsó napjainak hangulatában keletkezett, amikor végkép diltáta, hogy a királlyal megegyezni nem lehet. Ettől kezdve nyíltan republikánusnak vallja magát, amit ellenfelei úton-útfélen igyekeznek ellene kihasználni. Röpiratokban is megindul a harc. Elsőnek Mező Dániel hajduböszörményi nemzetőr és társai Honfi szózat-a, amely A királyokhoz c. vers ellen a Debreczen-Nagyvárad Ertesítőben, majd külön röplapon is megjelent április 23-án; ugyanezen hónap végén pedig Kassán adtak ki ellene egy I***** Király Petőfi Sándorhoz c. verset. A Debreczen-Nagyvárad Ertesítő 19. számában Petőfi mellett Rosenthal Mór áll ki s versben felel Mező Dánielnek, Rosenthalnak pedig Z. L. polgárhölgy írt verses választ a Debreczen-Nagyvárad Ertesítő 23. számában. De folyt a harc prózában is, ezekről Petőfi prózai műveithez írt jegyzeteinkben emlékezünk meg.* — **K:** OSzK. — **PE.** 8. sz. 39. l. — **M:** Röplapon 1848 március 28—30. között. Címe: A királyok-

hoz. *Aláírás:* Petőfi Sándor. Ára 2 pengő kr. A szerző engedelmé nélküli utánnyomat szigorúan tiltatik. Nyomatott Landerer és Heckenastnál. — 2 szót; 4 fölszólalót. (Röplap.) 7 A K-ban a sor végén eredetileg hazugság, volt, ezt a szót Petőfi áthúzta és hízeltgés-re javította. 21 ítéletszót 22 Attul, 34 rázzam (Röplap.)

Van-e mostan olyan legény... K: OSzK. — PE. 8. sz. 40. l. — M: Életk. 1848. évf. I. 755—8. l. — Az Életk.-ben a vers minden szakasza négy sorosan tagolt. — C: A K-ban a címe eredetileg Bátorító volt, de ezt Petőfi áthúzta és fölébe írta címként a vers kezdőszavait. — Az Életk.-ben a címe: Önkénytesek dala. — 1 A K-ban a sor végére először kérdőjelet tett Petőfi, majd áthúzta és vesszőt írt helyébe. Van-e köztünk 5 közülünk (Életk.) 11 A K-ban eredetileg sarat volt, de át van húzva és helyet van fölébe írva: amugy (Életk.) 16 fog. (Életk.) 21 A K-ban eredetileg ember volt, de ez ki van húzva és fölébe írva: magyar 23 — Csak e kettő szabad legyen — 25 Háromszinű 33 Háromszinű (Életk.)

Készülj, hazám! A forradalom miatt az udvar Bécsset elhagyni készült. Miután menedékhelyül P-st és Prága került szóba, a republikánus Petőfi ezzel a versével tiltakozott az ellen, hogy saját elnyomóinkat vegyük pártfogásba. A verset április 5-én a múzeumkertben tartott népgyűlés végén elszavalta. Bevezetőül e szavakkal fordult a néphez: A mostani szónokoknak, úgy látszik, hivatása lett titeket mindenkor nyugtatni, csöndesíteni; betegápolónál, mondhatom, ez gyönyörű erény! Én valójában nem tudom, mit mondjak; de annyit mindenesetre mondhatok, hogy ezen örök nyugtató nyomokat követni nem tudom; mert én úgy vagyok teremtvé, mint az onka, amely, ha vész van, kiabál, — mint a fürgeteg, mely a hullámokat vihar idején fölkorbácsolja. . . Azért, hogy mégis hiába ne léptem előbetek, elszavalom nektek egy versemet. — Készülj, hazám! (Nemzeti Újság, 1848. április 9.) — Petőfi él. tében a vers nem jelent meg. — K: OSzK. — PE. 8. sz. 41—2. l. — M: Otthon, 1874. évf. 5—7. l. 26 Ez után a K-ban négy áthúzott sor van:

Legyek kutya,
Legyek földön futó gazember,
Legyek Metternich vagy Radecki,
Ha el nem kergetik!

27 Ez után a K-ban egy áthúzott sor van: A boldogságnak égi ünnepe 43 A K-ban az első szó Mi át van húzva, az eredeti nekünk pedig Nekünk-re javítva, utána még a hű szót írta a sor fölé Petőfi. 49 A K-ban az utolsó szó hazánk-ból javítva. 69 A K-ban az És-t S-ből javította Petőfi.

Megint beszélünk s csak beszélünk... Petőfi nem hitt a békés átalakulásban, nem hitt abban, hogy a felelős minisztérium kinevezésével a forradalom véget ért. Jól látta: a király minden eszközt meg fog ragadni, hogy a nemzet jogos követeléseit kijátssza s a kivolt engedményeket visszavonja. K: OSzK. — PE. 8. sz. 43. l. — M: Életk. 1848. évf. I. 493—4. l. — C: Megint beszélünk... 11 tombolva, 21 Oh ifjaink, oh (Életk.) 22 A K-ban a sor végén eredetileg felkiáltójel volt, de ezt Petőfi áthúzta és vesszőt írt a helyébe. 25 gyorsan! (Életk.) 26 fél uton (K.) 27 A K-ban eredetileg Rajtat csupán meg van tágitva, volt, de a sor elején a Rajtat át van húzva és utólag a sor végéhez írva, a csupán pedig Csupán-ra javítva.

A király és a hókér. K: OSzK. — PE. 8. sz. 44. l. — M: Életk. 1848. évf. II. 524—5. l. — 1 Ül 5 kezd; 9 folyóvíz 21 „mind 26 vagyok” 28 hive. 31 mig (Életk.)

Rákóczi. K: OSzK. — PE. 8. sz. 45. l. — M: Életk. 1848. évf. I. 622. l. — 6 ül, 8 el sirod mélyiből. 12 sirod? 13 köréből, 15 terhétől, 16

fekszik (Életk.) 21 A K-ban e sor eredetileg Vedd a zászlót szellemkezeidbe, volt, de Petőfi a zászlót után vesszőt tett, s utána beiktatta a vedd szót, a sor utolsó szavát pedig szellemkezeidbe-re javította. 23 más világi (K.) lelkesítve 26 nyul. (Életk.) — A vers alighanem Rákóczi halálának évfordulóján, április 21-én készült.

Feleségem és kardom. K: OSzK. — PE. 8. sz. 46. l. — M: Életk. 1848. évf. I. 525—6. l. — 5 szeliden (Életk.) 24 A K-ban Petőfi a Mogorván szó első szótagját Fa szótöredékből javította. 44 oldalomra, 45 Oldalomra (Életk.)

A taraszhoz. K: OSzK. — PE. 8. sz. 47. l. — M: Életk. 1848. évf. I. 551—2. l. — 13 A K-ban eredetileg Áldást terjeszt volt, de a terjeszt-et Petőfi áthúzta és föléje írta: hoz majd 14 A K-ban a meggyógyítod után eredetileg vessző volt, de ezt Petőfi áthúzta és kettőspontot írt utána. meggyógyítod: 17 pacsirtát, 19 dalokra (Életk.)

A magyarok istene. K: OSzK. — PE. 8. sz. 48. l. — M: Életk. 1848. évf. I. 680—1. l. — C: A K-ban eredetileg Van jövődönk! volt a címe, de ezt Petőfi áthúzta és föléje írta a végleges címet. 1 kislelkűek, 8 dühhel, 10 Elfűjt 17 hosszú 24 Illy gonosz (Életk.) 26 A K-ban eredetileg S büntetését böven átszenvedte ő; volt, de Petőfi átjavította büntetéseit-re, a böven-t pedig áthúzta és föléje írta: már 32 A K-ban a derült a sor fölé van írva, alatta áthúzva: csendes

A konzervatívok. K: OSzK. — PE. 8. sz. 49. l. — A vers Petőfi életében nem jelent meg. A kéziratlos füzetben a költeményt Petőfi soronként áthúzta. Szövegét először Ferenczi Zoltán betűzte ki és tette közzé. — M: PM. 1890. évf. 76—7. hasáb. — 29 E sor első fogalmazása a K-ban És kendtek, szép atyafiak? volt.

Ilyen annyony való nékem... K: OSzK. — PE. 8. sz. 50 l. — A vers Petőfi életében nem jelent meg. M: UK1. — 13 A K-ban eredetileg Megérem én volt, de Petőfi az érem én szövegrészt törölte és föléje írta: is érem

A ledőltszobor. K: OSzK. — PE. 8. sz. 51—2. l. — M: Életk. 1848. évf. I. 769—71. l. — C: A K-ban a címe eredetileg A ledöntött szobor. volt, de Petőfi a ledöntött-et ledőlts-re javította. Az Életk.-ben a címe: A' ledőltszlop. — 21 A K-ban az első szó Állj-ból javítva. 25 lerombolá; 26 a' vész, 32 alján 34 fenn (Életk.) 38 A K-ban eredetileg Hogyan volt, de ezt Petőfi áthúzta és föléje írta: Minck 41 félre 51 kívül 57 nagyja, (Életk.)

Már minékünk ellenségünk... A császári reakció szolgálatába szegődött horvátokra, szerbekre, sib. vonatkozik a vers, akik a szabadságért küzdő magyarság ellen támadtak. — Petőfi életében a vers nem jelent meg. — K: OSzK. — PE. 8. sz. 53. l. — M: DK. — 17 A K-ban eredetileg De volt, ezt Petőfi És-re javította. 13 A K-ban a sor második fele eredetileg kéz, lesz egy kard; volt, de Petőfi a kéz szó után a vesszőt és a lesz szót törölte s föléje írta az és kötőszót.

Kisfiú halálára. Vörösmarty Mihály kisebbik fiának, az áprilisban elhunyt Mihálynak halálára írt költemény. — K: OSzK. — PE. 8. sz. 54. l. — Petőfi életében a vers nem jelent meg. M: UK1. — 2 A K-ban a fiúcska után egy szó: már törölve. 7 A K-ban a meg után olvashatatlanul áthúzott szótöredék.

Bánk bán. K: Két autográf kézírata ismeretes. K1: PH. — Egy negyedrért és egy nyolcadrért alakú levélén, Petőfi Sándor névaldítással. — K2: OSzK. — PE. 8. sz. 55—7. l. — M: Nép Barátja, 1848. évf. 129—32. hasáb. — 4 A K1-ben az Isten-teremtette; utólag egy szóba van összehúzva. Istenteremtette; (Nép Barátja.) 15 Szíve (K1., Nép Barátja.) 19 Hivatalról 22 rakta. 30 népe; (Nép Barátja.) 32 képe. (K1.) képe 33 Úgy (Nép Barátja.) 37 E sor után a K2-ben egy kitörölt sor: „Dolgozz paraszt!” 40 A K2-ben a dögölj szó g-je l-ből javítva. 42 végre; 43 gyalázat.” (Nép Barátja.) 49 Bánkban, 60 Megszéplősítette. (K1., Nép Barátja.) 61 A K2-ben a jó-t hív-ból javította Petőfi. 64 sarába. (Nép Barátja.) 76 kaczagva; 77 míg 84 szemében; (K2., Nép Barátja.) 103 nemzet, (K1.) 112 vérünket. 114 falattok; (Nép Barátja.) 118 Gertrúd, (K1., Nép Barátja.) 125 birta, 126 elorzá, (Nép Barátja.)

Mit nem beszél az a német... V. Ferdinánd azt kívánta, hogy a monarchiát terhelő államadósságból Magyarország kétszázmillió forintot vállaljon magára. A kormány vonakodott ennek teljesítésétől, mert hiszen az ország a multban a kölcsönök felvételének semmi hasznát sem látta. A bécsi kormánylapok erősen támadták Magyarországot vonakodása miatt és fegyveres kényszerítéssel fenyegetőztek. A vers 21—24. sorában a bécsi ifjúság április 5-i pesti üdvözlő látogatására céloz Petőfi. — A vers a költő életében nem jelent meg. — K: OSzK. — PE. 8. sz. 59. l. — M: DK.

Fekete-piros dal. Az udvari reakció szolgálatában álló Jellasics igazgatásairól és a magyar kormány április végén tanúsított magatartásáról Petőfi az Életrékekben (1848. évf. I. 738. l.) a következőket írta: Akkortáiban úgy viselte magát a ministerium, hogy igazán nem bizhatott benne az, a' ki féltette a' hazát; ezt pedig csak az félti, a' ki szereti. Kül és bel háború fenyegetett, és hadseregünk nem volt, 's föllállítására nem tett lépést a' ministerium; Jellasics feltűzte Horvátországban a' legnyilvánosabb pártütés zászlaját, 's a' ministerium úgy bánt vele, mint daczos gyermekével a' majomszeretetű anyja, az ember nem tudta, czirogatja-e vagy pofozza? Az itt említett körülmények hatása alatt írta Petőfi e költeményét. — A vers Petőfi életében nem jelent meg. — K: OSzK. — PE. 8. sz. 60. l. — M: DK. — 5 A K-ban a zászlainkat szó zászlóinkat-ból javítva. 11 A K-ban a zászlainkat szó zászlóinkat-ból javítva. 19 A K-ban a Fönn szó S míg-ből javítva. 20 A K-ban a sor eredetileg Dözsölünk, vigadunk, volt, de ezt Petőfi áthúzta és följfe írta a végleges szórendben a sort. 37 uj (K.) 40 A K-ban a sor végén eredetileg kérdőjel volt, de Petőfi pontra javította. 45 A K-ban a vagy szó v-je t-ből javítva.

Miért kíséraz... K: OSzK. — PE. 8. sz. 61. l. — A vers Petőfi életében nem jelent meg. M: UK1.

A király esküje. K: OSzK. — PE. 8. sz. 62—4. l. — M: Életk. 1848. évf. I. 647—50. l. — C: A K-ban a címe eredetileg Hunyadi László. volt, de ezt Petőfi áthúzta és följfe írta a végleges címet. 5 foglak! 19 borítani (Életk.) 22 A K-ban a Ne javítva van Nem-ből. 32 Ifjú 36 halálról 37 lehet. 39 Királyom 44 ássátok, 54 szivedben, 55 Hűséged (Életk.) 60 A K-ban a bíróm-ot bírám-ból javította Petőfi. 100 fog. (Életk.) 105 szent-György (K., Életk.) 124 Sújt (Életk.) 133 A K-ban eredetileg állott, volt, melyet Petőfi utóbb állt ott-ra javított. 142 Föl, (Életk.)

A gyáva faj, a törpe lelkek... Ld. A királyokhoz c. vers jegyzetét a 331. lapon. K: OSzK. — PE. 8. sz. 66. l. — M: Életk. 1848. évf. I. 716. l. — 7 fölkapott 24 pengetem? (Életk.)

Ausztria. A verset azokkal az eseményekkel kapcsolatban írta Petőfi, amelyekből 1848 májusában úgy látszott, hogy a Habsburg-birodalom elemeire hullik szét és a dinasztia sorsa végkép megpecsételődő. — **K:** OSzK. — **PE.** 8. sz. 58. l. — **M:** Életk. 1848. évf. II. 619—20. l. — **C:** Ausztria. (Junius 1848.) 1 Jeruzsálem, 3 Jeruzsálemnek 16 Pontius-Pilatusok 17 Amithatjátok 19 kegyelem, 24 Kalváriája, (Életk.) 31 A K-ban eredetileg Tenyészszék volt, de Petőfi Tenyészszék-re javította. 35 biboros 43 paradicsomból. 50 elrug 52 ekép (Életk.) 57 A K-ban eredetileg öt nemzetnek átka! volt, de az öt nemzetnek szavak ki vannak húzva és följük írva: a népeknek

Föl! **K:** OSzK. — **PE.** 8. sz. 65. l. — **M:** OgyE. 133—4. l. — **C:** A cím alatt: (Junius, 1848.) 6 túrsz é 7 mig 11 nagyfejük 13 ugy (OgyE.) 15 gyöngeségből 20 Csendes (K., OgyE.) 23 A K-ban a holtreszeg szó első tagja hogy-ból javítva. 26 Világra szóló (OgyE.) 27 A K-ban a Mit névmás Mint-ből javítva. 31 Vakuljanak (OgyE.) 32 A K-ban a pillantanak szó pillanntanak-ból van javítva.

Két ország ölelkezése. Az erdélyi országgyűlés 1848. május 30-án mondta ki Magyarországgal az uniót. Petőfi ebből az alkalomból írta a verset. — **K:** OSzK. — **PE.** 8. sz. 67. l. — **M:** Pesti Hirlap, 1848. június 6. 518. l. 3 Simulj, simulj 11 Mi jól, mi jól esik 12 mindegy, feljött 13 mindegy, 14 A késedelmes nap 15 összesimult 16 örömkönyüket 23 mindég... 24 szemekben ez olly ritka vendég! 27 birná szakítani (Pesti Hirlap.) 37 A K-ban az ország az áthúzott nemzet szó fölé van írva. 41 A K-ban a Királyhágón szó első fele egy olvashatatlanul áthúzott szótöredék fölé van írva. királyhágón (Pesti Hirlap.) 48 A K-ban az Azok névmás Azoktól-ból van javítva. 49 A K-ban a nyerj szó előtt egy t betű törölve. 52 Röpülj 54 délibáb! (Pesti Hirlap.)

Uton vagyok s nem vagy relem... Petőfi az 1848. évi országgyűlési követválasztásokon szintén fellépett, szülőföldén, a Kiskunság szabadszállási kerületében. Június 5—8. között járt először választói között. Az ellenpárt a legképtelebb rágalmakkal és erőszakoskodással ellene ingerelte a népet s Petőfi a választásokon megbukott. Első útján írta ezt a versét, valamint a Szülőföldemen című költeményét. — **K:** Két autográf kézirat maradt fenn. — **K1:** OSzK. — **PE.** 85. sz. — Ceruzával írt fogalmazvány Petőfi tárcájában lévő tizenhatodrért alakú 7 levélből álló jegyzetfüzet 1. lapján. A 2. lapon a Szülőföldemen című vers első szakaszának első fogalmazványa, 3. lapján pedig A bokor a viharhoz című vers fogalmazványa olvasható. A ceruzával írt sorok ma már annyira elmosódottak, hogy helyenként olvashatatlanok. — **K2:** OSzK. — **PE.** 8. sz. 68. l. — Petőfi életében a vers nem jelent meg. **M:** UK1. — **I** A K1-ben a nem vagy a sor fölé van írva, alatta áthúzva: minczen 9 A K1-ben az Az névelő Amott-ból javítva. 16 A K2-ben a sor elején a Vagy szót törölte Petőfi. ugy 19 Mond (K1.)

Szülőföldemen. Ld. az előző vers jegyzetét. — **K:** Két autográf változata ismeretes. — **K1:** OSzK. — **PE.** 85. sz. Ceruzával írt első fogalmazványa a költemény első szakaszának. — **K2:** OSzK. — **PE.** 8. sz. 69. l. — **M:** Életk. 1848. évf. II. 847—8. l. — Az első szakasz első fogalmazása a K1-ben:

Most először vagyok itten
Hűz év óta, hol születtem,
Ugy menék el mint kis gyermek,
És mint férfi ugy jöttem meg.

Itt az alföld, a lapályos,
Közepében áll a város,
Áll merengő nyugalmaiban
Messze földön egy magában.

7 innen 9 husz 11 Husz (Életk.) idő, 13 vagytok (Életk.) 17 A K-ban e sor eredetileg Legyek a mi voltam s nem leszek már... volt, de Petőfi ezt áthúzta és följé írta a végleges szöveget. 20 Helyről helyre 24 cserebogár." 25 újra, 26 Lovagolok, fűzfásipot fujva, 29 betyár... 30 cserebogár." 31 Megkondul (Életk.)

A márciusi ifjak. A márciusi ifjak legtöbbje fellépett az országgyűlési képviselőválasztásokon, de Irinyin és Perczelen kívül egyiket sem választották követté. Ennek hatása alatt írta Petőfi e költeményt. — A vers Petőfi életében nem jelent meg. K: OSzK. — PE. 8. sz., 70. l. — M: DK. — 10 A K-ban a halott szó holottból javítva. 21 A K-ban e sor eredetileg És mi akkor becsben álltunk, volt, de Petőfi az akkor-t törölte, a becsben után vesszőt tett, a hírben-t pedig a sor fölé írta. 26 A K-ban a jötenek-ben az ő-t e-ből javította Petőfi. 37 A K-ban a sor eleje S majd ha volt, de Petőfi a S-t És-re javította, a majd-ot pedig törölte. 38 újra (K.) 40 A K-ban a Koszorúkat szóban az s-t r-ből javította Petőfi.

Kiskunság. K: OSzK. — PE. 8. sz. 71—2. l. — A vers Petőfi életében nem jelent meg. M: UK1. — 9 A K-ban megint a nagy volt, de a nagy jelzőt Petőfi áthúzta. 29 A K-ban az oldalánál szó oldalának-ból van javítva. 30 A K-ban a Szundikál első betűje H-ből van javítva. 31 A K-ban a Kutyaí szót Petőfi Kuttyájából javította. 64 A K-ban az Épít szó Emel-ből javítva. 65 A K-ban az egy-egy után egy megkezdett t betű törölve. 66 A K-ban a boglyák szóban a g betű l-ből javítva.

A magyar nép. K: OSzK. — PE. 8. sz. 73. l. — A vers Petőfi életében nem jelent meg. M: DK. — C: A K-ban a címe eredetileg A magyar néphez. volt, de Petőfi a -hez ragot törölte. 5 A K-ban a földtarthatja, szóban a h-t Petőfi o-ból javította.

Dobzse László. K: OSzK. — PE. 8. sz. 74. l. — M: Életk. 1848. évf. II. 468—9. l. — 1 László, 3 hiába, 4 csehül és 12 Fenekig 15 volt, 25 olyan bőven 27 gyűszűnyi 28 hordóból. 32 Hitta 43 hiába, 44 csehül (Életk.)

A nemzetgyűléshez. Az új országgyűlést július 2-ára hívták össze; 4-én előleges ülést tartott; ünnepélyes megnyitása 5-én volt. — K: OSzK. — PE. 8. sz. 75. l. — M: Pesti Hirlap. 1848. július 5. 619. l. — C: A Pesti Hirlap-ban a címe: Pest, jul. 4. 2 majd; (Pesti Hirlap.) 3 A K-ban a Megálljatok szó Megálljátok-ból javítva. 7 szívök 9 temetőből (Pesti Hirlap.) 12 multkor (K.) 13 szétfujta 21 új 23 új (Pesti Hirlap.) legyenek 26 új 33 kérlelhetlenül 36 A K-ban a Mert szó M-je T-ből javítva. 39 holnap (K.) 41 Millyen (Pesti Hirlap.) A K-ban a dologra szó a sor fölé van írva, alatta áthúzva: munkára 44 dicsőség? 46 szándok 47 hiuság 48 Csábit a 49 a szentelt 50 A K-ban a kijó szó után egy vesszőt törölt Petőfi. 53 szívéből 54 szoríták (Pesti Hirlap.) 61 A K-ban a bennlakókat szó bennlakókát-ból javítva. 62 istenitse, (Pesti Hirlap.)

Ismét magyar lett a magyar... A vers valószínűleg abból az alkalmából született, amikor az országgyűlés július 11-én a haza védelmére Kossuth beszédén felbuzdulva egyhangúlag megszavazta a százezer újoncot és a 42 millió forintot. — K: OSzK. — PE. 8. sz. 76. l. — M: Életk. 1848. évf. II. 168—9. l. — 7 level, 15 Kitűzött 22 sikra (Életk.)

Miért zárjátok el az útamat? K: OSzK. — PE. 8. sz. 77. l. — *A vers Petőfi életében nem jelent meg.* — M: UKI. — **12** A K-ban a *Hogy* szó H-ja S-ből javítva. **29** A K-ban e sor eredetileg *Dicsőség* vagy *díj* mikor kell én nekem volt, de Petőfi ezt áthúzta és fölébe írta a végleges szöveget. **31** A K-ban eredetileg A kötelesség szavakkal kezdődött a sor, de Petőfi az A névelőt törölte, a következő szó első betűjét pedig K-ra javította, s a szó után egy megkezdett k betűt törölt.

Kun László krónikája. K: OSzK. — PE. 8. sz. 78—80. l. — M: Nép Barátja. 1848. évf. 217—20. hasáb. — C: A K-ban a címe eredetileg *Krónika kun Lászlóról.* volt, de ezt Petőfi áthúzta és föléje írta végleges címét. *Kún (Nép Barátja.)* **1** kun (K., Nép Barátja.) **4** A K-ban a volt a sor fölé van írva, alatta áthúzva: sokat **7** kezdjük alól, **11** Az ördög azt tudja, **17** híres **20** kihuzta **26** felfordult (Nép Barátja.) **30** otthonn (K.) **34** hozzá — **39** Kún (Nép Barátja.) **43** A K-ban a sem szót utólag iktatta a sorba Petőfi. **48** uszitotta **49** Meghallja azt **57** javult **62** Budában, **66** rája; **69** élet, **72** rozsaszínű **75** így (Nép Barátja.) A K-ban a belénk szó l-jét k-ból javította Petőfi és az a névelőt utóbb iktatta a sorba. **81** A K-ban a fölkiálta szó után egy vessző törölve. **85** kúnokra, (Nép Barátja.) **91** A K-ban a korhelykedést, szó utolsó két betűje más betűkből javítva. **95** seregestől (Nép Barátja.) **100** A K-ban az Ujra szó j betűje r-ből javítva. **101** naponkint **108** A K-ban a mezejéről, szó z betűje j-ből javítva. mezejéről; (Nép Barátja.) **111** A K-ban az ekkoráig más szóból javítva. **116** kun **118** pajtás (Nép Barátja.)

Ma egy ére... K: OSzK. — PE. 8. sz. 81. l. — *A vers Petőfi életében nem jelent meg.* — M: UKI. — **7** A K-ban a ki szó előtt egy gondolatjelet törölt Petőfi.

Lenkel százada. A Galiciában állomásozó Württemberg-huszárezred több magyar százada a reakciós felkelések hírére még május végső hazaszökött az ország védelmezésére. Elsőnek a 2. század indult el, ennek katonáit üdvözlí Petőfi e költeményében. *Mészáros hadügyminiszter — a katonai fegyelem megsértése miatt — nem helyeselte a huszárok önkényes hazatérését.* — K: OSzK. — PE. 8. sz. 82—4. l. — M: Nép Barátja. 1848. évf. 177—80. hasáb. — **17** ök, **18** A K-ban a sor Nekem nem hiszitek, -ből javította Petőfi. hisztek. **31** vigan **39** Közülök (Nép Barátja.) **40** A K-ban a Búbánatnak szó Búbánatra-ból van javítva. **41** buslakodtok, (Nép Barátja.) **44** A K-ban a szíváróg? szó g betűje k-ból javítva. **48** A K-ban a magyar jelzőt Petőfi kétszer írta le, majd a másodikikat törölte. hazánk! (Nép Barátja.) **55** A K-ban tollhibából: földön **83** A K-ban az És kötőszó S-ből javítva, a sor végén pedig a meg igekötő törölve. **84** A K-ban a nagy jelző a sor fölé van írva, alatta áthúzva: az **102** A K-ban a Magyarország szó M-je m-ből javítva. **107** ugrottak (Nép Barátja.) **113** A K-ban a jöttek szó mentek-ből javítva. **118** kapitányjok, **136** úr, nekünk **139** generális, (Nép Barátja.) **149** A K-ban a velők, szó velők-ből javítva. **151** A K-ban a sor végén a hazáj szótöredék törölve. **156** titeket: (Nép Barátja.)

Respublika. K: OSzK. — PE. 8. sz. 85. l. — M: Életk. 1848. évf. II. 209—10. l. — **7** megfeszíteni (Életk.) A K-ban a sor végén kes szótöredék van áthúzva. **10** ugy is **15** uj, de szent Napoleon **17** szelid (Életk.) **18** A K-ban az oltárlángja szó második l betűje g-ből javítva. **19** megtéríti (Életk.) **20** A K-ban a Mellyben szó ll betűi j-ből javítva. **21** győző; **22** elkészül, **23** pázsiton, **28** sirba **36** porára! (Életk.)

Három madár. K: OSzK. — PE. 8. sz. 86. l. — M: Életk. 1848. évf. II. 245—6. l. — **9** háborítja **10** vigan (Életk.) **22** A K-ban eredetileg minden

földi neszt, volt, de Petőfi a földi jelzőt törölte és föléje írta a némű szót. 23 szül 30 szived, 35 elvonul, 36 vadul, 37 e sas (Életk.). 40 A K-ban a paripa szó második szótágja pa-ból javítva. 41 Rémitő 43 szived (Életk.).

A nemzethez. A magyar kormány tétlensége, Jellasics várható betörése és Bechtoldnak a délvidéki hadak fővezérének árulása váltották ki Petőfibtől e költeményt. — PE. 8. sz. 87. 1. — A vers Petőfi életében nem jelent meg. — M: DK. — 23 A K-ban a hozzánk. szó hozzá... -ból javítva.

Béranger legujabb dala. K: OSzK. — PE. 8. sz. 89. 1. — M: Életk. 1848. évf. II. 311—2. 1. — A K-ban a cím alatt a következő jegyzet: (Sietek lefordítani e költeményt, mely megbecsülhetetlen érdekű talán nem csak én reám, hanem minden olvasóra nézve, mert a dicső Béranger írta és írta a februáriusi forradalom, a köztársaság kikiáltása után és írta hatvannyolcz éves korában! és végre mert ez legszebb költeményei között talán a legszebbik.) E jegyzet az Életk.-ben csillag alatt a következő változatban olvasható: Siettem lefordítani e költeményt, mely megbecsülhetetlen érdekű talán nem csak én reám, hanem minden olvasóra nézve, mert a dicső Béranger írta és írta a februáriusi forradalom, a köztársaság kikiáltása után és írta hatvannyolcz éves korában! és végre meg ez legszebb költeményei között talán a legszebbik. Manuel, kihez e költeményt írta, egy megholt barátja, ki a restauratio alatt nevezetes ellenzéki tag volt. Petőfi Sándor. — 2 Szabadságnak 15 felkiáltanánk 18 új korszak nyílt, 21 bölcs 27 fölfordította 28 hire 29 termény országot, (Életk.)

Vörösmartynak. K: OSzK. — PE. 8. sz. 90. 1. — Petőfi a költeményt soronként áthúzta a kéziratban. A cím alatt zárójelben eredetileg a következő jegyzet volt: (midőn a nemzetgyűlésben augusztus 21-kén ő is arra szavazott, hogy a magyar hadsereg ezután se legyen magyar, hanem mint eddig volt, német.) Petőfi azonban az ő is szavaktól kezdve a mondatot törölte és föléje írta: a hadügyben a többséggel szavazott. Végül a verssel együtt a jegyzet mindkét fogalmazását áthúzta a kéziratban. Ferenczi Zoltán a jegyzet első fogalmazásában az ezután se szavakat tévesen vezetése ne-nek olvasta. — M: Életk. 1848. évf. II. 271—2. 1. — A vers végén az Életk.-ben csillag alatt a következő megjegyzés olvasható: Én, ha verset írok, nem irom a magam multságára, hanem irom azért, hogy kiadjam, hogy mások gyönyörködjenek benne vagy okuljanak rajta. (Elérem-e célomat, vagy nem? az nem tartozik ide.) Sokan voltak, kik e költeményem kiadását elleneztek. Nem tehetek róla. Én érzem a legnagyobb fájdalom, hogy erre kényszerülve vagyok, mert, én szerettem, én tiszteltem legjobban Vörösmartit mind azok között, kik őt valaha szerették és tisztelték, de elveimet még sokkal jobban szeretem és tiszteltem, mint őt. Szívem sajog és vérzik, de kérlelhetetlen maradnék, ha elvérzeném is bele. Brutus talán sirva szúrta le jótevőjét, apját, Caesart, de leszúrta. Hogy Vörösmartit elítélem, nagy áldozat, melyet szívem tesz elveimért, de bármily nagy ez áldozat, kész vagyok és mindenkor kész leszek sokkal nagyobbakat is tenni értetek, szentséges elveim! Petőfi Sándor. A verse Vörösmartynak a Kossuth Hírlap-ja szeptember 6-i számában válaszolt: A magyar hadseregről. Petőfihöz. Petőfinak az Életképek'-ben egy hozzám írt csinos versezte jelent meg, melyben azért fedd és kárhozzat, hogy a katona kiállítás tárgyában a többséggel szavaztam.

Ha csak Petőfivel volna dolgom, nem szólanék. Ő ezen fellépésének helytelenségét előbb utóbb be fogja látni, s én önérzetemben tökéletesen biztosnak érzem magamat.

Azonban az embereket a szép vers el szokta kábítani, s a legtisztább jellem is, ha sajgó útján megtámadtatott, igen sok ferde száju emberrel talál-

kozik, kik hozzá vagy a kárörömnek, vagy a sajnálkozásnak nyomorúságos mosolyával közelítenek. S a mi legfőbb baj, gyakran okos és becsületes emberek is felülegesen ítélnek kicsiségnek látszó dolgok felett, de minden felülegesség mellett ítéletüket egész határozottsággal szokták kimondani.

Filkókkal nem gondolok, mit ítélnek rólam; de okos és jóra való emberek előtt nem szeretnék hamis színben állni. Ezek figyelmét kérem ki néhány szóra.

Petőfi azt írja versében, hogy én míg fennjártam, nagynak mutatkozáim, leszállva kicsin vagyok, hogy a földön besározta magamat, s inkább szeretne rajtam vért látni mint sarat, hogy a „szózat” már érthetetlenné lett, s hogy nem ő, hanem én tépem le fejemről a babért.

Ehhez hozzá adja egy jegyzetben, hogy ő szeretete és tisztelete daczára s bármily fájdalommal és áldozattal ha szinte el kellene is véreznie, kénytelen engem elítélni, mert jobban szereti elveit, mint engem.

Körülbelül ezek mondatnak a versben és jegyzetben.

A ki ezeket olvassa, legalább is azt kell gondolnia, hogy én Magyarország függetlenségét, szabadságát, jóllétét, fennmaradását szavaztam le, vagy a nemzetiségnek valamely nevezetes elvét sértettem meg. Mert legalább is ennyi bűn kívántatnék ahhoz, hogy rajtam száradjon a sár, s hogy a mit költeményeimmel netalán használtam, azt országgyűlési szavazataim lerontsák, s még akkor is kérdés: elvesztenék-e becsüket (ha van) költeményeim, s nem volnának-e képesek lelkesíteni az utókort, ha addig fennmaradnak?

Petőfi elv miatt támadott meg. Most tehát csak az a kérdés: mire szavaztam, s micsoda elvet sértettem meg? Hogy ezt kiki minél világosabban lássa, ide jegyzem a főbb pontokat, melyekre a többséggel együtt szavaztam:

1. a hadsereg 200.000 főre emeltessék.

2. Vezényleti, ügyvezetési nyelv magyar, színek, jelek, öltözet nemzetiek.

3. A régi katonaság, mihelyt a körülmények engedik, magyar lábra állíttassék.

4. A magyar katona, csak az ország megtámadtatása esetében használathassék külföldön.

Úgy gondolom, ha az egész törvényjavaslatban elvekről van szó, csak a 2, 3, 4-ik pont lehetnek azok? S megtagadtam-e ezeket? Egy szóval sem.

S ha most azt kérdi valaki: miért hát ez a nagy hűhó elvekről, babérról, sárról és vérről, sarról és felhőről? Kísül, hogy semmiért; mert én egyetlen elvet sem tagadtam meg, s az egész ümledezés nem egyéb, mint egy fiatal hazafi, s a mellett költői kebelnek túláradása.

„Igen, de ön arra szavazott, hogy a régi czredek három zászlóalja, meg két tartalék század ujonczokkal töltessenek be, hogy a huszárezredek kiegészíttessenek.”

Való, erre szavaztam s megvalloim nagy bökkenő volt, míg túlestem rajta. Azonban a tapasztalás iránt némi respectussal vagyok. Ha a tapasztalás így szól: „adatok nekem ujonczokat a régi katonák közé, s én két hét múlva tűzbe viszem őket, s isten segítségével megverem az ellenséget,” azt mondom rá: „jól van, verd meg az ellenséget, s aztán alakítsd át a régi seregeket.”

Erre szavaztam; de ez már bármi kákabélű tudós értelmezése szerint is nem elv, hanem a kivétel s az alkalmazás keserű almája, melybe bele kell harapni, ha czélt akarunk érni.

Igaz, nekem is jobban tetszett volna, ha valami fiatal, népszerű hadvezér, valami kis Napoleon-féle azt mondja: „Én teremtek magyar hadsereget, átalakítom a régit, átolvasztom az ujonczok közé s megverem az ellenséget.” Én ma-

gam is csináltam s ajánlottam illynemű terveket, de melyek mind csak illyen magamféle tapasztalatlan embereknek tetszének, s megvallom, hadi dolgokban nem tartom magamat auctoritásnak.

A hadügyminister kinyilatkoztatta, hogy önálló magyar hadsereget akar (mert hiszen más hadsereget furcsa is volna akarnia) csak időt kért, hogy e szándékát, mely a nemzet kívánatával egy, veszély nélkül létesíthesse. A kérdés tehát csak a körül forog: biztunk-e a hadügyministerben vagy nem? Én biztam s még most is bízom. Meglehet, hogy tehetségét illetőleg, csatlakozni fogok; de már ez aztán nem olly dolog, hogy elvtagadásról beszéljünk, s a babért letegyük a sárba. Ez fatum, balszerencse lehet, de gyalázat nem.

Ezek nézeteim a vers s jegyzet tartalmáról s tárgyilagos igazságáról. Most még Petőfihez néhány szót. Többször elolvastam a verset s véleményem ebben állapodik:

Petőfi ezen verse által mindenesetre kitette magát a higadtabb emberek ítéletének.

Nem fogják-e méltán mondani: „Petőfi Vörösmartyról, kivel barátságos viszonyban van, mind eddig még egy jó szót sem szolt; honnan van az, hogy olly mohón ragadta meg az alkalmat, róla kárhoztatását kimondani? Tisztelet-e, szerénység-e az, midőn valakiről minden komolyabb vizsgálat nélkül így szolunk: én elítélem őt! kicsoda? Petőfi, kit? Vörösmartyt s miért? elvekről, melyeket Vörösmarty meg nem tagadott. Ez legalább is igen nagy elbizakodásra és könnyelműségre mutat.“

S ha mélyebb psychologiai vizsgálatokba akarnék bocsátkozni, nem tűnik-e ki, hogy Petőfi kegyelettel akarván szólni, szolt igen rossz palástolt s mondhatom, igen idétlen szánakozással, melyre én teljességgel nem szorúltam.

Azonban ezen fejtegetést nem fűzöm tovább. Bal idők szerencsétlensége, hogy kelleténél ingerültebbek vagyunk s igazságtalanok a legjobb hazafiak s legjobb barátunk iránt is. — S ebben nemcsak Petőfi vétkes, hanem gyakran mi magunk is, kiket fiatalság nem ment. Bal időkben gyanu, bizalmatlanság tépik a nemzet kebelét, s a legjobb úgy bizalmatlanság által csirájában fojtatik meg.

Epen ezért vigyázatosaknak kell lennünk mások megítélésében. Ha a legjobb magyarok egymásban nem biznak, ki lesz akkor, ki bizodalmukat megérdemli?

Mi az ellenemi kifakadást illeti: még menthető volna, ha fényes szónoklattal a képviselők házát félrevezetném; de mivel e részben teljesen ártatlan vagyok (mert nem érezvén magamban szónoki tehetséget, mindedig egyszerű szavazatra szorítkoztam) nincs ok, hogy bárki is befolyásomat veszélyesnek tartsa, nincs ok, hogy nem elvi, hanem csupán alkalmazási kérdések eldöntésénél egyszerű szavazatomért kiválólag megtámadtassam. Mert ha költőnek tartatom is, de az élet dolgaiban nem szeretek ábrándozó lenni, s csak ezen feltét alatt tartom szabadnak, hogy költő a gyakorlati kérdések megoldásában részt vegyen.

Egyébiránt nem gondolom, hogy ezen kis tollharcz a jóviszonyt közöttünk felbontsa. A sajtó azért van, hogy írjunk. Petőfi elmondta rólam véleményét, én most mondom el. Ő engem vétkes politicusnak tart, én őt igen gyarlónak és könnyelműnek. Vádja súlyosabb, mint az enyém. Az idő ítélni fog közöttünk.

S hogy én is verset mondjak, egy jó tanácsdal végzem szavaimat:

Légy buzgó, de szerény, bírónak még te kicsin vagy.

Élj, küzdj és munkálj s várd el ítéletedet. —

Vörösmarty.

Vörösmarty e soraihoz a szerkesztő (Bajza József) még a következő magyarázatot fűzte: Szabad legyen az itt elmondottakhoz magára a dologra nézve egy pár szót függesztenünk. Miután a fenálló serezekből most egyszerre, midőn ellenség előtt állanak, magyar hadakat elővarázslani nem lehet, sem az ezentúl felállítandó ujonczokat pár hét alatt ellenség elébe vihető sorhadakká nem teremthetjük, mit tanácsol a józan okosság? Azt, hogy ezen két szélsőség között, az egyedül lehetséges közép utat válasszunk, mi abból állandó: ha a mostani serezeket közéjük sorozandó újonczok által erősítjük, kiket ezen besorozás által — szakértők állítása szerint — pár hét alatt sikeresen vezethetjük ellenség elébe, s a mi aztán ezen besorozás általi szükségesség kiegészítés után fennmarad, azokból képezünk mindjárt egészen új ezredeket. Ezzel semmit sem ártottunk, sőt a mostani sürgető szükségben sokat használtunk, mert neveltek tetemesen s rövid idő alatt azon erőt, melyre derék csatákban legbiztosabban, sőt csaknem egyedül támaszkodhatunk, neveltük a serezek erejét, más részről pedig megfelleltünk hazafiúi kötelességünknek is, a felállítandó új hadsereg legnagyobb részét magyar lábra helyezvén. Némelyek hazafiságot s talán még bölcseséget is találnak abban, hogy izgatnak és felszólítgatásokat terjesztenek, miszerint a kormány és képviselők többsége a magyarból német katonát akarván erőszakolni, kötelességnek állítják ezen intézkedésnek ellenszegülni, és felhívni a népet, ne álljon be katonának, mert német katonává lenni magyarnak gyalázat. Mi egy részről nem látunk semmi bölcseséget, abban, midőn polgár törvényt ellen izgat, de más részről ez izgatás nem is őszinte beszédű, hanem elferdített és cseles, mert nincs bevallva, miképen csak egy időre, melyben a haza pillanatai legdrágábbak, állítatik néhány ezer újoncz eddigi német hadi lábra, hogy a hazát megmentő erő neveltessék. Előbb meg kell menteni a hazát a rabló dúlásaitól, aztán kell gondolkodnunk egyébről, mert feldult hazában majd ember sem lesz, kit magyar katonává tehcünk. Ezek szerint, mi nem azon pártban látjuk a hazafiságot, mely minden áron, még a hon elvesztésének árán is, magyar katonát akar, hanem azok részén, kik előbb a hon megmentésén munkálnak, s midőn ez megtörtént, akkor intézkednek a felett, hogy Magyarországon minden hadsereg magyar legyen, mi a lecsillapított hazában, a hadügyminister nyilatkozata szerint, egy év alatt is megtörténhetik.

Petőfi Vörösmarty cikkére még szeptember 8-án válaszolt Kossuth Hírlapjában, visszaülve Vörösmartynak személyeskedő vádjait. (Petőfi válaszát ld. hírlapi cikkei között e kiadás VI. kötetében.) A totharc egyébként nem rontotta meg a köztük fennállott barátságot. Vörösmartyhoz írt költeménye miatt Petőfi szerkesztőtársával, Jókaival is polemikába keveredett, akinek távollétében és tudtán kívül adta ki a költeményt az Életk. -ben, s aki azt nem helyeselte. — C: Vörösmartyhoz. (K.) Az Életk. -ben a cím alatt levő jegyzet szövegezésében ő a hadügyben olvasható. 16 A K-ban eredetileg Imé volt. 21 nagy (Életk.) 22 A K-ban eredeti fogalmazása a sornak Illyen csodát ember nem ért. — volt, de Petőfi az ismerteté vált szövegre javította. 33 A K-ban eredetileg Azt én tudom-mal kezdődött a sor, de Petőfi e szöveget törölte és föléje írta: Mit bánom én, 34 A K-ban a sor első szava Tudom volt, de ezt Petőfi Hogy ott-ra javította. 35 A K-ban a sor elején eredetileg De volna bár ott volt, de Petőfi e szövegrészt Habár ott volna-ra javította. 51 rövidlétű 53 könnyű (Életk.)

Forradalom. Petőfi, aki vállig hirdette és készült a forradalomra, 1848 augusztusában egyre többször ad hangot annak, hogy a nemzet fegyveres felkelése már csak órák kérdése. K: OSzK. — PE. 8. sz. 91. l. — M: Életk. 1848. évf. II. 347—48. l. — 1 A K-ban eredetileg Kebelem kigyuladt metecorja, dalom volt a sor, de Petőfi ezt a

dalom szöig törölte és az ismert szövegezést följé írta. 4 Oda hagytak (Életk.) 6 emészsze (K.) övezze kezéd. (Életk.) 7 A K-ban a beteg szó a sor fölé van írva, alatta az eredeti fejed, -et áthúzta Petőfi. 10 újra 14 ülje 16 magad, (Életk.) 17 A K-ban a sor elején eredetileg Tegye vasra szövegezés volt, de a vasra szót áthúzta Petőfi és lánczra-t írt följé. holttemet: 22 kigyuladt. (Életk.) 23 A K-ban a Jeladásra előtt többször javított és áthúzott szövegrész van; eredetileg talán Jelt ad lehetett.

Hány hét a világ? Ld. a Vörösmartyhoz c. költemény jegyzetét a 338. lapon. K: OSzK. — PE. 8. sz. 92. l. — M: Röplap. (Pest, augusztus, 1848.) — 3 hirt 4 örülök. 10 hirt 13 Ejnye, 14 hirnek 16 szívesen (Röplap.) 18 A K-ban a Mind 8 M betűjét K-ból javította Petőfi. bátor (K., Röplap.) 23 A K-ban a sor elejét Petőfi A vége az, hogy -ból javította. 23 Olaszországra. 29 is, 40 háromszinű 44 háromszinű (Röplap.)

Vérmező. K: OSzK. — PE. 8. sz. 93—4. l. — M: Nép Barátja. 1849. évf. 229—31. hasáb. 2 balagón (Nép Barátja.) 5 A K-ban eredetileg Talán — jobb is lenne néki ott a mélyben, volt a sor, de Petőfi a Talán — jobb szavakat áthúzta és Jobb-ot írt följük, a lenne után pedig már ő szavakat írt a sor fölé. 7 A K-ban a megirtózott szót megkezdett elirtózott -ból javította Petőfi. 9 A K-ban a gonosz szó előtt Zs betű van áthúzva. 10 A K-ban a levágott szől betűje I-ből van javítva, kezét 11 Hétervári 19 föllecsező (Nép Barátja.) 29 A K-ban eredetileg Kont s Hunyadi László Szent-Györgynek piaczná volt a sor, de Petőfi a Szent-Györgynek szóban a -nek ragot törölte, a Szent- előtt pedig fönn szót írt a sor fölé. szén György [!] (Nép Barátja.) 32 A K-ban a tanyát szó az áthúzott tábornok fölé van írva. 33 megszomjaztál? 39 rosszul, 43 összeszövetkezték, 50 nem: istenemre, 60 leszakította. (Nép Barátja.) 62 A K-ban az Elfogdosták szó d betűjét t-ből javította Petőfi. Elfogdosák 63 És 66 Birák 67 „Nem 80 nyakokat 85 Ők az elítéltek 86 elébe a szörnyű vérpadra — 94 Megemliteni (Nép Barátja.)

Az apostol. K: OSzK. — PE. 10. sz. Huszonnégy levélből álló negyedrét alakú füzet. Címe: Az apostol. (Szeptember, 1848.) A költemény végén Petőfi Sándor aláírás. Petőfi életében nem jelent meg. — M: Először az UK1-ben adták ki, de erősen megcsontkítva és alapszémjéből is kiforgatva. Utóbb Müller Gyula 1862. évre szóló Alkotmányos Nagy Naptára-ban jelent meg, tele önkényes változtatásokkal. Az első megbízhatónak tekinthető szövege a DK-ban látott napvilágot. — 13 A K-ban a mécs világa szavakat eredetileg egybeírta Petőfi, majd egy függőleges vonallal kettéválasztotta. 33 A K-ban Petőfi előbb Megdöglénének-et írt, s ezt Eldöglénének-re javította. 77 A K-ban a homlokul szót homlokból-ból javította Petőfi. 112 A K-ban a sor végén a pontot vesszőből javította Petőfi. 139 A K-ban eredetileg Azt vélte, megghasadt szavakkal kezdődött a sor, de Petőfi a vélte szót áthúzta és följé írta a gondolá, hogy szavakat. 164 A K-ban az ágyra szó y-ja utólag van beszúrva, a visszaguggolt szóban az u pedig g-ből van javítva. 219 A K-ban a Ledobta szó Ledobá-ból van javítva. 224 A K-ban a sorkedző M-et K-ból javította Petőfi. 261 A K-ban eredetileg Dén-t írt Petőfi, majd De én-re javította. 334 A K-ban a bejáratoz, szó bejáratod-ból javítva. 339 A K-ban az állna szó állnak-ból javítva. 375 A K-ban eredetileg S ez lángsarkantyút volt, de Petőfi a S-t És-re javította, az ez-t pedig törölte. 415 A K-ban a rohan... szó rohant...-ból javítva. 427 A K-ban először Szegény fiú-t írt Petőfi, majd a fiú szót törölte. 445 A K-ban a lámpafénytől szó előtt egy áthúzott szó: mécs 471 A K-ban a Már szó Meri-ből javítva. 529 A K-ban az anyja szó utólag a sor fölé van írva. 541 A K-ban a törvényesebbek szó törvényesebben-ből javítva. 561 A K-ban a fel szó után olvashatatlannal áthúzott szótöredék van. 571 A K-ban a Hm, indulatszó Hohó-ból javítva. 578 A K-ban az ördög szó egy olvashatatlannal áthúzott szó fölé van írva. 581 A K-ban a fizetni szó

első három betűje olvashatatlan szótöredékből javítva. 656 A K-ban a De kötőszó És-ből javítva. 662 A K-ban a sorti Petőfi a Jövő bérczein a fellegrákokat, -ból javította. 667 A K-ban tollhízből több érdemelt. van. 726 A K-ban az a névelő a sor fölé van írva, alatta olvashatatlanul áthúzott szótöredék. 742 A K-ban az anyád . . . szó után lesz szótöredék van áthúza. 753 A K-ban a milly névmás millyen-ből javítva. 912 A K-ban a Nyujtotta szó után egy szó: föl törölve. 948 A K-ban a rajtam, a szövegrész után egy olvashatatlanul áthúzott szó van, a ki lát szövegrészt utólag írta a sor végére Petőfi. 1002 A K-ban a nyúl szó néz-ből javítva. 1012 A K-ban az ölyve szó ölyve-ből javítva. 1126 A K-ban Petőfi eredetileg Kijobbította-t írt, majd Kijobbítá helyett tévesen Kijobbítottá-ra változtatta a szót. 1134 A K-ban a pirita szó pirítá-ból javítva. 1147 A K-ban az érezé szó előtt egy f betű van áthúza. 1148 A K-ban a mivelhogy szó mint-ből és egy olvashatatlan szótöredékből van javítva. 1150 A K-ban a Tizenhat szó Tizennégy-ből van javítva. 1154 A K-ban az ilyen névmás n-je t-ből van javítva. 1177 A K-ban a holta szó után a napja áthúza, majd utáná-írva: napjaig. 1210 A K-ban a Spartacustól után egy szó: reszketett át van húza. 1238 A K-ban az arczát szó előtt olvashatatlanul áthúzott szótöredék van. 1258 A K-ban a sor végén meg ígекítő van áthúza. 1282 E sor után a K-ban a Ki megölelte, megcsókolta őt áthúzott sor van. A megölelte után a sor fölé írt őt névmás is törölve van. 1517 A K-ban a Látá szó után azt névmás van áthúza. 1520 A K-ban a hangya, szó n-je g-ből javítva. 1633 A K-ban az egy utólag van a csak után a sor fölé írva. 1677 A K-ban az ez előtt olvashatatlanul áthúzott szótöredék van. 1886 A K-ban az Enyém előtt olvashatatlanul áthúzott szó van. 1975 A K-ban Petőfi előbb papokhoz-t írt, majd átjavította gazokhoz-ra. 1988 A K-ban a fejem szó szívem-ből javítva. 2001 A K-ban a favágásnál szó után más tintával egy is van a szövegbe szúrva. 2005 A K-ban az előbb szó előtt ez van áthúza. 2019 A K-ban az eső szó idő-ből van javítva. 2044 A K-ban az a szülő, szavak a sor fölé vannak írva, alattuk áthúza: az anya, 2105 A K-ban ez után két áthúzott sor van: Te gyermekem Nem látod azt. 2134 A K-ban a sor végén a következő sor első szavának két betűje van áthúza: va 2168 A K-ban a ki ígекítő utólag a sor fölé van írva. 2174 A K-ban a megkellett szavak egybe vannak írva. 2256 A K-ban a báunának a sor fölé van írva, alatta áthúza: tennének 2363 A K-ban a Kezét szó Kemény-ből javítva. 2415 A K-ban a melly névmás utólag van a sor fölé írva. 2558 A K-ban a Mint alamizsnát szövegrész a sor fölé van írva, alatta áthúza: A mellyet m szövegtöredék. 2609 A K-ban a nem után egy áthúzott szó: jött 2633 A K-ban a kelyhét szó keblét-ből van javítva. 2687 A K-ban az az névelő utólag van a szövegbe írva. 2718 A K-ban az egy-egy után áthúzott szó van: évet 2762 A K-ban a soha előtt a már szót áthúza Petőfi. 2795 A K-ban a sor végén Ez névmás van törölve. 2822 A K-ban az ezrek szó a sor fölé van írva, alatta százak szó van áthúza. 2837 A K-ban az át a sor fölé van írva. 2850 A K-ban a s fejek szavakat a sor fölé írta Petőfi. 2887 A K-ban az ember szó után körü szótöredék van áthúza.

Itt benn vagyok a főrőkör nyarában . . . K: OSzK. — PE. 8. sz. 95. l. — M: Életk. 1848. évf. II. 558—7. l. 2 letűnt 5 pacsirtát, 6 föl-fölkeltett 11 bus 19 kérlelhetetlenül 20 szigorú 21 borongnak 28 boldogító (Életk.) 29 A K-ban a sor utolsó szava eredetileg belőle volt, de ezt Petőfi áthúza és vízből,-t írt utána. vízből, 33 én magamtól 34 végig tekintem 37 feszül, 42 véghetetlenül, 44 gyül; 45 szived (Életk.)

Golyók alvítanak, kardok esengenek . . . Petőfinek többen szemére vetették, hogy ő, aki kezdetül fogva a fegyveres felkelést sürgette, amikor valóban erre került a sor, nem elsőnek jelentkezett katonának. A Nemzetőr (1848. szept. 10.) ezért éles támadást is intézett ellene. Petőfi magatartását akkori körülményei magyarázzák,

főként az, hogy gondoskodnia kellett áldott állapotban levő feleségének megfelelő elhelyezéséről. E problémával több más költményében is foglalkozik. (Hallod-e szív, szívem! Egész világ a harcmezőn...) — K: OSzK. — PE. 8. sz. 96. l. — A kéziratot füzetben a verset Petőfi soronként törölte. Petőfi életében nem jelent meg, először Ferenczi Zoltán betűzte ki és tette közzé. — M: PM. 1890. évf. 78—9. hasáb. 13 Ferenczi tévesen sok-at olvasott; helyesen: csak 16 Ferenczi S ha gondolok sokat, -nak olvasta; helyesen: Nem gondolok mást, 20 Ferenczi pokolra-nak olvasta; helyesen: pokolba

A hegyek közt. K: OSzK. — PE. 8. sz. 97. l. — *A vers Petőfi életében nem jelent meg. M: UK1. — 11 A K-ban az itt volnék szavak az áthúzott éjenként fölé vannak írva.*

A bokr a viharhoz. K: Két autográf kézírata ismeretes. K1: OSzK. — PE. 85. sz. — Petőfi sárga bőrtárcájában őrzött jegyzetfüzetének 3. lapján. Ceruzafogalmazvány. A vers szövege alatt Septemb. 8. 1848. (Zugliger) keltezés van, Szendrey Júlia írásával. A jegyzetfüzet e leveléből le van szakítva egy darab, emiatt a vers két utolsó sorvége csonka. — K2: OSzK. — PE. 8. sz. 98. l. — *A vers Petőfi életében nem jelent meg. M: UK1. — C: A K1-ben a viharhoz szó -hoz ragja másból van javítva. — A K2-ben a bokor szó vihar-ból van javítva, a viharhoz előtt pedig megkezdett b betű van áthúzva. 1 A K1-ben a lelkek szót más, olvashatatlan szóból javította Petőfi. 2 dühöd. (K1.) 3 A K1-ben az e névmást a-ból javította Petőfi. 5 A K1-ben e sor: Hadd fűtyöréssze dalát, vele hadd dicsérje az is[tent.] volt.*

Jőj el végre, valahára... Szeptember 10-én az országgyűlés 100 tagú küldöttsége üres kézzel tért vissza Bécsből, a király a nemzet kívánságait nem teljesítette, sőt jellatásot küldve az ország ellen, nyíltan felfedie valódi szándékát. A haza védelmében az országgyűlés másnap a fegyveres felkelés mellett döntött. Ezzel megkezdődött a magyarság 1848-í szabadságharca az osztrák elnyomók ellen. — K: OSzK. — PE. 8. sz. 99. l. — M: Életk. 1848. évf. II. 370—1. l. — C: Sept. 10. 1848. 1 végre 3 a' hon (Életk.) 9 A K-ban eredetileg Várjatosok meg vol, de Petőfi a Várjatosok szó után pontot tett, a még-et pedig Még-re javította. 13 olajágot, 18 világnak, (Életk.) 26 A K-ban a régi szót ősi-ből javította Petőfi. 29 elő 30 hír (Életk.) 33 A K-ban a síkra szó előtt sir szótöredék van áthúzva.

Hallod-e szív, szívem! Ld. a Golyók siviának, kardok csengenek... 6. vers jegyzetét a 343. lapon. — K: OSzK. — PE. 8. sz. 100. l. — M: Életk. 1848. évf. II. 430—1. l. — *A vers az Életk.-ben nyolc hatszótagos sorból álló szakaszokra van tördelve. Minden sor nagybetűvel kezdődik. — 1 szívem, 3 gyáva, 7 szemközt, (Életk.) 12 A K-ban az eltiporjalak! szó j betűjét l-ből javította Petőfi. 13 szívem (Életk.) A K-ban az ez szót utólag szúrta a sor fölé Petőfi. 17 szívem, 20 tüdő, Czudar rágalmukat. (Életk.) 21 rágolom! (K.) rágalom, Bebizonyítom ezt, 22 Bebizonyítva lesz. (Életk.) 23 A K-ban az Azok után megkezdett k betű van áthúzva. 27 A K-ban a boldoguljatok, szó t betűjét n-ből javította Petőfi.*

Mit daloltok még ti, jámbor költők? K: OSzK. — PE. 8. sz. 101. l. — *A vers Petőfi életében nem jelent meg. M: UK1. — 1 A K-ban a daloltok szó után vessző van áthúzva. 5 E sor a K-ban eredetileg Jó fiúk ti, félre most szövegezéssel kezdődött, de Petőfi ezt áthúzta és az ismertté vált szövegrészt írta föléje. lánttal, 20 egy két (K.) 21 A K-ban a kietlen szó e betűje t-ből van javítva. 24 A K-ban a gyanánt szó második n betűje t-ből van javítva.*

A székelyekhez. Petőfit szeptember végén a kormány Székelyföldre küldte, hogy a székelyeket fegyverbe szöltse. Petőfi azonban a románok zavargásai miatt nem jutott el a székelyek közt. K: OSzK. — PE. 8. sz. 102. l. — *A vers Petőfi életében nem jelent meg. — M: DK. — 8 A K-ban az Ellensége szó után vesszőt húzott át Petőfi.*

Tudod, midőn először ültünk... K: OSzK. — PE. 8. sz. 103. l. — *A vers Petőfi életében nem jelent meg.* M: UKI. — 16 *A K-ban az ajkadat szó d betűje m-ből van javítva.*

Élet vagy halál! K: OSzK. — PE. 8. sz. 104. l. — M: Életk. 1848. évf. II. 497—98. l. — Röplap. *A nyomda helye és neve nincs feltüntetve.* — C: *A cím alatt:* (Septemb. 30.) (Életk.) 1 Kárpátoktól (Röplap.) al-Dunáig (K.) Aldunáig, 2 üvöltés (Röplap.) zivatar, 5 magyarnak 6 azonnal 8 kerekén! 9 nép! árva nemzetem te! 10 vétettél (Röplap.) így (Életk., Röplap.) elhagytanak? (Életk.) 12 S hogy életed (Röplap.) pusztítanak. (Életk.) 13 Dühös 14 Vadul, örülten, [!] 15 kik a fa [!] (Röplap.) 17 *A K-ban a sor végén a vesszőt tévesen leírt kérdőjeltől javította Petőfi.* oláhság 19 Török tatártól (Röplap.) 21 *A K-ban a Megosztottuk szó M betűjét H-ből javította Petőfi.* 22 Ha a jó szerencse (Röplap.) nekünk (Életk.) 23 S felét mindig átvettük 24 Mit a balsors vállatokra 25 Ez most a hála?! (Röplap.) 26 uszit (Életk., Röplap.) hűtelen 27 minket 28 holt testre száll, 29 vagytok, undok éhes hollók — 31 Nem istenemre! mert hajnalt magának az égre (Röplap.) nem, (Életk.) 32 A ti véretekkel fest!! 33 ugy (Röplap.) 34 Élethalálra (Életk.) Élet halálra ki a sikra hát! (Röplap.) sikra (Életk.) 35 *A K-ban a Ne szó N betűjét S-ből javította Petőfi.* legyen béke, míg (Életk.) legyen béke míg e 36 lát. (Röplap.) 37 legyen béke, míg (Életk.) legyen béke míg rossz szívetekből 38 utolsó csepje nem csorog, 40 bírókat 41 Fel nemzetem! fel e gaz csorda ellen 43 Fel (Röplap.) háborura 44 Fel az utolsó ítéletre, fel! (Röplap.) ítéletre, (Életk.) 45 birkoznak velünk 46 S most egy év ölne meg? (Röplap.) 47 *A K-ban az Oroszlánokkal szót az eredeti, utóbb áthúzott Fél-istennelk fölé írta Petőfi.* 48 S most (Röplap.) *A K-ban a meg szó még-ből van javítva.* 49 Fel nemzetem fel! (Röplap.) 50 Világhódító (Életk.) Világ hódító híres őseid! 51 ezred év néz reánk ítélő szemmel, 52 Attilától (Röplap.) 53 mult! (Életk.) mult!!! ha csak fél akorák [!] leszünk is 54 Mint voltak a nagy ős apák, 55 a sárban, és vérben fult 56 Ellenség táborát. (Röplap.)

A vén zászlótartó. K: Két autográf kézirat ismeretes. K1: PH. — Negyedréti alakú levél egyik lapján, Petőfi Sándor aláírással. A kézirat másik lapján Kertbeny Károly ceruzairásával a vers német fordítása olvasható. — K2: OSzK. — PE. 8. sz. 105. l. — M: Életk. 1848. évf. II. 654. l. — 1 Jellasics, (Életk.) 9 a vén (K1., Életk.) 13 *A K2-ben eredetileg egy hosszú -t írt Petőfi, de a hosszú jelzőt utóbb áthúzta és melléte kínossal folytatta a sort.* 15 buját 16 bajtársul állt. (Életk.) 17 *A K-ban az asztaltól szót hibásan leírt asztól -ból javította Petőfi.* 18 birt 19 üz (Életk.) 22 *A K2-ben a neki után félten [?] szótörődék van áthúzva.* 26 *A K2-ben a koporsója szó s betűje j-ből van javítva.* 27 mégis, mégis (Életk.) *A K2-ben a sor végén eredetileg vessző volt, de Petőfi utóbb törölte.* 29 bir; (Életk.) 30 hazáér, (K1.) 73 cser-koszorura! (Életk.) 38 újra, (K1.) újra, 39 örömtől 43 sirodnak 44 hied (Életk.) fölszártija! (K1., Életk.)

Bucsú. K: OSzK. — PE. 8. sz. 106. l. — M: Életk. 1848. évf. II. 592—3. l. — 1 alkonyul, 3 alig, 4 bucsuzni, 16 azér. 20 kihalt; 22 vívok 27 sikra száll, (Életk.) 28 itthonn (K.) 31 mig 37 megcsonkítva 39 Mert, (Életk.)

Ti ákácfaék e keriben... K: OSzK. — PE. 8. sz. 107. l. — *A vers Petőfi életében nem jelent meg.* — M: UKI. — 42 *A K-ban a ha után tollhibából leírt h betű van áthúzva.*

Tiszteljétek a közkatonákat! K: OSzK. — PE. 8. sz. 108. l. — M: Életk. 1848. évf. II. 688—9. l. — 3 pirulok, 11 buzdít, (Életk.) 12 *A K-ban a van tán előtt egy szó: vagyon ki van húzva.* 17 ismerik 22 új 29 fölírni, 38 tűzének... (Életk.)

1848. K: OSzK. — PE. 8. sz. 109. 1. — M: Pesti Hirlap. 1848. évf. 1086. 1. — 3 *A K-ban e sor eredetileg* Megviradt, fölébredt a világ, fut volt, *de Petőfi a fölébredt szót fölébredett-re javította, a világ-ot pedig áthúzta és föléje föld-et írt.* 6 *A K-ban e sor után a következő sort áthúzta Petőfi:* Pirulása harag és vér, és alatta az ismert szövegű sorral folytatta a versszakot. 9 *pirulás: (Pesti Hirlap.)* 10 *A K-ban a sor eredetileg* A nemzetek fölébredt szemében. volt, *de Petőfi a fölébredt szót törölte és a nemzetek elé a sor fölött írta újra.* 17 sziveinket, 22 tenger, 25 gálya, 28 szive 30 biborában. (Pesti Hirlap.) 32 *A K-ban a sor végén eredetileg vesszőt írt Petőfi, de áthúzta és pontot írt helyette.* 36 még se; 38 írjuk rájuk, 41 Beteljesült az írás 42 Jósolata: 47 Földult (Pesti Hirlap.) 49 *A K-ban a vesszőszük szó vesszőszük-ből javítva.* 50 oltár-lámpa (Pesti Hirlap.) nap. (Pesti Hirlap.)

Hideg idő, hűs őzi éj... K: OSzK. — PE. 8. sz. 110. 1. — *A vers Petőfi életében nem jelent meg. — M: UK1.*

Milyen láрма, milyen vígadalom! K: OSzK. — PE. 8. sz. 111. 1. — M: Életk. 1848. évf. II. 784. 1. — C: Milyen láрма... 1 vígadalom! 2 lakodalom? 5 „Kocsmárosné 7 pénzem?... (Életk.)

Itt alszik a költő... (Moore után angolból.) A költemény eredeti címe: Here sleeps the bard... — **K: OSzK. — PE. 8. sz. 112. 1. —** *A vers Petőfi életében nem jelent meg. — M: UK1.*

Hogy volna kedvem... K: OSzK. — PE. 8. sz. 113. 1. — M: Életk. 1848. évf. II. 721. 1. — C: kedvem? 1 kedvem? 6 hold 7 Nyilik körülem 8 busulva, szívszakadva 10 busulva, szívszakadva 21 megkönnyebbítsenek. (Életk.) 22 *A K-ban a sor eleje eredetileg* Sirj kedvesem sirj volt, *de ezt Petőfi áthúzta és föléje írta:* Miért ne sírnál? 27 kinja dul? 30 busul. (Életk.)

Szeretlek, kedvesem! K: OSzK. — PE. 8. sz. 114—5. 1. — *A vers Petőfi életében nem jelent meg. — M: UK1. —* 57 *A K-ban a nagyon szó előtt a forron szó áll áthúzza.* 64 *E sor után a K-ban két áthúzott sor van:*

Szeretlek lelkemmel
Szeretlek szívem

Itt van az ősz, itt ran újra. K: OSzK. — PE. 8. sz. 116. 1. — *A vers Petőfi életében nem jelent meg. — M: UK1. —* 13 *A K-ban az őszszel szó őszszel-ből van javítva.* 21 alugyál 22 alugyál (K.)

Elpuastuló kert ott a vár alatt... K: OSzK. — PE. 8. sz. 117. 1. — *A vers Petőfi életében nem jelent meg. — M: UK1. —* 3—4 *A K-ban e két sor eredetileg*

Az ősz ködében akként állnak ott,
Mint két homályos bús emlékezet.

volt, de Petőfi az emlékezet szóig törölte e sorokat és föléjük írta az ismert szövegezést. 7 *A K-ban eredetileg kert-et írt le Petőfi, de áthúzta és melléje írta a vár, szót.*

A csámpás legény. K: OSzK. — PE. 8. sz. 118. 1. — *A kéziratos füzetben a verset Petőfi soronként törölte. A költő életében nem jelent meg, először Ferenczi Zoltán betűzte ki és tette közzé. — M: PM. 1890. évf. 79—80. hasáb. —* 9 *Ferenczi tévesen lányom-ot olvasott; helyesen: húgom,*

Itt a nyílam, mibe löjjem? K: OSzK. — PE. 8. sz. 119. 1. — **M: Munkások Ujsága, 1848. évf. 85. 1. —** 1 nyílam, 4 úgy (Munkások Ujsága.) kinjába, 9 királyra!... 22 sirját (Munkások Ujsága.) 26 *A K-ban a voltunk szót Petőfi javította.*

Csatadal. Ezt a verset Petőfi az alábbi levél kíséretében küldte meg a képviselőháznak: Debreczen, december 8-ikán 1848. Képviselő polgárok! Millyen nagy fontosságu lehet egy kis költemény, bizonyítja egy francia tábornok levele, ki azt írta a' conventnek, hogy vagy küldjenek neki tetemes segédsereget, vagy küldjenek egy kiadást a' marseilleise-ből. — Ha elég buzdítóan találják önök a' következő költeményt, nyomassák ki annyi példányban, a' mennyit szükségesnek fognak látni, 's küldjék szét országszerte a' magyar táborba. Részemről igen ohajtom, hogy, miután szigorú körülményeim elvonták egy kis időre a' hadipályáról személyemet, legalább lélekben az alatt is részt vegyek nemzetem harcaiban. — A képviselőház december 14-én tárgyalta ugyan az ügyet, de hogy valóban kiadták volna röplapon a verset, arról nincs tudomásunk. — K: OSzK. — PE. 8. sz. 120. l. — M: Közlöny, 1848. évf. 908. l., Nemzeti Ujság. 1848. évf. 750. l., Pesti Hirlap. 1848. évf. 1196. l., Életk. 1848. évf. II. 829—30. l., Röplap. Nyomatott Káránsebesen 1849. — Ez a röplap nyilván a költő megrendelésére készült. — A Közlönyben és Életk.-ben minden szakasz 3. és 6. sorában az előre! kis kezdőbetűvel, nem a sor elejére, hanem végére van szedve. — C: Csata dal. (Nemzeti Ujság.) 1 pereg: 2 sereg (Közlöny.) sereg, (Nemzeti Ujság, Pesti Hirlap, Életk.) 4 Sivit (Nemzeti Ujság.) Süvit (Pesti Hirlap, Életk.) 5 lelkesíti (Nemzeti Ujság, Pesti Hirlap, Életk.) magyart (Közlöny.) magyart, (Nemzeti Ujság, Életk.) 8 láthassa, 10 lássák; (Közlöny, Életk.) lássák, (Nemzeti Ujság.) 11 „Szabadság!” (Közlöny, Életk.) szabadság! (Nemzeti Ujság.) szabadság... (Röplap.) 14 szembe néz, (Közlöny, Pesti Hirlap, Életk.) 16 vitéz (Életk.) magyar, — (Közlöny, Életk.) magyar (Röplap.) 17 Ő, (Közlöny, Nemzeti Ujság, Életk.) akar, (Közlöny, Életk.) 19 alatt! (Pesti Hirlap.) 20 A K-ban a pajtásomat, szó előtt az eredeti szomszédomat szót törölte Petőfi. pajtásomat. (Nemzeti Ujság, Pesti Hirlap, Röplap.) 22 sem (Nemzeti Ujság, Röplap.) rosszabb (Nemzeti Ujság.) nála: (Közlöny, Életk.) 23 halálba. (Pesti Hirlap.) halálba! (Röplap.) 26 is! (Nemzeti Ujság.) 28 veszni: (Közlöny, Nemzeti Ujság, Pesti Hirlap, Életk., Röplap.) nosza (Közlöny, Pesti Hirlap.) nosza! (Nemzeti Ujság.) 29 A K-ban a Mi szó M betűjét más betűből javította Petőfi. haza! (Közlöny, Életk., Röplap.) haza. (Nemzeti Ujság, Pesti Hirlap.)

Egész világ a harcmezőn... Ld. a Golyók sivitnak, kardok csengenek... a. vers jegyzetét a 343. lapon. K: Két autográf kézírata ismeretes. — K1: OSzK. — PE. 64. sz. — Negyedréti alakú, rongált levél egyik lapján, elmosódott ceruzatrással. — K2: OSzK. — PE. 8. sz. 121. l. — A kéziratot füzetben Petőfi e verset soronként törölte. Ennek szövegét Ferenczi Zoltán betűzte ki és tette közzé a PM. 1890. évf. — bun. — Petőfi életében a vers nem jelent meg. — M: Vas. Ujs. 1880. évf. 31. sz. — 2 ottan 3 annyiszor 4 daloltam. 5 ég 7 Rohannék (K1.) kell 12 nem a gyalázat. 18 Ugy 19 szenny 20 Melly most 21 én 22 Leszállottam 23 legyen az 24 betűkkel írva! 27 búmnak fája (K1.)

Abaszátok föl a királyokat! A költemény megírására úgy látszik Ferenc József trónralépte (december 2.) nyújtott alkalmat. Lambert Ferencet, akit a király törvényszerűen a magyarországi csapatok főparancsnokává nevezett ki, szeptember 28-án a Lánchidon az elkeseredett pesti polgárság megölte. Latour osztrák hadügyminiszter a bécsi polgárok október 5-én lámpavasra húzták, mert a szorongatott Jellasicsnak katonai segítséget akart küldeni a magyarok ellen. — A vers Petőfi életében nem jelent meg. — K: OSzK. — PE. 8. sz. 122. l. — M: Otthon. 1874. évf. 8—9. l.

Kont én társai. K: OSzK. — PE. 8. sz. 123—6. l. — Petőfi életében a vers nem jelent meg. — M: NK. — 52 A K-ban a gyermekinket." szó előtt

tes szótöredék van áthúzva. **61** A K-ban a Budavárba szó Budavárban-ból van javítva. **66** A K-ban a Kiirthatd szó előtt Kiirt szótöredék van áthúzva. **169** A K-ban az első király szó k betűjét g-ből javította Petőfi.

Fiam születésére. Petőfi Sándor fia, Zoltán, 1848. december 15-én született Debrecenben. Rendkívül hányatott életet élt; fiatalon halt meg 1870. november 5-én Budapesten. — K: OSzK. — PE. 8. sz. 127. l. — M: Életk. 1848. évf. II. 833—34. l. — C: Fiam születésére. (December 15. 1848.) 2 szoritsam 3 ujonnan 11 öröm könnyeimmel 20 a virágokat. (Életk.) 21 A K-ban a halál szó végén olvashatatlanul áthúzott két betű van. 25 Ugye, ugy-e 27 tultenni 28 helyem! 30 Nem busulva 31 „Meghalt! 32 ék” (Életk.)

Vesztett csaták, csufos futások! Az év vége felé a honvédseregeket több súlyos csapás érte, ami Petőfit mélyen elkeserítette. — K: OSzK. — PE. 8. sz. 128. l. — Petőfi életében a vers nem jelent meg. — M: DK. — 12 A K-ban Petőfi először távolából-t írta, de utóbb az ő fölül kihúzta a vesszőt. 17 A K-ban az első szó eredetileg Elátkozott volt, de ezt Petőfi áthúzta és följéje írta: Hazám, 29 A K-ban a feküdtünk szót hevertünk-ből javította Petőfi.

Az év végén. K: OSzK. — PE. 8. sz. 129. l. — Petőfi életében a vers nem jelent meg. — M: UK1. — 20 A K-ban a Hangod szó n betűjét g-ből javította Petőfi. 24 A K-ban a Vagy szó V betűje H-ból van javítva. 32 A K-ban az Ősi szó olvashatatlanul áthúzott szó fölé van írva. 35 A K-ban eredetileg A mezők virágait, volt a sor, de a virágait szót áthúzta Petőfi és fűszálait írt följéje.

Újév napján. 1849. Petőfi életében a vers nem jelent meg. — M: Otthon 1874. évf. 10—11. l.

Buda várán újra német zászló!... A császári seregek 1849 január 5-én kardcsapás nélkül vonultak be Budapestre, ennek hírére írta Petőfi Debrecenben a verset. — M: Nép Barátja. 1849. évf. 3. l. — 19 És várd 20 kirug (Nép Barátja.)

Európa csendes, újra csendes... K: OSzK. — PE. 12. sz. 3. l. — M: Közlöny. 1849. évf. 128. l., Honvéd. 1849. évf. 220. l. A Közlöny szövegét közli. — A Közlönyben a vers után * alatt a következő szöveg olvasható: Kedves szolgálatot véltünk tenni olvasóinknak, midőn legnépszerűbb költőnk elméműveit — melyeket már rég sajnosan nélkülöz a magyar közönség — időnként lapjainkban közöljük. Ezzel is egy hézagot véltünk pótolni időszaki sajtóunkban, melynek, fájdalom, míg a' haza végzeteinek kockája fegyver élére van állítva, a' pillanat kényszerűsége ritkán engedi meg, hogy az emberi szellem magasb igényeit is kielégítse. 'S ezért úgy hisszük, kétszerte kedvesb leendő olvasóink előtt lapjainkban Petőfivel, a' költővel, találkozhatni. Szerk. — C: Európa csendes... 1 újra 3 lecsendesült 15 Melly, (Közlöny.) 26 A K-ban a Ne a sor föld nan írva, alatta kélszer javított szó: Meg és Nem van áthúzva.

Négy nap dörgött az ágyu... Petőfi 1849 január végén és február elején öt véres csatában vett részt Erdélyban Bem oldalán, e harcokról szól a vers. — K: OSzK. — PE. 12. sz. 4—5. l. — M: MT. 1849. évf. 19—20. l., Honvéd. 1849. évf. 220. l. — A MT. után közölve. — 2 és 4 öntözt. (MT.) 13 A K-ban e sor után egy kélszer javított sor át van húzva: A becsület kívánt Eredetileg Kivánt szóval kezdte a sort Petőfi, de áthúzta ezt és A becsület-et írt följéje. 17 A K-ban a sor eredetileg Az isten s a szerencse volt, de ezt áthúzta Petőfi és az ismert szövegezésű sort följéje írta. 19 A K-ban a pártfogó szót pártfogónk-ból javította Petőfi. 20 Velünk, (MT.)

22 A K-ban a sor végén eredetileg vessző volt, ezt áthúzta Petőfi és felkiáltójelet írt mellette. **23** könyves **24** bámulom: **30** Istent imádnék: előtted (MT.) **31** A MT-ben e sor hiányzik. **37** A K-ban a Te a sor fölé van írva, alatta Mell szótörédék van áthúzva. **38** veszélyében, **42** Rettenthetetlen agg! (MT.)

Nyakravaló. Petőfi, mint Bem futárja, a katonai egyenruhához előírt nyakravaló nélkül jelent meg Mészáros Lázár hadügyminiszternél kihallgatáson, aki őt emiatt katonásan megleckéztette. Petőfi ezzel a bátorhangú epigrammával felelt néhány nap múlva Mészárosnak. — K: OSzK. — PE. 61. sz. — Negyedréti alakú levél pár utolsó lapján. Ugyanezen a lapon, e vers szövege előtt az Egy goromba tábornokhoz. c. vers, az első lapon pedig Petőfi útjegyzet-törédéke van, a 2. és 3. lap üres. — M: MT. 1849. évf. 23. l. C: A K-ban a Nyakravaló-ban a v betű l-ből van javítva. 1 nélkül 2 gondolat ez! (MT.) 3 A K-ban a kőficz: szót a sor fölé írta Petőfi, alatta az eredeti semmi-t áthúzta. kőficz; 7 megfutamult (MT.) 8 A K-ban az Egytül szó ü betűjét ö-ből javította Petőfi.

Burián Pál emlékkönyvébe. Az emléksort cím nélkül, Petőfi Sándor aláírással, Kolosvár, febr. 26. 1849. keltezéssel Burián Pál kolozsvári antikvárius albumába írta Petőfi. A kézirat facsimiléjét ld. PM. 1888. évf. 4. sz.

Csatában. K: OSzK. — PE. 12. sz. 6. l. — Petőfi életében a vers nem jelent meg. — M: UK1. — **20** A K-ban e sor eredetileg A föld is reng bele; volt, utóbb Petőfi az első négy szót áthúzta és Reng a világ szövegezést írt föléjük.

Bizony mondom, hogy győz most a magyar... K: OSzK. — PE. 12. sz. 7. l. M: Közlöny. 1849. évf. 188. l. — Következő jegyzettel: Kellemesb ajándékkal alig lephetjük meg olvasóinkat mart. 15-nek évnapján, mint Petőfi Sándor lelkes költeményével. Szerk. — C: magyar. 4 akaraton. 5 szív 15 ki, (Közlöny.) **16** A K-ban az elleninket szót ellenséginket-ből javította Petőfi. **20** bölcső-éneked; **21** Kell, hogy megérjem (Közlöny.) A K-ban a szép jelzőt a sor fölé írta Petőfi, alatta az eredeti nagy-ot áthúzta. **24** Sirunk, **25** a' vész [!] **26** lész! **27** Kell, hogy megérjem (Közlöny.)

Pacsirtaszót hallok megint... K: OSzK. — PE. 12. sz. 8. l. — Petőfi életében a vers nem jelent meg. — M: UK1. **15** A K-ban e sor első felét Petőfi A sok jó mellyet-ből javította. **19** A K-ban a mámoros szót többször javított és olvashatatlannal áthúzott szó fölé írta Petőfi.

Péter bátya. K: OSzK. — PE. 12. sz. 9—11. l. — M: Nép barátja. 1849. évf. 161—64. h. — **1** Tíz 5 mennék [!] (Nép Barátja.) kell? **12** és nyomorba. **15** huszan tíz helyett; (Nép Barátja.) **25** Sirtak rítak, (K.) Sirtak rittak, (Nép Barátja.) **29** A K-ban a sirás- szó első s betűjét r-ből javította Petőfi. sirás rívás, **30** úgy **33** sirna? **36** Katonának, (Nép Barátja.) **37** A K-ban a Hagyd szó g betűjét d-ből javította Petőfi. anyjok **48** szívem **57** útra **59** mentek a' halál ösvényére, **60** menyekzöre. **62** sohajt, (Nép Barátja.) **69** A K-ban e sor fölött Tipeg topog mostan s kotkodák fogalmazású sor van áthúzva. Csufolták **73** úgy (Nép Barátja.) **76** Itthonn **79** itthonn (K.) portékat veszek, **84** munkát. **85** kezem, **87** helyettek (Nép Barátja.)

Az erdélyi hadsereg. K: Két autográf kézirata ismeretes. — K1: PH. — Nagy fölió egyik lapján, Petőfi Sándor aláírással, Torda, marc. 30. 1849. keltezéssel. — K2: OSzK. — PE. 12. sz. 12. l. — M: Röplap. — Nyomatott Szász-schecsben 1849., Közlöny. 1849. évf. 329—30. l. — **1** B e m **2** bajnoka; (Röplap.)

bajnoka, (Közlöny.) 4 csillaga! (Röplap.) 5 ó (Kl., Röplap, Közlöny.) 7 kivivott 8 Békességnek (Közlöny.) 9 ó (Kl., Röplap, Közlöny.) 13 egyesülve (Röplap, Közlöny.) 16 egy (Közlöny.) 20 megcsúfolt (Kl.) 21 Hozd (Röplap.) 22 Legiónként (Közlöny.) 24 építsünk (Röplap, Közlöny.) hidat! (Kl., Röplap.) hidat! — (Közlöny.) 25 B e m (Röplap.) 26 bajnoka; (Kl., Röplap, Közlöny.)

Ki gondolná, ki mondaná... K: OSzK. — PE. 12. sz. 13. l. — *Petőfi életében a vers nem jelent meg.* — M: UK1. — 9 A K-ban e sor első szava eredetileg *Elmult volt, de ezt Petőfi áthúzta és mellette Akkor, -ral kezdte újra a sort.*

Vajdahunyadon. K: OSzK. — PE. 12. sz. 14—15. l. — M: Közlöny. 1849. évf. 348. l. — C: A cím alatt: (Április 14. 1849.) 1 falak! 3 üdvözölve... 5 itt! 6 lelkesülés 9 Isten [!] lakott, (Közlöny.) 10 A K-ban a tetején szó második t betűje j-ből van javítva. 19 Alant a vár; 23 fejr (Közlöny.) 23—24 A K-ban e két sor eredetileg

Csak onnan a távol felhők közül
Fehér fejével a vén Retyezát.

volt, de Petőfi az onnan szótól kezdve a fejével -ig bezárólag törölte a szöveget és az ismert fogalmazást írta föléje. 29 ezt, 31 birjam 33 üdvözölve, 34 hős, 35 sirni 37 „Sajnálak 38 rontani — 39 Csalatkozol, 40 Bem (Közlöny.) 41 A K-ban az En azzal törődjem, szövegrész a sor fölé van írva, alatta az eredeti nem törődöm azzal fogalmazást áthúzta Petőfi. 44 A K-ban az Örök szó Ör betű olvashatatlanul átrt más betűkből vannak javítva. 45 szellemedről 46 művéről (Közlöny.) 48 A K-ban a hazát! szó előtt H betű van áthúzva.

A székhelyek. K: OSzK. — PE. 12. sz. 16. l. — M: Közlöny. 1849. évf. 334. l. — 2 ugy is, (Közlöny.) 3 A K-ban a harcolni mindegyik, szövegrész a sor fölé van írva, alatta az eredeti mindegyik küzdeni fogalmazást áthúzta Petőfi. 5 A K-ban a fajult szót az áthúzott romlott fölé írta Petőfi. 6 A K-ban e sor eredetileg Minden csepp egy egy drágagyöngyöt ér. volt, de Petőfi az egy egy szavakat törölte, a csepp -et cseppje -re egészítette ki, e szó elé pedig kis jelzőt szűrt be a sor fölött. drága gyöngyöt 10 harcmezején. 12 drága gyöngyöt 14 szívében 15 repülnek, (Közlöny.) üzik 16 port. (Közlöny.) 17 A K-ban Petőfi tévesen kétszer írta le a vér szót, utóbb az elsőt törölte. 18 drága gyöngyöt (Közlöny.)

Egy goromba tábornokhoz. A vers Klapka Györgyre vonatkozik, akivel Petőfinek többször volt összeütközése a „katonai fegyelem megsértése” és „jogtalanul viselt őrnagyi rangja” miatt. — K: OSzK. — PE. 61. sz. — Ld. a Nyakravaló c. vers jegyzetét a 349. lapon. — A kézirat e levélből egy darab le van tépve; a szaktítás helyenként a vers sorkezdeteit is érintette. — Az Egy goromba tábornokhoz cím fölött más verscím van áthúzva: A haza végveszélye. [?] — A címen és a vers első sorain keresztülva Petőfi más tintával írt tollpróbái (névalírások) vannak. — Petőfi életében a vers nem jelent meg. — M: Budapesti Szemle. 1874. évf. IV. 370. l. — 14 Szándékszik (K.)

Szüleim halálára. Petőfi atya 1848 március 21-én halt meg tífuszban Pesten, anyját pedig május 17-én ragadta el a kolera. — K: OSzK. — PE. 12. sz. 17. l. — Petőfi életében a vers nem jelent meg. — M: UK1. — 3 A K-ban eredetileg Csakhogy nincsen benne, volt a sor, de Petőfi a Csakhogy nincsen szavakat áthúzta és Nincs köszönet szövegrészt írt föléjük. 11 A K-ban e sor végén d betűvel kezdődő szótöredék van. 13 A K-ban a sor elején Kik szót húzott át Petőfi. 44 A K-ban e sor eredetileg A kicsiny keresztrel volt, de Petőfi ezt áthúzta és föléje írta: Sir-keresztetekkel...

Jött a halál. Ez Petőfinek utolsó, még életében megjelent verse. **M:** Respublica. 1840. évf. 37. l.

A huszár. Petőfi életében a vers nem jelent meg. Másolatát Szilágyi István Arany Jánostól kapta; Petőfi autográf kézírata azonban Arany hagyatékában nem maradt fenn. **M:** Szigeti Album. MDCCCLX. Kiadták Szilágyi István és P. Szathmáry Károly. Pest, Ráth Mór bizománya. 1860. 179. l.

A honvéd. **K:** OSzK. — PE. 12. sz. 18—19. l. — **M:** Röplap. — Nyom. Pesten Lukács és társánál, 1849. — *A röplapból a kormány 25.000 példányt vásárolt meg Petőfitől, s azt a honvédek között szétszórtatta.* — Respublica. 1849. évf. 25. l. — **3** A K-ban a hát szó az áthúzott jól fölé van írva. **6** téged! (Respublica.) **18** Kipusztítottatok, (Röplap, Respublica.) **19** esztendeig, (Respublica.) **22** termékenynyé; (Röplap, Respublica.) **23** A K-ban e sor eredetileg Igya véreteknek most, mint itta eddig volt, de Petőfi az Igya kezdőszót törölte, a véreteknek -ben a v betűt V -re javította, a most elé a sor fölött iszsza szót szűrt, az itta szót pedig áthúzta és a sor végén írta újra. **25** Jöjtek, (Respublica.) **29** A K-ban a Jöjtek szó első e betűjét j-ből javította Petőfi. Jöjtek! (Röplap, Respublica.) szurjuk sziveiteket **32** nevére. **33** vagyok! **36** szemembe; **39** segitettem (Röplap, Respublica.) **41** király (Röplap.) **46** Meztitláb **51** leszurt, **53** is **54** szívvel **57** hirem- (Röplap, Respublica.) **60** hazáig; (Respublica.) **63** ide szorítom (Röplap, Respublica.)

Föl a szent háborúra! **K:** OSzK. — PE. 12. sz. 21—22 l. — *Petőfi életében a vers nem jelent meg.* — **M:** Hangok a multból. Lipcse, 1851. 155. l. — **45** A K-ban a volnánk szó előtt lennénk át van húzva. **60** A K-ban a Tapodjon szót Tiporjon -ból javította Petőfi.

Szörnyű idő... Ez Petőfinek utolsó, fennmaradt verse. — **K:** OSzK. — PE. 12. sz. 23. l. — *Petőfi életében a vers nem jelent meg.* — **M:** DK. — **9** A K-ban az És előtt De van áthúzva. **21** A K-ban e sor eredetileg Kort a késő világnak? volt, de Petőfi a Kort a késő szavakat áthúzta és az Időket a szövegezést írta följük.

Bűcsúzás. Petőfi legrégebb ismert verse, amely a költő kéziratában nem maradt ránk, csak aszódi tanárának, Koren Istvánnak másolatában maradt fenn. Koren többeknek megküldte a költeményt azzal a megjegyzéssel: Petőfi kis diákkorában már oly ügyesen verselt, hogy neki alig kellett a költeményen néhány jelentéktelen javítást tennie. Koren másolatai vagy elvesztek vagy lappanganak. A szöveget csak a kiadások őrizték meg számunkra, de Koren megjegyzésén felbátorodva, minden közlésevéje javítottatott a versen. Hogy melyik a hitelesebb szöveg, ma már nehezen dönthető el. A változatokból úgy tűnik, hogy Koren másolatai alighanem maguk is eltértek egymástól. Ezért mi a különböző szövegek közlések egybevetésével igyekeztünk a költemény eredetijét rekonstruálni. — **M:** Magyar Salon 1885. évf. 19—20. l., PUR., HP., EPhK. 1894. évf. 386—7. l. — **C:** Eredeti címe nincs. Közlői különböző, részben hosszú és után megfogalmazott címeket adtak neki. A gyűjtéményes kiadások a HP. Bűcsúzás 1838-ik évben címét vették át. Mi a rövidebb Bűcsúzás -t választottuk. **5** Elménk és iparunk! **13** vízsi (Magyar Salon, HP.) **17** hulltanak (PUR.) **20** Atyjaink! (EPhK.) **21** türedelmekért (Magyar Salon, HP.) adózzék? (Magyar Salon.) adózzon? (HP., EPhK.) **22** rebegőket. (Magyar Salon, HP., EPhK.) **23** Gondotokért (Magyar Salon, HP.) **24** szálú **26** mindég kegyeteknek (Magyar Salon.) örüljen! (HP.) **31** kedvelt (Magyar Salon, HP.) számtalanul (PUR.) számt'lanszor (HP.) **40** örömek (Magyar Salon, HP.) **41** Majd midőn (EPhK.) **42** fürödvé (PUR.) **43** a Szüleink (Magyar Salon.) szüleink (EPhK.) **44** ajakunk (PUR.) **45** nektek (PUR., EPhK.) **46** Munkánknak (PUR., EPhK.) **47** Gondolkozni, (Magyar

Salon.) Gondolkodni? (PUR.) árra és akkor (Magyar Salon.) 48 örömkre (HP.) 50 tudományok (Magyar Salon.) tudományak (PUR., EPHK.) 54 kebelére (PUR.) — A vers keletzése Koren adatai alapján történt.

A hűtelenséghez. A Selmeczbányai ev. liceum Magyar Társaságának érdemkönyve, melynek VII. kötetébe a költő sajátkezűleg jegyezte be a verset, az iskola egyéb irataival együtt a selmeczbányai ev. egyház levéltárába került. Stanek ev. lelkészről nyert felvilágosítás szerint a költeményt ismeretlen ítéssel kivágta az érdemkönyvből. Az eltulajdonítást még 1901-ben megállapította Suhajda Lajos tanár. — **M:** Napkelet, 1859. évf. 617. l. — Petőfi a költeményt sajátkezűleg keletzte.

Szeberényi Lajos emlékkönyvébe. **K:** OSzK. — **PE.** 92. sz. Egy emlékkönyvből kivágott levélén. Aláírás: Petrovich Sándor Selmecz. Jan. 19. 839. A kézirat egy negyedinyi lapra van felragasztva, melynek alsó részén a következő feljegyzés olvasható: E sorokat a Selmeczről távozni készülő Petőfi, akkor még Petrovich Sándor írta 2—3 héttel elutazása előtt emlékkönyvembe. Pozsony, 1870. apr. 30. Szeberényi Lajos. — Ma már ezek az emléksorok tekinthetők a legrégibb versnek, amely a költő kezeirésében fennmaradt.

Epigramm. (Rákosnak szomorú mezején...) **K:** OSzK. — **PE.** 87. sz. 21. l. — A Lant' versei című füzetben, melyet Petőfi 1841 őszén Pozsonyban Neumann Károly volt iskolatársának ajándékozott. Egyesek a füzet címét Lant' verseinek olvasták, talán azért, mert Petőfi ez időben a c-t még gyakran németesen írta. Ennek ellenére sem valószínű, hogy Petőfi, aki a magyaros hangzású színészi és írói neveket kedvelte (Borostyán, Sólyom, Homonnai, Rónai, stb.), az értelmetlen "Lant" nevet választotta volna. A cérnával összefűzött tízenhatodréti alakú 12 leveles füzetecske a következő verseket tartalmazza: Bucsú, Galga' partihoz, Kuruttyó, Örök bú, Zivatar, Ujság, Válotzás, Csál, Vendég, Elegia, Epigrammok. 1—7. Az utolsó levél előlapján tartalomjegyzék áll, amelyben minden vers szerzésének ideje, a Bucsú kivételével pedig valamennyi szerzésének helye is fel van jegyezve. — **M:** Vas. Ujs. 1880. évf. 710. l. — **C:** Epigrammok. 6. 2 mjj (K.)

Róza. (Szende szerény ibolyák'...) Az epigrammnak három változata ismeretes; ihletőjük az ostfiaszsonyfai Tóth Róza volt, kit az egyik (alább közölt) változat névszerint is említ. A főszövegbe azt a változatot vettük fel, melynek autográf kézírata van. — **I. változat.** **K:** OSzK. — **PE.** 87. sz. 20. l. A Lant' versei c. füzetben (ld. az előző vers jegyzetét). — **M:** Vas. Ujs. 1880. évf. 710. l. — **C:** Epigrammok. 1. (K.) A címet a II. változathoz vettük át. I ibolyák' (K.) — A keletkezés Petőfiktől származik.

II. változat. Róza.

Hol Rábát sűrűen zöldellő fűzek övedzik,
Szökdele a fáknak Róza hűs árnyai alatt,
Jött s látá Aurora s disceit irigylve pirúla,
S a berk lombi fölé könnyeket önt[ve futott.]

— Valószínűleg ez a legkorábbi változata a versnek. Ezt először Földvári Masznyik Endre adta ki a birtokában volt csonka kéziratból, amely azóta ismeretlen helyre került. — **M:** Életk. 1876. évf. I. 33. l. — **I.** „Hol (Életk.) fűzek 2 hűs pirúla, (Életk.) 4 Az Életk.-ben a sor csonka: önte... kiegészítése az I. változat alapján történt.

III. változat. Hajnal.

Forrás habjainál, koszorús tavasz ébredtével,
Szökdele berkénck kedvesem árnyai alatt,
Hajnal jött, látá bájait s irigylve pirúla,
S a fák' lombi fölé könnyeket ejtve futott.

Ez a változat a költő eredeti kéziratában nem maradt fenn. Salkovics Károly pápai tanulókorában, 1841 őszén vagy 1842-ben jegyezhetette fel versgyűjteményes füzetébe. Salkovics másolata, melyből Baróti Lajos közölte, ismeretlen helyre került. Ld. az Elválás (Itt a bucsúperc...) c. vers jegyzetét ezen a lapon. — M: Vas. Ujs. 1897. évf. 35. l.

Epigramm. (Hasztalanul vágyasz...) K: OSzK. — PE. 87. sz. 20. l. A Lant' versei c. füzetben. Ld. az Epigramm (Rákosnak szomorú mezején...) c. vers jegyzetét a 352. lapon. — M: Vas. Ujs. 1880. évf. 710. l. — C: Epigrammok. 2. (K.) — Petőfi saját kezeltése.

Petrics Somához. Eredeti kézírata Orlay Petrics Soma birtokából ismeretlen helyre került. — M: Budapesti Szemle, 1879. évf. 19. köt. 6. l. — C: A Budapesti Szemleben címe nincs. — Petőfi saját kezeltése.

Elválás. (Itt a bucsúperc...) Salkovics Károly pápai tanulókorában, 1841—42-ben versgyűjteményes füzetébe jegyezte fel e költeményt, több más Petőfi-verssel együtt. E versgyűjteményből vált még ismeretessé a Róza c. epigramm III. változata (ld. a 352. lapon), továbbá az Első szerelem (249. l.), A Drávan (252. l.), Honvágy (253. l.), Triolett (254. l.), Méz és csók (263. l.) és a Lehel (Mennydörg az óriás kürt...) (279. l.) c. költeménye. Salkovics versesfüzete, melyből Petőfi e költeményét Baróti Lajos közölte, ismeretlen helyre került. — M: Vas. Ujs. 1897. évf. 34. l. — 1 búcsúperc: (Vas. Ujs.) — Kezeltése hozzávetőleges. Valószínűleg Ostfiasszonyfáról való távozásakor írta Tóth Rózához.

Elválás. (Vert az óra...) K: OSzK. — PE. 88. sz. 3. l. — 1841 őszén, amikor Petőfi a Lant' versei c. füzetet, pozsonyi tartózkodása idején, Neumann Károlynak ajándékozta, még négy másik költeményét is leírta számára egy kettéhajtott rajzlap négy lapjára. Az első lapon ceruzarajzban a siketnémák abc-jének kézíjelei láthatók. Ugyanennek a lapnak üresen hagyott jobb alsó felére írta le Petőfi az Órágyhoz c. versét, a következőkre pedig a Boszú, Elválás (Vert az óra...) és Álom címűeket. Az első vers nincs aláírva, a többi pedig Súlyom Sándor néven írta alá. — M: Vas. Ujs. 1880. évf. 741. l. — 23 A K-ban az első e betű m-ből javítva. — Kezeltése hozzávetőleges. Talán Tóth Rózától búcsúzott ezzel a versével is.

Boszú. K: OSzK. — PE. 88. sz. 2. l. Ld. az Elválás (Vert az óra...) c. vers jegyzetét ezen a lapon. — M: Vas. Ujs. 1880. évf. 741. l. — Kezeltése hozzávetőleges. Alighanem ez is Tóth Rózára vonatkozik.

Első szerelem. Ld. az Elválás (Itt a bucsúperc...) c. vers jegyzetét ezen a lapon. — M: Vas. Ujs. 1897. évf. 34. l. — 23 szörnyű, (Vas. Ujs.) — Kezeltése hozzávetőleges.

Bucsu. K: OSzK. — PE. 87. sz. 3. l. A Lant' versei c. füzetben. Ld. az Epigramm (Rákosnak szomorú mezején...) c. vers jegyzetét a 352. lapon. — M: Vas. Ujs. 1880. évf. 709. l. — 9 ijj (K.) — A helynév Petőfi eredeti kezeltésében nincs feltüntetve.

Galga partíthoz. K: OSzK. — PE. 87. sz. 4. l. Ld. az Epigramm (Rákosnak szomorú mezején...) c. vers jegyzetét a 352. lapon. — M: Vas. Ujs. 1880. évf. 709. l. — C: Galga' partíthoz (K.) Későbbi kiadások a címet helytelenül értelmezték, mert annak nem a „galgaparti lánynak” (Cancriny Emilia) a jelentése (noha róla szól), hanem a „Galgának partíthoz”, ami éppen a Galga név után álló hiánnyelből kétségtelen. 2 hejkek! 4 Henpejg, 5 pájája 13 Mejjet 15 Mejinek (K.) — Petőfi saját kezeltése.

Az órágyhoz. K: OSzK. — PE. 88. sz. 1. l. Ld. az Elválás (Vert az óra...) c. vers jegyzetét a 353. lapon. — **M:** Vas. Ujs. 1880. évf. 741. l. — **3** A két India szavak a K-ban a sor fölé vannak írva s alattuk áthúzva ez áll: dús kin A költő először feltehetően a dús kincset szókát akarta leírni, de észrevette, hogy így a sor egy ütemmel rövidül és s kijavította a sort. Az utolsó szó a K-ban özőnel -nek van írva. — Katonáskodása idején írhatta. Keltetése hozzávetőleges.

A Drúrán. Ld. az Elválás (Itt a bucsúperc...) c. vers jegyzetét a 353. lapon. — **M:** Vas. Ujs. 1897. évf. 34. l. — Katonáskodása idejéből való. Keltetése hozzávetőleges.

Álom. K: OSzK. — PE. 88. sz. 4. l. — Ld. az Elválás (Vert az óra...) c. vers jegyzetét a 352. lapon. — **M:** Vas. Ujs. 1880. évf. 741. l. **3** A K-ban az n betű m -lől van javítva. — Katonáskodása idején írhatta. Keltetése hozzávetőleges.

Hontágy. Ld. az Elválás (Itt a bucsúperc...) c. költemény jegyzetét a 353. lapon. — **M:** Vas. Ujs. 1897. évf. 34. l. — **6** Dunának **14** rendelé (Vas. Ujs.) — Katonáskodása idején írhatta. Keltetése hozzávetőleges.

Triolett. Ld. az Elválás (Itt a bucsúperc...) c. vershez írt jegyzetét a 353. lapon. — **M:** Vas. Ujs. 1897. évf. 34. l. — Keltetése hozzávetőleges.

Vándordalok. K: A pápai ref. főiskola könyvtárában: A Képző Társaság Érdemkönyve. 1841—44. 195. l. Aláírás: Petrovics Sándor. A szerző neve áthúzva és fölébe írva: Homonnai. — Az Érdemkönyv negyedrét alakú, kék vászonkötésű, 365 számozott lapból és 4 lapnyi tartalomjegyzékből álló kézirat, melybe a dícséretet vagy jutalmat nyert versek szerzői sajátkezűleg írták műveiket. Petőfi a következő tíz költeménnyel szerepel a kötetben: Tünődés, Hazatérés (Németből Heine után.), Pórnak esti dala (Németből Claudius után.), Ifjú a pataknál (Németből Schiller után.), Elégia egy várrom fölött (Németből Mathisson után.), Tolvaj huszár, Szin és való, Lehel (A kürtkebelbe fű Lehel...) Vándordalok, Ideál. A versek eredeti aláírása mindenütt Petrovics Sándor, de az aláírásokat idegen kéz húzta át s négy ízben A. B., a többi verseknél pedig Homonnai nevet írt helyette (ld. az egyes versek jegyzetét). Az Érdemkönyv tartalmaz még Petőfi írásával egy beszédszöveget is ld. e kiadás VI. kötetében. — **M:** Koszoru. 1865. évf. 67—8. l. — **C:** Az Érdemkönyvben a cím alatt ez áll: (Dicséretet nyert dalok.) — Az Érdemkönyvben való bejegyzésük nyomán aligha tehető a Vándordalok szerzésének ideje 1842-re. Petőfi ezeket valószínűleg még katonai szolgálata idején írta. Keltetésük hozzávetőleges.

Kuruttyó. K: OSzK. — PE. 87. sz. 6. l. Ld. az Epigramm (Rákosnak szomorú mezején...) c. vers jegyzetét a 352. lapon. — **M:** Vas. Ujs. 1880. évf. 590. l. — **35** kirájnak **37** mosójgó (K.) **40** A K-ban a Harczra szó r -je b -ből van javítva. **43** kirájnak **57** ojj **60** ojj (K.) — Petőfi saját keltetése.

Török Gyula emlékkönyvébe. K: PH. Egy emlékkönyvből kivágott levélén. Aláírva: Pozsony. Mart. 25.-kén, 1841. jó barátod Petrovich Sándor mk. ospitos katoná. — **M:** PUR. 26. l. — Baróti azt állítja, hogy a vers előbb már „a lapokban is közöltetett” (PUR.) — **C:** A K-ban cím nincs.

Neumann Károly emlékkönyvébe. K: OSzK. — PE. 89. sz. Egy emlékkönyvből kivágott levélén. Aláírva: Selmecz. Apr. 17. 1841. Solyom Sándor. — Háttérpán a következő megjegyzés: Er. Török Aurél tanárnak átadtam Petőfi Sándornak Solyom Sándor névaláírású emlékkversét a Nemzeti Múzeumban őrzött Petőfi ereklyékhez való csatolás végett. Arad 1885. szept. 23. Neumann

Károly. *E feljegyzésből csak a névaldítás Neumann Károly írása.* — **M:** Vas. Ujs. 1880. évf. 591. l. — **C:** *A K-ban s a Vas. Ujs.-ban címe nincs. A fenti címmel először a PUR.-ban jelent meg.* — *Petőfi saját kellezése.*

Örök bá. K: OSzK. — PE. 87. sz. 11. l. *A Lant' versei c. füzetben. Ld. az Epigramm (Rákosnak szomorú mezején...) c. vers jegyzetét a 352. lapon.* — **M:** Vas. Ujs. 1880. évf. 709. l. — **11** mosojg (*K.*) — *Petőfi saját kellezése.*

Zivatar. K: OSzK. — PE. 87. sz. 12. l. *A Lant' versei c. füzetben. Ld. az Epigramm (Rákosnak szomorú mezején...) c. vers jegyzetét a 352. lapon.* — *E költeményt Petőfi később átdolgozta s 1842-ben A' bujdosó címen adta ki az Athenaeumban, de ez a változata Petőfi életében nem jelent meg.* — **M:** Vas. Ujs. 1880. évf. 709. l. — **6** *A K-ban a gyorsan szó után áthúzott vessző áll.* **13** Mejj **15** Mejj **16** mejj **19** izzadva (*K.*) — *Petőfi saját kellezése.*

Ujság. K: OSzK. — PE. 87. sz. 14. l. *A Lant' versei c. füzetben. Ld. az Epigramm (Rákosnak szomorú mezején...) c. vers jegyzetét a 352. lapon.* — **M:** Vas. Ujs. 1880. évf. 709. l. — **11** méjbe (*K.*) — *Petőfi saját kellezése.*

Változás. K: OSzK. — PE. 87. sz. 15. l. *A Lant' versei c. füzetben. Ld. az Epigramm (Rákosnak szomorú mezején...) c. vers jegyzetét a 352. lapon.* — **M:** Vas. Ujs. 1880. évf. 709. l. — **2** *A K-ban a Dulván szó S dult a -ból javítva; a fergeteg helyett pedig először fürgeteg-et írt, kijavítva az ő-t vastagabb e-re, de az ő pontjait az e fölött hagyta.* **9** mosojgó (*K.*)

Csal. K: OSzK. — PE. 87. sz. 16. l. *A Lant' versei c. füzetben. Ld. az Epigramm (Rákosnak szomorú mezején...) c. vers jegyzetét a 352. lapon.* — **M:** Vas. Ujs. 1880. évf. 709. l. — **1** homáján, (*K.*) **21** *A K-ban a bús-t a szerző búj-ból javította.* — *Petőfi saját kellezése.*

Vendég. K: OSzK. — PE. 87. sz. 18. l. *A Lant' versei c. füzetben. — Ld. az Epigramm (Rákosnak szomorú mezején...) c. vers jegyzetét a 352. lapon.* — **M:** Vas. Ujs. 1880. évf. 710. l. — *Petőfi saját kellezése.*

Elegia. K: OSzK. — PE. 87. sz. 19. l. *A Lant' versei c. füzetben. — Ld. az Epigramm (Rákosnak szomorú mezején...) c. vers jegyzetét a 352. lapon.* — **M:** Vas. Ujs. 1880. évf. 710. l. — **2** öjü? **14** mejjnek (*K.*) — *Petőfi saját kellezése.*

Epigrammok. I—IV. K: OSzK. — PE. 87. sz. 20—21. l. *A Lant' versei c. füzetben. Ld. az Epigramm (Rákosnak szomorú mezején...) c. vers jegyzetét a 352. lapon.* — **M:** Vas. Ujs. 1880. évf. 710 l. — **C:** Epigrammok. 3., 4., 5., 7. **I. 1** mosojg (*K.*) **homája II. 1** Azsia (*K.*) **3** *A K-ban a Hogy szó H-ja K-ból javítva. 4* heje (*K.*) — *Petőfi saját kellezése.*

Méh és csók. Ld. az Elválás (Itt a bucsúperc...) c. vers jegyzetét a 353. lapon. E vers talán későbbi változata a Fürge méh címűnek. (ld. 315. l.) — **M:** Vas. Ujs. 1897. évf. 35. l. — *Kellezése hozzávetőleges.*

Tünődés. K: A pápai ref. főiskola könyvtárában: A Képző Társaság Erdemkönyve. 1841—44. 104. l. *Aláírása: Petrovics Sándor első éves deák. A nevet idegen kéz áthúzta és föléje írta Homonnai. Ez álnév alatt jelent meg először a Tavasz c. zsebkönyvben is. — Ld. még a Vándordalok c. vershez írt jegyzetet a 354. lapon.* — **M:** Tavasz. Zsebkönyv. Pápán, 1845. 5. l. *A verset a Tavasz-ban az Erdemkönyvből Petőfi tudta és engedélye nélkül közölték. Petőfit sértette ifjúkori kísérleteinek e nyilvánosságra hozatala, ezért a Pesti Divatlap 1845. évf. 5. számában a következő nyilatkozatot tette közzé: Köszönet a pápai képző-társulathoz. Mit eddig a pápai*

képzőtársulat néhány tagjainak irántami jóakaratairól hallék: most szerencsém van azt tetteg is bebizonyítva láthatnom. A fentisztelt társulat kiadván „Tavaszi” című zsebkönyvét, szíves volt egykori iskolai gyakorlataimat saját nevem alatt oda iktatni, most évek múltával. Fogadja tehát alázatos köszönetem a tisztelt társaság e lovagias, gyöngéd tetteért; irántai halálából, a Tavasz második füzetébe majd összeszedem katonakoromból megmaradt alexandrinus verseimet, úgy hiszem szívesen veendi a t. társ., miután azok még rosabbak, mint melyek most jelentek meg. Petőfi. — *A vers kelezése hozzávetőleges.*

Lenke sírján. Petőfi pápai tanítványa, Horváth Lenke halálára írta a költemény. — **M:** Vas. Ujs. 1874. évf. 82. l. — *Petőfi versét közvetlenül az 1841 decemberében bekövetkezett haldieset után írta a szülők vigasztalására, s át is adta nekik.*

Hozatérés. (Németből Schiller után.) **K:** A pápai ref. főiskola könyvtárában: A Képző Társaság Érdemkönyve. 1841—44. 148. l. *Aláírva: Petrovics Sándor I. éves deák. A nevet idegen kéz áthúzta és eléje írta: A. B. Ld. a Vándordalok c. vers jegyzetét a 354. lapon.* — **M:** Koszoru, 1865. évf. I. 67. l. — *Kellezése az Érdemkönybe való bejegyzés idejének figyelembe vételével történt.*

Ifju a patakánál. (Németből Schiller után.) **K:** A pápai ref. főiskola könyvtárában: A Képző Társaság Érdemkönyve. 1841—44. 161. l. *Aláírás: Petrovics Sándor. A költő nevét idegen kéz áthúzta és eléje írta: A. B. Ld. még a Vándordalok c. vers jegyzetét a 354. lapon.* — **M:** Vas. Ujs. 1861. évf. 530. l. — **6** A K-ban a Forrás F betűje P-ből javítva. — *Kellezése az Érdemkönybe való bejegyzés idejének figyelembe vételével történt.*

Pórnak esti dala. (Németből Claudius után.) **K:** A pápai ref. főiskola könyvtárában: A Képző Társaság Érdemkönyve. 1841—44. 169. l. *Aláírva: Petrovics Sándor. Első éves deák. A szerző nevét idegen kéz áthúzta és eléje írta: A. B. E betűjelek alatt jelent meg először a Tavasz c. zsebkönyvben is. Ld. még a Vándordalok c. vershez írt jegyzetét a 354. lapon.* — **M:** Tavasz. Zsebkönyv. Pápan. 1845. 21 l. *Ld. a Tünődés c. vers jegyzetét a 355. lapon.* — *A K-ban az 5. versszak ceruzával át van húzva.* — *A vers kelezése az Érdemkönybe való bejegyzés idejének figyelembe vételével történt.*

Elégia egy várrom fölött. (Németből Mathisson után.) **K:** A pápai ref. főiskola könyvtárában: A Képző Társaság Érdemkönyve. 1841—44. 162. l. *Aláírva: Petrovics Sándor. Első éves deák. A költő nevét idegen kéz áthúzta és eléje írta: A. B. Ld. még a Vándordalok c. vers jegyzetét a 354. lapon.* — **M:** Tavasz. Zsebkönyv. Pápan. 1845. 126. l. *Ld. a Tünődés c. vers jegyzetét a 355. lapon.* — **C:** Elegia (K.) **31** A K-ban a virító szó l-je rövid i-ből javítva. **40** A K-ban a menyasszonyát. szó első y-ja n-ből javítva. — *Kellezése az Érdemkönybe való bejegyzés idejének alapján történt.*

Ideal! **K:** A pápai ref. főiskola könyvtárában: A Képző Társaság Érdemkönyve. 1841—44. 196. l. *Aláírás: Petrovics Sándor. A költő nevét idegen kéz áthúzta és följé írta: Homonnai. Ld. még a Vándordalok c. vershez írt jegyzetét a 354. lapon.* **M:** Tavasz. Zsebkönyv. Pápan. 1845. 193. l. *Ld. a Tünődés c. vers jegyzetét a 355. lapon.* **C:** Ideal. (K.) *A K-ban a cím alatt ez áll: (Dicséretet nyert dal.)* **3** A K-ban a Melyek szó után áthúzott b betű áll. **21** A K-ban Petőfi az elérhetetlen szó után először az isteni szót írta, de áthúzta és a végleges égmagas szóval folytatta a sort. **25** ideal! (K.) **33** A K-ban az előmbbe szó m-jét utóbb szűrta be Petőfi. **52** A K-ban a karjaimba szó m-je d betűből javítva. — *A költemény kelezése az Érdemkönybe való bejegyzés idejének alapján történt.*

Kolmár József emlékkönyvébe. K: PH. Egy nyolcadrényi sárgás levél. Aláírva: Pápan Ápr. 12-n 1842. Petrovics Sándor. Alatta ugyancsak a költő kezéirésével: Petőfi. — Az emlékkvers hátlapján Kolmár feljegyzése, tele rövidítésekkel, melyeket nyomdatechnikai okokból szögletes zárójelk között feloldva közlünk: P. 842b [en] Pápan philosophiát [!] tanult — én jogot 843b[an] egütt[!] voltunk Pozsonyb[an] or[szá]ggülésen[!], s nyomorogtunk Záborszky írott orsz. gűlésif[!] tudósításai irásá[ban]. Ó onnan Pestre ment Vahot Imréhez segédnek — utóda én lettem 1845[ben] — 1849b[en] alkalmasint török földre menekült v[agy] elveszett. — M: Bajai Közlöny, 1860. évf. 1. sz. 2. l. — C: A K-ban címe nincs.

Dalforrás. Petőfi e verset, valamint a következő kettőt, a Változó ízlés-t és az Ideál és való-t megküldte Bajza Józsefnek, az Athenaeum szerkesztőjének, közlés végett. Bajza egyiket sem adta ki, de fennmaradtak szerkesztőségi iratai között. Innen közölte azokat Gyulai Pál a PVM. III. kötetében. Amikor Petőfinek Bajzához intézett levelei és beküldött versei 1879-ben az OSZK-ba kerültek, e három költemény már nem volt az iratok között. — M: PVM. III. 210—2. l. — 8 tűzél, 9 röpülete 13 Míg 14 men-degült: 25 mohón 35 kéj (PVM.) — A vers keltezése Petőfinek Bajzához írt levelei alapján történt.

Változó ízlés. Ld. az előző, Dalforrás c. vershez írt jegyzetet. — M: PVM. III. 212—3. l. — 13 adva; (PVM.) — A vers keltezése Petőfinek Bajzához intézett levelei alapján történt.

Ideál és való. Ld. a Dalforrás c. vershez írott jegyzetet ezen a lapon. M: PVM. III. 213—4. l. — 1 Dalra dalra 5 ideálom 16 nem föld (PVM.) — A vers keltezése Petőfinek Bajzához írt levelei alapján történt.

Tolvaj huszár. K: A pápai ref. főiskola könyvtárában: A Képző Társaság Érdemkönyve. 1841—44. 174. l. Aláírás: Petrovics Sándor. Első éves tanuló. A szerző vezetéknevét idegen kéz először Petőfi-re javította, majd az egész aláírást áthúzta és föléje írta: Homonnai. Ld. még a Vándordalok c. vershez írt jegyzetet a 354. lapon. — M: Tavasz. Zsebkönyv. Pápan. 1845. 216. l. Ld a Tündés c. vers jegyzetét a 355. lapon. — C: A K-ban a költeménynek Románc. alcíme van. 3 A K-ban a huszárok szó á-járól az ékezet tévedésből lemaradt. 12 A K-ban Petőfi először hiában-t írt, de utóbb az n betűt áthúzta. 13 A K-ban „Jól vigyázz mindenre, lyányom,” volt, de Petőfi később sötétebb színnű tintával az utolsó két szót áthúzta s fölé leányom, édes, szokat írt, majd az édes szó előtti vesszőt is törölte. 15 A K-ban az utolsó szó eredetileg házunktól volt, de Petőfi később sötétebb színnű tintával áthúzta és lakunk-ból szót írt fölébe. 24 A K-ban Petőfi először Mély fohász szókkal kezdte a sort, de az utóbbi később sötétebb színnű tintával áthúzta s fölé a sohaj szót írta. 26 A K-ban ez a sor eredetileg Szólj, mi történt vajh! veled?” volt, de Petőfi később sötétebb színnű tintával az egészet áthúzta s alá a végleges szöveget írta. 27 A K-ban eredetileg „„Jó anyám! ah, meglopának, volt, de Petőfi utóbb az anyám! szót anyácskám-ra javította s az ah szót áthúzta. — A vers keltezése az Érdemkönyvbe való bejegyzés idejének alapján történt.

Szín és való. K: A pápai ref. főiskola könyvtárában: A Képző Társaság Érdemkönyve. 1841—44. 188. l. Aláírás: Petrovics Sándor. A szerző nevét idegen kéz áthúzta és föléje írta: Homonnai. Ez álnév alatt jelent meg a Tavasz c. zsebkönyvben is. Ld. még a Vándordalok c. vershez írt jegyzetet a 354. lapon. M: Tavasz. Zsebkönyv. Pápan. 1845. 57. l. Ld. a Tündés c. vers jegyzetét a 355. lapon. — C: A K-ban a költeménynek (Jutalmazott ballada.) alcíme van. — Kel-tezése az Érdemkönyvbe való bejegyzés idejének alapján történt.

Lehel. (Mennydörg az óriás kürt...) **Ld.** az Elválás (Itt a bucsú-percz...) c. vershez írt jegyzetet a 353. lapon. A költemény nyilván korábbi változata. a következő Lehel (A kürtkebelbe fú Lehel...) c. költeménynek. — **M:** Vas, Ujs. 1897. évf. 35. l. 10 Baróti a kardja szöhoz a következő jegyzet fűzi: Talán inkább: harcra (Vas. Ujs.) — Keltetése hozzávetőleges.

Lehel. (A kürtkebelbe fú Lehel...) **K:** A pápai ref. főiskola könyvtárában: A Képző Társaság Érdemkönyve. 1841—44. 192. l. **Aldítás:** Petrovics Sándor. *A szerző nevét idegen kéz áthúzta és följé írta: Homonnai. Ld. még a Vándor-dalok c. vers jegyzetét a 354. lapon.* — **M:** Tavasz. Zsebkönyv. Pápan. 1845. 222. l. **Ld.** a Tünődés c. vers jegyzetét a 355. lapon. — **C:** A K-ban a költeménynek (Dicséretet nyert ballada.) alcíme van. 1 *A K-ban a Lehel szó L-je kis l-ből van javítva.* 6 *kéz 11 Germania (K.) 38 A K-ban az illet szó i-je hosszú i-ből javítva.* — Keltetése az Érdemkönyvbe való bejegyzés idejének alapján történt.

Eszmélet nélkül... Ezt és a következő két töredéket (S boldog uton... Mint fű...) először Földvári Masznyik Endre adta ki a birtokában volt csonka kéziratokból, amelyek azóta ismeretlen helyre kerültek. — **M:** Életk. 1876. évf. I. 433. l. — **C:** Az Életk.-ben cím nélkül jelent meg. — 1 „Eszmélet nélkül 2 Dalma 5 várj 6 ifju 7 pusztító 9 így 11 Lészen-e 12 tüzének...” (Életk.) — A vers keltetése tartalmi adatai alapján történt.

S boldog uton... **Ld.** az előző, Eszmélet nélkül... kezdetű töredék jegyzetét. — **M:** Életk. 1876. évf. I. 433. l. — **C:** Az Életk.-ben cím nélkül jelent meg. 2 *Mig nem a sir 3 szűnnek 7 Ugy (Életk.) emeld 11 Ugy 12 nézetire, 14 álmaival.* (Életk.) — A töredék keltetése tartalmi adatai alapján történt.

Mint fű... **Ld.** az Eszmélet nélkül... kezdetű töredék jegyzetét ezen a lapon. — **M:** Életk. 1876. évf. I. 433. l. — **C:** Az Életk.-ben címe nincs. 1 „Mint (Életk.) alatta (Életk.) 4 E sor az Életk.-ben: Eddig: ott most mindent...”, melyhez csillag alatt a következő megjegyzés járul: Talán: „vér takar”... — A töredék, mivel az előző két töredékkel együtt maradt fenn, azokkal egy keletűnek tekinthető.

Így ni... E töredék eredeti kézírata megvolt a nagykőrösi ref. Arany János gimnázium könyvtárában. A gimnázium igazgatóságának értesítése szerint a kézirat a második világháború idején eltűnt. — **M:** Ország-Világ. 1880. évf. 23. l. — **C:** Az Ország-Világ-ban cím nélkül jeleni meg. 1 *Igy ni 7 jó? 8 így (Ország-Világ.)*

Hadd maradjak... **K:** OSzK. — PE. 75. sz. Hosszában elszakított, kb. 15×20 cm nagyságú levél, melynek felső jobb sarkában olvasható a töredékesen és csonkán fennmaradt, apró betűkkel írt költemény. — A töredék a Ferenczi Zoltán szerkesztette Petőfi-kiadásban jelent meg először; a sorok Ferenczitől származó kiegészítéseit ebből vettük át. — **M:** Petőfi költeményei. A költő születése századok évfordulójának emlékére kiadja a főváros közönsége. Bp. 1923. 600. l. — A töredék keltetése Ferenczi nyomán történt.

Az emberiség sorsa. **K:** OSzK. — PE. 11. sz. 47. l. — Petőfi csak a címet és a vers kezdősorát írta le, majd az egészet többször áthúzta. *Alá más vers, a Világosságot! c. került (jegyzetét ld. II. 381. lapján).* Valószínű, hogy a töredék a Világosságot! c. költemény első változatának címe, ill. kezdősora. Erre mutat a költemény címe s az első sor tartalmi egyezése a Világosságot! c. vers 62—3. sorával. — **M:** PM. 1894. évf. 52. l.

Tündérkaland. A töredék 1928-ban vált ismeretessé, amikor Hegedüs Zoltán az ITK-ban egy, dr. Kommer Magda egyetemi asszisztens birtokában volt autográf kéziratból közétette. A kézirat, tulajdonosa szerint, 1865-ben Arany Jánostól ajándékként került a család birtokába. Jelenlegi lelőhelye ismeretlen. A közléssel együtt kicsinyített fényképmásolata is megjelent. — M: ITK. 1928. évf. 262. l. — 2 A K-ban e sor eredetileg így hangzott: Hiszen mulattató lesz: tárgya szerelem. Petőfi utóbb a Hiszen szót áthúzta, a következő szó m-jét M-re javította s a lesz szó után a tán, mert szövegrészt toldotta be. 5 A K-ban az utczáiban szó á-ján nincs ékezet. 6 A K-ban a között szó közt szóból, a vagyok pedig a van és az utána állott lel [?] szótagból van javítva. A sort talán így akarta először fogalmazni: (Mert csak tolongás, zaj közt van lelkem vígan. 12 A K-ban e sor eredeti fogalmazása: S nem fonja a komoly eszméknek fonalát. volt, majd az a szócskát törölte, a komoly szóhoz an szótagot toldott, utána az névelőt szúrta be s a következő szó nek ragját törölte. 13 E sor eredeti fogalmazása a K-ban: Itten mosolygva lejt az ember oldalán volt, majd az Itt szótag és a lejt az szók kivételével mindent kihúzott s a lejt az előtt törölt rész fölé az enyelegve szót, az utána törölte fölé pedig a virágos kocsián szokat írta. Az az szócska tévedésből maradt áthúzatlanul. 15 A sor eredeti fogalmazása a K-ban: Jártam föl és alá. A nap szép tiszta volt — de ezt teljes egészében áthúzta s alája írta a végleges szöveget. 16 A le szócskát az eredeti és utóbb törölt második s a Petőfi. 20 A K-ban a Gyönyörködött szó első ö-jéről hiányzik a két pont. 21 A pompás szó s betűje más betűből javítva. — A töredék keltezésére vonatkozóan legvalószínűbbnek az a feltevés látszott, hogy Petőfi első Aranynál tett látogatása alkalmával keletkezett.

Murány omladékai. K: OSzK. — PE. 11. sz. 94. l. — A lap felső részén ez az erősen áthúzatott töredék áll, alatta az Alkony c. költemény olvasható. — E kiadásban jelenik meg először. — A töredék Petőfi 1847. júl. 4—7-i bejei tartózkodása alatt keletkezhetett, amelynek elején Murányvára romjuihoz Tompával együtt kirándulást tettek (ld. Ferenczi Zoltán: Petőfi életrajza. Bp. 1896. III. 92. l.).

A táblalábíró. K: OSzK. — PE. 6. sz. Hat negyedrért alakú levél első 10, számozott lapján. — A töredékből az Előljáróbészéd-et és az I-ső §-t mutatványként közölte az Életképek (1847. II. 693. l.), teljes szövege Petőfi életében nem jelent meg. — M: DK. — C: Mutatvány „A Táblalábíró” című vig hőskölteményből. (Életk.) A K-ban a cím alá Petőfi utólag ezt írta be: — Töredék. — 15 Feltűnt 17 fehér (Életk.) 20 A K-ban a jacobinus szó b-je n-ből javítva. 25 „Ujítás” (Életk.) A K-ban a sátán szó sátáni-ből javítva. 32 Becűjt (Életk.) 33 A K-ban a szentségtörésnek! szó nek ragja t-ből javítva. 34 táblalábírák 35 ujítást, 37 táblalábírák 43 táblalábírák 49 Felső-Kis-kálnai 63 irom 64 papírosom. 76 úgy 78 nagyon, 80 üresebb, 81 könnyű 84 mélyen (Életk.) 89—92 Ez a versszak az Életk.-ben hiányzik. 96 úgy 98 meg. 100 bajusza. (Életk.) 102 A K-ban a sor végén először vessző állt; ezt Petőfi áthúzta s pontosvesszőt írt helyette. 110 A K-ban a valahogy szó második a betűje l-ből javítva. 115 A K-ban a nincsen semmi szók az eredeti, olvashatatlanul törölt szövegrész fölé vannak írva. 120 A K-ban eredetileg Hogy az oldala volt, de Petőfi a névelő z-jét és az oldala szót törölte s fölé a dereka szót írta. 143 A K-ban az Utána szó az eredeti s később törölt szótöredék fölé van írva, melyből csak a sorkéző S olvasható el. 167 A K-ban a sor második fele először így szólt: csupán nyugatra nem... Petőfi utóbb a csupán szót s a ra szótagot áthúzta s az előbbi fölé csak szót, az utóbbi fölé pedig felé szót írt. 185 A K-ban az e sorral kezdődő versszak előtt áthúzott sor áll: Egy új butor van az egész épületben 194 A K-ban a belül is után áthúzott vessző van. 255 A K-ban Petőfi először a bevágot szót írta le, majd

a t betűt átküzta, az o-t a-ra javította és pontokat írt a sor végére. 263 A K-ban az öt szó öttől javítva. 270 A K-ban a lugosáig szó u-ja o-ból javítva. 278 A K-ban a hallotok! szó második o-ja t-ből javítva. 279 A K-ban Petőfi a leány, szó után ezt írta: olly ifjú, majd az olly-t an-nal egészítette ki s az ifjú szót áthúzza szép-pel folytatta a sort. 298 A K-ban Petőfi a ből rag helyett tévesen ből-t írt. 334 A K-ban az is szó utólag van beszúrva. 360 A K-ban a hiába szó az eredeti hiba szóból javítva. 394 A K-ban az angyalaként szó második a-ja utólag van beszúrva. — 396 A K-ban eredetileg Tán csibének szókkal kezdődött a sor, majd Petőfi a Tán szót kihúzta s a c-t nagy C-re javítva folytatta a sort. A töredék utolsó sora után ez áll áthúzza: V-dik §.

Lehel vezér. K: A töredéknek két autográf kézirata maradt fenn. K1: OSzK. — PE. 225. sz. — Barna moaré selyemkötésű, haránt nyolcadréti alakú, 20 számozatlan levélből álló kézirat. Az 1. lapon ez áll: Lehel vezér. A szöveg a 3—17. lapon van. Az 1. levél előtti előzéklapon két bejegyzés olvasható: Csukássy Urnak átengedem. Orlay és alább: Teleki Sándor grófnak benső ragaszkodása és hálája jeléül Budapest 1/12. 882. Csukassi József. A kézirat bizonyára azonos azzal, amelyet Havas mint a Teleki Sándor gróf tulajdonában lévő eredeti kéziratot említ (HP. I. 423. l.) s melyre Szendrey Júlia egy feljegyzése is utal (ld. a K2. jegyzetét). Az irás közben elkövetett hibákból azonban kétségtelenül megállapítható, hogy másolattal van dolgunk. — K2: OSzK. — PE. 31. sz. — Nagy negyedréti alakú 12 leveles füzet. Az első 21 lap eredeti lapszámozással van ellátva. A kéziratához a következő, fellelhetőleg Szendrey Júlia tollbamondására készült feljegyzés van mellékelve: Pest, auguszt. 15. 1868. A „Lehel” töredék eredeti kézirata pedig Orlay Petrics Samunál van, kinek azt azon képével cseréltem ki, melyet 1849-ben festett, ott létünk alkal-mával. — A két kézirat közül a K1 a régebbi; a hiteles szöveg megállapításánál mindkettőt felhasználunk. — A töredék Petőfi életében teljes egészében nem jelent meg; csupán az Életképek közötti belső mutatónyként a 44—53. versszakot (1848. évf. II. 107. l.) — M: UK1. — E kiadásból kihagyták a 412. sor pokolba szavát és a 421—4. sort. Első csonkítottan kiadása a DK-ban. — I hírv (K2.) 10 A K1-ben eredetileg felőle volt, de Petőfi az c-t utóbb törölte a szó végéről. 17 A K2-ben a sor végén először vessző volt, majd ezt áthúzza Petőfi és kérdőjelet írt helyette. 23 A K1-ben az ideje drága, szók az eredeti és utóbb törölt drága mulatsága szók fölé vannak írva. 27 A K1-ben az ő kegyelmek az eredeti és utóbb áthúzott emberség szó fölé van írva. 53 kardmarkolat-tól, (K2.) 77 A K1-ben a Kánaánt, szó jelzője nagy volt, de ezt utóbb áthúzza s fölé dús-t írt. 83 A K1-ben a részén, szó után áthúzott ten szótöredék van. 102 tévelyegnek. 108 kivánt (K2.) A K2-ben a kivánt szó v-je r-ből javítva. 127 nek, 134 Az új (K2.) 133 A K1-ben az istenben szóhoz Petőfi véletlenül még egy ben ragot írt, de később törölte. 142 A K1-ben a morajjal szó után Petőfi először vesszőt tett, majd átnézta s kettőspontot írt helyette. 143—144 A K2-ben e két sor idézőjelben van. 146 Gondolta-e 149 ugy (K1.) 151 A K1-ben e sor eredetileg így kezdődött: Mikor a nép látta, Petőfi e négy szót utóbb áthúzza s föléje írta: A nép pedig rajta 171 Vadonerdőkbe (K1.) 181 A K1-ben a hogy kötőszó az eredeti és utóbb áthúzott mint fölé van írva. 183 A K1-ben eredetileg egy egy apró gyermek, volt, de Petőfi az első egy-et utóbb áthúzza s fölé nem-et írt. 196 röpülni (K2.) 201 A K1-ben eredetileg így végződött a sor: de meg érdemelte; utóbb Petőfi a de meg szokat áthúzza s föléjük meg is-t írt. 204 Petőfi a sort először Harsogó szóval kezdte, majd ezt áthúzza s föléért Szózatot szóval helyettesítette. 210 Ki-kiszállt (K1.) 216 A K1-ben a hogy szó utó-lag van beszúrva; az esett szó után pedig először azt szót írt, de áthúzza s úgy folytatta a sort. 231 hosszú (K1.) A K1-ben a sor eredetileg így szólt: Elveszhetünk volna a nagy út folytában, de utóbb az utolsó négy szót áthúzza s fölé, ill. mellé a hosszú bujdosásban, szokat írta. 232 üstökös csillag (K1.) A K1-ben az üstökös szó az eredeti,

de később áthúzott bujdosó szó fölé van írva. 267 becsülete (K1.) 305 A K1-ben a sorkezdő S kötőszó És-ből, a vendégül: szó n-je pedig g-ból javítva. 310 A K1-ben a Lehel szó L-je B-ből javítva. 311 A K1-ben Petőfi először társai-t írt, de az i-t utóbb törölte. 345 E sornál kezdődik az Életk.-ben megjelent mutatóvány. Ebben a versszakok sorzámai hiányoznak. A mutatóvány kezdősora: ————— Többen 347 A K1-ben az Öreg szó az eredeti s utóbb törölt bajnok szó fölé van írva. 349 buzdította; 350 mindnyán 352 országgyűlését 353 helyben hagyá, (Életk.) 355 A K1-ben az a hol szók a hogy-ból javítva. 357 vagyon, (Életk.) 362 A K1-ben Petőfi a felköszöntések, szó utolsó e-je fölé is véletlenül ékezetet tett, de utóbb törölte. 368 forgó szélnek (Életk.) 375 mig (K1., Életk.) 378 lelke (Életk.) 381 A K1-ben az ég szó egy szóból javítva. 382 telc. (K2.) 384 A K1-ben a sor vége eredetileg a szél játékatól. volt, ebből javította Petőfi a végleges szöveget. 386 bajuszán (Életk.) 393 A K1-ben az a kupát szók az eredeti s utóbb áthúzott poharat szó fölé vannak írva. 394 telve, (Életk.) 411 A K1-ben Petőfi a Bár szó után először csak-ot írt, majd áthúzza s helyette így folytatta a sort: szeretetemnek 420 A K1-ben Petőfi e sor után először a 423—4. sort írta le, de kihúzta s a 421. sorral folytatta. 423 A menydörgös (K1.) 430 A K1-ben a Csunyaúl szó Csunyányit [?]-ből javítva. — A K2-ben a töredék végére, az 5. versszak sorzáma alá ezt írta Petőfi: Nincs több. — A töredék keletkezési helyét és idejét életrajzi adatok alapján határoztuk meg.

Megjött az idő... K: OSZK. — PE. 8. sz. 66. l. — A töredéket Petőfi soronként törölte a kéziratban. Először Ferenczi Zoltán betűzte ki és tette közzé. — M: PM. 1890. évf. 78. hasáb.

Toborzó. K: OSZK. — PE. 8. sz. 66. l. — A töredéket Petőfi soronként törölte a kéziratból. Először Ferenczi Zoltán betűzte ki és tette közzé. — M: PM. 1890. évf. 78. hasáb.

Téged keresnek szemeim... K: PH. — Negyedrét levél felső negyedére írt töredék. Lejebb, ceruzával, idegen kéz írásával: Petőfi S. kézirata. — M: Petőfi költeményei. A költő születése századik évfordulójának emlékére kiadja Budapest székesfőváros közönsége. Budapest, 1923. 612. l. — Petőfi a töredék harmadik versszakát is elkezdte, de csak két sort írt le:

Utánad sirnak [néznek?] szemeim,
S vérzik szívem utánad...

majd mindkettőt törölte. — Keletkezését Ferenczi Zoltán meghatározása nyomán közöljük.

A nagyszombati csata. K: OSZK. — PE. 8. sz. 130. l. Ez a töredék az 1848-ban írt költemények kéziratos füzetében a legutolsó vers, Petőfi a költeményt soronként törölte a kéziratból; először Ferenczi Zoltán betűzte ki és tette közzé. — M: PM. 1890. évf. 81. hasáb.

Erdő szélén. A szerző kéziratában nem maradt fenn. Petőfi 1841 őszén Pozsonyban diáktársával kirándulásra készült. Kemény János nem akart velük tartani, mert másnapra verset ígért az önképzőkör számára és még nem készült el vele. Petőfi erre vállalkozott a vers megírására. Másnap dt is adta Kemény Jánosnak az Erdő szélén... és a Fürge méh... kezdetű költeményeket, amelyeket Kemény saját neve alatt az Erdemkönybe is betört. A két verset évtizedek múlva Kemény emlékeiből diktálta le Greguss Ágost rokonának, aki azokat a szereplők nevének elhallgatásával 1875-ben kiadta. — M: Fővárosi Lapok, 1875. évf. 533. l. — C: A Fővárosi Lapokban cím nélkül, 1. sz. alatt jelent meg. 2 Hej azért 3 vissza (Fővárosi Lapok.)

Fürge méh. *Ld.* az előző vershez írt jegyzetet. Talán az első kidolgozása a Mész és csók c. versnek (jegyzetét ld. a 355. lapon). — **A** vers Petőfi életében nem jelent meg. — **M:** Fővárosi Lapok, 1875. évf. 533. l. — **C:** A Fővárosi Lapok-ban cím nélkül, II. sz. alatt jelent meg.

Ida. A költeményt a Pápai Ref. Képzőiskola 1841—44. évi Érdemkönyve 357—65. lapjára Domanovszky Endre írta be, mint saját szerzésű, „elsőrendű jutalmat nyert” pályaművét. (Az Érdemkönyv-re nézve ld. a Vándordalok c. költemény jegyzetét a 354. lapon.) A vers később a Tavasz zsebkönyvben is megjelent. Borsos István „Petőfinek egy ismeretlen költeménye” c. közleményében (ITK. 1896. évf. 424. l.) két élő tanura és egyéb bizonyítékokra hivatkozva állította, hogy a vers, amelyet ő a Tavasz zsebkönyvből ismert s egyuttal teljes egészében közölt is, Petőfié. Eszerint a költő, minthogy maga 1843 áprilisában nem volt tagja a Képzőiskolának, Domanovszky Endre neve alatt adta be versét s így jutott a jutalmul kitűzött két aranyhoz. — A Főv. Lapokban többen hozzászóltak a kérdéshez. Borsos István állításának igazát egyedül Domanovszky Endre fia vonta kétségbe. A hozzászólásokat az ITK. 1897. évf. közleménye (54. l.) foglalta össze s azzal zárta le a vitát, hogy Petőfi szerzőségéhez nem férhet kétség. — Domanovszky szerzősége ellen bizonyít az is, hogy a versnek az Érdemkönyvbe beírt szövegében (melyről Borsos Istvánnak még nem volt tudomása) olyan hibák fordulnak elő, melyeket a szerző nem követett volna el. Megjegyezzük még, hogy Petőfi az Erdő szélén... és a Fürge méh... kezdetű verseit is a fentihez hasonló módon egy diáktársa helyett írta s ezek is más neve alatt kerültek be a pozsonyi önképzőkör Érdemkönyvébe (ld. az előző jegyzetet). — Mi ez említett hibákat s a helyesírási következetlenségeket helyreigazítva, az Érdemkönyvből közöljük a költeményt. A nem csupán helyesírási természetű javításainkat a szövegeltérések között feltüntettük. — A Tavasz zsebkönyv szövegének eltéréseit nem vettük fel, mivel ez a kézirat alapján készült s annak hibáit is részben megőrizte. — A költeményt a gyűjteményes kiadások eddig nem vették fel. — **M:** Tavasz. Zsebkönyv. Pápan, 1845. 184. l. — 1 örök füzére! 16 táplála-e 56 földkereken. (K.)

Kiért üritsem e pohárt... E vers együtt jelent meg az Üresen áll már a kancsó... c. bordallal (ld. ez utóbbi jegyzetét I. köt. 381. l.) Egy változatát Gulyás József tette közzé (ITK. 1929. évf. 475. l.) a sárospataki kollégium kéziratárának 1772. sz. kötetéből, amely Rác Lajos által Mező-Szerencsen 1848-ban összeírt verseket tartalmaz. A 169. lapon e bordalnak következő változata olvasható:

175. KIÉRT ÜRITSEM?

Kiért üritsem e' pohárt,
Ki mondja meg?
Érted, lelkes magyar huszár!
Ki a sikra bátran ki száll,
Mert kardod ad sebes halált
Reád köszöntöm e pohárt.

Kiért üritsem e' pohárt
Ki mondja meg?
Érted, bátor magyar honvéd,
Ki a sikra bátran ki lép
Ki rohansz, mint a tengerár,
Tied e második pohár.

Kiért üritsem e' pohárt,
 Ki mondja meg?
 Érted dicső magyar tűzér
 Kinek hied az égig ér,
 Kinek golyója bizton jár,
 Tied e' harmadik pohár.

Kiért üritsem e' pohárt
 Ki mondja meg?
 Érted kedves magyar hazám
 Ki ápolsz és ügyelsz reám,
 Kiért éltem feláldozám,
 Tiéd ez utolsó pohár.

Petőfi S.

Utána a kéziratban is az Üresen áll már a kancsó . . . kezdetű bortal következik M Á S. jelzéssel, de a szerző nevének feltüntetése nélkül. Amig tehát a nagyváradi Játékszini Emlény-ben Petőfi neve csak az Üresen áll már a kancsó . . . kezdetű bortal alatt szerepel, Rácz Lajos kéziratában éppen megfordítva, csak a Kiért üritsem? szövege alatt olvasható. Ennek ellenére sem bizonyos, hogy ez utóbbinak akár az egyik, akár a másik változata Petőfi szerzeménye. — M: Játékszini Emlény, melyet honunk nagylelkű fiainak és leányainak tisztelettel ajánl Fehérváry K. Antal . . . 1847. Nagyváradon . . . 20. 1. (Ld. Bártfai Szabó László: Ismeretlen versek Petőfitől és Tompától. ITK. 1929. évf. 200—8. 1.)

Sírvers. *Petőfi e verset egy kalocsai asszony, özvegy Szabó Ferencné kérésére írta, ki azt férje sírkövére vésette. Petőfi egyetlen verse, melyet megrendelésre írt. Petőfi szerzőségéhez alig férhet kétség, de a vers szöveghűsége bizonytalan. — A vers Petőfi életében nem jelent meg. — M: Vas. Ujs. 1882. évf. 19. sz.*

TARTALOMJEGYZÉK

(A verscím után az első hasáb lapszámai a költemény szövegére, a második hasáb lapszámai pedig a jegyzetre utalnak.)

A. B. emlékkönyvébe	I. 280	407
A bánat? egy nagy ocean	II. 28	360
A betegséggel szomszéd a halál	II. 228	388
A bilincs	II. 92	369
A bokor a viharhoz	III. 181	344
A bokrétát, melyet	I. 308	412
A boldog pestiek	I. 109	391
A borhoz	I. 178	396
A borozó	I. 7	379
A bujdosó	I. 14	380
A csámpás legény	III. 201	346
A csaplárné a betyárt szerette	I. 81	388
A csárda romjai	I. 343	418
A csavargó	I. 101	391
A csillagos ég	II. 249	390
A csonka torony	II. 198	385
A dal	I. 59	385
A Dráván	III. 252	354
A Dunán	I. 9	379
A faluban utcahosszat	I. 88	389
A farkasok dala	II. 141	376
A felhők	II. 153	378
A férj hazajő betegen	II. 38	362
A gólya	II. 200	385
A gyáva faj, a törpe lelkek	III. 70	334
A gyöldei ifjakhoz	I. 356	421
A haraghoz	II. 344	398
A hazáról	I. 353	420
A hegyek közt	III. 180	344
A hegyoldalt venyigesor takarja	I. 225	399
A helység kalapácsa	I. 120	392
A hevesi rónán	II. 88	369
A hó, a holt föld téli szemfedője	I. 258	404
A hold elégiája	II. 292	395
A Honderúhoz	I. 289	408
A honvéd	III. 236	351
A huszár	III. 235	351
A hűtelen barátokhoz	I. 328	417

A hűtelenhez	III. 244	352
A jeggyűrű	I. 350	419
A jó aggastyán	II. 64	365
A jó öreg kocsmáros	I. 320	415
A jó tanító	III. 19	328
A király és a hóhér	III. 49	332
A király esküje	III. 66	334
A királyok ellen	I. 231	400
A királyokhoz	III. 44	331
A kisbéres	II. 268	392
A koldús sírja	II. 293	395
A konzervatívok	III. 54	333
A költészet	II. 236	389
A költő s a szőlővessző	I. 342	418
A kutyák dala	II. 140	376
A külföld magyarjaihoz	I. 179	396
A leánykákhoz	I. 166	395
A ledőlt szobor	III. 56	333
A letarlott	I. 311	412
A mágánásokhoz. ld. Dicsőséges nagyurak	III. 35	330
A magyar ifjakhoz	II. 154	379
A magyar nemes	I. 340	418
A magyar nemzet (Járjatok be minden földet...)	II. 128	375
A magyar nemzet (Oh ne mondjátok nekem, hogy...)	I. 237	401
A magyar nép	III. 80	336
A magyar politikusokhoz	II. 336	398
A magyarok istene	III. 53	333
A majtényi sikon	II. 192	384
A márciusi ifjak	III. 77	336
A munkácsi várban	II. 218	387
A nagyszombati csata	III. 314	361
A nap	I. 271	406
A nap házaselete	I. 165	394
A naphoz	I. 164	394
A négyökrös szekér	I. 336	418
A nemes	I. 61	386
A nemzetgyűléshez	III. 83	336
A nemzethez	III. 97	338
A nép	II. 87	368
A nép nevében	II. 159	380
A puszta, télen	III. 21	328
A rab	II. 291	394
A rab oroszlán	III. 18	328
A régi jó Gvadányi	I. 113	392
A sivatag koronája	I. 354	421
A sivatag lakói	II. 270	392
A sorshoz	I. 271	406
A szabadsághoz	III. 41	331
A szájhősök	II. 252	391
A székelyek	III. 231	350

A székelyekhez	III. 185	344
A szél	II. 156	379
A szerelem	II. 174	381
A szerelem, a szerelem	I. 48	384
A szerelem jelené... <i>ld.</i> Epigrammok IV.	III. 262	355
A szerelem országa	II. 280	393
A szerelmes tenger	II. 47	363
A szeretőm nyalka gyerek	I. 334	418
A szökevények	II. 10	358
A táblabíró	III. 287	359
A tavaszhoz	III. 52	333
A tél halála	III. 31	329
A téli esték	III. 7	327
A természet vadvirága	I. 222	399
A tintásüveg	I. 163	394
A Tisza	II. 151	378
A XIX. század költői	II. 142	376
A toronyban delet harangoznak	I. 268	405
A türelemről	II. 181	382
A vándorlegény	II. 240	390
A varróleány	I. 281	407
A vén zászlótartó	III. 188	345
A világ és én	I. 264	405
A világtól elvonulva	I. 306	411
A virágnak megtiltani nem lehet	I. 51	385
A virágok	II. 175	381
A völgy s a hegy	III. 26	329
A zsványság vége	I. 332	417
Ablakodból hogyha	I. 295	410
Adorján Boldizsárhoz	III. 10	327
Akasszátok föl a királyokat!	III. 205	347
Alacsony kis ház	I. 304	411
Alkony	II. 215	386
Alku	I. 334	418
Állj meg feleségem	II. 308	396
Álltam sírhalma mellett	I. 251	403
Álmaim	I. 359	421
Álmaimban gyakran	I. 303	411
Álmodom-e?	I. 83	388
Álmodtam szépet, gyönyörűt	II. 107	372
Álmodva... <i>ld.</i> Félálomban	III. 17	328
Álmos vagyok és mégsem alhatom	I. 358	421
Álom	III. 252	354
Ambrus gazda	I. 106	391
Amióta én megházasodtam	II. 274	393
Amióta szerelembe	I. 307	411
Amott a távol kék ködében	II. 24	360
Amott az a hegy	II. 220	387
Amott fenn egy csillag ragyog	I. 245	402
Annyit sem ér az élet	II. 22	359
Anyám, anyám	I. 260	405

Anyám tyúkjá	III. 31	329
Apám mestersége s az enyém	I. 239	401
Arany Jánoshoz	II. 146	377
Arany Jánosnál	II. 297	395
Arany Lacinak	II. 194	384
Arcképemmel	I. 313	413
Árványhaj a süvegem bokrétája	I. 93	389
Átok és áldás	II. 44	363
Augusztus 5-dikén	II. 232	388
Ausztria	III. 71	335
Avvagy én már soha	I. 314	413
Az alföld	I. 107	391
Az álom	II. 41	362
Az apostol	III. 107	342
Az árva lyány	II. 162	380
Az éj	II. 330	397
Az elhagyott zászló	II. 229	388
Az első dal	I. 26	382
Az ember	II. 273	392
Az ember ugyan hova lesz	II. 30	361
Az emberiség sorsa	III. 286	358
Az én képzeletem nem	II. 102	371
Az én mátkám	I. 39	383
Az én Pegazusom	II. 237	389
Az én szerelmem	I. 175	396
Az én szívem	II. 34	361
Az én torkom álló malom	I. 90	389
Az erdei lak	I. 276	407
Az erdélyi hadsereg	III. 228	349
Az erdőnek madara van	II. 213	386
Az év végén	III. 213	348
Az időhöz	II. 212	386
Az ítélet	II. 179	382
Az országgyűléshez	III. 29	329
Az órágyhoz	III. 251	354
Az öregúr	I. 226	399
Az örült	II. 8	357
Az özvegy	II. 40	362
Az utánzókhöz	I. 114	392
Az utósó alamizsna	I. 34	383
Az utósó ember	I. 324	416
Az utósó virágok	II. 278	393
Az volt a nagy, nagy munka	II. 284	394
Azokhoz az én jó pesti pajtásaimhoz	I. 273	406
Azokon a szép kék hegyeken túl	II. 269	392
Azt hívém, hogy	I. 315	414
Bánk bán	III. 59	334
Bányában	II. 190	384
Barátaim megölelénck	II. 39	362
Barátim, csak vigasztalással	I. 252	403

Barátim vagytok	II.	32	361
Barátimhoz	I.	38	383
Barna menyecskének	II.	84	368
Batthyányi és Károlyi grófnék	I.	173	396
Be szomorú az élet énnekem	I.	253	403
Beaurepaire	III.	34	330
Befordúltam a konyhára	I.	43	384
Béranger legújabb dala	III.	99	338
Beszél a fákkal a bús őszi szél	II.	272	392
Betegségemben	I.	74	387
Bíró, bíró, hivatalod	II.	303	396
Pírom végre Juliskámat	II.	191	384
Fizony mondom, hogy győz most a magyar ..	III.	223	349
Boldog éjjel	I.	227	400
Boldogtalan voltam	I.	66	386
Bolond Istók	II.	310	396
Bordal	III.	42	331
Borús, ködös őszi idő	II.	101	371
Boszú	III.	249	353
Bölcselkedés és bölcsesség	II.	287	394
Bucsu (Alig viradt, már újra alkonyúl...) ..	III.	190	345
Bucsu (Írigyen a sors boldogságom ellen...) .	III.	250	353
Bucsu a nőtelenségtől	II.	267	392
Bucsu a színészettől	I.	100	390
Bucsu 1844-től	I.	234	400
Bucsu Kunszentmiklóstól	I.	287	408
Bucsupohár	II.	205	386
Búcsúzás (1838-ik évben)	III.	243	351
Buda várán újra német zászló!	III.	218	348
Búm és örömem	I.	330	417
Burián Pál emlékkönyvébe	III.	221	349
Busúlnak a virágok	II.	116	373
Carmen lugubre	I.	104	391
Cs. E. kisasszony emlékkönyvébe	I.	233	400
Csak úgy omlanak most hozzám	II.	250	391
Csal	III.	260	355
Csalogányok és pacsírták	II.	90	369
Császár Ferenc önnagyságához	I.	322	415
Csatában	III.	222	349
Csatadal	III.	203	347
Csendes élet	II.	283	394
Csendes tenger rónaságán	II.	339	398
Csokonai	I.	172	396
Csuklyában jár a barát	II.	154	378
Czakó temetésén	II.	342	398
Dacos leány!	II.	28	360
Dalaim	II.	67	366
Dalforrás	III.	273	357

Darídó után	I. 159	394
De már nem tudom, mit csináljak	I. 68	386
De miért is gondolok rá?	II. 161	380
Deák pályám	I. 89	389
Dicsérsz, kedves	II. 298	395
Dicsőséges nagyurak	III. 35	330
Dínomdánom	I. 22	381
Disznótorban	I. 18	381
Dobzse László	III. 81	336
Drága orvos úr	I. 297	410
E gazdag úr	II. 41	362
E. R. kisasszony emlékkönyvébe	II. 121	373
E szobában küszködött	I. 257	404
Ebéd után	I. 82	388
Édes öröm, italak már	II. 157	379
Eger mellett	I. 69	386
Egész világ a harcmezőn	III. 204	347
Egressy Etelke	II. 143	376
Egressy Gáborhoz	I. 117	392
Egri hangok	I. 70	386
Egy apához	II. 305	396
Egy asszonyi állathoz	I. 279	407
Egy barátom az ifjúság	II. 133	375
Egy bölcs hajdan	II. 27	360
Egy emlék a kórházban	III. 13	328
Egy estém otthon	I. 78	387
Egy fiatal íróhoz	I. 333	417
Egy gondolat bánt engemet	II. 130	375
Egy goromba tábornokhoz	III. 232	350
Egy hajfürthöz	I. 292	409
Egy könyvárus emlékkönyvébe	III. 9	327
Egy kritikushoz. <i>ld.</i> Császár Ferenc őnagyságához	I. 322	415
Egy pár rövid nap	II. 109	372
Egy szép hölgy emléke	I. 283	408
Egy telem Debrecenben	I. 115	392
Egykor és most!	II. 279	393
Éj van	I. 294	409
Éjjel	I. 86	389
Éjszakáim	I. 153	393
El innét, el e városból	II. 296	395
Elegia	III. 261	355
Elégia egy várrom fölött	III. 268	356
Elértem, amit ember érhet el	II. 276	393
Élet, halál	I. 115	392
Élet, halál! nekem már mindegy	I. 177	396
Élet vagy halál!	III. 187	345
Életem most	I. 310	412
Elfojtott könnyek	I. 266	405
Elhagytam én a várost	II. 49	363
Elmém ezen sokat gondolkodik	II. 30	361

Elmondanám	I. 58	385
Elmondom, mit eddig	I. 240	401
Elnémult a fergeteg	I. 313	413
Élő halott	I. 51	385
Elpusztuló kert ott a vár alatt	III. 201	346
Első esküm	II. 180	382
Első szerelem	III. 249	353
Első szerelmem	I. 105	391
Első szerepem	I. 17	380
Elválás (Itt a bucsúperc: válok.)	III. 247	353
Elválás (Vert az óra.)	III. 248	353
Elváltam a lánykától	II. 23	359
Elvándorol a madár	II. 20	359
Elvennék én, csak adnának	I. 94	390
Emlékezet	II. 24	360
Emlény	I. 31	383
Én	I. 33	383
Én és a nap	I. 332	417
Én vagyok itt	I. 246	402
Epigramm (Hasztalanul vágyasz...)	III. 246	353
Epigramm (Rákosnak szomorú mezején...)	III. 246	352
Epigrammok (I. Ujra mosolyg a táj... II. Pompej magzatjait... III. Zápor zápor után... IV. A szerelem jelené...)		
Erdélyben	III. 262	355
Erdő szélén	II. 113	372
Erdőben	III. 315	361
Erdőd, május 17. 1847.	II. 50	364
Ereszkedik le a felhő	II. 187	383
Erik a gabona	II. 102	371
Esik, esik, esik	I. 43	384
Est	I. 224	399
Eszmélet nélkül	I. 112	392
Etelkéhez	III. 284	358
Európa csendes, újra csendes	I. 233	400
Ez a világ amilyen nagy	III. 219	348
Ez már aztán az élet!	I. 95	390
1848. (Ezernyolcszáznegyvennyolc az égen)	II. 295	395
1848. (Ezernyolcszáznegyvennyolc, te csillag.)	III. 32	329
1848. március 11. ld. Dicsőséges nagyurak	III. 194	346
Ezrivel terem a fán a meggy	III. 35	330
	I. 119	392
F. A. emlékkönyvébe	II. 182	382
F. L. kisasszony emlékkönyvébe	II. 85	368
Fa leszck, ha	I. 309	412
Falu végén kurta kocsmá	II. 239	389
Falun	I. 318	415
Farkaskaland	I. 23	381
Fejemben éj van	II. 44	363
Fekete kenyér	I. 286	408
Fekete-piros dal	III. 64	334

Félálomban	III. 17	328
Feleségek felesége	III. 9	327
Feleségem és kardom	III. 51	333
Feleségem neve napján	II. 337	398
Felhő és csillag	I. 322	415
Felköszöntés	I. 16	380
Félre mostan, félre a fejemről	I. 317	414
Félre mostan, hagyjatok magamra	I. 295	409
Felsülés	I. 275	407
Fényes csillag	I. 227	399
Fiam születésére	III. 211	348
Forradalom	III. 102	341
Forrás és folyam	I. 350	419
Forrás habjainál... <i>ld. a Róza c. vers jegyzetét</i>	III.	352
Föl!	III. 72	335
Föl a szent háborúra!	III. 238	351
Földét a földmives	II. 32	361
Fölséleges aggalom	II. 271	392
Fölszedtem sátorfám	II. 209	386
Föltámadott a tenger	III. 43	331
Fönséges éj!	II. 36	362
Fövényszem... harmatcsepp	II. 43	363
Fresco-ritornell	I. 278	407
Furcsa történet	I. 15	380
Furfangos borivó	I. 153	393
Futó folyam hullámai	II. 33	361
Függ már a lant	I. 261	405
Fürdik a holdvilág	I. 80	388
Fürge méh	III. 315	362
Füstbement terv	I. 77	387
Fütyü	I. 59	385
Galga partihoz	III. 251	353
Gazdálkodási nézeteim	I. 84	388
Golyók sívítanak, kardok csengenek	III. 179	343
Gróf Teleky Sándorhoz	II. 119	373
Gyalázatos világ	I. 291	409
Gyere, lovam	I. 224	399
Gyermekkori barátnémhoz	I. 341	418
Gyermekkori emlékek	II. 51	364
Gyertyám homályosan lobog	II. 29	360
Gyors a madár, gyors a szélvész	I. 269	406
Gyöngé vagyok	I. 73	387
Ha	I. 156	393
Ha a sírban megszáradt	II. 31	361
Ha az isten	I. 312	412
Ha ébren meg nem látogatsz	I. 244	402
Ha életében	I. 257	404
Ha én kedvesemről gondolkodom	II. 185	383

Ha férfi vagy, légy férfi	II. 134	375
Ha jőne oly nagy fergeteg	II. 27	360
Ha szavaid megfontolom	II. 103	371
Háború volt	II. 160	380
Háborúval álmodám	I. 310	412
Hadd maradjak	III. 285	358
Hajmank egy fűrtjét levágom	II. 25	360
Hajnal. <i>ld.</i> a Róza c. vers jegyzetét	III.	352
Halálom	I. 157	394
Halálvágy	I. 25	381
Halhatlan a lélek	II. 125	374
Halod-e szív, szívem!	III. 183	344
Halvány katona	I. 62	386
Hány csepp van az óceánban	II. 33	361
Hány hét a világ?	III. 103	342
Három fiú	II. 147	377
Három madár	III. 96	337
Három szív története	I. 325	416
Hasztalanul vágyasz... <i>ld.</i> Epigramm	III. 246	353
Hatalmas orvos az idő	I. 255	404
Hattyudalféle	I. 85	388
Hazaértem	II. 122	374
Hazámban	I. 13	380
Hazatérés	III. 265	356
Hazatértem <i>ld.</i> Hazaértem	II. 122	374
Hazugság, amit	I. 252	403
Hegyen ülök	I. 346	419
Hej Büngözsdi Bandi	I. 100	390
Hej nekem hát vigasztalást mi sem ad	I. 44	384
Híába várlak hát	I. 260	405
Hideg ellen a tél	II. 39	362
Hideg, hideg van ott kinn	III. 24	329
Hideg idő, hűs őszi éj	III. 195	346
Hintón és gyalog	II. 285	394
Hír	I. 266	405
Híres szépség	II. 206	386
Hírös város az aafödön Kecskemét	I. 67	386
Hogy van, hogy azt a sok gazembert	I. 356	421
Hogy volna kedvem	III. 197	346
Hol a leány, ki lelkem röplését	II. 188	383
Hol Rábát sürűen... <i>ld.</i> a Róza c. vers jegyzetét	III.	352
Hol vagy, te régi kedvem?	I. 250	403
Hol van oly nagy pusztaság	I. 298	410
Holdvilágos éj	I. 285	408
Homér és Oszján	II. 243	390
Honfidal	I. 57	385
Honvágy (Borúnak éjjelén...)	III. 253	354
Honvágy (Mondatok: „Jer Párizsba...”)	II. 341	398
Hortobágyi kocsmárosné	I. 12	380
Hová lesz a kacaj	II. 31	361
Hová levél?	I. 242	401

Hozzá	I. 116	392
Hozzám jöss-e?	II. 208	386
Hull a levél a virágról	I. 240	401
Ida	III. 315	362
Ide, kislyány	II. 146	377
Ideál	III. 271	356
Ideál és való	III. 275	357
Ifju a pataknál	III. 266	356
Ifjuság	I. 329	417
Igazság! alszol?	II. 40	362
Igy is jó	I. 268	405
Igy ni	III. 285	358
Igyunk!	I. 158	394
Ilyen asszony való nékem	III. 55	333
Ilyen óriást, mint	II. 254	391
Imádságom	I. 321	415
Irtóztató csalódás	I. 79	388
Ismerjetek meg!	I. 327	416
Ismét könny!	II. 238	389
Ismét magyar lett a magyar	III. 84	336
Isten csodája	II. 7	357
István öcsémhez	I. 98	390
Itt a nyilam, mibe lőjjem?	III. 202	346
Itt állok a rónaközépen	II. 26	360
Itt alszik a költő	III. 196	346
Itt benn vagytok a férfikor nyarában	III. 178	343
Itt van az ősz, itt van újra	III. 200	346
Ivás közben	I. 64	386
Jaj, be bús ez a harangszó!	I. 243	402
János gazda	I. 225	399
János vitéz	I. 181	397
Járnak, kelnek sokan zöld erdőben	I. 10	379
Játszik öreg földünk	I. 256	404
Javulási szándék	I. 72	387
Jó ideje lement a nap	II. 227	388
Jó költőnek tartanak	II. 248	390
Jókay Mórhoz	I. 351	420
Jőj el végre, valahára	III. 181	344
Jőj, tavasz jőj!	I. 253	403
Jön az ősz	I. 29	382
Jött a halál	III. 234	351
Jövendölés	I. 28	382
Juliához	II. 93	369
K. J. kisasszony emlékkönyvébe	II. 121	373
K.... Vilmos barátomhoz	I. 10	379
Kakasszóra hajnal ébred	I. 30	382

Karácsonkor	II. 126	374
Kard és lánc	II. 222	387
Katona barátomhoz	I. 92	389
Katona vagyok én	I. 230	400
Katonaélet	II. 173	381
Kazinczy Gáborhoz	II. 277	393
Kedves vendégek	I. 108	391
Kéket mutatnak még	I. 256	404
Kellemetlen őszi reggel	II. 117	373
Kemény szél fúj	III. 33	330
Képzelt utazás	II. 87	368
Képzetem	I. 290	409
Kerényi Frigyeshez	I. 96	390
Kérdezd: szeretlek-e?	II. 204	386
Kereszt	II. 41	362
Keresztúton állok	I. 69	386
Keserű élet, édes szerelem	II. 150	378
Készülj, hazám!	III. 46	332
Két ország ölelkezése	III. 74	335
Két sohaj	II. 165	380
Két testvér	I. 238	401
Két vándor	I. 8	379
Ki a szabadba!	I. 274	406
Ki fogja vajon megfejteni	II. 36	362
Ki gondolná, ki mondaná	III. 229	350
Ki vagyok én? nem mondom meg	I. 41	384
Kicsapott a folyó	I. 270	406
Kiért üritsem e pohárt	III. 320	362
Kik a föld alacsony porából	II. 34	361
Kinn a kertben voltunk	II. 94	369
Kinn a ménés, kinn a pusztán	II. 345	399
Kis furulyám szomorúfűz ága	I. 48	384
Kis menyecske, szép kis menyecske	I. 99	390
Kisfiú halálára	III. 59	333
Kiskunság	III. 78	336
Kit feledni vágytam	II. 176	381
Kivágom én	II. 43	363
Kolmár József emlékkönyvébe	III. 272	357
Kont és társai	III. 206	347
Koronázás	II. 231	388
Kovács Jánosné emlékkönyvébe	II. 120	373
Költő lenni vagy nem lenni	I. 265	405
Költői ábránd volt, mit eddig érzék	II. 95	369
Könyeim	I. 24	381
Kördal	I. 45	384
Kun László krónikája	III. 86	337
Kuruttyó	III. 255	354
Kutyakaparó	II. 135	375
L. né	I. 44	384
Lánggal égő teremtetette	I. 41	384

Lant és kard	I. 231	400
Látom kelet leggazdagabb virányit	II. 221	387
Láttál-e a róna felett	II. 126	374
Láttam két hosszú nap	I. 249	403
Le az égről hull a csillag	I. 250	403
Legenda	I. 168	395
Legszebb versem	II. 186	383
Lehel (A kürtkebelbe fű Lehel...)	III. 281	358
Lehel (Melyik szerelmes nem választ magának...)	I. 348	419
Lehel (Mennydörg az óriás kürt...)	III. 279	358
Lehel vezér	III. 298	360
Lenke sirján	III. 264	356
Lenkei százada	III. 91	337
Lennék én folyóvíz	II. 199	385
Levél Arany Jánoshoz	II. 233	388
Levél egy színész barátomhoz	I. 161	394
Levél Várad Antalhoz	II. 82	368
Liliom Peti	I. 285	408
Lopott ló	I. 30	382
Lyányka, mikor	I. 306	411
M. E. kisasszony emlékkönyvébe	I. 331	417
Ma egy éve	III. 90	337
Magány	I. 81	388
Magyar vagyok	II. 149	378
Magyarország	I. 275	406
Már, galambom, engedj meg	II. 230	388
Már minékünk ellenségünk	III. 58	333
Már sokszor énekeltem	II. 35	361
Matildhoz	I. 49	385
Meddig alszol még, hazám?	II. 288	394
Még alig volt reggel	II. 346	399
Meg ne ítélj	I. 299	411
Megbántott a rózsám	II. 248	390
Megfagy a szív, ha nem szeret	II. 85	368
Megint beszélünk s csak beszélünk	III. 48	332
Megjött az idő	III. 313	361
Megpenditem	I. 347	419
Megteremtéd lelkem új világát	I. 294	409
Megúnt rabság	I. 49	385
Megvallom, hogy	I. 302	411
Megy a juhász számaron	I. 102	391
Meleg dél van	II. 219	387
Mely'k a legvigabb temető?	II. 25	360
Menny és föld	II. 282	393
Meredek a pincegádor	I. 91	389
Merengés	I. 45	384
Mért nem születtem ezer év előtt?	I. 174	396
Mért vagyok én még a világon	II. 45	363
Messze estem	I. 316	414
Messze vándoroltam	I. 282	408

Méz és csók			
Mi a dicsőség?	III.	263	355
Mi a szerelem?	II.	27	360
Mi búvösbájos hang	II.	286	394
Mi foly ott a mezőn	I.	275	406
Mi haszna, hogy a csoroszlya	I.	93	390
Mi kék az ég	I.	9	379
Mi láрма ez megént?	I.	274	406
Mi lelt?	II.	207	386
Mi nagyobb a nagy Szentgellérthegeynél	I.	157	394
Mi szebb, mint	I.	74	387
Mi vagy keblem?	II.	25	360
Mi van innen távol	II.	106	372
Mi volna különös azon	II.	123	374
Mi volt nekem a szerelem?	I.	250	403
Midőn a földön	II.	167	381
Midőn nagyon bánt	II.	42	363
Miért hogy láthatatlanok	I.	258	404
Miért kísérsz	II.	38	362
Miért tekintesz be szobámba?	III.	65	334
Miért zárjátok el az útam?	I.	248	402
Mihelyest meglátalak	III.	85	337
Mikor a lánc lehull	I.	305	411
Mily szép a világ!	II.	115	373
Milyen furcsa álmam	II.	195	384
Milyen láрма, milyen vígadalom!	I.	316	414
Minden virágnak	III.	196	346
Minck nevezzelek?	II.	46	363
Mint felhők a nyári égen	III.	15	328
Mint fű	II.	53	364
Mint lótfut a boldogság után	III.	285	358
Mint megfogamszott átok	II.	39	362
Mintha a nagy, nehéz	II.	105	371
Mit csinálsz, mit varrogatsz ott?	II.	26	360
Mit daloltok még ti, jámbor költők?	III.	13	328
Mit ettél, föld	III.	184	344
Mit nem beszél az a német	II.	30	361
Mit nem tettem volna érted	III.	63	334
Mit szól a bölcs?	I.	242	401
Mivé lesz a föld?	I.	229	400
Mondják, hogy mindenikünk	II.	36	362
Mondom, ne ingerkedjete velem	II.	29	360
Mosolygatók rám	I.	95	390
Mosolygj rám!	II.	31	361
Most kezdem én csak még ismerni	II.	335	397
Mögöttem a mult	II.	85	368
Mulandóság	II.	22	359
Mulatság közben	II.	38	362
Murány omladécai	I.	272	406
Múzsám és menyasszonyom	III.	287	359
	II.	210	386

Nagykárolyban	II. 91	369
Nála voltam	I. 296	410
Ne bántson az meg	II. 242	390
Ne feledd a tért	III. 23	329
Négy nap dörgött az ágyu	III. 220	348
Nehéz, nehéz a szívem	II. 100	370
Nem csoda, ha újra élek	II. 110	372
Nem ért engem a világ	II. 124	374
Nem háborítom-e nyugalma	I. 246	402
Nem megyek én innen sehova	I. 52	385
Nem nézek én, minek néznék? az égre	I. 94	390
Nem sírok én	II. 21	359
Nem súlyod az emberiség	II. 34	361
Nem tesz föl a lány magában egyebet	I. 230	400
Nem ver meg engem az isten	I. 66	386
Nemcsak mi vénülünk	II. 33	361
Nemzeti dal	III. 37	330
Neumann Károly emlékkönyvébe	III. 257	354
Nézek, nézek kifelé	II. 299	395
Nincs jogom, hogy	I. 301	411
Nő szerelmem	I. 299	410
Nyakraváló	III. 221	349
O. B. kisasszonyhoz	II. 245	390
Odajárok, hova	II. 106	372
Odanézzetek!	II. 35	361
Oh lány! szemed	II. 26	360
Oh mi szép	I. 318	414
Oh ne bántsd a költőt	II. 301	395
Oh szerelem	II. 37	362
Okatootaia	II. 332	397
Olaszország	III. 27	329
Orbán	I. 271	406
Ó, a kedves drága kisleány	I. 251	403
Örök bú	III. 258	355
Örök ölelkezés	I. 349	419
Ősz elején	II. 266	392
Őszi éj	II. 302	396
Őszi reggel járok	I. 309	412
V. Ferdinándhoz	I. 180	397
P...y Vilma kisasszonyhoz	I. 280	407
Pacsirtaszót hallok megint	III. 224	349
Pál mester	I. 223	399
Pálnapkor	I. 21	381
Palota és kunyhó	II. 139	376
Panaszkodám hát?	I. 254	404
Panyó Panni	II. 215	386
Paripámnak az ő színe fakó	I. 278	407
Pató Pál úr	II. 304	396

Pest	I. 270	406
Péter bátya	III. 225	349
Petrícs Somához.	III. 246	353
Pinty úrfi	I. 154	393
Piroslik a kecskerágó	I. 269	406
Piroslik már a fákon a levél	I. 322	415
Poharamhoz	I. 89	389
Pompej magzatjait... <i>ld.</i> Epigrammok	III. 262	355
Pórnak esti dala	III. 267	356
Pusztá föld ez, ahol most járok	II. 203	385
Pusztai találkozás	I. 360	421
Pusztán születtem	I. 102	391
Rabhazának fia	I. 232	400
Rabság	II. 86	368
Rákóczi	III. 50	332
Rákosnak szomorú mezején... <i>ld.</i> Epigramm.	III. 246	352
Rég elhúzták az esteli harangot	II. 63	365
Rég veri már a magyart a teremtó	I. 284	408
Remény	I. 352	420
Respublika	III. 95	337
Részegség a hazáért	I. 230	400
Reszket a bokor, mert	II. 124	374
Rongyos vitézek	II. 182	383
Rosz verseimről	I. 272	406
Róza	III. 246	352
Rózsabokor a domboldalon	II. 304	396
Rózsavölgyi halálára	III. 28	329
Röpül az úti por	II. 189	383
Rövidre fogtam a kantárszárat	II. 116	373
S boldog uton	III. 284	358
S. K. emlékkönyvébe	I. 335	418
S. Zs. kisasszony emlékkönyvébe	I. 335	418
Salgó	II. 69	366
Sári néni	II. 197	384
Síkos a hó, szalad a szán	I. 53	385
Sírba tették	I. 298	410
Sírom	I. 86	389
Sírvers	III. 320	363
Sohasem volt az szerelmes	I. 307	412
Sok embert ismerek	II. 28	360
Sors, nyiss nekem tért	II. 66	366
Sorshuzás előtt	I. 331	417
Sovány ősz	I. 167	395
Sz. J. kisasszony emlékkönyvébe	II. 104	371
Szabadság, szerelem!	II. 133	375
Száll a felhő	II. 100	371
Szállnak reményünk	II. 23	359

Száműztem magamat	II. 68	366
Száz alakba	I. 302	411
Szeberényi Lajos emlékkönyvébe	III. 245	352
Szécsi Mária	II. 255	391
Szeget szeggel	I. 36	383
Szemek, mindenható szemek!	I. 176	396
Szemere Pálhoz	I. 361	422
Szemfájásomkor	I. 156	393
Szemrehányás	I. 42	384
Szent sir	II. 144	377
Szép kedvesem	II. 37	362
Szép levél	II. 247	390
Szép napkeletnek	II. 300	395
Szép vidéknek szépséges leánya	I. 293	409
Széphalmon	II. 216	387
Szeptember végén	II. 275	393
Szerelem átka	I. 337	418
Szerlem és bor	I. 228	400
Szerlem- és pipadal	I. 77	387
Szerlem, szerlem	I. 226	399
Szerlem vándorai	I. 157	394
Szerlemnek lobogója	I. 304	411
Szerlemnek rózsafája	III. 23	329
Szerlemnek rózsákkal	II. 98	370
Szerlemvagy	I. 283	408
Szerelmem zúgó tenger	I. 176	396
Szerelmes vagyok én... (Megmondjam-e, kibe?)	II. 99	370
Szerelmes vagyok én...(Vagy tán tűzbe estem?)	II. 98	370
Szeretek én	II. 86	368
Szeretlek én, szeretlek téged	III. 15	328
Szeretlek, kedvesem!	III. 198	346
Szeretném itt hagyni	II. 21	359
Szeretője-e vajon	II. 37	362
Szeretsz tehát	II. 114	372
Szilaj Pista	II. 54	364
Szilveszter éje 1847-ben	II. 347	399
Szín és való	III. 276	357
Színbirálat	I. 96	390
Színésszál	I. 160	394
Színházban	I. 110	391
Szivem	II. 251	391
Szivem, te árva rabmadár!	I. 171	396
Szobámban	I. 110	391
Szomjas ember tünődése	I. 62	386
Szomorú éj	II. 138	376
Szöke asszony, szöke asszony	II. 171	381
Szőrnyű idő	III. 240	351
Szüleim halálára	III. 233	350
Szülőföldemen	III. 76	335
Szüloimhez	I. 150	393

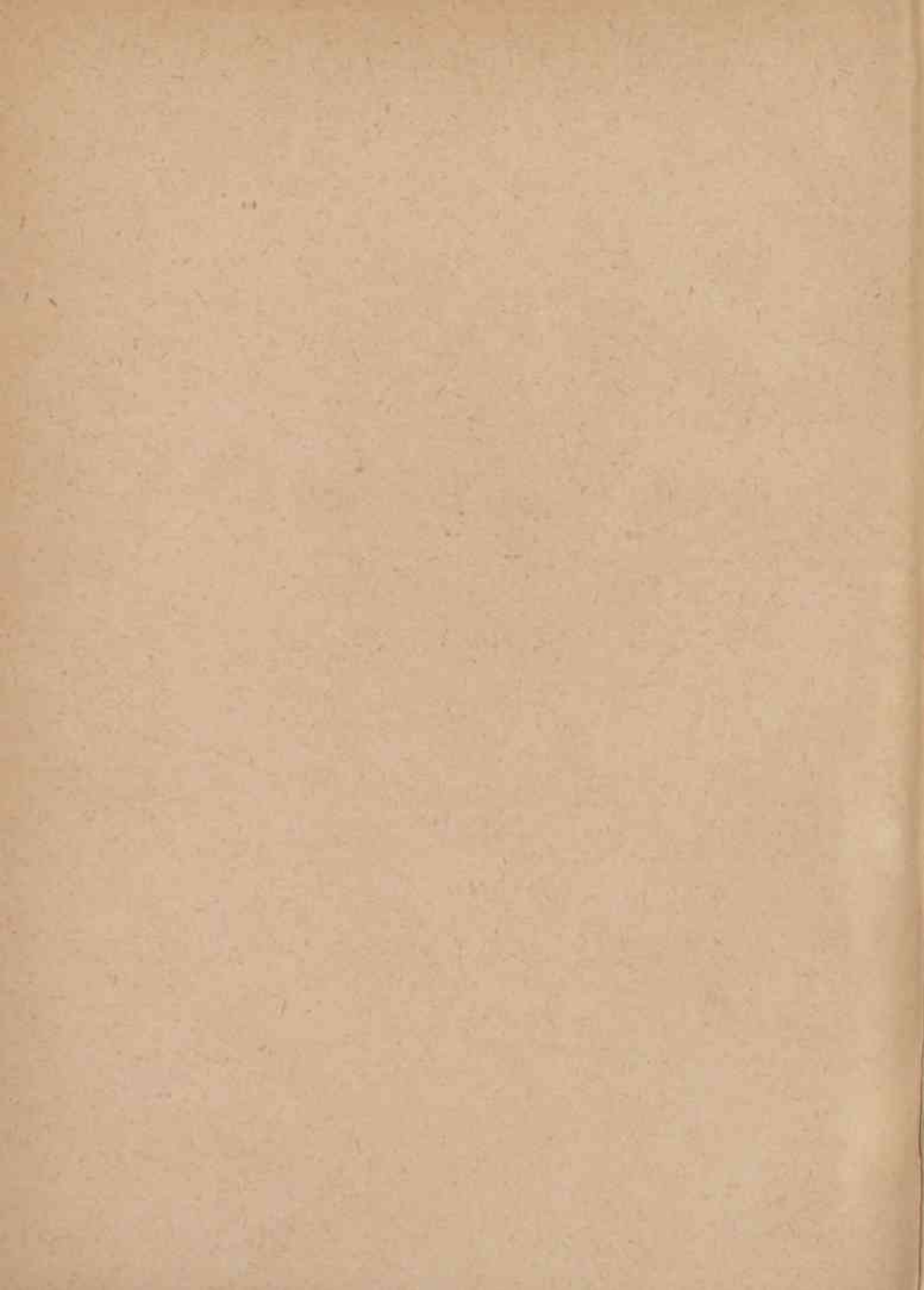
T. M. kisasszony emlékkönyvébe	II. 112	372
T. M. kisasszonyhoz	II. 235	389
Takarékosság	I. 154	393
Tarka élet	II. 244	390
Távolból	I. 40	383
Távozol hát ifjuságom?	II. 12	358
Te a tavaszt szereted	II. 104	371
Te az enyim, én a tied	II. 193	384
Te ifjuság	II. 32	361
Te szívemnek szép gyönyörűsége	I. 91	389
Te vagy, te vagy, barna kislyány	II. 97	370
Te voltál egyetlen virágom	I. 245	402
Tedd le, bojtár, a subádat	II. 168	381
Téged keresnek szemeim	III. 313	361
Tél végén	I. 68	386
Téli éj	I. 363	422
Téli világ	I. 267	405
Temetésre szól az ének	I. 53	385
Temetőben	I. 47	384
Természet! még te is gúnyolódol?	I. 247	402
Ti ákácfa e kertben	III. 191	345
Tiszteljétek a közkatonákat	III. 192	345
Tíz pár csókot egyvégből	II. 290	394
Tizenkettőt ütött az óra	I. 259	404
15-dik március, 1848	III. 39	331
Toborzó	III. 313	361
Tolvaj huszár	III. 275	357
Tompa Mihályhoz	I. 151	393
Tompa Mihálynál	II. 213	386
Török Gyula emlékkönyvébe	III. 257	354
Triolett	III. 254	354
Tudod, midőn először ültünk	III. 186	345
Tündéralom	II. 13	358
Tündérkaland	III. 286	359
Tünődés	III. 263	355
Tűz	II. 185	383
Ujév napján, 1849	III. 217	348
Ujonnán visszajött a régi baj	II. 158	379
Ujra mosolyg a táj... <i>ld.</i> Epigrammok	III. 262	355
Ujság	III. 259	355
Utazás az alföldön	II. 203	385
Uton vagyon s nem vagy velem	III. 75	335
Ürcsen áll már a kancsó	I. 22	381
V. S.-né emlékkönyvébe	I. 233	400
Vadonban	I. 17	380
Vadonerdő a világ	I. 301	411
Vahot Sándorhoz	I. 262	405

Vajda Péter halálára	II. 19	359
Vajdahunyadon	III. 230	350
Vajon mi ér?	II. 40	362
Valahogy	II. 253	391
Válasz, kedvesem levelére	II. 225	387
Változás (Míg a földet gyász temette...)	III. 260	355
Változás (Nem úgy van, amint volt...)	I. 345	419
Változó ízlés	III. 274	357
Van a nagy alföldön csárda sok	I. 277	407
Vándordalok	III. 254	354
Vándorélet	I. 75	387
Van-e egy marok föld	III. 12	328
Van-e mostan olyan legény	III. 45	332
Vasárnap volt	I. 296	410
Vasuton	II. 343	398
Védegyleti dal	I. 169	395
Végző ***-hoz	I. 60	385
Vendég	III. 261	355
Véres napokról álmodom	II. 118	373
Vérmező	III. 104	342
Verseim	I. 159	394
Vesztett csaták, csufos futások!	III. 212	348
Világgyűlölet	II. 65	366
Világoskék a csillagos éjszaka	II. 119	373
Világosságot!	II. 169	381
Virágoskert a költő szíve	I. 328	417
Virít a kikirics	I. 73	387
Visegrád táján	I. 330	417
Viseld egyformán	II. 24	360
Víz és bor	I. 32	383
Vizen	I. 88	389
Vizet iszom	I. 103	391
Volnék bár	I. 170	395
Volt egy szegény fiú	II. 111	372
Voltak barátim	II. 22	359
Voltak fejedelmek	II. 42	363
Voltak sokkal jelesebbek	I. 300	411
Vörösmartyhoz	III. 100	338
Zápor zápor után... <i>ld.</i> Epigrammok	III. 262	355
Zárjátok be már azt a koporsót	I. 243	402
Zivatar	III. 258	355
Zöldleveles, fehér	II. 62	365
Zöld Marci	II. 183	383
Zsuzsikához (Kicsinke szőke kisleányka!)	I. 87	389
Zsuzsikához (Ne hozd, ne hozd azt a bort, kisleány!)	I. 83	388

Függelék

I. Ifjúkori költemények (1838—1842.)	III. 243
II. Töredékek	III. 284
III. Kétes hitelűek	III. 315
Előszó a jegyzetekhez	I. 367 II. 351 III. 323
Rövidítések jegyzéke	I. 377 II. 355 III. 326
Szövegkritikai jegyzetek	I. 378 II. 357 III. 327
Tartalomjegyzék	I. 423 II. 401 III. 365

Magyar Tudományos Akadémia
Könyvtára 3924 / 1954 --

THE COMPASSIONATE MOUNTAIN.